

Mehir

MEHİR BÜLTENİ, GENÇLERİ EVLENDİRME VE MEHİR VAKFI YAYIN ORGANIDIR

Üç Aylık İlmî ve Akademik Bülten

Adet Gören Kadının İbadeti Y. Doç. Dr. Ahmet YAMAN

Kadın Akıl ve Din Bakımından Eksik midir? Doç. Dr. Zekeriya GÜLER

İslam Hukukunda Mehir Doç. Dr. H. Tekin GÖKMENOĞLU

İslam'da Ailenin Yeri ve Önemi Prof. Dr. Mehmet AYDIN

Kadın Konusunda Rasulullah'a Nisbet Edilen Uydurma Hadisler Huriye MARTI

Çalışan Kadının Sorunları Doç. Dr. Ali ACAR

Hülle ve Hüllecilik Konusuna İslam'ın Bakışı Doç. Dr. Saffet KÖSE

Tarihte ve Günümüzde Kadın Sorunu Abdülkerim BAHADIR

Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Doç. Dr. Halil ÜRÜN ile Röportaj

Kadın ve Şiddet İshak DOĞAN

Tanzimattan Günümüze Kadın (1) Halil UYSAL

Evlilik İlişkileri ve Gelenek Üzerine Fatma Asiye Şenat KAZANCI

İslam Aile Hukukunda Yargı Yoluyla Boşanma ve Nedenleri Şule Yüksel ŞEKER

Çok Eşle Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış Ali ÖGE

Hizmeti Hülya KÜÇÜK

Cahiliyyede ve İslam'da Kadının Durumu Emel AKTAŞ

Kadınlara Nasıl Davranılmalı? Halil ATALAY

İslam'da ve Günümüzde Kadının Eğitim ve Öğretimi Muhammed ACIYAN

Kısırlık (İnfertilite) Dr. Mustafa BULUN

MEHİR VAKFI'ndan Mesaj Mustafa ÖZDEMİR

YAZ / 1998 Sayı : 2

KIŞI
endişeyle
beklemeyin

Savaşan

Bacalı, Doğalgaz
Lpg (Tüplü) Sobası

Evinize
Doğan
Kış
Güneşi...

Savaşan

Emaye ve Soba San. Ltd. Şti.

Ereğli Adana Yolu Üzeri 5. Km. Tatlıcak Mah. Taştepe Sk. No: 50 KONYA
Tel: 0.332 * 355 24 85 - 355 24 86 - 355 17 16 Fax: 0.332. 355 24 873

MEHİR BÜLTENİ

Üç Aylık İlmî ve Akademik Bülten
Yaz/1998 Sayı: 2

İmtiyaz Sahibi
Gençleri Evlendirme ve Mehir Vakfı
adına
Mustafa ÖZDEMİR

Mes'ul Yazı İşleri Müdürü
Hasan TÜRK

Editör
İshak DOĞAN

Genel Yayın Müdürü
Ali ÖGE

Yayın Kurulu
Mustafa ÖZDEMİR
Doç. Dr. Saffet KÖSE, Doç. Dr. Zekeriya
GÜLER,
Doç. Dr. Ali ACAR, Doç. Dr. H. Tekin
GÖKMENOĞLU
Yrd. Doç. Dr. Ramazan ALTINTAŞ,
Yrd. Doç. Dr. Ahmet YAMAN,
Dr. Mustafa BULUN, M. Zeki BAŞYEMENİCİ,
Abdülkerim BAHADIR, Halil UYSAL,
İshak DOĞAN, Ali ÖGE.

Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü
İbrahim IŞIK

Hukuk Danışmanları
Av. Celalettin YALÇIN
Av. İsmail BİÇER

Yazışma Adresi
Gençleri Evlendirme Ve Mehir Vakfı
Karaman Cad. Melike Hatun Çarşısı
Kat: 2 No: 231 Karatay/KONYA
Tel : (0. 332) 352 13 45
Fax : (0 332) 353 72 32

Dizgi-İçdüzen
M. Emin HOLAT, İshak DOĞAN

Baskı
 INCI OFSET
Tel & Fax : 342 01 67 KONYA

MEHİR BÜLTENİ
Üç ayda bir yayınlanır. Ücretsizdir
Yazarın ilmi, hukuki ve dil sorumluluğu
yazarlarına aittir.

Bu dergide yayınlanan yazılar tüm yayın hakları
dergimize aittir. Yazarın yazılı izni olmadan
kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde
çoğaltılamaz, basılamaz. Kaynak göstermek
şartıyla özetleme ve alıntı yapılabilir.

Editör'den

Değerli okurlarımız;

Uzun bir aradan sonra, tekrar karşınızda olmanın
sevinç ve gururuyla hepinize en içten duygularımızla
MERHABA.

Doğrusu bu kadar kısa bir süre içinde böylesine
büyük bir ilgiyle karşılaşmayı beklemiyorduk.
Bültenimizin ilk sayısının yayınlanmasından sonra,
merkezimize, yurdumuzun dört bir yanından mektup
ve fakslarınız yağdı. Siz okuyucularımızın bu yoğun
ilgisi bizi çok sevindirdi. Bize ulaşan tebrik ve
teşekkürler, çevremizden aldığımız olumlu tepkiler,
vakfımızın taşıdığı misyonun önemini ve bunun
ülkemiz için gerekliliğini bir kez daha gözler önüne
sermiş oldu.

Toplumun en küçük yapı taşı olarak ifade edilen
"aile"ye gereken duyarlılık ve önemin verilmesi,
gelecek açısından yaşadığımız toplumun görünümünü
değiştirecektir. Bir binanın sarsılmaz oluşu, nasıl
binada kullanılan maddelerin sağlam olmasıyla
ilgiliyse, toplumumuzun sağlam ve dayanıklı olması
da, üzerinde yer aldığı bu küçük yapı taşlarının, yani
ailelerimizin sağlam ve dayanıklı olmasıyla
mümkündür. İşte bizim misyonumuz, aileye bu
sarsılmaz yapıyı kazandırmaya çalışmak ve hep
birlikte yaşadığımız bu topraklarda sarsılmaz ve güçlü
bir toplum oluşturmaya çalışmaktır. Mehir Bülteni'nin
böylesi bir görevi yerine getireceği düşüncesindeyiz.
Aynı duygu ve düşüncelere sizlerin de sahip olması,
bizi bu konuda daha büyük ve daha kalıcı çalışmalar
noktasında yüreklendirmektedir.

Her sayımızda size yeni bir şeyleri müjdelemenin
çabası içerisindeyiz. Bu sayımızda size vereceğimiz
müjde, yakın bir tarihte gerçekleştirmeyi ümid ettiğimiz
çalışmalardan birisi olup, şehrimiz Konya'da organize
edeceğimiz I. Ulusal Aile ve Kadın Sempozyumu'dur.
Her çalışmamızda olduğu gibi, bu sempozyumun
gerçekleşmesinde yanımızda yer almanızı diliyoruz.

Bu sayımızda Bir süredir tartışılan adetli kadının
ibadeti konusunu, sayın Yrd. Doç. Dr. Ahmet Yaman
"Adetli Kadının İbadeti" başlıklı güzel ve doyurucu bir
makalesiyle işlerken, genç araştırmacı-yazar Halil
Uysal, Tanzimattan Günümüze 'Kadın'ı kronolojik bir
sırayla izleyerek, ülkemizde değişen Kadın olgusuna
parmak basıyor. Yine bültenimizin orta sayfalarında,
Konya Gönüllü Kültür Kuruluşlarının hâmisî,
Büyükşehir Belediye Başkanımız Doç. Dr. Halil
ÜRÜN'le yapılmış bir röportajımız yer almakta...

Yeni sayılarda buluşmak dileğiyle saygılar ve
selamlar....

İshak DOĞAN

İÇİNDEKİLER

<i>Adet Gören Kadının İbadeti</i>	
Y. Doç. Dr. Ahmet YAMAN.....	5
<i>Kadın Akıl ve Din Bakımından Eksik midir?</i>	
Doç. Dr. Zekeriya GÜLER.....	14
<i>İslam Hukukunda Mehir</i>	
Doç. Dr. H. Tekin GÖKMENOĞLU	23
<i>İslam'da Ailenin Yeri ve Önemi</i>	
Prof. Dr. Mehmet AYDIN	26
<i>Kadın Konusunda Rasulullah'a Nisbet Edilen Uydurma Hadisler</i>	
Huriye MARTI	31
<i>Çalışan Kadının Sorunları</i>	
Doç. Dr. Ali ACAR	36
<i>Hülle ve Hüllecilik Konusuna İslam'ın Bakışı</i>	
Doç. Dr. Saffet KÖSE	43
<i>Tarihte ve Günümüzde Kadın Sorunu</i>	
Abdülkerim BAHADIR.....	51
<i>Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Doç. Dr. Halil ÜRÜN ile Röportaj</i>	57
<i>Kadın ve Şiddet</i>	
İshak DOĞAN	60
<i>Tanzimattan Günümüze Kadın (1)</i>	
Halil UYSAL.....	67
<i>Evlilik İlişkileri ve Gelenek Üzerine</i>	
Fatma Asiye Şenat KAZANCI.....	93
<i>İslam Aile Hukukunda Yargı Yoluyla Boşanma ve Nedenleri</i>	
Şule Yüksel ŞEKER.....	98
<i>Çok Eşle Evlilik Konusuna Kısa Bir Bakış</i>	
Ali ÖGE.....	105
<i>H. Aişe</i>	
Hülya KÜÇÜK.....	109
<i>Cahiliyyede ve İslam'da Kadının Durumu</i>	
Emel AKTAŞ.....	116
<i>Kadınlara Nasıl Davranılmalı?</i>	
Halil ATALAY.....	121
<i>İslam'da ve Günümüzde Kadının Eğitim ve Öğretimi</i>	
Muhammed ACIYAN.....	124
<i>Kısırlık (İnfertilite)</i>	
Dr. Mustafa BULUN.....	130
<i>MEHİR VAKFI'ndan Mesaj</i>	
Genel. Bşk. Mustafa ÖZDEMİR.....	137

ADET GÖREN KADININ İBADETİ

Yrd. Doç. Dr. Ahmet YAMAN
SÜ. İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi

A. GİRİŞ

Adet görme, ergenlik çağına ulaşmış her hanımın normal olarak her ay yaşadığı fizyolojik ve biyolojik bir olaydır.

Türkiye de; adet olmak-görmek, aybaşı olmak, ay hali, üstünü görmek gibi kelimelerle ifade edilen¹ bu olay, adetli kadın namaz kılmadığı için bazen namazsızlık ve abdestsizlik gibi mahallî niteliklerle de anlatılmaktadır.

Adet görme olayını belirtmek için kullanılan hayız kelimesi, aynı olayın Arab dilindeki karşılığı olup², Kur'an'ı Kerim'de de yine hayız kökünden türeyen bir kelime olan mahîz ile ifade edilmiştir.³

Tıbbî açıdan bakıldığında, ilk adet kanaması olan menarche ile başlayan ve menopause denen adet bitimine kadar devam eden aylık kanamalara (meneses ve regl) adet kanaması denmektedir.

Biyoloji bakımından ele alındığında ise, bütün memeli hayvanlarda ortak olan bir hayat belirtisini gösteren adet ya da aybaşı, biyolojik anlamıyla bir yumurtanın aşılardan öldüğünü bildirir. Adet görmenin sebebi, kadında bulunan yumurtalık hormonlarının, aşılardan ölen yumurtacığın atılması için döl yatağı iç zarına yaptığı etkilerdir.⁴

Bu açıdan adet kanamasını, yetişkin bir kadında görülen diğer iki kanama çeşidi ile karıştırmamak gerekir. Bu diğer iki kanamadan birisi dilimizde lohusalık kanı olarak ifade edilen ve doğumdan ya da düşüktükten sonra belli bir süre devam eden nifas kanaması, diğeri de özür dediğimiz ve herhangi bir genital hastalıktan dolayı gelen istihaza kanıdır. İşte bizim burada söz konusu ettiğimiz adet, ergin bir kadının rahminden bir hastalık veya lohusalık hali dışında gelen ve kişinin dini ve cinsi hayatında bazı kısıtlamalar getiren hükmî kirlilik (hades) halidir.

Tabiatıyla biz burada konunun tıbbî ve biyolojik yönüne daha fazla eğilmeyeceğiz. Ancak daha sonra ele alacağımız meselelere temel teşkil etmesi açısından şunu eklemeliyiz: Sıcak güney ülkelerinde genellikle 9-11, soğuk kuzey ülkelerinde 16-20 yaşlarında rastlanan ilk adet görme yaşı, ülkemizde ortalama olarak 12-13 yaşlarıdır ve 3 veya 4 haftada bir tekrarlanan bu kanamalarda bir hanım 100-200 gr. kadar kan kaybetmektedir.⁵

Gerek bu kan kaybı, gerek o sırada hanımların içinde bulunduğu psikolojik duygu hali, kendilerini yorgun ve gergin hale getirmektedir.⁶ Kur'an-ı Kerim, bu normalüstü hali eziyet anlamına gelen "eza" kelimesiyle ifade etmiş ve adet dönemlerinde kadınlara ilişilmemesini emretmiştir:

"Sana kadınların ay hali hakkında sorarlar. De ki: O bir ezadır. Adet gören kadınlara ilişmeyin. Temizleninceye kadar onlarla cinsel ilişkide bulunmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah tevbe edenleri sever, temizlenenleri de sever."⁷

Hız. Peygamber de (s.a) ay halinin fitratla olan ilişkisine işaretle bunun her kadın için normal bir yazgı olduğunu beyan etmiştir:

"Bu hayız, Allah'ın Adem kızlarına yazdığı bir durumdur."⁸

Gerek tıbbî-biyolojik açıklamalar, gerek az önce verdiğimiz ayet ve hadis, adetin tamamen normal bir gelişimi gösterdiğini ve bu halin kadınlar adına bir eksiklik veya bir dışlanma vesilesi olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte insanlığın tarihi serüveni içinde bu gerçeğin zaman zaman yanlış değerlendirildiği görülmüştür.

Bazı kültür ve medeniyetler, adet gören kadını o halinde iken uzaklaştırılması gerekli bir nesne olarak algılamış ve hanımları toplumdan uzak tut-

muşlardır. Nitekim Enes b. Mâlik (r.a), yahudilerin bakışlarını şöyle naklediyor:

"İçlerinden bir kadın adetli olduğu zaman Yahudiler, o kadınla beraber yemek yemezler ve evlerde onunla birlikte bulunmazlardı. Sahâbiler bu uygulamanın doğru olup olmadığını Nebi (s.a)'e sorunca Allah "Sana kadınların ay halini sorarlar..." ayetini indirdi. Bu ayeti takiben Nebi (s.a) de "Adetli kadınlarla cinsel ilişki hariç herşeyi yapabilirsiniz" buyurdu..."⁹

Adetli kadının ibadeti meselesini çözümlerken izleyeceğimiz yöntem ve detaylara geçmeden önce giriş aşamasında son olarak adet/hayız süresine değinmek istiyoruz.

Sürenin en azının ve en çoğunun şu ya da bu olması, normal kanama düzenine sahip hanımlarda çok büyük bir önem taşımaz. İbn Sîrîn'in dediği gibi kadınlar kendi hallerini daha iyi bilirler ve takdir ederler.¹⁰ Fakat kanamaları normal olmayan hanımlarda hayız ile istihâza (özür ve hastalık kanaması) birbirine karışabileceğinden, istihâza durumunda ibadet hayatı etkilenmeyip hayız halinde etkilendiğinden bu kanamanın ne kadarının hayız ne kadarının istihâza olduğunun bilinmesi gerekmektedir. İşte bu noktada hayızın en az ne kadar olup en fazla kaç gün süreceğinin bilinmesi önem taşımaktadır.

Hanefîler¹¹ ve Zeydîler¹² "Bekâr veya dul kadın için hayızın en azı üç, en çoğu on gündür"¹³ mealindeki bir hadise dayanarak süreyi üç-on gün olarak tesbit etmişlerdir.

Şâfiîler¹⁴ ve Hanbelîler "Hayız bir ilâ onbeş gün sürer"¹⁵ mealindeki hadisi esas alarak hayızın en az bir en fazla onbeş gün sürebileceğini söylemişlerdir.

Mâlikîler ise yukarıda zikredilen ayette her hangi bir süre tesbit edilmediği için en az hayız müddeti için belli bir sınıır olmadığını, ancak yeni adet görmeye başlamış bir hanımın en fazla onbeş gün bu halde kalabileceğini belirtmişlerdir.¹⁶

Hanefîlerin dayandığı ahkam hadislerini değerlendiren bu mezhebe mensup alimlerden Zeylaî (v. 762/1361) ile Şâfiî mezhebi fukahâsından İbn Hacer (v. 852/1448), birinci görüşün delil olarak aldığı hadisin bütün varyantlarıyla zayıf olduğunu tesbit etmişlerdir.¹⁷ Bunun yanında Şâfiî ve Hanbelîlerin delil olarak aldığı haber; büyük hadis alimi Buhârî (v. 256/869) tarafından benimsenmiştir.¹⁸

Mâlikîler de esasen hayızın en çoğu için onbeş günü telaffuz ettiklerine göre bu noktada 1-15 gün tesbitinin tercih edilmesi daha uygun görünmektedir.

B. YÖNTEM

İncelediğimiz sorun, öncelikle ibadet alanına dahil olduğu daha sonrada insan aklının hareket hasına girmeyen bir konuyla ilgili olduğu için temel naslar çerçevesinde çözümlenecek bir sorundur. Bunun için Kur'an ve Sünnet merkezli düşünüp onların sunduğu veriler ışığında hüküm tesbit edilmeye çalışılacaktır.

Dolayısıyla konuyu, insanın ibadet hürriyeti bağlamında alıp "sırf rivayetlere dayanarak hanımların ibadet arzularına engel olunamayacağı" iddiası, geleneksel fıkıh usûlü/yöntemi açısından hemen yanıtlanabilecek bir iddiadır.

Klasik fıkıh yöntemi bir meselin çözümünün öncelikle Kur'an nasları ve Sünnet tatbikatı ışığında tesbit edileceğini öngörmektedir.¹⁹ Bizim sadedinde bulunduğumuz hayızlı hanımların ibadeti meselesi de daha çok Hz. Peygamber ve sahabe uygulamasında yer bulmaktadır. Kur'an'ın bir çok ayetinde vurgulandığı gibi ²⁰ İslam Peygamberi'nin buyrukları da bağlayıcı olduğundan konuyu onun irşatları ışığında akıl ve subjektif/indî yorumlara dayanarak halletmeye çalışmak Kur'an ile ters düşmek demektir.

"Allah ve Rasulü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir kadın ve erkeğe o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Rasulüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur." ²¹

C. ADET GÖREN KADININ İBADETI

İnsanın Allah'a olan kulluk görevini ifa etmek, O'nu ululamak ve anmak demek olan ibadet, aslında insanın, Yüce Allah'ın hoşnutluğunu düşünerek ve iyi niyetle yaptığı her güzel davranışı kapsayacak genişlikte bir kavramdır. Hz. Peygamber'in (s.a), yol üzerinde bulunan ve insanlara zarar verecek olan unsurları gidermenin sadaka olduğu²², müslümana gülümsemenin sadaka olduğu²³, eşinin ağzına uzattığı lokmanın ve onunla beraber olmanın ibadet olduğu²⁴ yönündeki izahları bu genişliği göstermektedir.

Bu geniş çerçevesine rağmen biz burada kavramı dar çerçevesinde ele alacak; namaz, oruç, hac, ve tavaf, Kur'an-ı Kerim'i okumak, cami veya mescide

girmek ve i'tikaf gibi konulara değinecek ve son olarak da adetli kadın ile eşi arasındaki cinsel hayatın boyutlarına yer vereceğiz.

1. NAMAZ

Bütün İslam hukukçuları, adet gören kadının namaz ile sorumlu olmadığını, bu halde iken namaz kılamayacağını, eğer kılsa bunun sahih olmayacağını hatta bu kılmanın haram hükmünü alacağını belirtmişlerdir.²⁵ Fukahanın görüş birliği halinde olduğu meseleleri derleyen İbnu'l-Münzir (v. 318/930) ile Şâfiî fakih Nevevî (v. 676/1277) bu hüküm üzerinde icmâ bulunduğunu nakletmişlerdir.²⁶

Hz. Peygamber'in (s.a) Fatıma bint Ebî Kubeys'e söylediği şu söz, bu hükmün asıl delilini oluşturmaktadır:

*"Adet gördüğün sürece namazı bırak, adetin sona erince temizlenerek guslet ve namazı kıl."*²⁷

Aynı şekilde *"Kadın adet gördüğü zaman namz kılma"*²⁸ hadisi ile Câbir'in (r.a) rivayet ettiği *"Aişe, adetli olduğu günlerde namaz kılmıyordu"*²⁹ haberi de söz konusu hükmü desteklemektedir.³⁰

Bütün bu rivayetler, genel anlamı ve kapsamı itibariyle farz namazlar yanında nafîle namazların da kılınamayacağını göstermektedir. Hanefî, Şâfiî ve Hanbelî mezhebi hukukçuları, kendinde namaz anlamı ve benzerliği bulunduğu için tilâvet ve şükür secdelerinin de bu hükme dahil olduğunu, yani hayızlı iken sadece bu tür secdelerin bile yapılamayacağını söylemişlerdir.³¹

Fakat konuyla ilgili bir tafsili delile dayanmadığı ve sırf namazın bir ruknü olan secdeye benzetmesinden dolayı bu son hüküm, şükür secdesi için tutarlı görünmemektedir. Zira sahih hadisler, sadece tam şekliyle icra edilen bir namaz ile ilgili hüküm koymuştur. Öyleyse bu halde şükür secdesi yapılabilecektir.

Nitekim adetli hanımları, tam bir namaz formunda olmayan dua, yakarış ve tazimde bulunmaya bizzat Allah Rasulü'nün kendisi davet etmiş, böyle ortamlarda hazır bulunmalarını istemiştir. Hanım sahabilerden Ümmü Atiyye, *"Babam O'na feda olsun, ben Peygamberi şöyle derken iştittim: Bekar kızlarla perde sahibi kadınlar ve adet görenler çıkıp hayırda ve mü'minlerin duasında hazır bulunsunlar. Fakat adetli hanımlar namaz yüzünden biraz uzakta dur-*

sunlar." hadisini rivayet ettikten sonra, kendisine yöneltilen *"Adet görenler de mi?"* sorusuna *"Elbette, hayızlılar Arafat'ta (bayram namazında) falan falan yerlerde hazır bulunmuyorlar mı?"* cevabını vermiştir.³²

Hadiste geçen *"velyeshedne'l-hayr: hayırda hazır bulunsunlar"* ifadesini şarihler, dinlerini öğrenecekleri ilim, fıkıh ve hadis meclislerinde, hasta ziyareti vb. sevap mahallerinde bulunmak olarak izah etmişlerdir.³³

Hanımlar adetli bulundukları dönemlerde kılamadıkları namazları, temizlendikten sonra kaza da etmezler. Muâze isimli bir hanım sahabînin bildirdiğine göre bir kadın Hz. Aişe'ye (r.a.), *"Biz temizlendikten sonra hayız dönemindeki namazları kaza etmeli miyiz?"* diye sordu. Hz. Aişe, *"Sen haruriyye misin? Biz Peygamber'in (s.a.v) yanında iken hayız olurduk da, bize bunu emretmezdi veya biz bunu yapmazdık"* diye cevap verdi.³⁴

Başka bir rivayette yine Hz. Aişe'den gelen *"Biz hayızlı iken tutamadığımız oruçları kaza edip kılamadığımız namazları kaza etmemekle emrolunduk"*³⁵ ifadesiyle Ümmü Seleme'nin *"Kadınlar aybaşı halinde iken kılamadıkları namazları kaza etmezler.."*³⁶ şeklindeki sözü, bu namazların kaza edilmeyeceği hükmünü pekiştirmektedir.³⁷

Buna rağmen acaba adetli iken kılınmayan namazın kazası da olmadığı halde bir kadın kaza niyetiyle bu namazlarını sonradan kılsa ne olur? Bu soruya fakihler farklı cevaplar vermişlerdir. Hanefîler bunun sünnete uygun olmadığını (hılâfu'l- evlâ) söylerken³⁸, Şâfiîler mekrûh olacağını³⁹ ve dolayısıyla sevap alınamayacağını, Hanbelîler de bid'at olduğunu⁴⁰ ileri sürmüşlerdir. Gerçekten de Allah Rasulü'nün istemediği bir şeyi, üstelik ibadet alanında yapmak, en müsamahalı ifadesiyle mekrûhtur.

2. ORUÇ

*"...Kadın hayız olduğu zaman, namaz kılma ve oruç tutmaz..."*⁴¹

*"Kadın (hayız olduğu) günlerce namaz kılma, ramazanda oruç tutmaz"*⁴² hadislerine dayanan İslam hukukçuları, ister farz olsun ister nafîle olsun adetli iken oruç tutulmayacağı konusunda görüş birliği içindedir.⁴³

Adetli kadına nisbetle eda açısından aynı hükmü taşıyan namaz ve oruç, kaza edilmesi açısından bir-

birinden ayrılmaktadır. Fakihler, namazın aksine, tutulmayan oruçların daha sonraki temizlik dönemlerinde kaza edileceği hususunda icmâ halindedirler.⁴⁴ Bu icmânın temelinde az önce zikrettiğimiz Hz. Aişe hadisi bulunmaktadır: "...Biz hayızlı iken tutmadığımız oruçları kaza etmekle emrolunduk..."

Ramazan ayında fecirden yani imsak vaktinin girmesinden hemen sonra adeti sona eren bir hanım, o günün orucunu tutmaz. Bu konuda da hem fikir olan fakihler, böyle bir hanımın o günü nasıl geçireceği hususunda ihtilaf etmişleridir. Hanefî ve Hanbelîler oruç tutmadığı halde tıpkı oruçlu imiş gibi davranacağını yani imsak edeceğini söylerken, Şâfiî ve Mâlikîler bunun şart olmadığını, dilediği gibi yiyip içebileceğini söylemişlerdir.⁴⁵

İmsak vaktinin girmesinden önce hayız hali sona eren bir hanım, o günün orucunu eda edecektir. Yalnız Hanefîler, imsakın hemen öncesinde hayız kesilir de gusledecek ve arkasından yatsı namazının iftitah tekbirini alacak kadar vakit bulunmazsa o günün orucunun farz olmayacağını söylemişlerdir.⁴⁶ Fakat oruç için taharet şart olmadığına, cünüp kimse, ramazanda cünüp haliyle sabahlayıp sonra orucunu tutabildiğine göre,⁴⁷ bu şart dayanıksız kalmaktadır. Şu halde imsaktan hemen önce adeti sona eren bir hanım, ne zaman yıkanırsa yıkansın o günün orucunu tutacaktır.

3.HAC ve TAVAF

Hz. Aişe'nin (r.a) haber verdiği şu olay, adetli kadının hac ve tavaf ibadetiyle ilgili durumunu çözümlenmektedir:

"Bizler, Nebi (s.a) ile birlikte hac niyetiyle yola çıktık. Serif denilen yere gelince ben adet görmeye başladım. Artık (hac ibadetini ifa edemeyeceğim diye) ağlarken Peygamber (s.a) yanıma geldi ve niye ağladığımı sordu. Ben de "vallahi çok arzu etmiştim ama bu sene hac yapamadım da ondan" dedim. Peygamber "zannederim sen hayız oldun?" deyince ben de "evet" dedim. Bunun üzerine Nebi (s.a) "Bil ki, sendeki bu hal, Allah'ın Adem kızlarına yazdığı bir haldir. Hacıların yapacağı bütün fiilleri (menâsik) sen de yap, yalnız temizleninceye kadar Kabe'yi tavaf etme! buyurdu ve hanımları namına sığır kurban etti."⁴⁸

Hadisi şeriften açıkça anlaşıldığına göre hacın her hangi bir zamanında adet görmeye başlayan bir kadın, tavaf dışında kalan bütün hac menâsikini yerine getirir. Tavaf ise çeşidine ve taşıdığı hükme göre düşer ya da tehir edilir veya yerine kurban kesilir. Şöyle ki;

Hac ibadetinde üç çeşit tavaf vardır:

a. *Kudûm tavafı*: Mekke'ye mîkât sınırları dışında gelenlerin (âfâkîlerin), Kabe'yi selamlamak amacıyla yaptıkları tavaftır. Tavafu'l-likâ (kavuşma tavafı) ve tavafu't-tahiyye (selamlama tavafı) da denen bu tavaf, fukahânın çoğunluğuna göre sünnettir.⁴⁹

b. *İfâda tavafı*: Haccın temel rükunlarından biri olan ve Arafat vakfesinden sonra yapılan tavaftır. Tavafu'z-ziyâra (ziyaret tavafı) ve tavafu yevmi'n-nahr (kurban bayramı tavafı) da denen bu tavaf, farzdır.⁵⁰

c. *Veda tavafı*: Hac menâsiki ifa edilirken Mina'dan Mekke'ye inilince yapılan son tavaftır. Tavafu's-sader de denen bu tavaf, yine fukaha çoğunluğuna göre vaciptir.⁵¹

Buna göre hayızlı bir hanım, zaten sünnet olduğu için kudûm tavafını yapmaz. Henüz ifâda tavafını yapmadan önce adet görmeye başlamış ise, adetten temizleninceye kadar ihramlı haliyle bekler ve tavaf etmez. Temizlenip yıkandıktan sonra farz olan bu tavafı eda eder. Fakat bu arada hayızlı olduğu halde ifâda tavafını yapacak olursa, Hanefîlere göre böyle bir tavaf tahrimen mekruh olsa da geçerli sayılır, şu kadarı var ki, ceza olarak bir deve (bedene) kurban etmesi gerekir.⁵² Hayızlı olduğu için ifâda tavafını yapamayan ve beraber geldiği kabile de memleketine döneceği için temizleninceye kadar bekleyemeyen bir hanım, Hanefîlere göre mezkur yolla bu tavafı yapabilecekken, diğer mezhepler bu farzın sonraki seneye ya da senelere tehir edileceğini söylemektedir.⁵³

Veda tavafı da genel iübariyle vacip olmakla birlikte hayızlı hanımlar bu hükmün dışında tutulmuşlardır.⁵⁴ Yani veda tavafı yapacağı sırada hayızlı olan hanımlardan bu vücup düşer ve bu tavafı ifa etmeden memleketine dönebilirler.

Şu hadisler, bu muafiyetin delilini teşkil etmektedirler: "İnsanların son ahitlerinin (yani son vadaacağı yerin) Kabe olması emredildi. Ancak adetli

kadınlar bundan muaf tutulmuştur." *"Beyti hacceden herkesin son ahdi yine Beyt ile olsun. Ancak adet görmekte olan kadınlar müstesna; Allah Rasulü onlara ruhsat vermiştir."*⁵⁵

Öyleyse hayızlı bir hanım, haccın ana unsurlarından birisi olan ifâda tavafı dışında diğer bütün hac menâsikini yapabilecektir.

4. KUR'AN-I KERİM'İ ELE ALMA ve OKUMA

Adetli hanımların bu hallerinde iken yapmak isteyecekleri bir ibadet de Kur'an okumaktır. Acaba Kur'an'a dokunmak ve onu yüzünden ya da ezbere okumak mümkün müdür?

"...Ona ancak gerçekten temiz olanlar dokunabilir..."⁵⁶ ayeti ile *"Kur'an'ı ancak temiz olan eline alabilir."*⁵⁷ hadisine dayanan fukaha çoğunluğu adetli hanımların Kur'an metnine dokunup ele alamayacaklarını bildirmişken⁵⁸, Mâlikiler Kur'an öğrenen ve öğretenlerin bu hükmün dışında kalacaklarını söylemişlerdir.⁵⁹ Zâhirîler ise hem üzerinde taşımanın hem de dokunmanın caiz olduğu kanaatinde dirler.⁶⁰ Bunun yanında Hanefîler ve Zeydîler, dış muhafazası içinde bulunan Kur'an'a o haliyle dokunabileceğini ileri sürmüşlerdir.⁶¹

Gerek ayette geçen *"Lâ yemessuhû"* kelimesindeki zamirin mercii ile ilgili ihtilaflar⁶² ve bu ihtilaflar ışığında hadisin geniş yorumu, gerek günlük hayatın gereklilikleri, buradaki dokunmadan maksadın uzun süreli ve amaçlı dokunmalar olduğunu çağrıştırmaktadır. Bu sebeple mesela sadece tutup bir yere kaldırmak biçimindeki dokunmalar, yasak çerçevesine girmemelidir. Fakat bir gerek yokken dokunmak veya ele almak da, ihtiyat gereği doğru değildir.

Okuma meselesine gelince; Hanefî, Şâfiî ve Hanbelîlerin oluşturduğu fukaha çoğunluğu *"Hem adetli kadın hem de cünüp erkek Kur'an'dan bir şey okumaz"*⁶⁴ *"Rasulullah, cünüp olması durumu hariç her halukarda bize Kur'an okurdu."* *"Cünüplüğün dışında onu Kur'an'dan hiç bir şey alıkoyamazdı."*⁶⁵ mealindeki hadislerle dayanarak cünüp gibi adetli kadının da Kur'an okuyamayacağına hükmetmiştir.⁶⁶

Buna karşılık Zâhirî ve Zeydîler, zikredilen hadisleri değişik açılardan tenkid ederek ve Kur'an okumanın mendup bir davranış olup ve bundan men edecek şer'î bir delilin bulunmadığını ileri sürerek

hem cünübün hem de adetli kadının istediği gibi Kur'an okuyabileceğini söylemişlerdir.⁶⁷ Buhârî'nin verdiği bilgiye göre İbn Abbas da cünüp kimsenin Kur'an okumasında bir beis görmemiştir.⁶⁸ Mâlikiler de hadislerin sadece cünüplükle ilgili olduğunu, adet günleri genellikle uzun sürdüğü için -ki ortalaması 6-7 gündür- okunmasının daha doğru olacağını belirtmişlerdir.⁶⁹

Bu genel yaklaşımların yanında İslam hukukçuları, bazı detaylar geliştirmişler ve şu açıklamaları belirtmişlerdir:

a. Hanefîler, özellikle/bizzat Kur'an okuma kasdıyla değil de dua, zikir ve sena amacıyla Kur'an'dan parçalar okunabileceğini kabul etmişlerdir. Bu cümleden olarak mesela dua etmek gayesiyle Fatiha Suresi veya başka dua içeren ayetler ezbere okunabilir. Fakat Tebbet Suresi gibi hiçbir açıdan dua anlamı taşımayan sure yada ayetler, amaç ne olursa olsun okunamaz. Kur'an öğreticisi olan adetli hoca hanım, da kelime kelime ve parça parça telafuz ederek okuyacaktır.⁷⁰

b. Şâfiîler hayız halinde dili oynatmadan ve telaffuz etmeden kalben ya da zihnen Kur'an okunabileceğini, mushafın yüzüne bakılarak zihinden geçirmek suretiyle istifade edilebileceğini söylemişlerdir.⁷¹

c. Hanbelîler, harfleri açıkça belli etmedikçe dudaklarını hareket ettirmek yoluyla ya da ayetleri hece hece bölerek okuyabileceklerini belirtmişlerdir.⁷² Bu mezhebin önde gelen fakihlerinden İbn Teymiyye (v. 728/1327), unutma endişesi varsa adetli hanımların her biçimde Kur'an okuyabilecekleri hükmünü vermiştir.⁷³

Delilleriyle birlikte bütün bu ictihatların içinden şöyle bir sonuç çıkarılabilir kanaatindeyiz: Kur'an okumayı öğrenen ya da öğreten hanımlar, öğrenme faaliyetine sekte vurmamak için bu ara dönemlerde okumaya devam edebilirler. Kur'an okuyup öğrenmek farz olduğuna göre⁷⁴ onu tamamlayan şey de aynı hükümde olacaktır. Nitekim Buhârî'nin haber verdiğine göre tâbiîn döneminin ünlü fakihlerinden İbrahim en-Nehaî de hayızlı kadının ayet okumasında bir sakınca bulunmadığını söylemiştir.⁷⁵

Bunun dışında, okumayı unutma korkusu taşımayan hanımlar bu dönemlerinde dua anlamı taşıyan sure ve ayetleri okuyacaklar, onun dışındaki

Kur'an gıdalarını, okuyanları dinlemek ve okunanları anlama çabası içine girmiş olacaktırlar.

5. CAMİ veya MESCİDE GİRME

Adetli hanımın cami veya mescidle ilişkisi birkaç türlü olabilir: Girip oturabilir, itikâfa çekilebilir veya içinde beklemeksizin bir geçiş mekanı olarak kullanılabilir. Bu üç ihtimalle ilgili olarak şu hükümler tesbit edilmiştir:

İslam hukukçularının geneli, hanımların bu hallerinde iken mescid içinde uzun süre kalamayacakları görüşündedir.⁷⁶ Bu hükmün temelinde Ebû Dâvûd ve İbn Mâce tarafından tahrîc edilen şu hadis bulunmaktadır: "*Ben hayızlıya ve cünübe mescidi helal kılman*".⁷⁷ Bununla birlikte Zâhirîler bu ve benzer mealdeki hadisleri sahih görmediklerinden, adetli hanımların mescide girebilecekleri görüşünü benimsemişlerdir.⁷⁸

Mescidde uzun süre kalmakla ilgili bu olumsuz hüküm yanında bütün İslam hukukçuları, hayvandan, hırsızdan, soğuktan, açlık- susuzluktan vb. tehlikelerden korunmak için mescide sığınma zarureti baş gösterdiğinde bu haldeki hanımın oraya girebileceğine cevaz vermişlerdir.⁷⁹ Fukahanın bu cevaz hükmünün temelinde şu Peygamber buyruğu yatmaktadır: "*Nebi (s.a) mescidde iken Aişe'ye 'Bana bir elbise (veya seccade) ver' dedi. Aişe' ben hayızlıyım' deyince 'hayızlılık senin elinde değil ki' buyurdu ve ondan sonra Aişe ona elbiseyi (seccadeyi) verdi.*"⁸⁰

Böyle özür, ihtiyaç ve zaruret durumları dışında mescidi, içinde oyalanmadan geçiş mahalli olarak kullanmak konusunda da Hanefî ve Mâlikiler olumsuz bir kanaate sahiptirler; onlara göre zaruret halleri dışında mescidi geçit olarak kullanmak adetli hanım için haramdır.⁸¹ Şâfiî ve Hanbelîler ise eğer mescidi kirletme ihtimali varsa bu geçişi mekruh, değilse caiz saymışlardır.⁸²

Mescidde itikâfa çekilen hanım için de aynı hükümler geçerlidir. Hanefîler, kadınların kendi evleri dışında bir başka yerde veya mescid/camide itikâfa girmelerinin mekruh olduğunu söylerken⁸³, diğer mezhepler caiz görmüşlerdir.⁸⁴ Buna göre mescidde mu'tekife olan hanım, adetli günlerinde mescidden ayrılacak, temizlenip yıkanınca gelip, kaldığı yerden itikâfına devam edecektir.⁸⁵

Günümüzde mescitler sadece namaz ibadetine

hizmet ettiğinden ve hayızlı hanımlar da namaz kılamayacaklarından bu hükümlerin günlük hayatta pek bir işlerliği yok gibi görünmektedir. Bununla birlikte meselâ turistik bir gezi faaliyeti çerçevesinde camiler de ziyaret edilirken, adetli hanımlar bundan mahrum kalmakta, veya bazen camide yapılan bir derse katılması gerekirken katılamamaktadır. İşte bu gibi hallerde yukarıda arz edilen ictihat farklılıklarından istifade edilebilecektir. Nitekim Hz. Meymûne validemizin verdiği şu haber, bu tür istifadelere de temel teşkil eder mahiyettedir: "... Bizlerden biri adetli iken mescide girip O'nun seccadesini sererdi..."⁸⁶

6. CİNSEL HAYAT

Makalenin giriş kısmında, yahudilerin adetli hanımlarla her türlü ilişkiyi kesip mekanlarını ayırdıklarına değinmiştik. Buna karşılık hristiyanlar hayıza hiç önem atfetmemişler ve bu haldeyken cinsel ilişkiye bir kısıtlama getirmemişlerdi.⁸⁷ Cahiliye Arapları da cinsel ilişkiye anüs/dübür yoluyla devam ettirirlerdi. Acaba adetli iken cinsel hayat ve ilişkiye İslam nasıl yaklaşmakta, hangi yasakları getirip nelerine izin vermektedir?

Makalenin bütününe temel teşkil eden Bakara Suresi'nin 222. ayeti bu halde iken normal anal ilişkinin haram olduğunu belirtmektedir: "*Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O bir ezadır. Adet gören kadınlara ilişmeyin. Temizleninceye kadar onlarla cinsel ilişki de bulunmayın! Temizlendikleri vakit Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah tevbe edenleri sever, temizlenenleri de sever.*"

Bunun yanında şu hadis de aynı noktaya işaret etmektedir: "*Kim hayızlı kadının fercinden cinsi temasta bulunursa, yahut bir kadına dübüründen yavaşsın ya da bir kahine giderse, Muhammed'e indirileni inkar etmiş olur.*"⁸⁸

Böylece ayeti kerime ve hadisi şerif, diğer din mensuplarının üç davranışının da doğru olmadığını vurgulamaktadır. Ayette yasaklanan fiilî birleşmenin dışında kalan cinsel hayatın boyutlarını, Hz. Peygamber'in aile hayatı ortaya koymaktadır. Bu noktada daha çok ümmehâtu'l-mü'minin kaynaklı haberlerin bir kaçına yer verelim:

H. Aişe (r.a.) anlatıyor: "*Birimiz adetli olup da Allah Rasülü (s.a.) onunla beraber olmak istediği*

zaman, hemen izarını (göbekte dizkapağı arasını örten peştemal) bağlamasını emrederdi. Sonra izarın ardından teni ile temas ederdi." ⁸⁹

Hiz. Meymüne (r.a.) anlatıyor: "O, adetli hanımlarıyla şayet uylukları ve dizlerinin yarısına kadar bacakları peştemal ile örtülü ise mübaseret ederdi." ⁹⁰

Daha genel bir ifadeyle bu uygulamaları Hiz. Peygamber de şu sözlerle kurallaştırmıştır: "Hayızlı iken cinsel birleşme hariç herşeyi yapabilirsiniz." ⁹¹

Buna göre adetli kadının göbekte ve diz kapağı arası örtülü olduktan sonra cima hariç iken her türlü cinsel fiil sabittir. Bu yerlerin örtülü olmasındaki hikmet, haddi aşarak işin cinsel ilişkiye dönüşmesine mümkün olduğunca engel olmaktır. Eğer böyle bir iradesizlik sergilenmeyecek ise son hadis gereğince sadece asıl cinsel organ olan ferc örtülü olmak şartıyla her şey serbest hale gelecektir. Nitekim Süfyan es-Sevrî ile Hanbelî ve Zâhirîler bu görüştedir. ⁹²

Cinsel hayatla ilgili bahsi kapamadan önce, konuyla yakından ilgili iki meseleye daha değinmek istiyoruz. Bunlardan birisi, yasağa rağmen adetli halde iken cinsel ilişkide bulunulursa bunun cezasının ne olacağı, diğeri de adetin kesilmesinden itibaren cinsel ilişkinin ne zaman helâl olacağı meselesidir.

Birinci soruna ilgili olarak Sünnet kaynaklarında şu bilgiler bulunmaktadır: "Bir kişi hayızlı kadınla cinsi temasta bulunursa yarım dinar (4, 81 gr altın) sadaka versin." ⁹³ "Hayız yeni başladığında cinsel ilişki de bulunursa bir dinar, kesilme halinde kurarsa yarım dinar sadaka verir." ⁹⁴

Buna göre, böyle hem çirkin, hemde haram bir şenaeti işleyen kimse, bunun keffaretini sadaka vererek ödeyecektir ⁹⁵ ve hayız ayetinde istendiği gibi tevbe edecektir.

İkinci soruna gelince, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî hukukçularının oluşturduğu çoğunluk, adeti sona eren bir hanımın ancak temizlenip yıkandıktan sonra cinsel ilişkide bulunabileceğini belirtmişlerdir. ⁹⁶ Bu fakihler, ayette geçen "... temizleninceye kadar onlarla cinsel ilişkide bulunmayın; temizlendikleri vakit Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın..." ifadelerini "gusûl" olarak yorumlamışlardır. Buna karşılık, hayızın kesilmesini temizliğin kendisi olarak anlayan Zâhirî hukukçular, gusûlden önce

fiilî beraberliğin mümkün olacağını söylemişlerdir. ⁹⁷

Hanevîler ise hayızın, en uzun süre olan on günü, nifasın da en uzun süre olan kırk günü bulması halinde yıkanmadan önce birleşmeyi caiz görürken, daha az süredeki bitimlerde birleşme için ya gusletmeyi ya da bir namaz vaktinin geçmesini şart koşmuşlardır. ⁹⁸

Hayız ayetinin lafzî yorumu, cumhurun görüşünün daha kuvvetli olduğunu göstermektedir. Zira, "temizlenmedikçe, temizleninceye kadar" ifadeleri Kur'an'ın kavram örgüsü içinde "gusûl" anlamında kullanılmaktadır. ⁹⁹

SONUÇ

Adet/hayız, tamamen fizyolojik ve biyolojik bir gerçektir. Her ay yaşanan bu durum, tıbbî-biyolojik hikmetlere mebnî olup kesinlikle kadınların aşağılanmasını gerektirecek bir sebep değildir.

Adetli kadın ile normal halindeki kadına bakış ve davranış arasındaki yegane fark, birincisi ile cinsel ilişkinin haram oluşudur. Şu sünnet verileri bu durumu göstermektedir: Hiz. Ümmü Seleme (r.a.) anlatıyor: "Ben Rasulullah ile yatakta yatıyorken hayız oldum. Hemen yanından ayrıldım, gittim aybaşı elbisemi giydim. Sonra Rasulullah bana "Hayız mı oldun?" dedi. "Evet" dedim. Beni çağırdı, tekrar onunla yatakta yattım." ¹⁰⁰ Hiz. Aişe (r.a.) anlatıyor: "Ben hayızlı iken Rasulullah'ın başını yıkardım." ¹⁰¹ "Ben hayızlı iken Rasulullah kucağıma yaslanır da, Kur'an okurdu." ¹⁰² "Ben hayız halinde iken bir şey içer, sonra onu Nebi'ye (s.a.) verirdim. O da ağzını benim ağzımın değdiği yere koyarak içerdi. Yine hayızlı iken kemiğin etini ısırır, sonra ona Nebi'ye verirdim. O da ağzını benim ağzımın değdiği yere koyarak ısırırdı." ¹⁰³

Sosyal ilişkiler açısından bu halde bulunan adetli kadın, ibadetler bakımından bazı farklı hükümlere tabidir. Bu farklılıkların bir kısmı genel olarak psikolojik ve fizyolojik yönden sıkıntılı bir devrede olan kadına kolaylık sağlamaya matufken, bir kısmı da ibadetlerin şartı olan temizlik niteliğinin bulunmayışından dolayıdır.

Buna göre adetli kadın namaz kılmaz ve oruç tutmaz. Kılmadığı namazları kaza etmezken, tutmadığı oruçları kaza eder. Tavaf dışında bütün hac menâsikini ifa eder. Kur'an okumayı öğretir veya öğ-

renirken ara vermeden okumaya devam ederler. Diğer hanımlar ise dua ayetleri dışında dinlemekle ya da telaffuz etmeden kalben okumak ile yetinirler. Geçerli bir gerekçe olmadıkça mescitlerde uzun süre kalamazlar. İhtiyaç ve zaruret bulunduğu anda camilere girebilirler. Cinsel organların birleşmesi anlamındaki cinsel ilişki dışında her türlü beraberlik ve cinsellik serbesttir.

Yine de en doğrusunu Yüce Allah bilir.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmed Naim, Sahihü Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Ter-cemesi ve Şerhi, Ankara 1980.
- Altınköprü Tuncel, Genç Kız Psikolojisi ve Cinselliği, İstanbul 1982.
- Aynî Mahmud b. Ahmed, Umdetu'l-Kârî şerh Sahihü'l-Buhârî, Kahire 1392/1972.
- Behûti Mansur b. Yunus, er-Ravdu'l-Murbi bi Şerh Zâti'l-Müstekni', (nşr. Ahmed M. Şakir-Ali M. Şakir) Kahire Daru't-Turas.
- Beyhakî Ahmed b. Hüseyin, es-Sünenü'l-Kübrâ, Beyrut 1414/1994.
- Buhârî Muhammed b. İsmail, Sahihü'l-Buhârî, İstanbul 1981.
- Cassâs Ahmed b. Ali, Ahkâmü'l-Kur'an, İstanbul 1355.
- Cezîrî Abdurrahman, el-Fıkıh ale'l-Mezâhibi'l-Erba'a, Kahire 1359/1950.
- Concordance (Wensinck A.J.), İstanbul 1986.
- Dârimî Abdullah b. Abdurrahman, Sünenü'd-Dârimî, İstanbul 1981.
- Derdîr Ahmed b. Muhammed, eş-Şerhu's-Sağîr alâ Akrabi'l-Mesâlik, Kahire, 1986 (?) Daru'l-Mearif.
- Ebü Dâvûd Süleyman b. Eş'as, Sünen Ebi Davud, İstanbul 1981.
- el-Fetâvâ'l-Hindiyeye, Beyrut 1400/1980.
- Feyyûmî Ahmed b. Muhammed, el-Misbâhu'l-Münîr, Beyrut 1987.
- Heysemî Nureddin, Mecmeu'z-Zevâid ve Menbe'u'l-Fevâid, Beyrut 1414/1994.
- İbn Hacer, Ahmed b. Muhammed, ed-Dirâye fî Tahric Ehâdisi'l-Hidâye, Beyrut Daru'l-Ma'rife.
- İbn Hazm Ali b. Ahmed, el-Muhallâ bi'l-Âsâr (thk. A. Bendari), Beyrut 1408/1988.
- İbn Kudâme Abdullah b. Ahmed, el-Mukni', Beyrut Daru'l-Kütübü'l-Arabi.
- İbn Kudâme, el-Muğnî, Beyrut 1405/1985.
- İbn Mâce Muhammed b. Yezid, Sünen İbn Mâce, İstanbul 1981.
- İbn Manzûr Muhammed b. Mükerrrem, Lisânul-Arab, Bulak 1301.
- İbn Rüşd Ebu'l-Velid (Ced), el-Beyân ve't-Tahsîl, Beyrut 1404/1984.
- İbn Rüşd Muhammed (Hafid), Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid, İstanbul 1985.
- İbnu'l-Cevzî, Abdurrahman b. Ali, Ahkâmü'n-Nisâ, Beyrut 1985.
- İbnu'l-Hümâm Muhammed b. Abdülvahid, Fethu'l-Kadîr, Kahire 1389/1970.
- İbnu'l-Münzir Muhammed b. İbrahim, Kitabul-İcma (thk. Abdulkadir Şener), Ankara 1983.
- Konevî, Şeyh Kasım, Enisul-Fukahû, (thk. A. Kubeysî), Cidde 1407/1987.
- Kudûrî Ahmed b. Muhammed, el-Kitab (Meydânî, el-Lübâb ile birlikte), Beyrut Daru'l-Kitabi'l-Arabi.
- Mâlik b. Enes, El-Muvatta, İstanbul 1981.
- Mâlik b. Enes, el-Müdevvenetu'l-Kübrâ, Beyrut Dar Sadir.
- Massil H.-O'Brain P., "Adet Öncesi Sendromu", Jinokoloji: Klinik Algoritma, İstanbul 1992, s. 9-12.
- Mâveridî Ali b. Muhammed, el-Hâvi'l-Kebîr (thk. A. M. Muavvad-A.A. Abdulmevcud) Beyrut 1414/1994, Beyrut Daru'l-Fikr.
- Merğînânî Ali b. Ebi Bekr, el-Hidâye Şerh Bidâyeti'l-Mübtetî, İstanbul 1986.
- Müslim b. el-Haccac, Sahihu Müslim, İstanbul 1981.
- Müsned (Ahmed b. Hanbel), İstanbul 1981.

- Mv. F. (el-Mevsûatu'l-Fikhiyye, Kuveyt) "Hayız" md. 18/291-328.
- Nesâî Ahmed b. Ali, Sünenü'n-Nesâî, İstanbul 1981.
- Nevevî, Muhyiddin b. Şeref, el-Mecmu' Şerhu'l-Mühezzeb.
- Nevevî, Şerhu Müslim, Kahire, el-Matbaatu'l-Mısıriyye.
- Râğib el-İsfahânî, el-Müfredât fî Garibi'l-Kur'an, (thk. M. Ki-lani), Beyrut Daru'l-Ma'rife.
- Râzî Muhammed b. Ömer, et-Tefsîru'l-Kebîr, Kahire el-Matbaatu'l-Behiyye.
- Sağlığımız Tıp Ansiklopedisi (Gelişim), İstanbul 1978.
- San'ânî Muhammed b. İsmail, Sübûlü's-Selâm Şerh Bulûğ'il-Meram, Beyrut Daru'l-Cil.
- Sâvî, Ahmed b. Muhammed, Haşiye (Derdîr, eş-Şerhu's-Sağîr ile birlikte), Kahire 1986 (?), Daru'l-Mearif.
- Schwarz, Oswald, Cinsiyet Psikolojisi, (Çev. Halis Özgü), İstanbul 1971.
- Şâfiî Muhammed b. İdris, el-Ümm, Beyrut 1413/1993.
- Şener Mehmet, "Hayız" İslamda İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi, (2/211-219), İstanbul 1997.
- Şevkânî Muhammed b. Ali, es-Seylül-Cerrârü'l-Mütedeffik alâ Hadâiki'l-Ezhâr, (thk. Kasım G. Ahmed ve diğerleri), Kahire 1414/1993.
- T.D.K. Türkçe Sözlük, Ankara 1988.
- Taberânî Süleyman b. Ahmed, el-Mu'cemu'l-Kebîr, Beyrut Daru't-Türasi'l-Arabi.
- Tarama Dergisi, İstanbul 1934.
- Tirmizî Muhammed b. İsa, Sünenü't-Tirmizî, İstanbul 1981.
- Türk Ansiklopedisi "Adet" md. 1/134, İstanbul 1968.
- Zeydân Abdulkarim, el-Mufasssal fî Ahkâmî'l-Mer'e ve'l-Beyti'l-Müslim, Beyrut 1414/1995.
- Zeylaî Abdullah b. Yusuf, Nasbu'r-Râye fî Tahric Ehâdisi'l-Hidâye, Kahire 1393/1973.
- Zühaylî Vehbe, el-Fikhu'l-İslami ve Edilletuh, Dimaşk 1405/1985.

DİPNOTLAR

1. bkz. Tarama Dergisi 9/884; T.D.K Türkçe Sözlük ilgili maddeler.
2. İbn Manzûr, Lisânul-Arab "hyd" 7/411; Feyyûmî, el-Misbahul Münir, "hyd" s. 61; Konevî, Enisül-Fukahâ, s. 6364.
3. Bakara 2/222; Ragıp, el-Müfredat, s. 136.
4. Sağlığımız Tıp Ansiklopedisi, 6/1897-98; Türk Ansiklopedisi, "Adet" md. 1/134.
5. Adı geçen eserle, aynı yerler. Ayrıca bkz. Schwarz, Cinsiyet Psikolojisi, s. 70, 200; Altınköprü, Genç Kız Psikolojisi ve Cinselliği, s. 58, 117, 123.
6. Massel H.-O'Brain P.M., "Adet Öncesi Sendromu," s. 9-12; (Jinokoloji: Klinik Algoritma, İst. 1992 içinde); Altınköprü, a.g.e., s. 129.
7. Bakara, 2/222.
8. Buhârî, "Hayız" 1; "Edahi" 3; Müslim, "Hac" 119; Nesâî, "Hac" 51.
9. Müslim, "Hayz" 16; Ebû Dâvûd, "Nikah" 46; İbn Mâce, "Tahara" 125; Nesâî, "Tahara" 180; Müsned, 3/132.
10. Buhârî, "Hayz" 24.
11. Kudûrî, el-Kitab 1/42; Merginani, el-Hidaye, 1/30; Şener, "Hayız" md. 2/212.
12. Şevkânî, es-Seylül-Cerrâr, 1/142-143.
13. Taberani, el-Mu'cemu'l-Kebîr, 8/129; Heysemi, Mecmau'z-Zevaid, 1/622; Zeylaî, Nasbu'r-Râye, 1/191, 192; Hadisle ilgili yorumlar için bkz. İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1/161-163.
14. Şâfiî, el-Ümm, 1/138, 142; Mâveridî, el-Hâvi'l-Kebîr, 1/389; Nevevî, El-Mecmu, 2/380.
15. İbn Kudâme, el-Mukni', s. 20; Behûti, er-Ravdu'l-Murbi', s. 52.
16. Mâlik, el-Müdevvenetu'l-Kübra, 1/49; İbn Rüşd, Bidâyetü'l-Müctehid, 1/39.
17. Zeylaî, Nasbu'r-Râye, 1/191-192; İbn Hacer, ed-Diraye, 1/84-85.
18. Buhârî, aslında Ata b. Ebi Rabah'a ait olan söze bab başlığında yer vererek bu görüşü tercih ettiğini göstermiştir. Zira "fıkhu'l-Buhârî fi teracimih" kaidesi bu sonucu vermektedir.
19. Nisa, 4/59; Ebû Dâvûd, "Akdiye" 11; Tirmizî, "Ahkam" 3; Nesâî, "Kudat", 11; Müsned, 1/137; 5/230.
20. Bkz. Nisa, 4/59, 80, 65; Haşr 59/7; Ahzab, 33/36.
21. Ahzab, 33/36.
22. Buhârî, "Mezalim" 24; Müslim, "Zekat" 55; Ebû Dâvûd, "Tatavvu" 12.
23. Tirmizî, "Bir" 36.
24. Müsned, 4/131, 132; 5/178; bkz. Müslim, "Vesaya", 9.

25. İbnu'l-Münzir, Kitabu'l-İcma, s. 43; Nevevî, Şerh Müs-
lim 4/26; San'ânî, Sübûlû's-Selâm, 1/172.
26. Mâlik, el-Müdevenetu'l-Kübra, 1/49; Şâfiî, el-Ümm, 1/
130-131; Kudûrî, el-Kitab, 1/43; İbn Hazm, el-Muhallâ, 1/380;
İbn Kudâme, el-Mukni, s. 20; Şevkânî, es-Seylül-Cerrar, 1/144,
147.
27. Buhârî, "Hayız" 8, 19, 28; Müslim, "Hayız" 62; Ebû
Dâvûd, "Tahara" 109; Tirmizî, "Tahara" 93; Nesâî, "Tahara" 133;
İbn Mâce, "Tahara", 115; Muvatta, "Tahara", 104; Müsned, 6/83,
129, 141, 187.
28. Buhârî, "Hayız" 6; "Savm" 41.
29. Buhârî, "Hayız" 7; "Hac" 81; Bkz. Müslim, "Hac" 132;
Ebû Dâvûd, "menâsik" 23; Müsned, 3/305.
30. Hz. Meymune validemizden rivayet edilen başka bir
haber için bkz. Buhârî, "Hayız" 30; Müslim, "Mesacîd" 270.
31. İbn Kudâme, el-Muğnî, 1/359, 363; Nevevî, el-Mecmu'
2/353; İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 2/15.
32. Buhârî, "Hayız" 23; "İdeyn" 15; Müslim "İdeyn" 10. 12;
Tirmizî, "Cum'a" 36; Nesâî, "İdeyn" 3, 4; İbn Mâce, "İkame" 165;
Müsned, 5/84.
33. Aynî, Umdetu'l-Kari, 3/211; Nevevî, Şerhu Müslim, 6/
180.
34. Buhârî, "Hayız" 20; Tirmizî, "Savm" 67; Nesâî, "Hayız"
17; İbn Mâce, "Tahare" 119. Hz. Aişe "Sen harurî misin?" der-
ken, Kufe yakınlarındaki Harura'da toplanan haricileri kas-
tettiği ki, bunlar bütün müslümanlardan aynı olarak hayızlı ka-
dının kılamadığı namazları kaza etmesinin vacib olduğunu iddia
etmişlerdir.
35. Müslim, "Hayız" 69; Ebû Dâvûd, "Tahara" 124; Nesâî,
"Siyam" 64; Müsned, 6/143.
36. Ebû Dâvûd, "Tahare" 119.
37. Konuyla ilgili başka rivayetler için bkz. Tirmizî, "Ta-
hare" 97; İbn Mâce, "Tahare" 115; Müsned, 6/97, 204.
38. Bkz. İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1/164-165; Mv. F.
"Hayz" 18/315.
39. Nevevî, El-Mecmu 2/354.
40. Behûfî, Keşşafu'l-Kına, 1/197'den naklen Mv. F. "Hayz"
18/315.
41. Buhârî, "Hayız" 6, "Savm" 41.
42. Müslim, "İman" 132, bkz. Ebû Dâvûd, "Sünnet" 15; Tir-
mizî, "İman" 6; İbn Mâce, "Fiten" 19, Müsned, 2/67.
43. Mâlik, el-Müdevenetu'l-Kübra, 1/49; Şâfiî, el-Ümm, 1/
130-131; Mergînânî, el-Hidaye, 1/21; Mâverdî, el-Hâvî'l-Kebîr,
1/383; İbn Hazm, el-Muhallâ, 1/380; Behûfî, er-Ravdu'l-Murbi, s.
53; Şevkânî, es-Seylül-Cerrar, 1/147.
44. İbnu'l-Münzir, Kitabu'l-İcma, s. 43; Mâverdî, a.g.e., 1/
383; Nevevî, el-Mecmu, 2/354; İbn Kudâme, el-Muğnî, 1/198;
İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1/164.
45. Bkz. Mâverdî, el-Hâvî'l-Kebîr, 3/426-427; Mergînânî, el-
Hidaye, 1/129 (Fethu'l-Kadîr, 2/363) Mv. F. "Hayız" 18/318-319
46. bkz. İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 2/302; el-Fetevâ'l-
Hindiyye, 1/207; Mv.F. "Hayız", 18/319.
47. Müslim, "Siyam" 75; İbn Mâce, "Siyam" 27; Muvatta,
"Siyam" 10-12; Müsned 6/34, 36.
48. Buhârî, "Hayız" 1, 7; Müslim, "Hayız", 120; Ebû Dâvûd,
"Tahare", 120; Muvatta, "Tahara" 94; Nesâî, "Tahara", 178; İbn
Mâce, "menâsik" 36; Müsned 6/65, 380.
49. Mergînânî, el-Hidaye, 1/141; Cezîrî, el-Fıkh ale'l-
Mezahibî'l-Erba'a, 1/531; Zuhaylî, el-Fıkhul-İslamî ve Ed-
dilletuh, 3/144.
50. Hac, 22/29; Mergînânî, a.g.e., 1/148; İbn Kudâme, el-
Muğnî, 3/226.
51. İbn Kudâme, a.g.e., 3/236; Cezîrî, a.g.e., 1/431; Zuhaylî,
a.g.e., 3/147.
52. Kudûrî, el-Kitab, 1/208; İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 3/
51-52.
53. Mâlik, el-Müdevenetu'l-Kübra, 1/404, 406; Mâverdî, el-
Hâvî'l-Kebîr, 4/144; İbn Hazm, el-Muhallâ, 5/189, 196; İbn Rüşd,
Bidayetu'l-Müctehid, 1/276-277.
54. İbn Kudâme, el-Muğnî, 3/238; Şevkânî, es-Seylül-
Cerrar, 2/210-211.
55. Buhârî, "Hac" 144; Müslim, "Hac" 379, 380, 381; Ebû
Dâvûd, "menâsik" 83, 84; Tirmizî, "Hac", 97, 99, İbn Mâce,
"menâsik" 82, Muvatta, "Hac" 122.
56. Vakia, 56/79.
57. Beyhakî, 1/461.
58. Kudûrî, el-Kitab, 1/43; Mâverdî, el-Hâvî'l-Kebîr, 1/384;
Nevevî, el-Mecmu, 2/356-357; İbn Kudâme, el-Mukni, s. 20;

- Derdîr, eş-Şerhu's-Sağîr, 1/215; Şevkânî, es-Seylül-Cerrar, 1/107,
147.
59. İbn Rüşd, (Ced), el-Beyan ve't-Tahsil, 1/213; İbn Rüşd
(Hafîd), Bidayetu'l-Müctehid, 1/38; Sâvî, Haşiye, 1/216.
60. İbn Hazm, el-Muhallâ, 1/94-95.
61. Kudûrî, el-Kitab 1/43; Şevkânî, es-Seylül-Cerrar, 1/107,
147.
62. bkz. Cassâs, Ahkamu'l-Kur'an, 3/415-16; Razi, et-
Tefsiru'l-Kebîr, 29/193-194
63. Tirmizî, "Tahara" 98; İbn Mâce, "Tahara" 105.
64. Tirmizî, "Tahara" 111; Müsned, 1/83, 110, 134.
65. Ebû Dâvûd, "Tahara" 90; Nesâî, "Tahara" 170; İbn Mâce,
"Tahara" 105; Müsned, 1/84, 107, 124.
66. Mâverdî, el-Hâvî'l-Kebîr 1/384; Mergînânî, el-Hidaye, 1/
31; Nevevî, el-Mecmu, 2/356; İbn Kudâme, el-Mukni, s. 20.
67. İbn Hazm, el-Muhallâ, 1/94-95; Şevkânî, es-Seylül-
Cerrar, 1/107-108.
68. Buhârî, "Hayız" 7.
69. İbn Rüşd (Ced), el-Beyan ve't-Tahsil 1/213; İbn Rüşd
(Hafîd), Bidayetu'l-Müctehid, 1/38; Dardîr, eş-Şerhu's-Sağîr, 1/
216; Zeydan, el-Mufasssal fî Ahkâmî'l-Mer'e, 1/168.
70. İbnu'l-Hümâm, 1/168.
71. Nevevî, el-Mecmu 2/356-357; Mv. F. "Hayız" 18/321.
72. İbn Kudâme, el-Muğnî, 1/96-97; Behûfî, er-Ravdu'l-
Murbi, s. 42.
73. Bkz. Mv. F. "Hayız" 18/321-322.
74. Müzzemmil 73/4, 20, 30; Nahl, 16/98; İsra, 17/78; Neml,
27/92. Bkz. Concordance, "k.r.e" md. 7/336 vd.
75. Buhârî, "Hayız" 7.
76. Kudûrî, el-Kitab 1/43; Mâverdî, el-Hâvî'l-Kebîr, 1/384;
Nevevî, el-Mecmu' 2/358; İbn Kudâme, el-Mukni, s. 20; İbn
Rüşd, Bidayetu'l-Müctehid, 1/37-38; Dardîr, eş-Şerhu's-Sağîr, 1/
215; Şevkânî, es-Seylül-Cerrar, 1/107, 109.
77. Ebû Dâvûd, "Tahara" 92; İbn Mâce, "Tahara" 126.
78. İbn Hazm, el-Muhallâ, 1/400-402; İbn Hazm'ın gö-
rüşünün eleştirisi için bkz. Şevkânî, a.g.e., 1/109-110.
79. Bkz. Mv. F. "Hayız" 18/322.
80. Müslim, "Hayız" 11, 12; Ebû Dâvûd, "tahara" 103; Tir-
mizî, "Tahara" 101; Nesâî, "Tahara" 172; "Hayz" 18; İbn Mâce,
"Tahara" 120; Müsned, 2/70.
81. Mergînânî, el-Hidaye, 1/31; İbn Rüşd, Bidayetu'l-
Müctehid, 1/37.
82. Nevevî, el-Mecmu, 2/358; İbn Kudâme, el-Muğnî, 1/97.
83. İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 2/394.
84. Şâfiî, el-Ümm, 2/149; İbn Rüşd, Bidayetu'l-Müctehid, 1/
220-221; İbn Kudâme, el-Muğnî, 1/97, 3/67; İbn Hazm, el-
Muhallâ, 3/432.
85. İbn Rüşd, el-Beyan ve't-Tahsil, 2/349; Sâvî, Haşiye 1/
216.
86. Nesâî, "Tahara" 174-175; "Hayz" 19.
87. Ahmed Naim, Tecrid-i Sarîh Tercümesi, 1/219.
88. Tirmizî, "Tahara" 102; İbn Mâce, "Tahara" 122; Müsned,
2/408.
89. Buhârî, "Hayız" 5, Müslim, "Hayız" 2; Ebû Dâvûd, "Ta-
hare" 106; İbn Mâce, "Tahare" 121.
90. Ebû Dâvûd, "Tahara" 106; Nesâî, "Tahara" 179.
91. Müslim, "Hayız" 16; Ebû Dâvûd, "Nikah" 46; İbn Mâce,
"Tahara" 125.
92. İbn Rüşd, Bidayetu'l-Müctehid, 1/44; İbn Kudâme, el-
Muğnî, 1/203; İbn Hazm, el-Muhallâ, 1/395.
93. Ebû Dâvûd, "Nikah" 46; Tirmizî, "Tahara" 102; İbn
Mâce, "Tahara" 123.
94. Ebû Dâvûd, "Nikah" 46; "Tahara" 105.
95. krş. Nevevî, el-Mecmu, 2/359.
96. Şâfiî, el-Ümm 1/130; Mâlik, el-Müdevenetu'l-Kübra, 1/
50; İbn Rüşd, Bidayetu'l-Müctehid, 1/45-46; Behûfî, er-Ravdu'l-
Murbi, s. 53.
97. İbn Hazm, el-Muhallâ, 9/238.
98. Kudûrî, el-Kitab, 1/44; İbnu'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, 1/
170-171.
99. Râğîb, el-Müfredat, s. 307-308.
100. Buhârî, "Hayız" 4, 21; Müslim "Hayız" 5; Ebû Dâvûd,
"Tahare" 106; Nesâî, "Tahare" 178; "Hayız" 10.
101. Müslim, "Hayız" 10; Müsned, 6/55.
102. Buhârî, "Hayız" 3; Müslim, "Hayız" 15; Ebû Dâvûd,
"Tahara", 102.
103. Müslim, "Hayız" 14; Ebû Dâvûd, "Tahara" 102, Nesâî,
"Tahara" 55, "Hayız" 14.

KADIN AKIL VE DİN BAKIMINDAN EKSİK MİDİR?

Doç. Dr. Zekeriya GÜLER
SÜ. İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi

Ebü Saîd el-Hudrî (r.a.) anlatıyor: Bir kurban veya ramazan bayramında Rasulullah (s.a.) musallâya çıktı. Kadınlara rastladı ve onlara:

- Ey kadınlar topluluğu! Sadaka verin. Zira, cehennem halkının çoğunluğunun sizler olduğu bana gösterildi, buyurdu. Onlar:

- Neden ya Rasulallah? diye sordular. Rasulullah (s.a.):

- Çünkü siz çokca lanet eder ve kocalarınıza karşı küfran-ı nimet gösterirsiniz. Kendini kontrol edebilen, dikkatli, akıllı ve tedbirli (hâzim) bir erkeğin aklını, sizin kadar çelebilen, akli ve dini eksik başka bir varlık görmedim, buyurdu. Onlar:

- Nedir dinimizin ve aklımızın eksikliği ya Rasulallah? dediler. Rasulullah (s.a.):

- Kadının şahitliği, erkeğin şahitliğinin yarısı değil midir? diye sordu. Onlar:

- Evet, dediler. Rasulullah (s.a.):

- İşte bu, aklının eksikliğindendir. Kadın hayız gördüğü zamanda namaz kılmaz ve oruç tutmaz değil mi? buyurdu. Onlar:

- Evet, deyince Rasulullah (s.a.):

- İşte bu da dininin eksikliğindendir, cevabını verdi.¹

AÇIKLAMA

Kadının, akıl ve din bakımından eksik oluşunu da konu alan hadisimiz, günümüzde aktüel yönü olan ve tartışılan rivayetlerden birisi olmuştur. Mütefekun aleyh² olan ve muteber bütün hadis kaynaklarımızda yer almasına rağmen bu hadis bazı çevrelerce yadırganmakta ve kabul edilmemektedir. Kabul etmeyenler arasında bazı akademisyenler de bulunmaktadır.

Söz konusu hadis-i şerifin Kur'an-ı Kerim'e ay-

kırı olduğunu söyleyen bu akademisyenler, düşüncelerini şöyle ifade ederler:

"Kur'an-ı Kerim, kadın-erkek eşitliğini şiddetle savunmaktadır. Şu halde, kadını erkeğin dînunda gören ve onu aşağılayan Buhârî hadisinin Kur'an'a ters düştüğünü ve dolayısıyla böyle bir sözü Hz. Muhammed'in (a.s.) söylemesinin mümkün olmayacağını kabul etmek zorundayız. Bu ve benzeri görüşler, İslam'a sonradan sokulmuştur. Aslında biraz sağduyu bu tür haberlerin uydurma olduğunu ortaya koymaya yeterlidir." "Söz konusu uydurma hadisde kadının eksik akıllı olduğu Kur'an-ı Kerim'e dayandırılmak istenmektedir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Kur'an-ı Kerim'de geçen bir konu hakkında isabetli sonuçlara ulaşmak isteniyorsa, konuyla ilgili bütün ayetlerin gözönünde bulundurulması gerekir. Aslında bütün alimler bu metot konusunda görüş birliğine varmışlardır. Ama her nedense şahitlik konusunda bu metodu uygulayamamışlardır. Kur'an-ı Kerim'in konuyla ilgili bütün ayetlerini dikkate alacakları yerde, sadece 2/ Bakara suresinin vücut ifade etmeyen 282. ayet-i kerimesine dayanarak kadın şahitliğinin erkeğinkinin yarısına denk olduğu genel prensibine ulaşmışlardır. Oysa ki, bizzat Kur'an-ı Kerim birçok ayet-i kerimede kadının şahitliğini erkeğinkine denk saymaktadır..."³

Biz, katılmadığımız bu farklı değerlendirmenin temelinde, Hadis-i Şerif'in vermek istediği mesajın; mana ve maksadın tam olarak anlaşılmasının yattığını sanıyoruz. Hadis-i şeriften çıkan hükümlere/mesajlara geçmeden önce, meselenin daha iyi anlaşılmasına vesile olur düşüncesiyle hadisin başka bir varyantını vermek istiyoruz. Ebu Hureyre kaynaklı bu rivayette, "sadaka" ve "istiğfar"ı da içine

alan "Allah'a yaklaşmak/kulluk yapmak" gibi kapsamlı bir ifade zikredilir. Ebu Hureyre (r.a.) anlatıyor:

Bir sabah Rasulullah (s.a.) mescide gelerek orada bulunan kadınlara:

- Hanımlar! Akıllı (dikkatli ve tedbirli) kişilerin gönülleri sizin kadar çelebilen, dini ve aklı eksik kimse görmedim. Zira ben gördüm ki, kıyamet gününde ateş ehlinin çoğunu siz kadınlar teşkil etmektesiniz. O halde gücünüz nisbetinde Allah'a yaklaşınız" diye seslendi. Kadın cemaat arasında Abdullah b. Mes'ud'un hanımı da bulunuyordu. Hemen oradan ayrılıp Rasulullah'tan (s.a.) duyduklarını kocasına anlattı ve zinet eşyasını eline aldı. Kocasını Abdullah b. Mes'ud:

- Zinetleri nereye götürüyorsun? diye sordu. Hanımı:

- Bunu infak etmek suretiyle Allah ve Rasulüne yakın olacağım, diye cevap verdi. Abdullah b. Mes'ud:

- Öyle mi! Gel de onu bana ve çocuğuma tasadduk et. Çünkü bizim ona ihtiyacımız var, dedi. Bunun üzerine hanımı:

- Hayır olmaz, (bırak da) Rasulullah'a (s.a.) gideyim, dedi. Nihayet kadın gitti ve Rasulullah (s.a.) ile görüşmek üzere izin istedi. Orada bulunanlar:

- Ya Rasulallah! Görüşmek için Zeynep izin istiyor! dediler. Rasulullah (s.a.):

- Ona müsaade edin, buyurdu. O da Rasulullah'ın (s.a.) yanına geldi ve şöyle dedi:

- Ya Rasulallah! Ben senden bir söz işittim. Derhal Abdullah b. Mes'ud'a gittim ve duyduklarımı ona aktardım. Allah'a ve sana yakın olabilmek için ve Allah'ın beni cehennem ehlinden kılınmaması için tasadduk etmek üzere zinetimi aldım. O esnada Abdullah b. Mes'ud bana:

- Onu bana ve oğluma tasadduk et. Çünkü bizim ona ihtiyacımız var, dedi. Ben de:

- Hayır, Rasulullah'a (s.a.) bir danışayım, dedim. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.):

- Onu kocana ve çocuklarına tasadduk et. Çünkü onların buna ihtiyacı var; onlar yardıma daha layıktır, buyurdu.⁴

Burada hadis-i şerif hakkında ileri sürülen bir tezi kısaca değerlendirmek yerinde olacaktır. Teknik bilgiler vermek durumunda kaldığımızdan dolayı

okuyucularımızın bizi bağışlayacaklarını umuyoruz.

Değerli meslektaşım Dr. Kâmil Çakın, "Doğrusu aklı başında bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen, aklı ve dini eksik, başka bir varlık görmedim" ifadesinin Hz.Peygamber'e aid oluşunda ciddi şüpheler bulunmaktadır"⁵ der. O, bu konuda kendisini şüpheye sevkeden noktalar arasında şunları da zikreder:

"Dârimi ve İbn Hibbân'ın Abdullah b. Mes'ud'dan yaptığı rivayetlerde bu ifadeler İbn Mes'ud'a aittir. Bu durum, hadisin bu kısmının başlangıçta mevkuf iken sonradan merfu hale geldiğini göstermektedir... Abdullah b. Mes'ud'un kullandığı bu ifadeler, şahsi tecrübelerini gösteriyor olabilir. Onun karşılaştığı özel durumlar ya da eğitim ve topluma katılma imkanı bulmayan o dönemin kadınları ile ilgili tecrübeleri açısından doğru kabul edilebilir. Fakat, evrensel bir tesbit gibi algılanması mümkün değildir."⁶

Biz, ileri sürülen bu görüşün pek de yerinde olmadığını düşünüyoruz. Herşeyden önce, hadis-i şerifin söz konusu bölümünün "başlangıçta mevkuf iken sonradan merfu hale geldiğini" iddia etmek hayli zordur. Şüphesiz bu iddia bir ihtimalden ibarettir. Delilden neş'et etmeyen bir ihtimale itibar edilemeyeceği de açık bir usul kaidesidir.

Hatırlanacağı üzere Dârimî ve İbn Hibbân'ın naklettiği rivayette Abdullah b. Mes'ud'un sözü olarak geçen (mevkuf) ifade, "işini sağlam tutan erkeklere, işlerinde galebe çalabilen/hükmedebilen, aklı ve dini eksik, kadınlardan başka bir varlık mevcut değildir. (Mâ vucide min nâkısı'l-akl ve'd-din veya mâ min nakısı'd-din vel-alel) şeklinde geçmektedir. Başta Buhârî ve Müslim kaynaklı yerlerde ise ifade, Peygamberin (s.a.) sözü (merfu) olarak, "Akıllı ve tedbirli bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen, aklı ve dini eksik başka bir varlık görmedim" tarzında geçmektedir.

Bir sahabinin, Rasul-i Ekrem'den duyduğu merfu bir hadisi aynen veya bazı değişikliklerle mevkuf bir haber tarzında naklettiğini görmek mümkündür. Meselâ, Rasulullah'ın (s.a.), "Kadın avrettir, O, (süslenerek) evinden dışarı çıktığı zaman şeytan ona musallat olur; onu çekici duruma getirir ve ayartabilmek için sürekli olarak onu gözetler"⁷ hadisi, Abdullah b. Mes'ud tarafından merfu olarak rivayet edilirken, aynı zamanda haber ondan şu şekliyle mevkuf olarak

da nakledilmektedir. "Kadınları evlerde tutunuz. Çünkü onlar avrettir. Şüphesiz kadın, evinden dışarı çıktığı zaman şeytan ona musallat olur; onu çekici duruma getirir ve ayartabilmek için sürekli olarak onu gözetler ve ona şöyle seslenir: Sen kime rastlarsan, onun tarafından mutlaka beğenilirsin!"⁸

Hatta, işlediğimiz hadisin kadının akli ve dini ile ilgili bölümünden önce tartışmasız merfu olarak geçen, "Ey kadınlar topluluğu, sadaka veriniz!" cümlesinin bile mevkuf (Abdullah b. Mes'ud'un kendi hitabı) tariki bulunmaktadır.⁹ Bu durumun tabii karşılanması gerekmektedir. Bu yüzden biz, Dârimî (v. 255/868)'nin, Vâil b. Mühâne vâsıtasıyla Abdullah b. Mes'ud'dan naklettiği mevkuf tarikin¹⁰, başta Buhârî (v. 256/869) ve Müslim (v. 261/874) tarafından rivayet edilen merfû tarike¹¹ tercih edilmesini zorunlu kılan sebeplerin/delillerin bulunmadığı ve ihtiyatta yaklaşılarak konunun geniş perspektiften değerlendirilmesi gerektiği kanaatini taşımaktayız. Daha önce temas edildiği üzere, Abdullah b. Mes'ud, Rasûl-i Ekrem'in söz konusu hadisini (belki de ilk defa) hanımı Zeynep'ten duymuştur/öğrenmiştir. Bu durum, hadisin ilgili kısmının, "başlangıçta mevkuf iken sonradan merfu hale geldiğini" değil, aksine başlangıçta merfu iken sonradan Abdullah b. Mes'ud tarafından da (mevkuf olarak) dile getirildiğini düşündürmektedir. Kaldı ki, mevkuf haberin isnad zincirinde Vâil b. Mühâne et-Teymî bulunmaktadır. Kûfeli olan bu râvî hakkında İbn Sa'd (v. 230/844), "Onun rivayet ettiği hadisler az idi" derken¹², Zehebi (v. 748/1347) "Vâil b. Mühâne'nin İbn Mes'ud'dan rivayeti maruf değildir. Onun tek bir hadis rivayeti vardır"¹³ demektedir. İbn Hacer (v. 852/1448) ise "Vâil, ikinci tabakadan makbul bir râvidir"¹⁴ diyerek olumlu bir ifade kullanmaktadır. Onun bu ifadesi karşısında, Şuayb Arnavud ile Beşşâr Avvâd'ın, "Hayır, aksine Vâil meçhul bir râvidir. Ondan rivayetle tek bir kişi teferrüde kalmıştır. Sadece İbn Hibban onu "Sikât"ında¹⁵ zikretmiştir. Zehebi, onun maruf olmadığını söylemiştir."¹⁶ şeklindeki tesbiti de dikkatleri çekmektedir.

Sonuç olarak, bahse konu olan hadis-i şerifin Rasûlullah'a âdiyeti hususunda hem isnâd, hem de izah edileceği üzere- metin bakımından bir problem olmadığı görülmektedir.

HADİS-İ ŞERİFTEN ÇIKAN HÜKÜMLER/MESAJLAR

1- Sadaka ve yoksula yapılan her türlü yardım, günahlar için bir keffarettir. Hataların affedilmesine sebep olur, bela ve musibetleri defeder.

2- Hadis, "Sadaka verin, istiğfarı da çok yapın"¹⁷ talimatıyla, kadınları hayır yapmaya ve Allah'tan af istemeye çağırarak suretiyle kulluğa teşvik etmektedir. Cehennem halkının çoğunluğunu kadınların oluşturmaları da, bu teşvikin sebebi olarak gösterilmektedir.

Rahmet Peygamberi Efendimiz (s.a.), cehennemde görülenlerin ekseriyetinin kadınlardan oluşmasını üç sebebe bağlamıştır:

a) Lanet, yani kocayı üzecek ağır sözler sarfetmek ve hakarete bulunmak,

b) Nankörlük (küfran-ı nimet),

c) Akıllı, dikkatli ve tedbirli (hâzim) bir erkeğin aklını çelmek.

Gerek lanette bulunmak, gerek nankörlük yapmak ve gerekse cinsî arzuları kamçılarak (tahrik) suretiyle bir erkeğin aklını çelmek ve onda şehvî duygu uyandırmak büyük günahlar (kebâir) arasında sayılır. Şu hadis-i şerifler, cehenneme girmeye sebep olan lanetin, nankörlük ve tahrikin büyük günahlardan olduğunu gösterir:

"Mü'min çekiştiren, lanetleyen, kaba sözlü ve ağzı bozuk değildir."¹⁸

"Kim bir müslümana zulüm ve eziyet ederse, kesinlikle bana zulüm ve eziyet etmiş olur. Kim de bana eziyet ederse, o mutlaka Allah'a eziyet etmiş olur."¹⁹

"Kendisinden müstağni kalamayacağı kocasına teşekkür etmeyen kadına Allah (rahmet nazarıyla) bakmaz."²⁰

"...Giyinmiş çıplak, kırtarak ve salınarak (kırılı döküle) yürüyen kadınlar cennete giremezler ve onun kokusunu da duyamazlar..."²¹

"Hangi kadın koku (parfüm) sürünür ve kokusunu duymaları için yabancı erkeklerin yanından geçerse, o zina etmiş (gibi) olur."²²

Ancak müslüman bir kadın olarak kendine düşen görevleri yapan; güzel sözlü ve tatlı dilli olan, kocasına teşekkür eden, çarşı-pazarda erkeklerin dikkatini çekmeyen ve dolayısıyla onların aklını çelme-yen iffetli bir hanımın cennete gireceği müjdesi,

yine Allah ve Rasulü tarafından verilmektedir.

Allah (c.c.) şöyle buyurur: "Erkek veya kadın, mü'min olarak kim iyi amel işlerse, ona mutlaka hoş ve güzel bir hayat yaşatırız. Mükafatlarını da elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz."²³

"Müslüman erkekler ve müslüman kadınlar..., ırz ve namuslarını koruyan erkekler ve kadınlar... var ya, işte Allah onlar için bir mağfiret ve büyük bir mükafat hazırlamıştır."²⁴

Rasulullah da (s.a.) şöyle buyurur:

"Kadın beş vakit namazını kılar, orucunu tutar, ırz ve namusunu korur, kocasına da itaat ederse cennete girer."

3- Aile reisi durumunda olan kocaya saygısızlık, hoş olmayan bir davranıştır. Bu davranış biçimi çocukları da derinden etkiler. Böylece sevgi, saygı ve hoşgörü temeli üzerine kurulu olması gereken aile düzeni sarsılır ve huzursuzluk meydana gelir.

İslam aile hayatında kadın, eşinin yaptığı iyilikleri hiçbir zaman küçümsememeli, evin yiyecek, giyecek ve diğer ihtiyaçlarını karşılayan fedakar eşine teşekkürü bir borç bilmeli, maddi-manevi tüm nimetleri ihsan eden Allah Teala'ya şükretmelidir. Küçük bir olay karşısında, "Senden hiçbir iyilik görmedim" diyerek kadirbilmezlik ve nankörlük göstermemelidir. Tabii koca da eşinin psikolojik durumunu dikkate alarak onu isyana sevkedecek şekilde baskı altında tutmamalı, aksine meşru ve mübah çerçevede imkanlarını zorlayarak hayat arkadaşını sevindirmelidir. Karısından gördüğü isyankar bir tavır karşısında öfkesini yutabilen, musamahalı ve cömert davranabilen serinkanlı bir koca her halükarda kazançlıdır.²⁵

Geçimini sağlama konusunda esbaba tevessül ederek üzerine düşen görevi yapan bir kocanın kazancını azımsamak ve onu horlamak müslüman kadının yapacağı iş değildir. Böyle bir şey, müslüman kadın şahsiyetiyle bağdaşmadığı gibi, İslam'ın inanç ve ahlak esaslarına da aykırıdır. Çünkü bu, gerçekte o rızık veren ve "Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini (rızık ve nimeti) aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri (çalıştırmaları) için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların toplayıp biriktirdiklerinden hayırlıdır."²⁶ buyuran Allah'ın takdirine bir bakıma razı olmamak ve

O'nu gücendirmek demektir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, kadının kocasına çokca lanet etmesi yani onu üzecek ağır sözler sarfetmesi ve hakarete bulunması, cehenneme girmeye sebep olan büyük bir günahıdır. Kadın bundan şiddetle sakınımalıdır. Esasen lanet, bir mü'minin Allah'ın af ve merhametinden mahrum olması veya onun Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılmasını istemek demektir. Şüphesiz bu tavır, ayrı dünyalarda yaşama arzusunu, zıtlaşmayı ve sosyal ilişkilerin bütünüyle kesilmesini beraberinde getirir. Bu yüzden lanet, yapılabilecek kötülüğün son halkasını oluşturmaktadır. Peygamberimiz (s.a.), "Mü'mine lanet etmek, onu öldürmek gibidir"²⁷ buyurur. Öldürülen insanın nasıl dünya ile ilişkisi kesiliyor ve dünya menfaatinden mahrum bırakılıyorsa, lanete maruz kalan insanın da Allah'ın rahmetinden uzak tutulması ve uhrevî nimetlerden mahrum edilmesi isteniyor, demektir.

4- Cehennem halkının ekserisinin kadınlar olduğu ifadesi, kadınları aşağılayan, onları potansiyel suçlu sayan ve üzen, eşitlik ve adalet ilkesini ihlal eden bir durum olarak değerlendirilemez. Hadis dikkatle okunduğunda ve konuyla ilgili diğer rivayetler bir bütünlük içerisinde ele alınıp düşünüldüğünde, durumun hiç de öyle olmadığı, ifade ve üslûbun, kadınları kulluğa teşvik ederek ameli ve ahlaki bakımdan olgunlaştırmak gayesine matuf bir korkutma (terhîb, tahvîf)²⁸ ve bir uyarı (vaaz, irşad) olduğu, bu uyarıya kulak asılmaması halinde söz konusu tablonun hakiki/fiilî anlamda gerçekleşeceği anlaşılır. Kaldı ki bazı âlimler, "Cennette her erkeğin Ademoglu neslinden iki (dünya) hatunu vardır" hadisini nazar-ı itibara alan âlimler²⁹, cehennem halkının ekserisini kadınların teşkil etmesinin, Rasulullah'ın (s.a.) şefaatten önce düşünülmesi halinde veya cehennemi hak eden günahkar kadınların, cezalarını çektikten sonra henüz cennete girmeden önceki durumları bahis mevzuu olabileceğini ifade etmişlerdir. O halde Rasulullah'ın (s.a.) hak olan şefaatine mazhar olan birçok günahkar mü'min kadının cennete girmesi ve orada ekseriyeti teşkil etmesi mümkündür.

5- Cehennemlik kadınların vasıfları konusunda, Cabir'in (r.a.) rivayet ettiği şu hadis, cehennemde görülen kadınların zemmedilen sıfatların sahibi olan

kötü/günahkar kadınlar olduğunu göstermekte ve meseleye açıklık kazandırmaktadır. "Benim cehennemde gördüğüm kadınların ekseriyeti, öyle kimselerdir ki, kendilerine emanet/sır verildiğinde ifşa ederler, onlardan birşey istendiğinde cimrilik gösterirler, kendileri birşey istediklerinde üstelerler (ısrarla isterler) ve kendilerine bir iyilik yapıldığında da teşekkür etmezler."³⁰ Diyebiliriz ki, bu ve benzeri olumsuz vasıfların sahibi olmayan, Allah ve Rasulü yolunda hareket eden, güzel ahlak sahibi salih hanımlar -inşaallah- cehenneme uğramayacak ve:

"Selam olsun size! Hoş geldiniz. Artık ebedi kal-mak üzere girin cennete!"³¹

"Sabrettiğine karşılık selam olsun size! Dünya yurdunun sonu (cennet) ne de güzeldir!"³² diyen meleklerin ikramı ile karşılanacaklardır.

6- Allah Teala tarafından Hz. Peygamber'e cehennem halkının gösterilmesi, İsrâ gecesinde/mirac hadisesinde veya kûsûf (güneş tutulması) namazında vuku bulmuştur.³³ Görme (ru'yet) şeklinin keşif, vahiy veya rüya yoluyla gerçekleştiği de ifade edilir.³⁴ Rasulullah'ın (s.a.), cennet ve cehennemi gördüğüne dair rivayetlerin bir kısmı, ru'yetin hakiki manada gözle gerçekleştiğini ifade ederken, diğer bir kısmı da, suretin aynaya yansımaları gibi cennet ve cehennemin de duvar üzerinde temsil edildiğini/temessül ettiğini desteklemektedir. Bu durumu, vak'ının farklı ortam ve şartlarda zuhur ettiğini göstermektedir. Nitekim hadis ve fıkıh otoritelerimizden İbn Hacer el-Askalani (v. 852/1448), "Rasulullah'ın (s.a.) cennet ve cehennemi muhtelif şekillerde iki defa hatta defalarca görmesini engelleyecek hiçbir sebep yoktur" diyerek konuya açıklık getirmekte ve Allah tarafından Rasulullah'a cennet ve cehennemi hakiki manada görecek/algılayacak özel bir idrak gücü verilmiş olmasını benimsemektedir.³⁵ Ayrıca İbn Hacer, ru'yetin, bilgi düzeyinde kalan bir tür görme (ru'yetu'l-ilm) olduğu fikrinin uzak bir ihtimal olduğunu da ifade etmektedir.

Genellikle rasyonel akıl ve duyu organları ile yola çıkarak konuya teorik çerçevede mücerred bilgi ile yaklaşanlar, ru'yeti (cennet ve cehennemi görme işini) bir problem olarak görmektedir. Halbuki insan aklının idrak sınırını aşan duyular (şehadet) ötesi, zaman ve mekanüstü "gayb alemleri" vardır. Kainatın bir parçası olan görünmeyen bu "Gayb alemleri"nin sa-

hibi ve mutlak hakimi de Allah Teala'dır. Allah için zaman ve mekan unsuru bahis mevzuu değildir. O, zaman ve mekandan münezzehtir. İnsan aklının kavramakta güçlük çektiği bu durum, ilahi irade ve kudretin zamanüstü bir tasarrufu olarak değerlendirilecek olursa, müslüman zihinler için hiç de bir problem olmadığı anlaşılabacaktır.

7- Kadının aklının eksikliği, doğuştan ve yaratılıştan gelen akıl gücünün noksanlığı olarak anlaşılmamalıdır. Öz, cevher ve asıl itibariyle kadın da aynı akla sahiptir. "İnsanı davranış yapmaya iten güç" şeklinde tarif edilen "ameli akıl"³⁶ ise kadında farklılık gösterebilmektedir. Genel manada akıllı "Temyiz gücü, düşünme, anlama, ve algılama fonksiyonu bulunan ve insanın davranışlarına yön veren ruhi bir güç ve bilgi kaynağı" olarak tarif etmek mümkündür. Doğruyu yanlıştan ayırt etme gücü, aklın en önemli fonksiyonudur.

Ebedî ahiret hayatı karşısında, geçici dünya zineti, eşya temayülü ve arzusu genellikle kadında baskındır. "Ey Peygamber! Eşlerine şöyle söyle: Eğer siz dünya hayatını ve zinetini (refahını) istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim de, sizi güzelleştiririm. Ama eğer Allah'ı, Rasulünü ve ahiret yurdunu diliyorsanız, bilin ki, Allah içinizden güzel davrananlar için büyük bir mükafat hazırlamıştır"³⁷ ayetleri, insanlar için bu konuda ibret verici işaretlerdir. Ayrıca, dünyanın dayanılmaz cazibesi karşısında, yapı itibariyle erkeğe nisbetle daha zayıf olan kadın, ciddi olarak düşünmeden, his ve heyecanla hareket ederek karar verebilmekte, çabuk aldanabilmekte ve aldatılabilmektedir. Sosyal şartların, fizyolojik ve psikolojik faktörlerin, aklın, güç ve fonksiyonunu etkilediği ilim ve tecrübe ile sabbittir. Tıp uzmanlarının da ifade ettiği gibi, kadınlarda adet öncesinde ve adet süresi içinde yaşanan gerilim sendromu; asabiyet, çabuk yorulma, titreme, stres ve depresyon, onların bu fevri ve duygusal davranışlarında büyük rol oynar. Ayrıca evham ile vesvese, erkekten çok kadına musallat olur.³⁸ "...Oysa erkek, kız gibi değildir."³⁹, "Allah'ın sizi, birbirinizden (kiminizi kimine göre) üstün kıldığı şeyleri temenni etmeyin. Erkekler için kendi kazandıklarından bir pay, kadınlar için de kendi kazandıklarından bir pay vardır. Allah'ın lütfunu isteyin, şüphesiz Allah herşeyi bilmektedir."⁴⁰ ve

"Allah'ın, kimini kimine üstün kılması ve kendi mal-larından harcamaları sebebiyle erkekler kadınların koruyucusu ve sorumlu yöneticileridir"⁴¹ buyuran Rabbimiz, gerek doğuştan sahip oldukları fıtri kabiliyet ve meziyetleri itibarıyla ve gerekse fiziki bakımdan erkek ile kadın arasındaki yapı (fıtrat, yaratılış) farklılığına işaret eder. Sabır, metanet, soğukkanlılık, ihtiyat, itidal, adalet, cesaret ve fiziki güç gibi özellikleriyle erkek, kadına nisbetle daha üstün bir durumda iken, şefkat, merhamet, heyecan, duygusallık, haya, nezaket, incelik ve fiziki zarafet bakımından da kadın erkeğe göre daha üstün bir yaratılışa sahiptir. Ancak erkek ve kadının tamamen iradesi dışında tecelli eden bu farklılık, temelde Allah nezdinde bir üstünlük vesilesi sayılmaz. "Bütün erkekler kadınlardan daha üstündür" diyemediğimiz gibi, "Bütün erkekler kadınlardan daha akıllıdır" demek de mümkün değildir. İnsan olmak itibarıyla kadın ile erkek arasında bir farklılık yoktur. Kadın-erkek, biri diğerini tamamlayan bir bütünün iki eşit parçası olarak düşünülmelidir.

Kadının aklının eksikliği, onun aklına güvensizlik manasına da gelmez. Kadının görüşüne başvurulur, onunla istişare edilir, onun verdiği bilgiye güvenilir ve onun rivayet ettiği hadisler kabul edilir. Zehebi'nin (v. 748/1347) "Hadis rivayeti meselesinde kadınlardan töhmet altında tutulan veya terkedilen birisini tanımıyorum"⁴² sözü, bu gerçeğin ifadesidir.

Kadınların akıl noksanlığı ile vasıflandırılması, erkeklerin kadınların fitnesine kapılmaktan ve onların tuzağına düşmekten sakındırma maksadına yöneliktir. Gerçekten de ayet ve hadisler, kadındaki cinsi cazibe ve gücün bir fitne, tuzak ve hile aracı olabileceğini ifade eder ve erkeklerin bu oyuna gelmemelerini öğütler. Kur'an-ı Kerim'de, Aziz'in hanımı Züleyha'nın Hz. Yusuf'a meylettiği ve kadının onu gayr-i meşru ilişkiye zorlayarak kendini arzettiği, ilahi bir uyarı olmasaydı, Yusuf'un da kadına meyledeceği, kurnaz kadın tuzağına düşüremeyince de iftira ederek Yusuf'un zindana girmesine sebep olduğu anlatılır. Bundan dolayı kadının kocası Aziz'in, "Kadınlar! Bu sizin tuzağınız gerçekten büyüktür"⁴³ dediği görülür.

8- Hadisimizde kastedilen kadının şahitliği ile ilgili ayetten, mutlak manada kadının erkeğin yarısı

olduğu fikri çıkarılamaz. Söz konusu "... Şayet borçlu sefih veya akıllı zayıf yahut kendisi söyleyip yazdıramayacak durumda ise, velisi adaletle yazsın. Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa, rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile iki kadın olsun ki, biri yanılsın diğeri ona hatırlatsın..."⁴⁴ ayetinde, şahitlikte iki kadının bir erkek yerine geçeceği beyan buyrulur. Kaldı ki bekaret, dulluk, doğum ve kadın hastalıkları gibi erkeklerin vakıf olmaları imkansız olan durumlarda kadınların veya yalnız bir kadının şahitliği kabul edilmektedir.

Şahitlik konusunda iki cins arasındaki farklılık, esasen kadının insanlık şeref ve haysiyeti ile ilgili bir durum değildir. Bu farktan dolayı erkeğin kadına karşı herhangi bir üstünlüğü yoktur. Bir varlık olarak kadın da erkek gibi onurlu ve saygın bir konuma sahiptir. Rabbimizin, "Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan (Adem ile Havva) ve ikisinden de birçok erkekler ve kadınlar yaratıp yayan Rabbinizden sakının!"⁴⁵ emri ve "Şüphesiz Allah katında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır"⁴⁶ ilkesi, iki cinsin beşeri statü itibarıyla eşit olduğunu, üstünlüğün ancak takva ile meydana geldiğini ortaya koymaktadır.

Şahitlikle ilgili ayeti kerimede, bir erkek yerine iki kadının şahitlik yapmasına gerekçe olarak, kadınlardan birisinin yanılsması veya unutması halinde ötekinin hatırlatması zikredilir. Bir önceki maddede açıklandığı üzere, kadının psikolojik ve fizyolojik yapısı onun fevrî çıkış ve duygusal davranışları üzerinde oldukça etkilidir. Dalgınlık ve unutkanlık akıl ve zeka ile doğrudan bir ilgisi olmamakla birlikte, unutkanlığın en önemli sebeplerinden birisinin duygusallık, diğerinin de ilgisizlik olduğu bilinmektedir. Psikologların gözlem ve tecrübesi de bunu göstermektedir. Bir kaza veya olağanüstü bir durum karşısında kadın genellikle hemen heyecana kapılır ve duygusal hareket eder. Onun bu davranışı, mantık ve muhakeme gücünü zayıflatır, meydana gelen olay üzerinde düşünerek bir değerlendirme yapmasını ve yerinde karar vermesini engeller. Bazı hadis alimleri de "Akıl eksikliğinden maksat kadının "zabtı az" demektir, buna mukabil ona duygu gücü verilmiştir"⁴⁷ derken bu hususa işaret etmiş olmalıdır. Duygusallığı mantık ve muhakemesine galebe çalan

kadın ise, çok defa etkilendiği olayı yorumlayarak anlatabilmektedir. Halbuki şahitlikte aslanan vuku bulan olayı olduğu gibi anlatmaktır. Yorumlamak ve onu karara bağlamak ise hakime aittir.

Bu yüzden, "aklı eksik kadınlar" cümlesinde yer alan eksikliğin, *bizatihi aklın kendisinde ve özünde değil de, aklın fonksiyonunda (aktivitesinde) ve tezahüründe* olduğunu söylemek mümkündür.

9- Söz konusu hadis-i şerifte verilmek istenen mesajın anlaşılması için, sözün sarfedildiği ortam ile kullanılan ifade tarzını nazarı itibara almak gerekir. Bir sevinç ve mutluluk günü olan bayram namazında, en mükemmel ahlaka sahip olan ve güzel ahlâkı tamamlamak üzere gönderilen Rasul-i Ekrem'in (s.a.) kadınların onurunu kıracak ve onları incitecek bir konuşma yapması tasavvur edilemez.

Rasul-i Ekrem (s.a.) aile ve toplum hayatında, kadın-erkek ilişkilerinde yaşanan bir çelişkiye dikkat çekmektedir. İlahi hikmetin; zayıf bir varlık olan kadına "güç"ün, kuvvetli bir yaratık olan erkeğe de "zaaf"ın verilmesi karşısında Peygamber (s.a.) bir bakıma taaccüp eder: Esasen zayıf ve ince bir yaratılışa sahip olan kadınlar, nasıl oluyor da akıllı, dikkatli ve güçlü erkeklerle hükmedebiliyorlar! O, adeta der ki: "Hanımlar! Zayıflığınıza rağmen Allah bu gücü size verdi. O halde O'ndan korkun ve O'nun lutfettiği bu kuvveti yabancı erkeklerin his ve arzularını tahrikte değil, yalnız Allah'ın razı olacağı yerde, hayır ve marufta kullanın!"⁴⁸ Ayrıca Rasul-i Ekrem'in (s.a.) "Akıllı ve tedbirli bir erkeğin gönlünü/aklını sizin kadar çelen birini görmedim" sözünün muhatabı olan kadınların daha çok Medine'nin yerlisi Ensar'dan oluştuğu bilinmektedir. Dolayısıyla sözün sarfedildiği ortamı Hz. Ömer'in, "Medine'ye geldiğimizde birde baktık ki, kendilerine kadınların hükmettiği bir toplulukla karşılaştık. Neredeyse bizim hanımlar da Ensar kadınlarının bu huyundan etkileneceklerdi!"⁴⁹ şeklindeki tesbitiyle birlikte düşünmek gerekir. Kaldı ki, kadınların duygu ve düşüncelerini hayır işlemeye ve onları iyilik yapmaya yönlendiren bu ifade ve hitap tarzı bir (veya birkaç) defa vuku bulmuştur. Bu konu yani, kadınların aklın ve dinen eksik oluşu bir daha ne kadınların ve ne de erkeklerin huzurunda müstakil ve özel olarak gündeme getirilmiştir.⁵⁰ Bir de hadis, -daha önce de değindiğimiz gibi- bütün kadınları içine alan mutlak

bir hüküm/ilke olarak anlaşılmalıdır.⁵¹ Bütün (küll) hakkında verilen bir hükmün, o bütütün tüm fertlerine şamil kılınmayacağı bir usul kaidesidir. Erkeklerle her bakımdan taş çıkartacak çok daha akıllı, daha yetenekli ve daha dindar nice kadınların bulunduğu bilinen bir husustur.

10- Kadınların din bakımından eksik olmaları, onların namaz, oruç gibi bazı ibadetleri yapmalarına engel olan hayız halleriyle alakalı bir durumdur. Kadının elinde olmayan, tamamen onun irade ve inisiyatif dışında gelişen ve yaratılıştan gelen hayız hali, fıkıh usulü alimleri tarafından "avâz-ı semâviyye"den birisi olarak ifade edilir. Kadının kesb ve ihtiyarının olmadığı bu hayız hali, esasen vücub ve edâ ehliyetini ortadan kaldırmaz. Çünkü kadının akıl, zimmet ve beden gücü devam etmektedir.⁵² Ne var ki namaz ve oruç ibadeti için temizlik şarttır. Hayız müddetinden sonra kadın orucu kaza eder. Namazları kaza etmekten ise muaf tutulmuştur.

Hayız hali esnasında namaz, oruç ve Kur'an tilaveti gibi ibadetlerini terkeden kadının sevap kazanıp kazanamayacağı ulema arasında tartışma konusu olmuştur. Hanefî fakihî ve hadis alimi Aynî (v. 855/1451), "Haramı terkettiğinden dolayı yine de sevaba nail olmalıdır"⁵³ diyerek tercih ve temayülünü belirtmiştir. Özel hallerinde bazı ibadetleri terketmek mecburiyeti karşısında hanımlar, dua, zikir, ilim, tefekkür, istiğfar ve tesbih gibi -tabir caizse- alternatif diyebileceğimiz ibadetleri yerine getirmek suretiyle ruhen hissettikleri eksikliği telafi ederek büyük sevaba nail olabilirler.

Esasen "eksiklik" nisbi (izafî) bir keyfiyet arzeder. "Kamil" olan, "Ekmel"e (daha mükemmel olana) göre eksik sayılır. Hayız halinde olan kadın da, hayız halinde olmayan ve namaz kılan kadına nisbetle eksiktir.⁵⁴ Bu izah tarzına göre, namaz kılan kadın "Ekmel" durumda iken, özel halinde namazını kılamayan kadın onun dînunda "Kâmil" kabul edilir.

Netice itibarıyla, açıklamaya çalıştığımız hadis-i şerif feminist çevrelerin veya bazı akademisyenlerin iddia ettikleri gibi kadınları aşağılayan, kadın haklarını ihlal eden ve Kur'an'ın temel ilkelerine aykırı olan bir rivayet asla değildir. Hadislerin manasının anlaşılmasında ve nebevî maksadın tesbit edilmesinde ciddi gayret sarfetmek gerekir. Bu ya-

pılamıyorsa, aykırı ve ters gibi görünen hadisler karşısında, acele davranarak onları reddetme yerine, sükut ederek tevakkuf terbiyesi gösterilmelidir. Çünkü selef alimleri ve müctehid imamlar tarafından uygulanmış olan "tevakkuf" (müskil bir mesele hakkında hemen hüküm vermeyip bir süre beklemek, durmak veya onun anlaşılmasını ve yorumlanmasını zamana bırakmak), ihtiyatlı ve emniyetli bir yoldur.

DİPNOTLAR :

1. Buhari, Hayız, 6; Zekat, 44; Müslim, İman, 132; Ebu Davud, Sünnet, 15; Tirmizi, İman, 6; İbn Mace, Fiten, 19; Ahmed b. Hanbel, II, 67, 373.
2. İmam Buhari (v. 256/869) ile Müslim'in (v. 261/874) her ikisinin de "Sahih" adlı kitaplarına aldıkları hadis "Müttefekun aleyh (sahih oluştunda ittifak edilen hadis) ismini alır.
3. Akdemir, Salih; "Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın," İslami Araştırmalar Dergisi, Ekim 1991, s. 266, 269.
4. İbn Huzeyme, Sahih, IV, 106.
5. Kamil Çakın, Kadınlar ile İlgili Bir Hadis ve Değerlendirilmesi, Dini Araştırmalar, cilt: 1, sayı: 1, Mayıs 1998, Ankara, s. 21.
6. A.g.m., s. 22.
7. Tirmizi, Radâ, 18; İbn Huzeyme, Sahih, III, 93, Darekutni, İlel, V, 314.
8. İbn Ebi Şeybe, Musannef, I, 233; Darekutni, a.g.e., V, 315; M. Ravas Kal'aci, Mevsuatı Fıkıh-ı Abdillâh b. Mes'ud, s. 447.
9. Bkz. Nesai, İşretu'n-nisâ, 113 (es-Sünenü'l-Kübra, V, 398).
10. Dârimî, Vudû, 103.
11. Söz konusu mevkuf haberi aynı senedle Buhârî'nin hocası el-Humeydî (v. 219/814) de (bkz. Müsned, I, 92) zikreder. Buhârî'nin, çok değer verdiği el-Humeydî'den Vâil b. Mühâne kaynaklı mevkuf haberi rivayet etmeyip hadisin diğer merfû tarifini Sahih'ine alması da kanaatimizi destekler mahiyettedir.
12. İbn Sa'd, Tabakât, VI, 203.
13. Zehebi, Mizan, IV, 331.
14. İbn Hacer, Takribu't-tehziib, s. 580.
15. İbn Hibbân, Sikât, V, 495.
16. Tahriru takribi't-tehziib, IV, 37. Şuayb Arnâvud ile Beşşâr Avvâd'ın Zehebi'den naklen Vâil b. Mühâne'nin mutlak manada maruf olmadığını söylemeleri eksik olmalıdır. Zira Zehebi, "Vâil b. Mühâne'nin Abdullah b. Mes'ud'dan rivâyeti maruf değildir, onun tek bir hadis rivayeti vardır" demek suretiyle kayıtlamış bulunmaktadırlar.
17. "İstîğfân da çok yapın" cümlesi Müslim'de geçer.
18. Tirmizi, Birr, 48.
19. Suyuti'nin hasen dediği bu hadis için bkz. el-Camiu's-Sagîr, II, 158; Münâvi, Feyzu'l-Kadir, VI, 19.

20. Hakim, Müstedrek, II, 190; Abdülmelik, Edeb, s. 257; Heysemi, a.g.e., IV, 312.
21. Müslim, Libas, 125; Cennet, 52; Muvatta, Libas, 4.
22. Ebu Davud, Tereccül, 7; Tirmizi, Edeb, 35; Nesai, Zinet, 35; Darimi, İsti'zan, 18; Ahmed b. Hanbel, IV, 400.
23. Nahl, 16/97.
24. Ahzab, 33/35.
25. Ahmed b. Hanbel, I, 191; Suyuti, el-Camiu's-Sagîr, I, 30.
26. Zuhur, 43/32.
27. Buhari, Edeb, 44.
28. Kastalani, İrşadu's-Sari, II, 273.
29. Ayni, Umdetu'l-Kari, III, 172; Kastalani, a.g.e., II, 273.
30. İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, III, 196. Ayrıca bkz. İbnü'l-Cevzî, Ahkâmü'n-Nisâ, s. 67.
31. Zümer, 39/73.
32. Ra'd, 13/24.
33. İbn Hacer, Fethu'l-Bari, I, 406; Ayni, Umdetu'l-Kari, III, 172; Kastalani, İrşadu's-Sari, II, 272; Kûsuf namazında Rasul-i Ekrem'in cenneti hakiki manada gördüğünü ifade eder.
34. Aliyyu'l-Kari, Mirkat: Siddık Hasan, Husnu'l-usve, s. 192.
35. İbn Hacer, a.g.e., II, 541.
36. Akıl, felsefe, kelam ve tasavvuf ilminde yapılan tarifleri için bkz. Bolay, Süleyman hayri, Yavuz, Yusuf Şevki, "Akıl", DİA, II, 238 vd.
37. Ahzab, 33/28, 29.
38. Kadının yaratılışı ve akli için bkz. Abdülaziz Çavuş, Anglikan Kilisesine Cevap, s. 152 vd. Ele aldığımız konu ve kadınlara ilgili daha başka meseleler için ayrıca bkz. Zekeriya GÜLER, 40 Hadiste Kadın (Uysal Kitabevi), 1997, Konya.
39. Al-i İmran, 3/36.
40. Nisa, 4/32.
41. Nisa, 4/34.
42. Zehebi, Mizan, IV, 604.
43. Yusuf, 12/28.
44. Bakara, 2/282.
45. Nisa, 4/1.
46. Hucurat, 49/13.
47. İbn Hacer, Fethu'l-Bari, I, 406; Kastalani, a.g.e., I, 347. Erkeklerde aklın duyguya, kadında ise duygunun akla baskın olmasının hikmetlerinden birisi çocuk eğitimiyle ilgilidir. Çocuk eğitimi, ana gibi fazla merhamete ve güçlü duyguya muhtaçtır. Misyonu gereği kadın, erkek kadar felsefi anlamda akla ihtiyaç duymaz.
48. Yorum için bkz. Ayni, a.g.e., III, 173; Ebu Şakka, Tahriru'l-Mer'e, I, 275.
49. Hz. Ömer'in bu manaya gelen sözü için bkz. Buhari, Nikah, 83; İbn Hacer, a.g.e., IX., 104.
50. Bkz. Ebu Şakka, a.g.e., I, 275, 276.
51. Rasulullah'ın (s.a.) İmran kızı Meryem'i, Firavun'un karısı Asiyeyi, Huveylid kızı Hatice'yi ve kendi kerimesi Fatıma'yı dünyanın fazilet timsali kadınları olarak zikretmesi, bu hususu destekleyen rivayetlerden sadece bir tanesidir.
52. Molla Hüseyin, Mir'at, s. 338.
53. Ayni, a.g.e., III, 173.
54. Kastalani, a.g.e., I, 347. İmam Nevevi de aynı izahı yapar.

Zahiri Muhaddislerle Hanefi Fakihler Arasındaki

MÜNAKAŞALAR

ve

İHTİLAF SEBEPLERİ

Yard. Doç. Dr. Zekeriya GÜLER

TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAYINLARI

Meşrutiyet Cad. Bayındır Sk. No: 55 (06650)

Kızılay/ANKARA

Tel: (0.312) 418 59 49 * 417 09 04 * 425 27 75

Fax: (0.312) 417 00 09

40 HADİSTE KADIN

Yard. Doç. Dr. Zekeriya GÜLER

Bu eser, Rasûl-i Ekrem'in (s.a.) dilinden kadının ne olduğu, ne durumda olması ve nasıl bir kimlik ve kişilik kazanması gerektiği sualine *kırk hadis* çerçevesinde cevap veren bir çalışmadır.

İSTEME ADRESİ:

UYSAL KİTABEVİ

Alaaddin Bulvarı, Cumhuriyet Alanı 8/A

Tel: (0.332) 351 62 17-352 91 23

Fax: (0.332) 352 91 23 KONYA

aşkınlar

TEKSTİL & KONFEKSİYON

*ALDİLA *RİVOLİ
GÖMLEKLERİ

AŞKINLAR TEKSTİL & KONFEKSİYON SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Musalla Bağları Elmalı Caddesi No: 121 42060 KONYA

Tel: (0.332.) 233 65 94 - 233 50 87 Fax: 233 86 58

İSLAM HUKUKUNDA MEHİR

Doç. Dr. Hüseyin Tekin GÖKMENOĞLU
SÜ. İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi

Islam hukukunda nikâh akdi, karı ve koca arasında, her biri dinî birer vecibe olan karşılıklı bir takım hak ve vazifeleri de beraberinde getirmektedir. Kur'an-ı Kerim'deki bu duruma işaret eden ayet-i kerimede şöyle buyrulmaktadır:

*"Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da (aynı şekilde) erkekler üzerinde iyilikle eda edilmesi gereken hakları vardır."*¹

Ayet-i kerimede öngörülen bu hak ve vazifelerden bazıları mâlî ve aynî nitelikte, diğer bazıları ise karı ve kocanın davranış tarzlarına ilişkindir. Burada sözkonusu edilen hak ve vazife durumundaki davranış tarzlarının başında, karşılıklı sadakat ve saygı ile iyi muamele gelmektedir.

Mâlî ve aynî nitelikteki haklara gelince, burada meseleye ilişkin nassları ve bu nassların İslam alimlerinde yapılmış yorum ve açıklamalarını ihtiva eden tefsir, fıkıh ve hadis şerhleri türünden eserleri incelediğimizde karşımıza çıkan en önemli neticeleri şöylece özetleyebiliriz:

Kocanın karısı üzerinde, yukarıda işaret ettiğimiz tutum ve davranışlar haricinde, para ve eşyaya ilişkin herhangi bir talepte bulunma hakkı yoktur.² Kadının, kocasına göre daha zengin olsa bile aile hayatının devam ettirilebilmesi için zaruri olan harcamaları karşılama veya ona iştirak etme hususunda herhangi bir yükümlülüğü yoktur. Kadın isterse böyle bir şeyi ancak tamamen kendi arzu ve iradesiyle yapar.

Karının kocası üzerinde bu açıdan mali nitelikte üç ayrı hakkı vardır. Bunlar:

1- Mehir

2- Nafaka

3- Mesken.³

Her biri müstakil ve araştırma konusu olabilecek bu haklardan biz sadece makalemizin başlığında da

ifade ettiğimiz gibi "mehir hakkı" üzerinde duracağız.

Mehir Nedir?

Mehir, erkeğin evlenirken kadına verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği para veya mal cinsinden meblağdır. Aynı anlamda olmak üzere hadis, tefsir ve fıkıh kitaplarımızda "sadâk", "nihle", "farîza" gibi kelimeler de kullanılır. Şer'an alınıp satılması ve kendisinden faydalanılması caiz olan her emtia mehir olabilir.

Mehir, nikâh akdinin aslî unsurlarından veya şartlarından biri değil,⁴ akdin ortaya çıkardığı neticelerdendir. Mehirden akit esnasında hiç söz edilmese veya o sırada gündeme gelmek ve hatta miktarı tespit edilmese ya da hatta mehir verilmeyeceği erkek tarafından şart koşulsa bile, kadın belli ölçülere göre buna hak kazanır. Mehir tamamen evlenen kadının hakkıdır. Evlenen kadın onda meşru ölçüler içinde istediği gibi tasarruf eder. Nikâh akdi tamamlandıktan sonra, şayet arzu ederse bir kısmını veya tamamını kocasına bağışlayabilir.

Mehir miktarının en azının ne kadar olması gerektiği hakkında mezhepler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Hanefîlere göre bu miktar on dirhem (10 x 2. 979= 29. 79 gr.) gümüşdür. Ancak o zamanlar bu paraya iki tane kurban olmaya elverişli koyun satın alınabiliyordu. Mâlikîlere göre mehir, üç dirhem gümüşten az olamaz. Şâfiî ve Hanbelî ekollerinde ise bu konuda tespit edilmiş bir miktar yoktur. Onların asgarî bir miktar belirlememelerinin temelinde Hz. Peygamber'in fazla bir değeri olmayan "demir bir yüzüğü" ve "ezberdeki Kur'an-ı Kerim'i" bile mehir olarak tespit ettiğine⁵ dair haberler yatmaktadır. Hanefî ve Mâlikîler ise bu tasarruf ve uygulamaların Hz. Peygamber'e mahsus olduğu kanaatiyle olsa gerektir ki, bu meseleye fonksiyonel açıdan yaklaşp

neticeye varmışlardır. Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde de mehrin alt sınırı konusunda bir düzenleme getirilmemiştir.

Mehir miktarının en azı hususunda zikrettiğimiz şekilde farklı görüşler ileri sürülmüş olmasına rağmen, bu konuda herhangi bir üst sınırın bulunmadığı hususunda bütün müctehidlerin görüş birliği vardır. Nitekim bu hususa delalet eden ayet-i kerimede "Eğer bir eşi bırakmak durumunda olur, onun yerine başka bir eş alırsanız, bıraktığınız eşlerden birine yükler dolusu mehri vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şey almayınız!..."⁶ buyrulmaktadır. Hz. Ömer, halifeliliği döneminde bu konuda 12 Ukiyye, yani 12 x 40 = 480 dirhem gümüş olarak bir üst sınır belirlemek teşebbüsünde bulunmuş, ancak az önce kaydettiğimiz ayet-i kerime kendisine bir kadın tarafından hatırlatılınca bundan vazgeçmiştir.⁷

Mehir, miktarının belirlenmiş usulü ve şekline göre mehr-i müsemma - mehr-i misil olarak, mehrin peşin ve sonradan ödenecek durumda olmasına göre de mehr-i muaccel, mehr-i müeccel olarak kısımlara ayrılır.

Tarafların kendi iradeleriyle nikâhtan önce veya sonra bizzat kendilerinin üzerinde anlaşarak tespit ettikleri mehr miktarına, *mehr-i müsemma* denir. Eğer taraflar nikâh akdini tamamlamış olmalarına rağmen bu evlilikle ilgili bir mehr tespit edememişler, daha sonra buna fırsat kalmadan taraflardan biri ölmüş veya boşanma sözkonusu olmuşsa yahut evlilik devam etmekle birlikte miktar üzerinde anlaşmazlık sözkonusu ise, bu durumda mehr, kadının baba tarafından objektif ölçülere göre benzer şartları haiz olan kadınlara ödenmiş olan mehr dikkate alınarak tespit edilir ki, bu usulle tespit edilen mehre *mehr-i misil* denir.

Eğer yukarıda da işaret ettiğimiz gibi nikâhtan önce mehr verilmeyeceği şart koşulmuşsa yahut kurallara göre taraflarca mehr olmaya elverişli olmayan herhangi bir şey olarak belirlenmişse, bu durumlarda kadın yine mehr-i misile hak kazanır.

Nikâh akdi sırasında ödenen peşin mehre *mehr-i muaccel* (acele mehr), ödenmesi daha sonraya bırakılan mehre ise *mehr-i müeccel* (tecil edilmiş, ertelenmiş mehr) denir. Mehrin tamamı muaccel veya müeccel olabileceği gibi, bir kısmı muaccel, bir kısmı müeccel de olabilir. Bu hususta herhangi bir

şart ve sınırlandırma yoktur.

Nikâh akdinden sonra tarafların karşılaşmaları muhtemel bir takım hukukî hallere ve fiilî durumlara göre kadın, ya mehrin tamamına, ya da yarısına müstehak olur. Bazı durumlarda ise kadın mehirden hiç bir şeyi hak edemez.

Kadının mehrin tamamını hakettiği üç durum sözkonusudur.

1. Zifaf,
2. Halvet-i sahiha,
- 3- Eşlerden birinin ölümü.

Zifaf, sahih evlilik⁸ sebebiyle olmuşsa mehr "müsemma" ise ona, değilse "misil"inin tamamına hak kazanır. Ancak fasit bir nikâh⁹ sebebiyle olmuşsa, önceden tespit edilmiş bir mehr (müsemma) varsa, bu durumda müsemma ve misil olan mehrlerden hangisi daha az ise, onu hakeder. Eğer müsemma mehr yoksa, misile hak kazanmış olur.

Halvet başbaşa kalmak demektir. Mehre hak kazanılmasına sebep olan "sahih halvet" ise geçerli bir nikâh akdinden sonra eşlerin yanlarına izinsiz hiç kimsenin giremeyeceği, aralarında olacaklara muttali olamayacağı bir ortamda başbaşa kalmaları demektir. Ancak buna ilave olarak, tarafların "cima"ına mani olan ihrâm, hayız vs. gibi şer'î bir özürlerinin de o anda mevcut olmaması gerekir. Halvet-i sahiha sebebiyle kadının mehrin tamamını kazanması için sahih bir evliliğin bulunması gerekir. Fasit bir nikâha dayanarak halvet-i sahiha sözkonusu olmuş da boşanılmışsa bu durumda kadın iddet beklemeyeceği gibi mehre de hak kazanamaz.¹⁰

Sahih bir nikâh akdi gerçekleşikten sonra zifaf veya halvet gerçekleşmemiş de olsa, eşlerden biri ölürse kadın mehrin tamamına hak kazanır. Eğer koca ölmüşse kadın kocasının terekasinden yani geride bıraktığı mirasından önceden mehrini muaccel olarak almamışsa duruma göre müsemma veya misil olan mehrini alır. Ayrıca varis de olur. Ama kadın vefat etmiş ise, kadının hak ettiği tam mehr, onun varisleri arasında mirasçılık nispetlerine göre taksim edilir. Tabii burada mehr borçlusu olan koca da varisler arasındadır. Bu nedenle koca kendi hakkına düşen miras oranında mehirden tenkis yapar.

Koca "zifaf" ve "halvet-i sahiha"dan önce evliliği sona erdiren bir fiil işlediği durumlarda kadın, müsemma olan mehr'in yarısını alır. Eğer mehr "mü-

semmâ" şeklinde değilse, kadına sadece müt'a denilen elbise, yiyecek vs. gibi bir mal, hediye olarak hediye kabilinden verilir.

Eğer evliliği sona erdiren fiil kadın tarafından işlenirse, mehir müssemâ olsun, misil olsun hiçbir şeye hak kazanamaz. Yine fasit bir nikâhtan sonra zıfâf gerçekleşmeden koca, veya yetkisi olanlar (hakim gibi) evliliği sona erdirirlerse kadın mehirden bir hak iddia edemez.

Mehirin tamamen kadının hakkı olduğuna yukarıda işaret etmiştik. Kadın kendisine ödenmiş veya ödenecek mehir karşılığında yukarıda belirttiğimiz mükellefiyetleri dışında -ki bunların hiçbirisi mâlî nitelikli değildir- gelin gittiği eve cihaz veya çeyiz denilen birtakım eşyaları götürme borcu yoktur. Bunlar ancak tamamen isteğe bağlı olarak kadın veya babası, dedesi vs. tarafından aradaki ülfet ve muhabbetin güçlenmesi ve aile birliğinin demirbaş ihtiyaçlarının giderilmesi bakımından tavsiye edilen müstehab derecesinde bir davranıştır.

Bu nedenlerle "mehir" in Anadolu'nun muhtelif yerlerinde "başlık" veya "kalın" tabirleriyle ifade edilen, şer'î hiçbir mesnede bulunmayan çeşitli gerekçelerle kızın ailesine ödenen meblağlarla sosyal, hukukî ve iktisadî bir bağlantısı ve benzerliği bulunmamaktadır.

Kaydetmiş olduğumuz şer'î sebepler dışında sosyal ve iktisadi fonksiyonu bakımından mehir hakkında yapılmış şu değerlendirmeye katıldığımızı ifade edelim.

"Mehir, kendisine tanınmış talak yani boşanma yetkisini kötüye kullanan kocaya karşı kadına tanınmış bir silah ve caydırıcı bir imkan, yine boşanma ve kocasının ölümü gibi sebeplerle evlilik birliğinin sona ermesi durumunda kadının ekonomik geleceğini bir ölçüde garantiye almak amacına matuf, aynı ve nakdî bir vasıta, aynı zamanda evlenme akdinin gerçekleştirildiğini gösteren ve ona aleniyet sağlayan bir şekil şartıdır." ¹¹

DİPNOTLAR :

- 1 Bakara, 2/228.
- 2 İslam Aile Hukuku, mal ayrılığı rejimini öngörmüştür.
- 3 İlk devirlerdeki fıkıh kitaplarımız, mesken hakkını yani "karının orada ikamet edeceği, içindeki gerekli eşyalarıyla birlikte sağlıklı bir hayat sürdürmeye elverişli kalacak bir yerin sağlanması" hakkını "nafaka" hakkı içinde mütâlaa etmişlerdir. Osmanlı Devleti zamânsısssssssssinde 1917'de kanun olarak yürürlüğe giren Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde bu hak ayrı bir maddede öngörülmüştür. Bkz. Mezkur kararname madde 70. Yine bu kararnamenin 72. maddesine göre karı ve koca bu evde birbirlerinin rızası olmadıkça (kadının gayrı mümeyyiz çocuğu haric) başka eşten olma çocuklarını ve akrabalarını iskân edemez.
- 4 es-Serahsî, Şemsu'l-Eimme Ebu Bekr Muhammed b. Ebî Sehl, el-Mebsût, Kahire 1324-31, V/62. Mâlikî mezhebinde ise mehir nikâh akdinin sıhat şartlarından biridir. Bkz. İbn Rüşd, Muhammed el-Kurtubî, Bidâyetu'l-Müctehid ve Nihâyetu'l-Muktesid, Dâru'l-Ma'rif, Beyrut 1986, II/18.
- 5 eş-Şirâzî, Ebu İshâk İbrahim b. Ali, el-Mühezzeb bi Fıkhi Mezhebi'l-İmâmî's-Şafîi, Daru'l-Fikir, Beyrut 1994, II/78.
- 6 Nisa, 4/20.
- 7 Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed, el-Câmi li Ahkâmî'l-Kur'an, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1988, V/66.
- 8 Bir nikâh akdinin sahih olmasının üç şartı vardır. 1. Gelin ve damat adayları arasında, birbirlerine haramlığı gerektiren akrabalık, kadının iddet bekler halde olması, daha önce damat adayının bu kadını üç talakla boşanmış olması vb. gibi sürekli veya geçici nitelikte evlenme manilerinin bulunmaması. 2. Tam ehliyetli, yani reşit olmuş ve akli bağında müslüman en az iki erkek veya bir erkek iki kadın şahidin nikâh akdi sırasında hazır bulunması. (Bu şahıslar şahitliklerini kendi namlarına değil, kamu adına yapmaktadırlar. Kendilerine bu hususta resmî veya gayri resmî müracaat edildiğinde her ne surette olursa olsun, bildiklerini gizleme hakkına sahip değillerdir.) 3. Adayların evlenme iradelerini serbestçe, yani herhangi bir baskı ve cebir olmadan ortaya koymuş olmaları.
- 9 Mesela şahitler hazır olmadan akdedilmiş bir nikâh.
- 10 Kâsânî, Alaüddin Ebî Bekr b. Mes'ud (587 h.), Bedâi'u's-Sanâi fi Tertibi's-Şerâi, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1982, II/335.
- 11 Akgündüz, Ahmet; Türk Hukuk Tarihi (Özel Hukuk), Konya 1989, II/84.

Semih

MOBİLYA LTD.

Home Collection

TOPTAN & PERAKENDE

marmara

YATAKLARI ve
EV TEKSTİLİ

KOÇ

KANEPE VE OTURMA
GRUPLARI

HERTÜRLÜ

MOBİLYA ve
AKSESUARLARI

Fabrika : 0.332. 249 81 69

Showroom : 0.332. 251 58 53

Merkez : 0.332. 251 14 25

Fabrika : Mobilyacılar Sanayi Osmanlı Sk. No: 31

Showroom : Mobilyacılar Sanayi Cihanpınar Sk. No: 35

Merkez : Mobilyacılar Sanayi Osmanlı Sk. No: 32

Fax: 0.332. 251 14 25

Fax: 0.332. 251 58 53

Fax: 0.332. 249 81 69

KONYA

KONYA

KONYA

İSLAM'DA AİLENİN YERİ VE ÖNEMİ

Prof. Dr. Mehmet AYDIN
SÜ. İlahiyat Fak. Dekanı

Insanlığın en temel sosyal kurumlarından birisi de Aile'dir. İnsanlık tarihinin uzun seyri içinde, zaman zaman Aile yapılarında bazı sapmalar görülmüşse de, Aile, toplumların vazgeçilmez sosyal ünitesi olma görevini daima korumuştur. İnsanlığın en eski sosyal organizasyonu olan Aile'nin teşekkülünde maddi öğelerden çok manevi öğelerin ağır bastığı her zaman görülmüştür. Çünkü aile fertlerini birbirine bağlayan, sadece ailede geçerli olan manevi değerlerdir. İnsanlığın en eski ailesinden bugünkü modern aileye kadar hep söz konusu olan, bu manevi değerler sistemi olmuştur.

İşte bunca köklü olan aile müessesesine, hayatı, topyekün kendi potasında bir değerlendirmeye tabi tutan İslam Dininde yeni boyutlar kazandırmıştır. Önce, İslam, bedbin bir dünya görüşüne yer vermediği için, dünyayı ve onun gerekleri olan herşeyi belli ölçüler içinde benimsemektedir. İnsan'ın dünya hayatında tabiatı gereği yaşamasını İslam, dünya görüşünün temeli olarak kabul eder. Bunun için de, İnsanın belli ölçüler içinde dünya zevklerinden, dünya nimetlerinden istifade etmesine izin verir ve teşvik eder. Hatta, dünya ile uğraşmayı, dünyevi şeylerle meşgul olmayı ibadet seviyesine kadar çıkaran İslam'dan başka bir din yoktur.

İslam, dünyaya, ne yahudiliğin pragmatist bakışı ile, ne de Hristiyanlığın ruhbanıyeti ile bakar. Böylece İslam, bir yandan insana ve dolayısı ile cemiyete yaşama sevinci sunarken; diğer yandan da bu seyir ortamında bir takım manevi sorumluluklar hatırlatmaktadır. Bu yaşama biçimi içinde fert, maddi yapısının gereği olan her türlü dünya nimetinden meşru bir çizgi içinde istifade hakkına sahiptir. Ancak onun bu nimetler karşısında yerine getireceği sorumlulukları da vardır. Fert bu sorumluluklar içinde hedef olarak, dünya ahiret dengesini kurmak zo-

rundadır.

İşte, İslamın dünya görüşü içinde yer alan önemli sosyal müesseselerin başında aile gelmektedir. Kur'anî mesajlar, insanlığın ilk ailesinin Hz. Adem'le Havva'dan meydana geldiğini ve Allah'ın onları cennete koyduğunu haber vermektedir.¹

Yine Kur'an-ı Kerim, Adem, Nuh ve İbrahim ailesinin seçilmiş aileler olduğunu ve diğer ailelerden üstün olduğunu bildirmektedir.² Böylece insanlığın üremesinin temel kaidesi olan aile hayatı, topyekün tabiatı olduğu gibi beşer dünyasında da bir erkek ve bir dişiden başlamakta ve insanın psikolojik ve biyolojik rahatlaması için gerekli olan eş'le birlikte olma olayı Cenab-ı Hak tarafından ilan edilmektedir.³ Bu keyfiyet Kur'an-ı Kerim'de şöyle açıklanmaktadır: "Siz bir tek nefisten yaratan ve gönlünün huzura kavuşacağı eşini de ondan var eden, Allah'dır."⁴ Görüldüğü gibi insanoğlu huzura, ancak kendisine bir eş bulduğu zaman kavuşabilmektedir. Çünkü insan erkek veya kadın olsun, en çok yalnızlıktan şikayet etmektedir. İnsan aile hayatı kurunca, kendini yalnızlıktan kurtarmakta ve bir gönül dostu bulmaktadır. Artık bu dost, hiçbir arkadaşlıkta görülmeyen bir sıcaklığın ve güvenin dostluğudur. İşte bu sıcaklık aile sıcaklığıdır. Ayet-i kerimedeki, "Gönlünün huzura kavuşacağı eş" de bu ailedeki eş'dir. İşte çocuklar, bu sıcak yuvanın meyveleridir. Neslin çoğaldığı, manevi değerlerin aşılandığı, sevginin ve fedakarlığın modelleştiği aile yuvasının temelleri olan anne ve baba İslam'da dokunulmazlıkları olan değerli varlıklardır. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şunları okuyoruz: "Rabbin yalnız kendisine tapmanızı ve anaya babaya iyilik etmenizi emretti. İkisinden birisi, yahut her ikisi, senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa sakın onlara "öf" deme, onları azarlama! Onlara güzel söz söyle... On-

lara acıyarak tevazu kanadını indir ve "Ya Râb, onlar beni çocukken nasıl terbiye ettilerse, sen de kendilerini (böylece) esirge" de."⁵

İslami mantık içinde anne ve baba buna layıktır. Çünkü anne denen varlık, çocuğuna dünyada eşi görülmeyen bir zahmete katlanarak sahip olmakta, çocuk doğduktan sonra da anne zahmet ve çile çekmeye devam etmektedir. Çekilen bu çile ve zahmetlere şüphesiz baba da ortaktır. Bunun için anne ve babanın yılda bir gün hatırlanması şeklindeki kutlamalar bizim öz kültürümüze yabancıdır. Biz anne ve babamızı senede bir gün değil, hergün hatırlamak ve onlara destek olmak zorundayız.

Allah'ın Rasulü de, aile hayatı için son derece önemli sosyolojik ve psikolojik değerler taşıyan sözler söylemektedir. Bir gün evlilik konusundaki tavsiyelerinde şöyle buyurmuştur: "*Kadınları yalnız güzellikleri için nikah etmeyin, muhtemeldir ki güzellikleri onları ahlâken alçaltır. Onlarla mallarının hatırı için de evlenmeyin, belki malları kendilerini azdırır. Kadınlarla dindarlıkları yüzünden evlenin.*"⁶

İslamiyet aile yuvasının sağlam temellere oturmasına çok önem vermiştir. Ahlâken iyi olan insanları, eşlerin araması ve yuvayı bu esas ölçü üzerine kurmaları tavsiye edilmiştir. Çünkü, İslam'da aile, geçici bir ortaklık veya beraberlik değil; bir ömür boyu, birlikte olmak için yapılan bir sözleşmedir... İslam'da bu sözleşme, İslam'ın dünya görüşü içinde, hayırlı evlatlar yetiştirmek, millete yararlı insanlar büyütmek gibi bir hedef içermektedir. Bunun için Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: "*Ailesini seven ve çocuk doğuran kadınla evlenin. Ben (kıyamet günü) sizin çokluğunuzla diğer milletlere karşı iftihar ederim.*"⁷

Bu Peygamber sözünde, üzerinde durulan iki temel konu var: Birincisi ailesini sevmek, ikincisi de çocuk sahibi olmaktır. Aslında ailenin temel fonksiyonu da budur. Bugün Batı dünyasının en önemli sosyal problemlerinden birisi, arkadaşlığın, aile müessesesine tercih edilmesidir. Aile sorumluluğundan kaçan gençler, arkadaşlık hayatını tercih ederek, gününü gün etmekte ve çocuk sahibi olarak hürriyetlerini kısıtlamak istememektedirler. Bu sosyal problem karşısında Batı devletleri, bir dizi aile teşvik primleri önermektedirler.

İşte İslam dini aile müessesesi üzerinde böylesine dururken, hedefi, mutlu ve huzurlu bir toplum meydana getirmektir. Çünkü toplumun dejenerasyonu önce aileden başlamaktadır. Aile ne kadar sağlam temellere oturursa, toplum da o derece sağlam olabilmektedir. Yine bugün Batı toplumlarının içine düştüğü bir takım cinsel hastalıkların ana nedeni, hudsutsuz şekilde kabul ettikleri cinsel hürriyet bir sonucudur. Bu hürriyet, Batının kutsal kabul ettiği değerleri alt-üst etmiş, aile yuvasının kutsiyetini yıkmış, insanlara çılgınca bir başı boşluk kazandırmıştır. Aile, insanın serbestliğini yok eden bir mahkumiyet kurumu olarak kabul edilmiştir.

İslamiyet toplumu kurtarmanın en önemli vasıtası olarak aileyi düşündüğü için evlenme müessesesini kolaylaştırmış ve evlenmeyi toplumda daima teşvik etmiştir.

Allah'ın Rasulü şöyle buyurur: "*Ya Ali! Üç şeyi geciktirme: Vakti gelen namazı, hazırlanan cenazeyi ve dengini bulduğun bekar kadını...*"⁸ Dört şey Peygamberimizin sünnetindendir: "*Haya, güzel koku sürünmek, misvak kullanmak ve evlenmek. Allah, ruhbanıyeti menetmiştir.*"⁹ Hadislerde görüldüğü gibi İslam'da evlenme olayı, şartlar tahakkuk ettiği zaman hemen gerçekleşmesi gereken bir olaydır. İslam'da evlilik, peygamberî bir sünnet olarak görülmektedir... Allah'ın Rasulü, evlilikte kadının isteyeceği Mehir'in hafif olmasını, "*Mehrin en iyisi az olanıdır.*"¹⁰ buyurarak belirtmektedir.

Bugün ülkemizde mutluluk veren önemli konulardan birisi erkek veya kadın olarak gençlerimizin evlenmeye istekli oluşlarıdır. Batı ülkelerinde gittikçe azalan evlenme isteği, ülkemizdeki gençlerde oldukça canlıdır. Bu konuyu, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun dikkate alması ve bu konuda gerekli girişimleri yapması gerekir. Aslında Türkiye'ye bir Aile Bakanlığı'nın kurulması da şarttır. Evlenecek gençlere faizsiz ve uzun vadeli krediler verecek müesseselerin geliştirilmesi, Aile problemleriyle ilgilenecek organizasyonların kurulması, Türk-İslam aile yapısının bir gereği olarak görülmektedir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi İslam'da Aile'nin teşekkülü sadece biyolojik bir ihtiyacın tatmini gibi basit bir nedene bağlı değildir. Aile, insanın ruhen ihtiyaç duyduğu diyalogun maddi ve manevi an-

İslamda bir gerçekleşme mekanıdır. İslam ailesinde, erkeğin veya kadının taşıdığı sosyal mevki veya özellikler daima ikinci plandadır. İslam ailesinde önemli olan, karı ve kocanın ruhen uyum içinde olması ve aralarında iletişimin kurulabilmesidir. Bu iletişimin kurulması için ise yaşın veya sosyal statünün pek önemi yoktur. Allah'ın Rasülü Hz. Muhammed (s.a.v.) ilk defa aile yuvası kurduğu Hz. Hatice ile aralarında onbeş yaş gibi bir fark vardı. Ancak, dünyanın en mutlu aile yuvası örneğini verebilmişlerdi. Hz. Hatice ölünceye kadar başka kadınla evlenmeyen Peygamberimiz, mutlu bir aile örneği vermiştir.¹¹ Risaletin başlangıcında HİRA mağarasında ilk vahyin geldiği sırada korkan Peygamberimiz, ilk teselliyi bulmak üzere durumu muhterem zevcesi Hz. Hatice'ye açmıştır. O da, gerekli teselliyi yaparak, kendisinin peygamber olacağını söyleyerek onu teselli etmiş ve İslam'a ilk inanların arasında yer alarak bir kadının eşine duyacağı güveni eşsiz bir şekilde göstermiştir.

İslam ailesinde bilgi ve görgü ön planda tutulmuştur. İslamın en kötü gördüğü cehalet, aile içinde en kötü durumlardan biridir. Bunun için İslamiyet ilim öğrenmenin erkek ve kadına aynı derecede farz olduğunu haber vermektedir. Kur'an-ı Kerim'de şunları okuyoruz: *"Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"*¹² *"Allah'dan hakkıyla korkanlar ancak alimlerdir."*¹³ Kur'an-ı Kerim'de bahsedilen bu ilmin sadece erkeklere tahsis edildiğine dair elimizde bir delil yoktur. Bu ilim aynı şekilde kadınlara da farzdır. Allah'ın Peygamberi de bir hadislerinde açıkça kadınları da ilim sahibi olmaya davet etmiş ve, *"İlim yapmak her müslüman üzerine farzdır"*¹⁴ buyurmuştur. Şüphesiz müslüman kelimesinden kadınları çıkarmak mümkün değildir. Zaten İslam bilgilerinin birçoğu yukarıdaki hadisin içine mutlak olarak kadınları da dahil etmişlerdir.¹⁵ Tahsilli bir erkekle tahsilli bir kadının kurdukları yuva, cahil bir erkekle cahil bir kadının kurdukları yuvadan, İslam nazarında daha değerlidir. Ancak buradaki tahsili yapanlar, kendi milletinin dinine, kültürüne ters düşmeyen, milletin değerlerine bağlı olanların yaptıkları tahsildir. Yani kendisiyle milleti arasında sosyal mesafenin açılmadığı insanların tahsildir. Ailede önemli kabul ettiğimiz diyalog, ancak böyle tahsil yapanların üzerinde gerçekleşmektedir. Ailenin

despotizme, zorbalığa, kaprise dayanmaması için ül-kemiz insanının, kendi özüyle bütünleşen bir eğitimden geçmesi şarttır. Bugünkü sosyal ve kültürel problemlerin kaynağı, kendi öz kültürümüzden uzaklaşmaktır. Bu zaviyeden konuya yaklaştığımız zaman, kız çocuklarının tahsili de erkeklerin tahsili kadar önem taşımaktadır. Bir ülkenin kadınları ne kadar iyi bir eğitim görürlerse, o kadar iyi insanlar yetişir ve toplum rahat bir nefes alır. Bütün kötülükler cehaletten çıktığına göre, hep birlikte cehalete karşı savaş açmamız gerekir.

İslamda evlilik ve aile kurma, sorumluluğu birlikte taşıyabilecek insanlara tevdi edilmiştir. Ailenin iyi yürüyebilmesi için bu sorumluluğu taşımak çok önemlidir. Bunun için özellikle bugün, ister kızların, ister erkeklerin evliliğe iyi hazırlanmaları şarttır. İslamiyet, zora dayanan evliliği kabul etmediği gibi, sorumluluk yüklenmekten kaçınan başıboş insanlarla da evlilik yapmayı tasvip etmez. Bizim ülkemizde, evliliğe genelde kızların hazır olması beklenir. Bu ise çok yanlış bir harekettir. Erkeklerin de evliliğe hazırlanması icabeder. Çünkü evlilikte iki kişinin serbest iradesi geçerlidir. O halde, evliliğin erkeğe ve kadına yükleyeceği sorumluluğu yerine getiremeyecek olanlar İslam'a göre aile kuramazlar. Bu durumda ailelere çok önemli görevler düşmektedir. Ailelerin çocuklarını evliliğe hazırlamaları gerekmektedir.... Bütün bunlar, İslami terbiye içinde verilmesi gereken hususlardır. Aksi takdirde toplumumuzda aile problemleri her geçen gün artacak ve bu milletin en sağlam sosyal müessesesi olan aile hayatımız, temelden sarsılacaktır. Özellikle bugün, modernite ve modernizm adına, aile hayatımız çok büyük yaralar almaktadır. Türk ailesi, her geçen gün, kendini besleyen temel kültür kalıplarından dışarı çıkarak, Batı aile modeli içine doğru ilerleme göstermektedir. Bu ise, Türk aile yapısının temellerinin çatırısını bize duyurmaktadır. Türk ailesini korumanın tek yolu, ailemizde İslami değerler sistemine hayat hakkı tanımaktır. Feminist hareketlerin çıkırından çıkardıkları Kadının Sosyal statüsü ve rolü konusunda İslam, erkek-kadın üstünlüğüne değil, erkek-kadın işbirliğine önem vermiştir. Ayrılmış statülerin gerektirdiği rollere önem verilmiştir.

Bu konuda Allah'ın Rasülü, Veda Hutbesi'nde, tesis edilen İslami sistemin bu konudaki yerini, ka-

dınların haklarının korunmasını ve bu hususta Allah'tan korkulmasını tavsiye etmiştir. Ayrıca, kadınların bir Tanrı emaneti olduğunu, erkeklerin kadınların haklarına dikkat etmelerini hatırlatmıştır. Kadınların da erkeklerin haklarına saygılı olmalarını belirtmiştir. Buna göre erkeklerin en önemli vazifesi, kadınlarını koruyarak, aile şerefini yükseltmeleridir. İyi nesiller, meydana getirmeleridir. Kadınlar da kocalarının harim-i ismetine sahip olmaları gerekir. Erkeklerin, kadınları gerek yiyecek, gerekse giyecek ve sosyal ihtiyaçları yönünden toplumda geçerli kurallara göre sosyal konuma uygun şekilde belli bir düzeyde tutmaları gerekmektedir.

Görüldüğü gibi kadın hakları, İslam ailesinde, Batıdaki aile tipinden çok önce ele alınmış ve belli esaslara bağlanmıştır. İslamda kadın, daima ailede erkeğin can yoldaşı olarak düşünülmüştür.

Müslüman bir ailede kadın, esir ve köle değildir.

Erkeğin meşveret ortağı, hayat arkadaşı ve çocuklarının annesidir. Kadının en kutsal vazifesi, anne olmak ve neslini korumaktır. İslam, aile gibi toplumun en temel kurumlarından birini, en sağlam manevi temellere yerleştirerek; İslam toplumunun geleceğini teminat altına almıştır.

DİPNOTLAR

1. Bakara, 2/35.
2. Al-i İmran, 3/33.
3. Hucurat, 49/13.
4. Araf, 7/189.
5. İsra, 23-24.
6. İbnu'l-Hümmam, Fethu'l-Kadir, II/343; Buhari, Müslim, II/1086.
7. Tâc, II/283.
8. Tirmizi, Salât, 13. (I/320)
9. Tirmizi, Nikâh, 1 (III/391)
10. Şevkani, Neylül-Evtar, VI/179.
11. İbnu'l-Esir, Ali ibn Muhammed el-Cezerî, Üsdu'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe, VII/185, Kahire, 1970.
12. Zümer, 9.
13. Fâtır, 28.
14. İbn Abdul-berr, Camiu'l-Beyani'l-İlm ve Fadlih, 9-12.
15. Doç. Dr. Ali Toksan, Hz. Peygamber Devrinde Kadın, Diyanet Dergisi, cilt: 29, sayı: 4, Ekim-Kasım-Aralık, Ankara 1993, s. 68.

enes

ÇELİK KAPI SİSTEMLERİ

- ✓Çıtalı Meşe
- ✓Yonca Ceviz
- ✓NidaGül
- ✓Beyaz Lake
- ✓Petek Limba
- ✓Labirent Maun
- ✓Flota
- ✓Osmanlı Maun Gül
- ✓Bakır
- ✓Turkuaz

TSEK

Merkez Tel : 0.332. 233 98 82 - 0.332. 233 94 86
 Fax : 0.332. 235 68 79
 Fabrika Tel : 0.332. 251 28 86
 Fax : 0.332. 251 47 09

Mehir

Y A Z 1 9 9 8

ZUHHAL
GIYİM

TESETTÜRDE LİDER İSİM

Bayan Giyiminde Öncü

**MESTÜRE
VE
KONFEKSİYON
ÇEŞİTLERİ**

Toptan Pardesü, Kap ve Ceket

MERKEZ : MEVLÂNA ÇARŞISI ZEMİN KAT No: 20

(0.332) 351 09 52

ŞUBE : MEVLÂNA ÇARŞISI ZEMİN KAT No: 04

(0.332) 350 36 43

TOPTAN :

TOPTAN MANİFATURACILAR ÇAR. HAYRA KOŞAN Sk. No: 16

(0.332) 351 09 52

K O N Y A

KADIN KONUSUNDA RASULULLAH'A NİSBET EDİLEN UYDURMA HADİSLER

Huriye MARTI

SÜ. İlahiyat Fak. Arş. Gör.

Insanların gönlünden benimsedikleri, yaşam tarzı olarak seçip örf ve adetlerine yerleştirdikleri düşüncelerin, kökünden sökülüp yerine doğrularının ikame edilmesi en zor sosyal inkılabı gerçekleştirebilmektir. Rasul-i Ekrem'in (s.a.v.) kadın konusundaki yeni yorumu da işte bu doğrulardan biriydi. Kadının, Hz. Ömer'in deyişiyle "şey bile sayılmadığı" cahiliye döneminde, onu hırpalayıp her türlü ihtiyaçlar için insafsızca kullanmak, sonrada hiçbir hak tanımaksızın kapı dışarı etmek artık olağanlaşmıştı. Sesini çıkarabilen Hint binti Utbe ve Hatice binti Huveylid gibi birkaç soylu ve dirayetli kadın dışında doğumundan evlenmesine, boşanmasından miras almasına kadar, sosyal hayatta kadın tamamen ikinci sınıf insan muamelesine layık görülüyordu.

Halbuki Rasulullah Efendimiz'in (s.a.v.) davet ettiği yeni din, kadını ayaklar altından alıp baş tacı etmeyi emrediyordu. İslam Peygamberi her hareketinde olduğu gibi kadınlara karşı hüsn-i muamelesiyle de ahabına örnek oluyordu. Bu nedenle Abdullah ibn Ömer'in de dediği gibi, "aleyhlerinde Kur'an ayeti iner de azarlanırlar korkusuyla erkekler, kadınlara karşı sopalarını indirdiler."

Fakat Efendimizin (s.a.v.) vefatını müteakip daha tam da unutulmamış olan cahiliye kafası kısa adımlarla geri dönmeye başladı. İşte kadını Peygamberimiz'in (s.a.v.) bıraktığı konumdan tekrar gerilere çekmeye çalışmak da bu sapmanın bir parçasıydı diyebiliriz.

İslamın kadına sağladığı hak ve hürriyetler, malının üzerinde tek hak sahibi olma, kendisini ve evini ilgilendiren konularda karar verme gibi hakları birer birer elinden alındı. Ve maalesef bunlar halk arasında dinin bir gereği gibi gösterilerek yayıldı.

Tabii ki bu konuda kendilerine kuvvetli bir da-

yanak arayanlar, istediklerini bulamayınca uydurma yoluna gittiler. Kadın olsun, erkek olsun her müslüman için "Peygamberimiz buyuruyor ki" sözünün ne denli ilgi topladığını, iman ve itaatı nasıl beraberinde getirdiğini bilenler bunu en etkili silah olarak kullanmaya başladılar. Bu arada art niyetlilerin yanında bazı saf müslümanların da zühd adına kadın aleyhinde Hz. Muhammed'e (s.a.v.) demediğini derttiklerini belirtelim. Olay o kadar ileri boyutlara ulaştı ki, günümüzde bile tercümesi yapıp bastırılan Mürşid-i Müteahhilin (Evlilere Rehber) adlı, uydurma hadislerle dolu kitaplar yazıldı.

İşte bu noktada eğriyi doğrudan ayıklama gibi ağır bir görev, muhaddislerin omuzuna yüklendi. Tek tek rivayet zincirini oluşturan ravileri incelemek, onlar hakkında cerh veya tadil değerlendirmelerini yapmak, metnin manasını yorumlayarak Rasul-i Ekrem'in (s.a.v.) diline benzeyip benzemediğine karar vermek ve sonuçta haber hakkında son mührü vurmak. Tüm bu uzun çabaların semeresi olan Mevzûât Edebiyatı eserlerini kaleme almak...

Bu çalışmamızda adı geçen eserlerden derlediğimiz, kadın konusunu içeren ve uydurma olduğu birden çok hadisçi tarafından ispat edilmiş olan haberleri ele alacağız. Senetlerin uzun teknik değerlendirmelerine yer vermeyeceğimizi söylerken, bir haberin senet zinciri de mutlaka "aşırı yalancıdır, hadis uydurmacısıdır, töhmet altıdadır, işe yaramaz münker haberler rivayet eder, sözü delil olarak gösterilemez, habis bir adamdır..." gibi ağır şekilde tenkit görmüş bir veya birden çok ravinin bulunduğunu özellikle belirtelim. Daha çok metnin tenkidini yapacağımız bu uydurma rivayetlerin kaynaklardaki yerlerini, ayrıntılı araştırmalara ışık tutması açısından dipnotlarda vereceğiz. Sıralamaya, kadınlara

danışılır mı? sorusuna cevap veren asılsız bir hadisle başlıyoruz.

"Kadınlara danışın ama dediklerinin aksini yapın." Bu ifadenin Rasulullah'tan (s.a.v.) sabit olmadığını belirten Aliyyü'l-Karî¹, Şehavî² ve Suyutî³ aynı manada Hz. Ömer'den nakledilen başka söze yer verirler: "Kadınlara muhalefet ediniz. Çünkü onlara karşı çıkmakta bereket vardır." Haberin diğer bir varyantını da Şevkani⁴ şu şekilde vermektedir: "Sizden biriniz hiçbir işi danışmadan yapmasın. Eğer işi şerefe edecek birisini bulamazsa karısına danışsın sonra onun dediğinin aksini yapsın. Çünkü muhalefette bereket vardır."

Tarihi bilgilerimiz de bu asılsız sözü yalanlamaktadır. Hudeybiye günü söylediklerini uygulamaktan çekinen ashabına karşı çaresiz kalan Peygamberimizin Ümmü Seleme'nin verdiği kesin ve doğru fikre uyarak ashabına örnek olması, onun böyle kritik bir zamanda bile karısının dediğini yaptığının en güzel örnektir. Söylediğine muhalefet ettikten sonra sormanın hiçbir manasının olmayacağı düşünülürse haberin akla aykırılığı da ortaya çıkar. Hemen belirtelim ki biz Hz. Ömer'in de böyle bir sözü söylemiş olacağına inanmıyoruz. Zira O'nun, cihada giden askerlerin memleketleri dışında dört aydan fazla kalmamaları şeklindeki kanunu koyarken kızı Hafsa'ya danıştığını ve bir kadının kocasının yokluğuna ne kadar tahammül edebileceğini sorduğunu biliyoruz. Hz. Hafsa'nın "en fazla dört ay" cevabı karşısında mü'minlerin emiri bereket umarak kızının dediğinin tersini yapmamış, aksine onun fikrine tamamen uymuştur.

"Kadınları Allah nasıl geri bıraktıysa, siz de öylece geri bırakınız" Şöhretinden dolayı merfu sanılan bu sözün aslında Rasulullah'a değil, Abdullah İbn Mes'ud'a ait olduğunu belirten Aliyyül Kari'ye⁵, Zerkeşi⁶ Şehavî⁷ ve Acluni⁸ de katılmaktadır.

İsrailoğullarında kadın ve erkeklerin aynı safta karışık bir şekilde ibadet ettikleri anlatıldığında Abdullah İbn Mes'ud, Allah'ın emrettiği gibi kadınların namazda arka safta yer alması gerektiğini belirten bu cümleyi söylemiştir. Bunu doğrulayan sahih hadisler de elimizde mevcuttur. Ancak hadislerdeki maksat namaz saflarında geri duruştur. Bununla ilgili hiçbir açıklama yapılmaksızın kadınları Allah geri bıraktığı, hor görüp zayıf yarattığı için siz de onlara

ikinci sınıf insan muamelesi yapın manasına gelecek şekilde Rasulullah'ın (s.a.v.) söylemişcesine bu haberi rivayet etmek kötü niyetli insanlara fırsat vermektir. Durum toplumsal hayatta her alanda kadını geri bırakmak ve buna bir de mesnet bulmuş olmakla sonuçlanmaktadır. Halbuki Allah Teala, "Rableri onların dualarını kabul edip şu cevabı verdi, şüphesiz ben erkek olsun kadın olsun sizden hiçbirinizin yaptığı işi zayi etmem"⁹ buyurarak kulları arasında fark gözetmediğini açıkça belirtmiştir. Hatta kadın özel gayreti ile bir adım öne geçerek "Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkunuzdur."¹⁰ müjdesine nail olabilir.

"Cuma günü öyle bir saat vardır ki, Allah kendisinden her kim ne isterse geri çevirmez. Yalnız kocası kendisine kızgın olan kadın müstesna". İbnu'l-Cevzi, Suyutî¹¹, İbn Arrak¹² ve Şevkani¹³ haberin batıl olduğunu söylüyorlar. Herhangi bir sebep belirtmeksizin eşile arası bozuk olan tüm kadınları cumanın icabet saatinin bereketinden mahrum etmek insafsızlıktır. Zira kendisi hakkı söylediği halde, eşinin kendisini isyana teşvik ettiği ve öfkelendiği kadınlar için nasıl hükmedilecektir?

"Sizden birisi bir kadınla evlenmeyi düşündüğünde yüzünü sorduğu gibi, saçının da nasıl olduğunu sorsun. Çünkü saç iki güzelliğinden birisidir." İbnu'l-Cevzi¹⁴, Suyutî¹⁵, İbn Arrak¹⁶ ve Şevkani'nin¹⁷ ortak hükmüne göre bu haber de asılsız bir uydurmadır. Zira erkeğin evlenmek istediği kadının yüzünü ve saçını sorup soruşturması yerine Allah Rasulu'nün (s.a.v.) bizzat gidip kadını görmeyi tavsiye ettiğini biliyoruz. Ancak bu görüşmede kadın konuşup fikir beyan edebilirse de saçını ve diğer örtülmesi gereken yerlerini gösteremez.

"Kadın için iki tane koruyucu örtü vardır; kabir ve koca. Hangisi daha iyidir? diye soruldu. Kabir diye cevap verdiler." Şevkani¹⁸ ve İbnu'l-Cevzi¹⁹ haberin uydurma olduğunu belirtirken, Suyutî²⁰ benzer bir rivayeti daha nakletmektedir: "Kadınların on avreti vardır. Kadın evlenince kocası bunlardan birisini örter. Kadın ölünce ise kabir kalan dokuz avreti kapatır."

Aynı manaya gelecek mevkuf haberi de eserine alan Şehavî²¹, Zerkeşi²², Acluni²³ ve İbn Arrak²⁴ ise haberin senet açısından aşırı zayıf olduğu görüşüne yer vermektedirler. Cahiliyye geleneklerini yansıtan

manası açısından da bu rivayetin tenkit edilmesi gerektiği görüşündeyiz. Kadın için toprağın altının üstünden daha hayırlı olduğu ve ne kadar kısa zamanda ölürse o kadar az günaha gireceği düşüncesinin Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) ait olmadığı açıktır.

"Kız çocuklarının gömülmesi övülecek işlerdendir." El-Elbani²⁵, İbnu'l-Cevzi²⁶ Suyuti²⁷ ve Sehavi²⁸ haberin asılsız olduğunu belirtmiş, senet zincirlerindeki birçok ravi hakkında şiddetli tenkitler aktarmışlardır. Peygamberimiz'in kızı Rukayye'nin vefatı sonrası taziye kabul ederken söylediği uydurulan bu sözün bazı müslrel ve mevkuf haberlerde de yer aldığını ve şiirlere geçtiğini ekleyelim.

Kız çocuklarının gömülmesine şiddetle karşı çıkan ve bunun hesabının sorulacağını bildiren Kur'an-ı Kerim'in kendisine nazil olduğu yüce Rasul'ün (s.a.v.), kız evladın ölmesinden ve gömülmesinden teşvik edercesine bahsetmesi elbette ki imkansızdır. O'nun, Bedir Harbi esnasında vefat eden, Ümmü Eymen tarafından yıkanarak Hz. Osman'ın cenaze namazını kıldırmasıyla Bakî mezarlığına defnedilen sevgili kerimesi Hz. Rukayye'nin vefatını öğrenince de gömülmesinin hayırlı bir iş olduğunu söylemesi gayet manasıdır.

"Kim kızını fasık (açıkça günah işlemekten sakınmayan) bir kimseyle evlendirirse onunla akrabalık ilişkilerini kesmiş olur." Bu sözün Rasulullah'a (s.a.v.) nispet edilen uydurma bir söz olduğunu belirten İbnu'l-Cevzi'ye²⁹ Suyuti³⁰, Şevkani³¹ ve İbn Arrak³² da katılmaktadırlar.

Elbette kişi kızını dininden emin olduğu, günahattan sakınan bir kimseyle evlendirmekle yükümlüdür. Ancak damadın fasık olması hiçbir zaman kızıyla akrabalık bağlarını kesmesini gerektirmez. Zira Peygamberimiz (s.a.v.), Esmâ binti Ebî Bekr'e müşrike olmasına rağmen annesine izzet-ü ikramda bulunmasını emretmiştir.

"Kadınları zarar vermeyecek miktarda aç bırakınız ve aşırı gitmeyecek kadar kıyafetsiz bırakınız. Çünkü onlar iyice doyup güzelce giyinirlerse dışarı çıkmaktan başka bir şey düşünmezler. Ama eğer biraz aç ve çıplak kalırlarsa onlar için evde oturmaktan daha hayırlı bir şey yoktur." İbnu'l-Cevzi³³, İbn Arrak³⁴, Şevkani³⁵ ve Suyuti³⁶ haberin tamamen asılsız olduğunu söylemektedirler.

Müslümanlara sorumlulukları altındaki köle ve

cariyelere bile yedirdiklerinden yedirip giydiklerinden giydirmelerini emreden Allah Rasulü (s.a.v.), hanımları aç ve kıyafetsiz bırakmayı nasıl tavsiye edebilir?

"Kim karısının kötü ahlakına sabrederse, Allah ona Eyyub'un belalara sabretmesine verdiği ecir verir. Kim de kocasının kötü huyuna sabrederse, Allah ona Firavun'un karısı Asiye'ye verdiği sevabın benzerini verir." Suyuti³⁷, Şevkani³⁸, İraki³⁹ ve el-Elbani⁴⁰, uzun bir uydurma hutbenin içinde yer alan bu haberin asılsız olduğunu belirtiyorlar.

"Ey Ali, gelin senin evine girdiğinde, oturduğu zaman onun ayakkabılarını çıkar ve ayaklarını yıka. Sonra bu suyu evinin kapısından en ücra köşesine kadar serp. Eğer böyle yaparsan Allah senin evinden yetmiş çeşit fakirliği çıkarır ve evine yetmiş çeşit bereket sokar. Geline yetmiş kısım rahmet iner ve bu evde oturduğu sürece cinnetten, cüzzam ve baras hastalıklarından emin olur. Gelinin ilk hafta ağız sütü, sirke, kişniş otu ve ekşi elma yemesini engelle." Ali dedi ki: "Ey Allah'ın Rasulü, niçin bu dört şeyi yasaklayayım?" Buyurdular ki: "Çünkü rahim bu maddelerden dolayı kısır olur ve çocuk yapamaz. Şüphesiz ki evin bir köşesindeki hasır bile, çok doğurmayan bir kadından daha hayırlıdır." İbnu'l-Cevzi⁴¹, Suyuti⁴², İbn Arrak⁴³ ve Şevkani⁴⁴ hadisin uydurma olduğunda ittifak etmektedirler. İraki⁴⁵ köşedeki hasırın doğuramayan kadından daha hayırlı olduğu sözünün Hz. Ömer'den de nakledildiğini belirtmektedir.

Her ne kadar uydurma olsa da, Peygamber tavsiyesini uyguluyorum zannıyla günümüzde bile bu haberin gereği ile amel edildiğini biliyoruz. Ayrıca evladı olmayan kadını insafsızca suçlayan bu söz başta Kur'an-ı Kerim'e terstir. Zira buyruluyor ki: "Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. dilediğini yaratır, dilediğine kız çocuklar, dilediğine de erkek çocuklar bahşeder. Yahut onları hem erkek, hem kız çocukları olmak üzere çift verir. Dilediğini de kısır bırakır. O her şeyi bütünüyle bilendir, gücü yetendir." Bu uydurma haberin Rasul-i Ekrem'in (s.a.v.) mübarek zevcelerine de hakaret olduğu açıkça ortadadır. Diğer yandan gelinin yediği herhangi bir gıdanın kısırlığına sebep olması ise hem akla, hem de tıbbi verilere aykırıdır.

"Ümmetimin hayırlı erkeklerinin işi terzilihtir,

hayırlı kadınlarının işi ise yün eğirmektir." İbnu'l-Cevzi⁴⁶, Suyuti⁴⁷, İbn Arrak⁴⁸ ve Şevkani⁴⁹ haberin kesinlikle Allah Rasulü'ne (s.a.v.) ait olmadığını belirtiyorlar. Aynı manada rivayet edilen başka uydurmalar da mevcuttur: "Kadınlarınızın oturma toplanmalarını yün eğirmeyle süsleyiniz." Zannediyoruz ki bu sözler de kadının evde oturup yün eğirmesinin dışarı çıkıp ilim tahsil etmesi veya Allah yolunda cihad katılması ya da evinin maişetini temin için çalışmasından daha hayırlı olduğu görüşünün meyveleridir.

"Kadınlar olmasaydı Allah'a hakkıyla ibadet edilecekti." İbnu'l-Cevzi⁵⁰, Şevkani⁵¹, Acluni⁵² ve İbn Arrak⁵³ haberin kesinlikle Peygamberimiz'in (s.a.v.) olmadığını söylerken, Suyuti⁵⁴ bu haberi desteklediğini söylediği ikinci bir nakilde bulunmaktadır: "Şayet kadın olmasaydı erkek şüphesiz cennete girecekti." Fakat bu rivayetin de asılsız olduğunu belirten el-Elbani⁵⁵ ve İbn Arrak bu sözünden dolayı Suyuti'yi eleştirmişlerdir.

Kadını erkekle cennet arasında engelleyici bir duvar gibi gösteren, erkeğin Allah'a gereğince ibadet etmesine mani olan şeytani bir varlık olduğunu ima eden bu sözler elbette ki Efendimiz'e (s.a.v.) ait olamaz. Cenab-ı Hakk'ın şu ayetleri de kadından erkeğin düşmanı gibi bahseden bu haberlerin batıllığını ispat etmektedir: "Mü'min erkekler mü'min kadınların birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekat verirler, Allah ve Rasulüne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Çünkü Allah, azizdir, hikmet sahibidir."⁵⁶

"Kadına itaat etmek pişmanlıktır." El-Elbani⁵⁷, İbnu'l-Cevzi⁵⁸, Aliyyü'l-Kari⁵⁹ ve Şevkani⁶⁰ bu haberin bütün rivayet yollarının tenkit gördüğünü belirterek uydurma olduğunu söylemektedirler. Hayrı tavsiye eden kişiye kadın mı, erkek mi diye bakılmaksızın itaat gerekir. Zira yukarıda geçen ayet-i kerimeye göre kadınlar da emr-i bil marufu görevlendirilmişlerdir. Öte yandan "Allah'a isyan konusunda hiçbir mahluka itaat yoktur" hükmü de erkeğe sınırsız itaati geçersiz saymaktadır. Bu konuda mühim olan emir ya da ricanın hangi cinsten geldiği değil, muhtevasıdır.

"Siz oğlan çocuklarını seviniz. Kız çocukları zaten kendilerini sevdilerler." Acluni⁶¹ ve Suyuti bu

sözün kaynağı bilinmeyen asılsız bir haber olduğunu söylerler. Rasulullah'ın (s.a.v.) içinde bulunduğu Arap toplumunun, kızı olduğu müjdelence yüzü utançtan mosmor olup onu gömmenin yollarını arayan ama erkek çocuğunu gözünün bebeği gibi koruyan fertlerden oluştuğunu düşünürsek sözün anlamsızlığını kolayca tespit edebiliriz. Halk arasında özdeyiş gibi dolaşan bu sözü Peygamberimiz'e nispet etmek, O'nun kız evlada özen gösterilmesi, eğitimleri ile özel ilgilenilmesi ve kız evlatların hakkı hususunda Allah'tan korkulması ile ilgili sözleriyle tamamen çelişmiş olur.

"Kadınları boş odalarda (salonlarda, köşklerde) oturtmayınız. Onlara yazı yazmayı öğretmeyiniz. Kadınlara yün eğirmeyi ve Nur Suresi'ni öğretiniz." Hakim'in Müstedrek'ine⁶² aldığı bu haberin uydurma olduğu kesinlikle ispatlanmıştır. İbnu'l-Cevzi⁶³ ve Zehebi⁶⁴ de bu görüşü savunurken ayrıca Azimabadi⁶⁵ bu konuda özel bir risale yazmıştır.

Haberin birçok esere Rasulullah'a (s.a.v.) atılmışçesine girmesi ve savunulması müslümanlar üzerinde asırlarca süren gayet kötü bir tesir bırakmıştır. Aileyi ayakta tutarak evlat yetiştiren ve böylece toplumun geleceğini doğuran kadınlar, en bilgili ve kültürlü bireyler olmaları gerekirken, halkın en cahil bırakılan kesimi olmuşlardır. Fitne ve fesada sebep olacağı düşüncesiyle kadına yazı öğretmenin mekruh olduğu fetvası yayılmış, kız evlatlar okutulmamış ve kadınlar ilmi sohbetlerden anlamaz kabul edilmişlerdir. Halbuki Peygamberimiz zamanında okuma yazma bilen az sayıda kadın olmasına rağmen, O'nun bunu özellikle teşvik ettiğini biliyoruz. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.), eşi Hafsa'ya yazı yazmayı öğretmesi için Şifa binti Abdillahi demiştir ki, "Hafsa'ya nemle duasını öğrettiğin gibi yazı yazmayı da öğretsen ya!"⁶⁶

Tüm bu rivayet ve yorumların ardından diyebiliriz ki, kadın hakkındaki hadis diye uydurulan ve halk arasında ağızdan ağıza dolaşarak şöhret bulan sözler elbette bu kadar değildir. Ancak bir makale çerçevesinde inceleyebildiğimiz kadarıyla bu asılsız safsataların müslüman toplumunda açtığı yarayı anlamak hiç de güç olmasa gerek. Halbuki kadın ve erkeğin bir bütünü eşit iki parçası olduğunu, cariye bile güzelce eğitilmesi gerektiğini, bu geçim dünyasının en hayırlı nimetinin salih bir kadın ol-

duğunu belirten Allah Rasulü'nün mübarek hayatlarını incelemek ve O'nu her konuda olduğu gibi kız evlat, hanım, anne, nine, teyzeye... hürmet konusunda da örnek almak sanınız olaya kökünden çözüm getirecektir.

BİBLİYOGRAFYA

- 1- Kandemir, Yaşar; Mevzu Hadisler Menşei, Tanıma Yolları, Tenkidi, Ankara-1991.
- 2- Aclûnî, İsmail b. Muhammed; Keşfu'l-Hafa ve Müzîlu'l-İlbâs, Beyrut-1988.
- 3- El-Kâfî, Nureddin Ali b. Muhammed; el-Esrâru'l-Merfûa fi'l-Ahbârî Mevzûa, Beyrut-1986.
- 4- Irakî, Zeynüddin Ebu'l-Fadl; el-Muğnî ani'l-Esfâr fi'l-Esfar fi Tahrici mâ fi'l-İhyâ Mine'l-Ahbâr, Kahire-1992.
- 5- Zerkeşi, Bedruddin Ebu Abdullah; el-Leâlhi el-Mensura fi'l-Ehâdisi'l-Meşhura (et-Tezkira fi'l-Ehâdisi'l-Müştehirâ) Tahkik: Mustafa Abdülkadir Ata, Beyrut-1986.
- 6- Şevkânî, Muhammed b. Ali; El-Fevhaidu'l-Mecmûa fi'l-Ehâdisi'l-Mevzûa, Tahkik: Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî, Kahire-1960.
- 7- İbn Arrak, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed; Tenzihu's-Şerâti'l-Merfûa, (Thk. ve ttk: Abdulvehhab Abdullatif-Abdullah Muhammed es-Siddik), Mısır-H. 1378.
- 8- Şehâvî, Şemsüddin Ebu'l-Hayr; Mekâsıdu'l-Hasene, (Tashih ve ta'lik: Abdullah Muhammed es-Siddik, Mısır-1956.
- 9- Suyutî, Celaledin; el-Leâlfi'l-Mesnûa fi'l-Ehâdisi'l-Mevzûa.
- 10- İbnu'l-Cevzi, Ebu'l-Ferec Abdurrahman; Medine-1966.
- 11- Hakim en-Neysâbüfî, Müstedrek ale's-Sahîhayn, Beyrut-1990.
- 12- Zehebî, Telhîsu'l-Müstedrek, Beyrut-1990
- 13- Çelik, Mustafa; Uydurma Hadislerle Kadın Aleyhtarlığı, İstanbul-1995.

DİPNOTLAR:

- 1/ Esrar, s. 220, hadis no: 240.
- 2/ Mekasit, s. 248, hadis no: 585.
- 3/ Leâli, c. II, s. 174.
- 4/ Fevaid, s. 130, hadis no: 32.
- 5/ Esrar, s. 111, hadis no: 18.
- 6/ Tezkira, s. 62, hadis no: 21.
- 7/ Mekasit, s. 28, hadis no: 41.
- 8/ Keşf, c. I, s. 67, hadis no: 156.
- 9/ Al-i İmran, 3/195.
- 10/ Hucurat, 49/13.
- 11/ Leâli, c. II, s. 174.
- 12/ Tenzih, c. II, s. 201, hadis no: 10.
- 13/ Fevaid, s. 131, hadis no: 44.
- 14/ Mevzuat, c. II, s. 262.

- 15/ Leâli, c. II, s. 164.
- 16/ Tenzih, c. II, s. 200, hadis no: 4.
- 17/ Fevaid, s. 123, hadis no: 14.
- 18/ Fevaid, s. 266, hadis no: 182.
- 19/ Mevzuat, c. III, s. 237.
- 20/ Leâli, c. II, s. 438.
- 21/ Mekasit, s. 215, hadis no: 491.
- 22/ Tezkira, s. 186, hadis no: 32.
- 23/ Keşf, c. I, s. 407, hadis no: 1308.
- 24/ Tenzih, c. II, s. 372, hadis no: 29.
- 25/ Silsile, c. I, s. 220, hadis no: 185-186.
- 26/ Mevzuat, c. III, s. 235.
- 27/ Leâli, c. III, s. 438.
- 28/ Mekasit, s. 214, hadis no: 491.
- 29/ Mevzuat, c. II, s. 260.
- 30/ Leâli, c. II, s. 163.
- 31/ Fevaid, s. 123, hadis no: 11.
- 32/ Tenzih, c. II, s. 200, hadis no: 2.
- 33/ Mevzuat, c. II, s. 282.
- 34/ Tenzih, c. II, s. 213, hadis no: 43.
- 35/ Fevaid, s. 135, hadis no: 54.
- 36/ Leâli, c. II, s. 181.
- 37/ Leâli, c. II, s. 367.
- 38/ Fevaid, s. 135, hadis no: 51.
- 39/ İhya, c. II, s. 68.
- 40/ Silsile, c. II, s. 90 hadis no: 627.
- 41/ Mevzuat, c. II, s. 267.
- 42/ Leâli, c. II, s. 167.
- 43/ Tenzih, c. II, s. 200, hadis no: 8.
- 44/ Fevaid, s. 126, hadis no: 26.
- 45/ İhya, c. II, s. 42.
- 46/ Şura, 42/49-50.
- 47/ Mevzuat, c. II, s. 251.
- 48/ Leâli, c. II, s. 154.
- 49/ Tenzih, c. II, s. 189.
- 50/ Fevaid, s. 151, hadis no: 41.
- 51/ Mevzuat, c. II, s. 255.
- 52/ Fevaid, s. 119, hadis no: 1.
- 53/ Keşf, c. II, s. 165, hadis no: 2128-2129.
- 54/ Tenzih, c. II, s. 204, hadis no: 22.
- 55/ Leâli, c. II, s. 159.
- 56/ Silsile, c. I, s. 74, hadis no: 56.
- 57/ Tevbe, 9/71.
- 58/ Silsile, c. I, s. 433, hadis no: 435.
- 59/ Mevzuat, c. II, s. 273.
- 60/ Esrar, s. 226, hadis no: 240.
- 61/ Fevaid, s. 129, hadis no: 32.
- 62/ Keşf, c. I, s. 54.
- 63/ Müstedrek, c. II, s. 430.
- 64/ Mevzuat, c. II, s. 268-269.
- 65/ Telhîsu'l-Müstedrek, c. II, s. 430.
- 66/ Ukûdu'l-Cümân, (İnci Gerdanlıklar), Trc: Ali Osman Koçkuzu, S.Ü.İ.F.D., II, 1986-Konya.
- 67/ Ebu Davud, Tıp, 18; Ahmed b. Hanbel, IV/372.

TANOĞLULAR

OTO DÖŞEMECİLİK PAZARI
SANAYİ VE TİC. LTD. ŞTİ.

BAYHAN-SAN
MİNİBÜS OTURMA GRUPLARI
AUTO KOLTUK
KONYA BÖLGE BAŞBAYII

☎ : 233 42 75 - 237 61 14
Eski Sanayi Çar. Gevherabat Sk. No: 46
KONYA

ÇALIŞAN KADININ SORUNLARI

Doç. Dr. ALİ ACAR

SÜ. İktisadi İdari Bilimler Fak. Öğr. Üyesi

anayi devriminden sonra iş kollarında ve sosyal göstergelerde meydana gelen değişimler ve gelişmeler ile birlikte bilgi ekonomisinin hızlı ilerlemesi kadın iş gücüne gerekliliği daha da arttırmıştır. Bu faktörlere bağlı olarak iş gücü piyasasında meslek değişimleri ile birlikte, iş gücünün nitelik, nicelik, cinsiyet ve yaş yapısında da değişimler meydana gelmektedir. Ekonomik yapıdaki gelişmelere paralel olarak okullaşma oranının artması ve eğitim fırsatlılığının sağlanması sonucunda eğitim seviyesinin yükselmesi kadın iş gücünün girişimcilikten işletimciliğe kadar çalışma hayatına girmesine yol açmıştır. Kadın iş gücünün dünya ülkelerindeki gelişme trendleri incelendiğinde istihdam oranlarının arttığı görülmektedir. Sosyal gelişmeye bağlı olarak kültürel ve toplumsal yapıda görülen değişimle kadını evinin dışında çalışamaz imajının yıkılmasına ve kültürel düzeylerinin artması sonucunda sosyal faaliyetlere katılma oranları artmıştır.

Aile yapısındaki değişimleri sosyal etkilerden daha çok ekonomi ve yeni icadlar, gelişimler sonucu ailenin işlevlerinde değişimleri meydana getirmiştir. Gelişimler sonucu üretim biçiminde, tüketim işlevlerinde ikametgah, eğlence eğitim, çocuk bakımı, kişilik yapısını oluşturan aile dışı guruplar, sosyal kontrolün azalması, fertçi hayat tarzının tercih edilmesi, kadının ekonomik bağımsızlığı konularında değişimler yaşanmıştır ve yaşanmaktadır.

Gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkelerde ya da az gelişmiş ülkelerde kadınların toplum ekonomisine katkıları farklılıklar göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde faal kadın oranının yüksek olması beklenirken gelişen teknoloji ve otomasyon sonucu daha az işgücüne ihtiyaç duyulduğundan sosyal refahın en yüksek standartlarına ulaşan ülkelerde ça-

lışan kadınların sayısı gittikçe azalmaktadır. Kadının istihdama katılma oranı, kocasının geliri ile ters orantılı bir durum göstermektedir. Kadınlar genellikle ekonomik ihtiyaçlardan dolayı çalışır. Kocasının gelirinin artması ile kadının emek arzını geri çektiği izlenmektedir. Çeşitli ülkelerde kadın iş gücünün azalmasının çeşitli yönleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır.

1. Çalışma şartları ve ortamının insana meslek zevki vermemesi,
2. Ağır ve monoton tek düze işler,
3. Az gelir getiren ya da aile ekonomisine ücretsiz katkı,
4. Ailenin nisbi olarak geçim standartlarının yükselmesi,
5. Tarım sektöründen sanayi sektörüne ve hizmet sektörüne geçişi, Bunlarda da erkek iş gücünün rekabetinin daha kuvvetli olması,
6. Kadın iş gücünün hizmet sektöründeki marjinal işlerde istihdam edilmesi,
7. Kadının sanayi sektöründeki istihdamının düşük seviyede olması.

Yapılan araştırmalar ve istatistikler atipik istihdam biçimlerinin çoğunlukla kadınların istihdam edildiği yerler olup bunların çoğunlukla perakendecilik konaklama, sağlık, eğitim ve kamu hizmetlerinde çalışmaktadırlar. Kısaca çalışan kadınların oranına bakıldığında 20-24 yaş arasında kadın nüfusun %40 iken, erkeklerde bu oran %88dir. 40-44 yaş arası kadınlardaki çalışma oranı %38iken, bu oran erkeklerde %96' ya yükselmektedir.

Tablo: Türkiye'de İş gücü ve İstihdamı

	1990	1992	1994
İşgücüne katılma oranı			
Erkek	73.9	73.0	71.2
Kadın	32.2	31.4	31.9

İşsizlik oranı

Erkek	8.5	8.3	9.1
Kadın	9.8	7.3	6.7

Eksik istihdam oranı

Erkek	7.5	9.7	9.1
Kadın	1.7	3.6	3.5

KAYNAK: DİE, Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar, Mayıs-Haziran 1995

Tablo'da görüldüğü gibi kadınlardaki işsizlik oranı erkek gurubuna oranla daha düşüktür. Yıllar itibarı ile erkek işsizlerde bir artış görülürken, kadın işsizlerde azalma görülmektedir.

Çalışan kadınların sorunları ailesine, çevresine, çalışma hayatına çeşitli biçimlerde yansımaktadır.

Çalışan Kadının Kendisine Yansıyan Sorunlar Yorgunluk

Çalışan kadınlar iş dönüşünde evde yapmak zorunda oldukları işler yüzünden dinlenmeye yeterince zaman ayıramamaktadırlar. Bu nedenle kadınların çalıştıkları işyerlerinde de istenilen seviyede verimli olamadıkları gerçeği ortaya çıkmaktadır. Çalışan kadının yeterince dinlenememesi iki soruna yol açmaktadır. Birincisi aile içindeki sorunlar. İkincisi iş ortamındaki sorunlar. Bunlarla ilgili bilgiler ilerde verilecektir. Çalışan kadın hem çalışma hayatı ile hem de aile içindeki görevleri ile birlikte ağır yükü omuzlamak zorundadır. Dolayısıyla evde erkeğin çalışan kadına yardımcı olması gerekmektedir.

Ulaşım sorunları

Özellikle büyük şehirlerde yaşayanlar saatlerce kışın karın, yağmurun, yazın sıcaklığın altında dolmuş ve otobüs kuyruklarında beklemektedirler. Bir de buna gidiş geliş süresini kattığımız zaman ulaşım süresince birkaç saatte fazla zamanımız boşa geçmektedir. Sabah işe giderken çekilen çile akşamları yine tekrarlanmaktadır. Çalışanlarımız işe başlamadan ulaşım sorunları ile yorgun hale gelmektedirler.

Yukardaki sorunlara bir de kadınların sabah erkenden kalkıp, çoluk ve çocuğunun okul veya kreşe bırakılması, akşamları ise işten yorgun olarak tekrar ulaşım sorunları ile eve gelerek aile fertleri için yemek hazırlama vb. günlük işleri yapmaları AT ülkeleri kadınlarından daha fazla yük taşıdıklarını göstermektedir. AT ülkelerinde ise kadınların çocuklarının kreşe olması, ulaşım sorunları olmaması,

işten eve geldiği zaman yemeği hazır olması, son model gelişmiş ev makinalarına sahip olması, her şeyin programlı olması, yıpranma paylarının Türk kadınından daha düşük oranda olduğunu göstermektedir. Bu ikilemin içerisinde bu iki yaşam tarzı aynı ömrü sağlayabilir mi? Buna verilecek cevap olumsuz olacaktır. Hangisi daha çabuk biter, tükenir, bunlarla ilgili faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir.

Beklentileri

Fertler yaşadığı süre içinde gelecek ile bir takım beklentilerin peşinde, hülyasında veya umundadırlar. Özellikle kadınlar açısından evlenmeden önce veya sonraki beklentilerinin gerçekleşmemesi durumunda ortaya çıkabilecek problemler önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ferdin zaman süreci içinde bedensel gelişimle beraber ruhsal ve duygusal fonksiyonlarında da değişime devam eder. Kadın da içinde yaşadığı toplumun üyesi olduğu toplumda yer ve rolünü ifade edebilmek için statü sahibi olabilmek için çaba harcar. Bu durum yaşam sürecinin gençlik safhalarında kişilik ve kimlik kodlarını bulmaya çalışır... Dolayısıyla kişi toplum içinde kişiliğinin ve statüsünün boyutlarını analiz etmeye başlayarak kim olduğunu, ne olacağını, amacının, ve, toplumdan ve hayattan beklentilerinin ne olduğunu anlamaya çalışır. Bu süreçte bu kişilik oluşumu ile beklentileri arasındaki korelasyon oranı ve sapma açıları farklı veya daha çelişik olduğu zaman bir kaosa sürüklenmektedir. Bunun birinci aşaması "ruhsal depresyon", ikincisi "sosyal açmaz" dır. Daha önceki beklentilerle olgusal durum (şimdiki durum) arasındaki karşıtlıklar onu toplumdan uzaklaşmaya, ayrılmaya götürmektedir. Bunun bir açılımı yabancılaşmaya yol açabilmektedir.

Her insan gibi çalışan kadının da hayattan çeşitli beklentileri vardır. Çalışma hayatına girmesiyle bu beklentilerin gerçekleşmemesi sorun olarak ortaya çıkmaktadır kendi yaşantısına ve ailesine zaman ayıramama durumu ile karşı karşıya kalmaktadır.

Aile içindeki sorunlar :

Aile içindeki sorunların önemlilerinden birisi çalışan kadının aile içindeki rolünün değişimidir.

Rol Değişimi

Kadının çalışma hayatına girmesi aile içindeki

rollerinde bazı değişimler meydana getirmektedir. Rol değişiminin belirtisi olan ölçü ise kısmen de olsa ekonomik bağımsızlığın kazanılmasıdır. Bu bağımsızlığın ifadelendirdiği veya eylemleştirdiği rol ise aile içi görevlerinde etkin bir özelliğe sahip olmaktadır. Sosyal gelişimle beraber toplumda çalışan kadına bazen erkeğin de yardımcı olduğu görülmektedir.

Toplumda genel olarak kadının çalışması durumunda tam bir istikrar sağlamaması çalışan kadınlarda sonradan ortaya çıkan aile içi görevlerinde meydana gelen değişimlerin yol açtığı rol değişimlerinde görülmektedir. Bu konuda çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Kır ve kent açısından kadının çalışması görüşü

Tablo: Kır ve Kentlerde Kadının Görevi

	KIR		KENT	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Yalnız ev işi	41.2	39.7	33.8	26.6
Alışveriş gibi ev dışı işler	6.7	6.6	13.5	10.0
Tarla ve bahçede çalışabilir	26.2	22.6	6.3	5.2
Devlet memuriyeti yapabilir	1.1	2.0	2.7	2.7
Özel bir yerde çalışabilir	11.9	13.2	11.4	11.1
Bilinmeyen	0.0	0.0	0.1	0.1

KAYNAK: Türk Aile Yapısı, DPT, Ank. ve ACAR A., Türk Aile Yapısı, sh. 284.

Kır ve Kentte kadının yalnız ev işi yapması görüşü %41.2 ve %39.7 oranında yüksek trende sahiptir. Bu tabloda önemli diğer husus Erkek kategorisinde Kadınların devlet memuriyeti yapabilir konusundaki görüşe sahip olanların oranı %25.9 iken bu durum kent bazında erkek kategorisinde %9.4 seviyelerine düşmektedir. Bu oran kent ve kır bazında kadın sütünüde aynı oranlara sahip olduğu görülmektedir. Bunun anlamı, Kentte çalışan kadınların iş güclüğü, ev işi yapacak ve aile fertlerine ayıracak zamanları olmamasına bağlanabilir. Böyle bir sonuca varılmasında diğer etken ise Kent bazında kadın kategorisinde "yalnız ev işi yapabilir" görüşü birinci sırayı alırken, "Kadınlara uygun mesleklerde çalışabilir" görüşü ikinci sırayı almaktadır. Çünkü kırdaki "devlet memuriyeti yapabilir" ikinci sırada

iken, kentte bu sırada kadınlara uygun işlerde çalışabilir görüşünün ikinci sırada yer alması kent yaşamında çalışan kadınların zorlandığı sonucu çıkmaktadır.

Çocuğun Sosyalleşmesi

Çocuklar için en sıcak duygu anne sevgisinin ve kucakının sıcaklığıdır... Anne ile çocuk arasındaki duygu etkileşimin oluşmasıdır. Çocuk, duygu, düşünce ve dil yetenekleri açısından kendine özgü bir dünyası olan bir varlıktır. Ailenin özellikle annenin önemi çocuğu yetişkinlerin dünyasına hazırlamak ve çocuğun toplumun bir parçası olarak yetişmesine yardım etmektir. Anne ve çocuk ilişkisinin fert ve toplumun ruh sağlığındaki önemi ve bu ilişkiden yoksun olmaları ilişkideki yetersizliklerde çocukların ruh yapısı üzerinde bir çok etkiler bıraktığı bir çok araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Betkileşim yetersizliğini oluşturan nedenler arasında en önemlisi, annenin çalışma hayatına girmesiyle belirenidir. Gün geçtikçe çalışma hayatına katılan annelerin sayısının artışı ve bu artışa paralel olarak da psiko-sosyal sorunların da miktarı gittikçe çoğalmaktadır. Bu sorunlar daha yoğun tam zamanlı (full time) çalışan annelerin çocuklarının bulunduğu grupta görülmektedir...

Sosyal bir varlık olan insan sosyalleşme yolu ile davranışlarını diğerlerinin kendinden beledikleri ya da talep ettikleri davranış biçimlerini geliştirirler. Sosyalleşme toplumun çeşitli gurupları içinde oluşan bir süreç ise de sosyalleşme etkisinin son derece önemli ve etkisinin güçlü olduğu görülmektedir. Sosyalleşme ferdin içinde bulunduğu kültürün içeriğini öğrenmenin bir sonucu olarak kişilik gelişimi, kültürün gelecek nesillere aktarılmasıdır. Sosyalleşme basit bir hadise ya da durgun bir fenomen değil, bir süreçtir. Bu süreç ferdin hayatı boyunca devam eder. Kişilik toplumdaki iletişim ve etkileşimle bazı genişlemelere göre şekil kazanmaktadır. Bu terminoloji sistemiyle fertlerin hem alıcı hem de verici olarak diğerlerinden girdi çıktı sistemiyle bütünleşmiştir. Sosyalleşme sürecinin bir sonucu olarak biyolojik fert kişiliğini geliştirir. Fert inançlarına ve amaçlarına yol gösteren yeteneklerini orada geliştirir. Toplumdaki karşılıklı ilişkiler ferdin kişilik sistemi için temel taşı oluştururlar.

Sosyalleşme sürecinde iki temel işlem gerçekleşmektedir. Bu işlemden birincisi; Kültürel Aktarım, ikincisi; ferdin kişiliğinin geliştirilmesi ve kimlik oluşumunun sağlanmasıdır. Kültür, kolaylıkla öğrenilemez. Bu sürecin oluşumu için toplumdaki diğer kurum ve guruplar bunda etkilidirler. Kültür, kişiliğin bir parçası olarak gelişir. Çocuğun kişiliği daha sonra onun bir parçası olarak temel kültürel değerlerle biçimlendirilir. Sosyalleşme sürecinde kişiliğin oluşumu önemli olmaktadır. Özellikle ve öncelikle sorulacak soru şu olmalıdır. Yeni doğan ferdin gayeleri, inançları ve hareket örnekleri (modeller) gelişir. Çocuğun hareket ve kabiliyetlerinin gelişim modellerinin oluşmasında özdeşleşme kavramı önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir objeye duygusal bağlanım olarak ifadelenen özdeşleşme çocuğun kendi dünyasında özdeşleştirdiği gibi olma arzusu ve eğilimi sonucu davranışlarını değiştirir. Çocukluk çağında vekişiliğin kadrolarının belirmeye başladığı dönemde bu objelerin başında anne ve baba ön planda yer almaktadır. Bir çok çocuğun duygu (emotional) bozukluklarla okula başladığını ileri süren çalışmalar, okul öncesi dönemdeki çocukta %30 oranında görülen psikonevrozların oluşumunda %42 sinde anne kişiliğinin etkin olduğunu ve nihayet çocukta olumlu ruh sağlığını ancak anne bakımını ve etkileşimi ile sağlanabileceği noktasında çalışmalar odaklanmıştır.

Geçinme Sorunları

Geçinme kavramı genel olarak ekonomik yönden yaşama düzeyinin belli standartlarda korunması, tutulması veya optimal bir sosyal refah imkanına sahip olma anlamına gelmektedir.

Ailenin optimal bir geçinme endeksine sahip olması ve istihdam edilmesi gerekmektedir. Asgari ücretin geçinme endeksi sınırlarında olması gerekirken bütün uygulamalarda bunun tersine politikalar yapılmıştır. Asgari gelir seviyesinin yanı sıra çalışan kesim için asgari ücret tespit Komisyonu çalışmalarında ücretin makul ve günün şartlarına uygun seviyeye yükseltileceği ifade edilmesive sosyal göstergelere göre gerçekleştirileceği temennilerinin sosyal hayata yansması maalesef gerçekçi olmamıştır. Bu durum aileleri geçim sıkıntılarına sokmuştur. Konumuz açısından orta ve dar gelirli ailelerde ayın sonun getirememesi endişesi,

çoğu zaman eşlerin mutluluklarına gölge düşürmektedir. Ailede kadın ve erkek geçim sıkıntısı yüzünden tartışmaktadırlar. Bu tartışma ya sosyal çözümlere ya da kadının çalışma hayatına girmesine yol açabilmektedir. Kadının çalışma hayatına girmesi yine çözüm olmamaktadır. Erkek ve kadının birlikte aldığı ücret ancak geçimlerini karşılayabilmektedir.

Bu gün 4 kişilik bir ailenin asgari geçinme endeksi 50-60 milyon civarında iken (Bu sadece mutfak tüketimi için) çalışanların ayda aldığı maaş toplamı 40-50 milyon civarındadır. Çalışan kesim yaşam günlerini neşe içerisinde geçirmek isterken ekonomik koşulların yetersizliği nedeniyle geçim sıkıntısı, ve benzeri sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır.

Eşin işsizliğinin etkisi

Eşin işsiz olması buna mukabil kadının çalışması durumunda eşlerin anlayışlı olmamaları durumunda aile içinde çeşitli olumsuzluklar görülebilmektedir. İş olmayan kocanın eşi üzerinde işsizliğin verdiği çeşitli baskı ve tutumlar sonucunda kişiliğinde meydana gelen değişiklik hareketlerine de yansarak aşırı ve gereği olmadan yersiz baskıcı otoriter davranışlar içine girebilmektedir. Bu otoritenin arkasında işsizliğin verdiği eksikliğin giderilmesinin ötesinde toplumsal etkinliğinin statüsünün kaybolması yer almaktadır. Aile ortamında bu oluşumların olması aile yapısının çözülmesine yol açabileceği kaçınılmaz olarak görülmektedir.

Çalışma hayatına Yansıyan Sorunlar

İş Verimliliği

Çalışma hayatı içerisinde kadın her an hem çevresiyle hem de kendisiyle sürekli bir etkileşim halindedir. İnsanlar bu etkileşimde bulunurken kendilerine özgür düşünce, duygu ve davranış özelliklerini gösterirler, diğer bir deyişle yansıtırlar. Bu davranış, düşünce ve duygu özellikleri insandan insana farklılık arz etmektedir. İnsan da çalışma ortamında ilişki ve etkileşimlerde bulunurken geri planda yer alan fakat iş verimliliğini olumlu ve olumsuz etkileyen diğer faktörlerinde yönelimlerinden kendisini kurtarmaktadır. Kadın çalıştığı iş sisteminde bu yönelimlerinin olumlu etkisiyle performans arzına uygun iş gerekleriyle karşı karşıya kalırsa bir pozitif performans gösterebilir.

Çalışma anında işine kendisini veremezse bazı sıkıntıların çıkması kaçınılmazdır. İş yaşamında olumlu duygu ve yönelimlere yol açan teşvik edici araçlar vardır. Bunlar, başarı, işin kendisi, sorumluluk, ilerleme buna karşılık olumsuz duygu ve yönelimlere yol açan etmenler olarak çalıştığı kurumun izlediği yönetim politikası, iş yerinde denetim, kişiler arası ilişkiler, ücret ve çalışma koşullarıdır.

Çalışan kadın aldığı ücret ya da çalışan kadın olması nedeniyle evdeki işlerin çokluğu ve devamlı bir koşuşturma içerisinde olduğundan işinde de verimli olamamaktadır. Çalışan kadınlar iş dönüşü evlerinde yapmak zorunda kaldıkları görevler nedeniyle dinlenmeye yeterince zaman ayıramamaktadırlar. Bunlarla birlikte diğer olumsuzlukların birleşmesi ve bunun sonucunda oluşan sitreslerin iş yerine devamsızlık dışında, iş yerinde de çalışmaya engel olduğu, verimi düşürdüğü yapılan araştırmalarda ortaya çıkarılmıştır. (Fransa'da) bu konuyla ilgili geniş bir araştırma yapılmıştır. Bazı çalışan kadınlar bu dengeyi koruyarak olumlu gelişmeler sağlamışlardır.

Ücret Seviyesi

Ailenin gelir düzeyinin yeterli olması ve artan enflasyon sonucu ailenin reel gelirinin azalması çalışan kadını olumsuz yönde etkilemektedir. Yapılan araştırmalarda ücret düzeyinin yeterli olmaması iş değiştirme oranlarını yükseltmektedir.

Ailenin yeterli gelire sahip olmaması ve yeterli istihdamın sağlanmaması sonucu ailenin düşük gelir gurubu içerisinde yer alması nedeniyle geçim zorluğu çekmektedir.

Fiatlar genel düzeyindeki hızlı ve sürekli bir artışı belirtmek üzere kullanılan enflasyon, ekonominin yapısına ve içinde bulunduğu şartlara göre çok çeşitli kaynaklardan doğmaktadır. Konumuz açısından enflasyon kaynaklandığı faktörlerin yerine enflasyonun etkilerini incelemek gerekir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kontrolüen güç meselelerden biri fiat artışları, yani enflasyondur. Fiat artışlarının yüksek ve hızlı olması toplumda sosyal ve ekonomik sıkıntıların had safhaya çıkmasına ve toplumsal yapıda onarılmaz yaralara yol açmaktadır. Enflasyon rakamları son yıllarda %156.8'lere kadar yükselmiştir. Zira enflasyon, elden kontrolden çıktığı andan itibaren toplumda çeşitli olumsuzluklara yol

açmaktadır.

Enflasyon ortamında ailenin istihdam koşullarını değiştirerek gelir sağlama çabasında, ikinci bir iş yapmak, eşinde iş yapmaya başlaması gibi önlemlerin yanısıra diğer bir tepki biçiminde kadınların artan oranda çalışmaya başlamasına yol açmıştır. Diğer açıdan bakıldığında ailenin artan hayat pahalılığı sonucunda boşanmalar ve sosyal v.b sosyal çözümler meydana gelmektedir.

Ayrıca ekonomik yönden kadının çalışma hayatına girmesinin bir yönü ise kadının ekonomik bağımsızlığını kazanmasıyla aile görevlerinde değişimler getirmesidir. Ailede sosyal yapı içerisinde ve sosyal değişimle bu değişimden soyutlanması kaçınılmazdır. Özellikle ailenin üretim ve tüketim anlayışının değişimi hayat tarzlarının değişimine ve refah seviyesinin değişimine yol açmıştır. Kadının eğitim seviyesinin yükselmesiyle ekonomik bağımsızlığını elde etmesi aile içi kararlarda ve tüketim kalıplarının yönlendirilmesinde kadın etkisini gittikçe artırmıştır. Bu konuyla ilgili yapılan bir araştırmada ailede alınacak malların karar vermesinde kadınların ağırlıklı olduğu böylece tüketicinin yönlendirilmesinde kadının gizli gücünün ortaya çıkarıldığı ifade edilmektedir.

Çevreye Yansıyan Sorunları

Çalışan kadın zamanın büyük bir dilimini işyeri ve ev arasında geçirmektedir. Bu arada sosyal faaliyetler ve kendisini dinlendirebilecek eğlence faaliyetlerine yeterince katılamamaktadır. Kendi kabiliyetlerini sergileyecek ya da tatmin edebilecek aktivitelere katılmak isteyen kadın bunların gerçekleşmemesi durumunda çevresiyle ilişkisini ve alakasına kesebilmektedir. Arkadaşları, dostları hatta akrabaları ile görüşmeleri bile yetersiz olmaktadır. Çalışan kadın çevresiyle kendi fikirlerini, yorumlarını, hayat ve diğer konularda görüşlerini, sevinçlerini paylaşacak insanlar aramamaktadır. Yoğun iş ve ev ortamından uzaklaşarak daha samimi, içten sosyal ilişkiler ağı bulunan çevreye ihtiyaç duyabilecektir. Çalışan kadınlar bunlara ne derece sahip olabilmektedirler. Bu konuda yapılan araştırma çok olmamasına karşın çalışan kadınlar birazda olsa iş ve ev çevresinden uzaklaşmak eğilimi göstermektedirler. Günlük basınımda yer aldığı gibi tatil ve bayramlarda ai-

leler bu zamanlarını iş ve akraba ortamından uzak bir tatil yapma özlemi içinde olmaktadırlar.

Destekli Çekirdek Aile Yapısının gelişimi

Ailefertlerinin rol ve fonksiyonlarının yerine getirilmesinde aile dışındaki kurum ve akrabalardan destek görülmesi biçiminde ortaya çıkan destekli çekirdek aile; çalışan anne için çocukların sosyalleşebilmeleri ve eğitilebilmelerinde yeterli zamana sahip olamamalarından dolayı ilgi eksikliği aile ortamından uzak kreş ve çocuk yuvalarına bırakılmaları dolayısıyla çocuğun sevgiden mahrum bırakılmaması ve çocukta uyum bozukluklarının meydana gelmemesi için aile ortamında büyük anne veya yakın bir akrabanın aile gurubuna katılımını ifade etmektedir. Anne çalıştığı iş saatlerinde çocuğunu bırakacak uygun bir sosyal hizmet kurumu bulamadığı zaman son çare olarak ailenin yaşlılarından ve diğer fertlerinden yardım isterler. Özellikle destekli çekirdek aile kentte çalışan kadınların bulunduğu aile birimlerinde artan ölçüde görülebilmektedir (16). Çekirdek aile yapısı ekonomik yönden yetersiz olan ve asgari ölçüde geçimlerini devam ettirebilecek düzeydeki ailelerde yoğun olarak görülebilmektedir. Yaşlı gurubun ev içinde yaptığı işlerin başında çocukların bakımı birinci sırada, ikinci sırada evdeki tamir ve bahçelerin bakımı gelmektedir.

Diğer Sorunlara yol açması

Ekonomik geçinme endişesiyle ailede eşler arasında oluşan olumsuz ortamdan etkilenen gençler-çocuklar evlenmenin ekonomik yükünü kaldıramayan bir çok ailenin dramla biten ayrılışlarından etkilenerek geleceklerinin belirsizliği ve beklentilerinin gerçekleşmesinin hayal kırıklığı ile hayata kötümser açıdan bakmaktadırlar. Ailenin ekonomik yönünden etkilenen genç kızlar eğitimlerini bırakırken ailesine destek olma durumunda kalmaktadır.

ÇÖZÜM

Toplumun mikro yapısını temsil eden kendi bünyesindeki çeşitli sorunları karşılamak ve halletmek zorundadır. Bu sorunların bir kısmı ise aile dışından kaynaklanan koşullarla ilgili olup bir kısmı kendi bünyesinde meydana gelen sorunlardır. Çalışan ka-

dınlar bu iki oluşum içerisinde sorunları halledebilecek kadar güçlü ve donatılmış olmalıdır. Bu olduğu takdirde aile birliğinin temelini teşkil eden işlevleri yerine getirmede ya başarısızlığa uğranılacak ya da aile birliği parçalanma tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır. Böyle bir sosyal çözülme ile karşı karşıya kalınmaması için aile üyeleri kendi rol ve sorumluluklarının bilincinde olmalıdırlar.

Toplumda sosyal kuruluş olarak hizmet veren çeşitli bakım, kreş v.b kurumların sadece kanitatif olarak deyil, kalitatif olarak gelişmelerinin en kısa zamanda sağlanmaya çalışılmalıdır. Bunun yanı sıra imkanlar dahilinde annelerin çalıştığı iş yerlerinde bu hizmeti en iyi şekilde görmekle yükümlü kuruluşların gerçekleştirilmesi koruyucu ruh sağlığı açısından gerekli olduğu inancı yaygınlık kazanmaktadır.

Çalışan kadınların iş dönüşünde evinde yapmak zorunda kaldıkları işler yüzünden dinlenmeye zaman bulamamaktadırlar. Bunun için ailenin diğer fertleri tarafından çalışan kadına yardım ve destek olunması gerekir.

Sosyal ve ekonomik gelişmeler sonucu ailenin üretim birliği işlevinin tüketim işlevine yöneltilmesine karşın bu konuda çalışan kadınların ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarının yanı sıra ailenin bütçesinde katkıda bulunması gerekir. Bu konuda çeşitli tartışmalar yaşanmaktadır. Bunun için aile fertlerinin her konuda müşavere etmesi ve birlikte karar vermesi önemli olmaktadır.

Ailenin aylık geliri belirli olduğuna göre yeni bir ay başlarken gerçekçi bir aile bütçesi hazırlanmasında yarar bulunmaktadır.

Toplumda çalışan kadın hakkında yanlış değerlendirmelerin yapılmaması gerekir. Bunun içinde eşlerin birbirlerine karşılıklı güven duymalarının olumlu etkileri vardır.

Ailede yapılacak harcamalar için çalışan kadın ve erkek birlikte karar vermeli, kadın kocasının cimrilik yaptığını düşünmemeli, erkekte eşinin gereksiz harcamalarla aile bütçesini sarstığı inancına kapılmamalıdır.

Özellikle kadın çalışıyorsa ikide birde aile bütçesine katkıda bulunduğunu eşine belirtmesi evliliğinin ve aile huzurunun bozulmasına yol açabilmektedir.

Yapılan araştırmalarda çalışan kadınların ekonomik bağımsızlığının kazanılmasından sonra ferdiyetçi hayat tarzını yaşamaya yöneldikleri görülmektedir. Bu durum ailenin büyüklüğünde etki etmekte ve az sayıda çocuk istenilme durumuna yol açmaktadır. Mevcut çocuğu daha iyi yetiştirme kaygısı ile yada hayatını lüks içinde devam ettirmek için sadece tek çocuk istenilmektedir. Çocuğun kişilik kazanması ve sosyalleşmesi için en az iki çocuğun bulunması gerekli olduğu araştırmalar tarafındanda teyit edilmektedir. Aile sorumluluğu taşıyan kadınların ekonomik faaliyetlere katılmalarının en önemli nedenlerinin başında gelir faktörü yer almaktadır. Bunun için ücret seviyesinin yeterli veya isteyen kadının kısmi süreli çalışma imkanı kavuşturulması konusunda istikrarlı politikalar oluşturulmalı ve yürütülmelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- 1- Ogburn, W.F., Nimkoff, M.F., *Technology and The changing Family*, sh:260-280
- 2- Yalçıntaş, N., *Ücretler ve Emek Arzı*, İÜ, Yay., sh:90
- 3- Maciver and Page Society, sh:240-241, Haralambos, h 332-333
- 4- Parsons, T. Bales, R?F?, *Family Socialization and Interaction Process*, sh:79
- 5- Philip, Bernard, S. *Sociology: Social Structure and Change*, sh: 67-79
- 6- Parsons, T., *Family, Socialization and Interaction Process*, sh:26
- 7- Turner, H., -R., "Family" *Sociology*, (ed. Broom and Slenz-nick), 1965, sh: 356-357
- 8- Turner, H.R., a.g.e., sh:358
- 9- 2.3.1992 *Hürriyet Ekonomi sayfası*
- 10- Yalçıntaş, N., *Refahın Çalışma Hayatına Tesiri, Sosyal Siyaset Konferansları* İÜ, İkt., Fak., Yay., 30. Kitap, 1st, 1968, sh:285
- 11- Orhan, O.Z., *Başlıca Enflasyon Teorileri*, sh:140-150
- 12- Kılıçbay, A., *Türk Ekonomisinde Enflasyonun Anatomisi*, sh:138-140
- 13- Acar A. *Enflasyonun Aileye Etkileri*, Yeni Hafta, 11 Temmuz 1994
- 14- *Çalışan çocukların Sorunları*, Ank., 1995, sh:50-51
- 15- Kongar, E., Berksoy, T., *İstanbul Tüketicisinin Perakende Alışveriş alışkanlıkları*, İTO, 1st.
- 16- Acar, A., *Türk Aile Yapısı*, 1st., 1990, 1st., sh:113
- 17- Acar, A., *Yaşlıların Sosyal Güvenliği*, Ank., 1996, sh:62-63
- 18- Qvertrup, Jens, *Introduction, The Sociology of Childhood, International Journal of Sociology*, Vol:17, No:3, Fall, Armok, 1987

AKSA

Halı Kilim Ltd. Şti.

Tel : (0.332) 350 46 77

Fax : (0.332) 352 06 39

Cep Tel: (0.332) 436 42 34

Çağrı: 133. 262 87 41 KONYA

VELİ BÖGE

BÖGE

Dayanıklı Tüketim Malları

Ticaret Ltd. Şti.

Tel : (0.382) 3342 33 97

Fax : (0.382) 3342 22 37

Fevzi Çakmak Mh. Hacıbayram Cd. No: 23

SULTANHANI/AKSARAY

HÜLLE ve HÜLLECİLİK KONUSUNA İSLÂM'IN BAKIŞI

Doç. Dr. Saffet KÖSE
SÜ. İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi

Toplum yapısının temelini oluşturan aile, kadın ve erkek arasında kurulan nikah bağıyla tessüs eder. Bu bağ ne kadar sağlam ve sağlıklı olursa o toplum da o derece sağlam ve güçlü olur. Nikâh beşerî ihtiyaçların ve ictimâî münâsebetlerin zarûrî bir neticesidir. Evlilik bağı kurulduktan sonra herhangi bir anlaşmazlığın ortaya çıkması halinde de bu birliğin bozulması tabiidir. İşte bu sebeple talak meşru kılınmıştır.

İslamda evlenme karşılıklı huzur, sevgi ve şefkat üzerine kurulmuştur. Muvakkat (geçici) nikâh muteber değildir. Nikâhın devamlı olması aile birliğinin kurulması, çocuk yetiştirilmesi İslamın önem verdiği hususlardır. Boşanan çiftlerin bütün bu ulvi gayeleri hiçe sayarak nikah nimetini bir kenara atması durumunda bunun cezası olarak boşanan çiftler birbirleriyle tekrar evlenemezler. Boşandıktan sonra hiçbir engelle karşılaşmadan aynı kişilerin yeniden birbirleriyle evlenmesi boşanma hadiselerini çoğaltır. Taraflar "pişman olursak yine evleniriz" şeklinde düşünerek basit sebeplerle boşanabilirler. Zaten kendileri bir aile yuvası kurmuşlar, birbirlerini denemişler, neticede bu birliği devam ettiremeyeceklerine karar vererek boşanmışlardır. Şimdi yeniden bir tecrübe geçirip biraz daha olgunlaşmadan aynı kişilerin tekrar evlenmesi masafsızdır.¹

İslamdan önce cahiliye döneminde talak ve boşamadan önce tekrar evlilik konusunda herhangi bir sınır yoktu. Bir erkek karısını istediği kadar boşayıp iddet bitmeden tekrar alabiliyordu. Erkek, talak vasıtasıyla karısına zulüm yapıyordu ve kadın erkeğin elinde bir oyuncak haline gelmişti.² Böyle bir durumda Ensar'dan bir sahâbi karısını tekrar tekrar boşayıp iddet bitmeden geri almıştı. Bu haksızlığa maruz kalan kadın: "Aile hayatımız devam et-

meyecekse beni boş" dedi. Kadının bu haklı isteğine kocasının verdiği cevap: "Allah'a yemin ederim ki seni ne alırım, ne de boşarım" şeklinde olunca³ talak hükümlerini düzenleyen şu ayetler nazil oldu.

"Talâk ikidir. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak veya güzellikle salmaktır. Kadınlara verdiğiniz bir şeyi onlardan geri almanız size helal olmaz. Karı ve kocanın Allah'ın koyduğu sınırlarda duramayacaklarından endişe etmeleri hali bunun dışındadır. Eğer karı-kocanın Allah'ın vazettiği hükümleri yerine getiremeyeceğinden korkuyorsanız, kadının kocaya fide vererek ayrılmasında her ikisine de bir vebal yoktur. Bunlar Allah'ın kanunlarıdır, onları ihmal etmeyin. Kim Allah'ın tayin ettiği sınırlara tecavüz ederse işte onlar zalimlerdir.⁴ Bir erkek karısını üçüncü defa boşarsa bu kadın bir başka kocayla nikahlanıp ikinci koca da boşamadıkça ilk kocasına helal olmaz. Bundan sonra ikinci koca onu boşar da onlar Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirebileceklerini zannederlerse birbirleriyle tekrar evlenmelerinde bir sakınca yoktur. Bunlar Allah'ın ilim sahibi bir topluluğa beyan ettiği esaslardır."⁵

Bu ayetler boşamanın üçle sınırlandırıldığını ve üç talakla boşanmış bir kadının boşayan kocası ile tekrar evlenebilmesi için bir başkasıyla fiilen evlenip ikinci kocanın onu boşamasını veya ölümü neticesinde kadının serbest kalmasını şart koşmaktadır. Bundan sonra da kadın iddet müddetini bekleyecektir.⁶

Allah Teala'nın üçüncü boşamadan sonra kadını, kocasına haram kılması bir cezadır ve gereksiz yere kadını boşamayı önlemeye matuftur. Bu sebeple talakta aslolan hazırdır (sakındırma). Bundan dolayı ihtiyaç miktarınca boşamaya müsaade edilmiştir ki bu

da üç tanedir.⁷ Böyle üç talakla boşanmış bir kadını ilk kocaya helal kılmak maksadıyla yapılan şekli evliliğe "hülle" veya "tahlil" denilmektedir. Havarezmî'nin (ö. 387/997) de söylediği gibi üç talakla boşanmış kadını, boşayan bu kocasına helâl kılmak için evlenen kişiye de "muhallil" denir.⁸ Üç talakla karısını boşayan ve kendisi için hülle yapılan kocaya da "muhallemun leh" denir.

İslam dini her hususta kadın haklarını azami ölçüde temin ve himaye etmiştir. Talâkın üçle sınırlandırılmasında da birçok hikmetler mevcuttur. Bir defa ayrıldıktan sonra eşler düşünürler. Bu karar iyice düşünülmeyen verilmiş olabilir. Eğer iki taraf da pişmanlık duymuş ise yeniden birleşirler. Bu ayrılık ikinci defa da olabilir. Yine birbirlerine karşı muhabbet ve sevgileri varsa tekrar biraraya gelebilirler. Ancak bundan sonra her iki taraf da daha dikkatli hareket etmek zorundadır. Eğer geçinmeye ve aile hayatlarını devam ettirmeye niyetleri varsa talakı unutmalıdır. Çünkü artık bunun dönüşü yoktur. Aksi halde nikahın bir manası kalmaz. Bu sebeple koca üçüncü talak kullanırken enine boyuna düşünmek zorundadır. Eğer karısıyla geçinme imkanı kalmamış ve aile hayatlarını devam ettirmeleri imkansızlaşmışsa kararını verir ve üçüncü talakı da kullanarak kesin olarak ayrılırlar. Bundan sonra nikah bağı kesin olarak koparılmıştır. Yeniden evlenmeleri mümkün değildir. Bundan sonra kadın bir başkasıyla evlenir, sonra bu yeni kocası vefat eder yahut aralarında yeni bir ayrılık meydana gelirse o zaman eski kocasıyla aralarında bir sevgi ve muhabbet doğmuş ise tekrar evlenebilirler. İşte Kur'an-ı Kerim'de bahsedilen ikinci evlilik tabii surette meydana gelen ve son bulan evliliktir. Yoksa sun'i bir evlilik (hülle) değildir.⁹

Yine bu evlilik ve boşamaların günü gününe yapılması da söz konusu değildir. Her şeyden önce boşandıktan sonra kadının iddet müddetini doldurmadan bir başkasıyla evlenmesi söz konusu değildir. Bu süre ise ölüm halinde 4 ay 10 gün boşanma halinde ise 3 kur' (Hanefilerle Hanbelilere göre hayz; Şafiilerle Malikilere göre temizlik dönemi)dir.¹⁰

Az önce de işaret ettiğimiz gibi Bakara suresinin 229 ve 230. ayetleri'nin mana ve mefhumu üçüncü boşamadan sonraki evlenmenin muvazaasız, samimi

ve ciddi bir evlenme olması gerektiğini ifade etmektedir. Allah'ın çizdiği sınırlar içinde evlilik hukukuna riayet etmeye - geçirilen ikinci evlilik denemesinden sonra- karar vermek bahis mevzu olduğuna göre bu ancak mezkûr evliliğin ciddi olmasına bağlıdır.¹¹ Buna göre üç talakla boşanmış bir kadın bir başka erkekle sahih bir evlilik yapıp bu kocasının onu boşaması veya ölümü halinde iddet müddetini bekledikten sonra evvelki kocasıyla evlenebilir. Ayetin emri budur ve bu konuda herhangi bir ihtilaf da yoktur.

Üç talakla boşanan bir kadını boşadığı kocasına helal kılmak maksadıyla yapılan evlilik, bu kadını o kocasına helal kılar mı? Ayrıca ayette belirtilen "bir başka kocayla nikahlanmadıkça" tabiri mücerred nikah akdine mi yoksa fiili evliliğe mi delalet etmektedir? Şimdi bu konuları ele alalım.

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre üç talakla boşanmış bir kadın bir başkasıyla yapılan nikah akdiyle eski kocasına helal olmaz. Gerçek ve fiili evlilik şarttır. Ancak Saîd b. el-Müseyyeb'e (ö. 94/713) göre mücerred nikah akdiyle helallik meydana gelir. Bîşr el-Merîsî (ö. 218/833), Dâvûd ez-Zahiri (ö. 273/883) ve Şia da bu görüştedir. Saîd b. Cübeyr'in (ö. 95/713) de bu görüşte olduğu naklediliyorsa da bu muhtemelen onun Saîd b. el-Müseyyeb'le karıştırılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak diğer İslam alimleri bu görüşe şiddetle karşı çıkmışlardır. Sadrüşşehid (ö. 536/1141) bu görüşün hülcileri lanetleyen meşhur hadise aykırı olduğu düşüncesinden hareketle buna dayanarak fetva verenlerin Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti altında bulunduklarını söylemiştir. Bundan başka Saîd b. el-Müseyyeb'in bu görüşte olmasının konuyla ilgili, hülcileri lanetleyen hadisin kendisine ulaşmamış olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir. Yine İslam Hukukçuları bu görüşe göre hüküm veren hakimın hükmünün geçersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra Saîd b. el-Müseyyeb'in de bu görüşünden rücu ettiği nakledilmiştir.¹²

Saîd b. el-Müseyyeb Allah Teala'nın "bir başka erkekle nikahlanmadıkça" ayetindeki "tenkiha" lafzını mücerred nikah olarak anlamıştır. Az ileride de görüleceği üzere Saîd b. el-Müseyyeb'in hülcileri lanetleyen sözleri de kaynaklarda yer almaktadır.

Fiili evlilik olmadıkça kadının kocasına helal olmayacağını savunan İslam hukukçuları aynı ayetten yola çıkarak ayette; "*başka bir koca ile nikahlanmadıkça*" ibaresine dikkat çekmektedir. Buradaki ifade bir başka adamla nikahlanmadıkça şeklinde gelmemiş, zevc (koca) olarak zikredilmiştir. Kişi hukuki şartlarını gözeterek beraber yaşamaya niyet etmedikçe koca olarak isimlendirilemez.¹³ Devamlı bir evlilik niyeti bulunmayan kişi Hz. Peygamber'in hadislerinde lanet ettiği muhallil (hülleci)dir.¹⁴

Gerçek ve samimi evliliğin şart olduğunun akli deliline gelince, sahip olduğu talak yetkisini bütünüyle elinden çıkaran bir şahıs hakkında kendisine bir ceza ve zecrî (caydırıcı) bir tedbir olmak üzere bu şart koşulmuştur. Başkaları bundan ibret almalı ve boş yere küfran-ı nimette bulunmak, verilen nimete karşı nankörlük yapmak suretiyle evlilik bağına koparmalıdır. Fakat koparılan bu bağ yeniden tesis imkanını büsbütün ortadan kaldırmak da ictimai hayatın ihtiyaçlarına ve temayüllerine cevap veremeyeceği için yeniden evlenebilme meşru kılınmıştır. Ancak karısını üç defa boşayan erkeğe manevi bir ceza ve baskı olmak üzere bir başka erkekle evlenme şartı konulmuştur. Böyle bir hükmün boşanmayı engelleme konusunda da caydırıcı bir rolü vardır. Zira boşadığı kadının bir başkasıyla evlenmesi şartı getirilmiştir. Bu ise selim tabiat sahiplerinin nefret ettiği bir şeydir. Mücerret akitte ise bu yoktur. İkinci koca ile mücerret bir nikah akdi yapılması selim tabiatların, güzel ahlak sahiplerinin nefretini mucip olmayacağından kadının kocasına helal olması için kafi değildir. Bu sebeple ayette geçen "*nikahlanmadıkça*" ibaresinde gerçek evlilik anlamı vardır. Bununla birlikte kadın, ikinci kocasından ayrıldıktan veya bu kocası öldükten sonra iddet müddetini doldurunca istediği kişiyle evlenebilir. İlk kocasıyla evlenmek zorunda değildir.¹⁵

Üç talakla boşanmış bir kadını, boşayan kocasına helal kılmak niyetiyle veya bu şartla yapılan evlilikler konusu İslam hukukçularının üzerinde durdukları önemli mevzulardandır. Hanefiler kadının eski kocaya helal olabilmesi için helal kılma niyetiyle yapılan evlilik ile evlendikten sonra ikinci kocanın boşaması şartını ayrı ayrı ele almaktadırlar. Üç talakla boşanmış bir kadınla ne kadın ne de ilk

koca emretmediği halde eski kocasına helal kılmak niyetiyle evlenen ve sonra da kocasıyla evlenebilmesi için onu boşayan bir kişi ecir kazanmıştır. Bu akit sahihtir ve bununla helallik gerçekleşir.¹⁶

Hülle şartı konusunda ise Hanefi mezhebi imam-ları arasında görüş ayrılığı vardır. Üç talakla boşanmış olan kadın, bir başkasına "*benimle evlen ve beni eski kocama helal kıl*" der yahut ikinci şahıs kadına, "*seninle evlenip ilk kocana helal kılacağım*" derse bu şartlar mekruhtur. Ebû Hanife ve İmam Züfer'e göre nikah sahihtir ve şart geçersizdir. Böyle bir evlilik sona ererse, hülle şartı zaten yok hükmünde olduğundan dolayı kadın ilk kocasına helal olur. İmam Ebû Yusuf'a göre ise ikinci nikah fasittir, cins-i münasebet mevcut olsa da kadın ilk kocasına helal olmaz. İmam Muhammed'e göre ise böyle bir evlilikte şart batıl akit sahih olmakla beraber kadını ilk kocasına helal kılmaz. Ebu Hanife'nin hareket noktası şudur: Nikâhın genel esasları, helal kılma şartı bulunsun veya bulunmasın arada fark gözetmeksizin cevazı iktiza eder. Bu sebeple böyle bir şartla yapılan nikah akdi sahih bir akitir ve Allah'ın "*bir başkasıyla nikahlanmadıkça...*"¹⁷ şeklindeki hitabına dahildir. Dolayısıyla böyle bir evlilik neticesinde haramlık sona erer. Fakat böyle bir şartla nikah akdi yapmak da mekruhtur. Bu şart nikahın, beraber yaşama, çoğalma ve iffeti koruma gibi maksatlarına aykırıdır. Böyle bir şart, akdi tamamlayan şeylerin dışındadır. Dolayısıyla şart fasittir. Fasit şartlarla nikah batıl olmaz. Ebû Yusuf'a göre ise helal kılma şartı süre tayini anlamına gelmektedir. Herhangi bir süreye dayalı nikah akdi ise asla sahih olmaz ve ilk kocaya kadını helal kılmaz. İmam Muhammed'in dayandığı esas da şudur: Helal kılmak şartıyla nikah akdi yapanlar kanun koyucunun tehir ettiği bir meselede acele davranarak onu elde etmek istemektedirler. Bu sebeple böyle bir yola başvuranlar mirasa konmak isteyen mirasçının, varis olduğu kişiyi öldürmesinde olduğu gibi bundan mahrum bırakılmak suretiyle cezalandırılırlar.¹⁸(*) Ancak İmam Muhammed'in bu kıyası nassa aykırı bulunmuştur.¹⁹

Hanefilere göre Hz. Peygamber'in "*muhallil*" ve "*muhallelin leh*"i lanetleyen hadis-i şerif nikahın sahih olmadığına delalet etmez. Bir akitten menetme

onun fesadına delil değildir. Hz. Peygamber'in boşanan kadınla onu, boşayan kocaya helal kılmak maksadıyla evlenen kimseyi "*muhallil*" (helal kılan) olarak isimlendirmesi akdin sıhhatine delalet eder. Çünkü bu helalliğe sebeptir.²⁰

İbnu'l-Bezzâz el-Kerderî (ö. 827/1414) Ebû Hanîfe'ye şöyle bir görüş nisbet etmektedir: "Üç talakla boşanmış bir kadın, ilk kocasına helal olabilmesi için kendisiyle cins-i münasebette bulunması ve sonra da boşaması şartıyla bir başkasıyla evlense Ebû Hanîfe'ye göre "nikah" ve "şart" caizdir. Böyle bir evlilikten sonra evlendiği bu ikinci kocası onu boşamaktan imtina etse hakim onu boşamaya zorlar ve kadın ilk kocasına helal olur."²¹

Ancak bu görüş diğer güvenilir kitaplarda zikredilen Ebû Hanîfe'nin görüşüne aykırıdır. Ebû Hanîfe'ye göre böyle bir şart geçersizdir ve nikah akdi sahihtir. Ayrıca İbnü'l-Hümâm (ö. 861/1457) da bu görüşü reddetmekte ve şöyle demektedir:

"Hanefilerin görüşlerini nakleden sağlam kaynaklarda böyle bir görüş bilinmemektedir. Bu görüş itibar edilmez ve buna göre hüküm verilemez. Bu görüş, sübutunun zayıf olmasının yanında mezhebin esas ve kaidelerine de ters düşmektedir. Çünkü bu nikah akdinde kendisine itibar edilmesi gerekmeyen bir şarttır. Bu gibi akideler iki kısımdır. İlki bey (alış-veriş) vb. gibi akdin fesadını gerektiren şartlar, diğeri de şartın batıl olduğu ve asılın sahih olduğu durumlardır. Şüphe yok ki nikah akdi fasit şartlarla batıl olmaz. Aksine şart batıl ve nikah sahih olur. Bu sebeple bu şartın batıl olması ve bu kişinin talaka zorlanmaması gerekir."²²

Şafiilere göre üç talakla boşanmış bir kadını, kocasına helal kılmak için yapılan nikah mut'a nikahıdır. Mut'a, bir erkeğin bir kadınla bir günlüğüne, on günlüğüne veya bir aylığına yahut bir belleden çıkıncaya kadar ya da üç talakla boşayan eski kocasına helal kılabilmek için cins-i münasebette bulununcaya kadar müddet tayinleriyle yapılan nikahla olur. Bunda ebedi bir nikah maksadı olmadığı için süre uzun olsun kısa olsun cins-i münasebet yasaktır. Hz. Peygamber'in nehyettiği hülle nikahı da mut'anın bir türüdür. Çünkü nikah cinsel ilişki için yapılmıştır. Bundan sonra da sona erecektir. Nikâhı sona erdirmeye yönelik ortaya konulan her türlü şartla nikah batıl olur. Vakti belli olsun veya olmasın

yahut uzun ya da kısa olsun süreli nikahın batıl olmasının yanında karı-koca birbirlerine mirasçı olmayacakları gibi aralarında talak, zihar, ila gibi evlilik hükümleri de cari değildir. Kadının kocasına helal olabilmesi için sahih bir nikahla evlenmesi gerekir. Eğer ortada şart yok fakat karı-kocadan herhangi birisinin niyeti devamlı geçinmek değilse veya ilk kocaya helal kılmak maksadı söz konusu ise niyyete itibar yoktur. Çünkü niyyet gizlidir. Bazan insan bir şeye niyyet eder onu yapmaz, bazan da yapar. Fiil niyyetin dışında bir olaydır. Fasit nikah akdi cinsel ilişki bulunsun da kadını eski kocasına helal kılmaz.²³

Bazı Şafiilere göre ilk kocaya helal kılmak için evlendikten sonra boşama şartıyla yapılan evlilikte akit sahih, şart batıldır.²⁴ Bu görüş Ebu Hanîfe ve Züfer'in görüşüyle paralellik arz etmektedir.

Malikilere göre hülle şartı veya ikinci kocanın helal kılma niyyetinin bulunduğu nikah akdi fasittir. Süfyan es-Sevrî ve Evzâî de bu görüştedir. İster zifaktan önce isterse sonra olsun bu durum tesbit edilirse nikahın feshi gerekir. Böyle bir şart veya niyyetle evlenen kişinin daha sonra kadını beğenip nikahında tutması da böyledir. Böyle bir şart tesbit edilir veya ikinci koca niyyetini ikrar ederse araları ayrılır ve bununla bir talak-ı bain meydana gelir. Böyle bir halde kadın eski kocasına helal olmaz. Bundan başka böyle bir şart veya niyyete sahip olan ikinci koca, kadın, şahitler ve veli cezalandırılır. Fakat ikinci koca görünüşte hülle şartını kabul etmekle beraber esas niyyeti kadını nikahı altında tutmak ise nikah diyaneten sahihtir ve daha sonra boşaması halinde yahut ölümü neticesinde ilk kocasıyla kadın evlenebilir. Kadın veya ilk kocasının hülle niyyetinde bulunmaları helalliğin husule gelmesine mani değildir. Önemli olan ilk kocanın niyyetidir. Çünkü talak onun elindedir.²⁵

Hanbelilere göre de hülle maksadıyla veya bu şartla yapılan nikah akdi haramdır, batıldır. Akitten önce şart koşulup akit esnasında şart zikredilmez fakat akit esnasında böyle bir niyyet bulunur ise veya şart olmadığı halde helal kılma niyyetiyle evlilik yapılırsa nikah batıldır. Ahmed b. Hanbel'e: "Kadın bilmediği halde bir başkası onu kocasına helal kılmak niyyetiyle evlenirse hükmü nedir?" diye sorulduğunda o "*muhallil*"dir, mel'undur diye cevap

vermiştir. İkinci kocaya akitten önce helal kılma şartı koşulsa ve o da gerçek manada evliliğe niyyet ederek evlense akit sahihtir. Çünkü hülle niyyeti ve şartı ortada yoktur. Evlenecek kadın veya velisi yahut ilk kocası hülleyi kastetmiş olmaları da akde zarar vermez. Çünkü kadını tutmak veya boşamak ikinci kocanın elindedir. Diğerleri böyle bir şeye malik değildirler.²⁶

Hanbelilerden hülleye en sert tepki İbn Teymiyye ve talebesi İbn Kayyim'den gelmiştir. İbn Teymiyye bu konuda *ikâmetü'd-delîl alâ ibtâlî't-tahlîl* adıyla müstakil bir eser kaleme almıştır.

Leys b. Sa'd'a göre de bir adam üç talakla boşanmış bir kadınla evlenir ve ilk kocasına dönmesi için ondan ayrılırsa ve bu durumu kadın ile ilk koca bilmezlerse bunda bir sakınca yoktur ve bu iyilik kabilindendir. Onlar evlendikten sonra ikinci kocanın bu niyyetini açıklaması evliliğe zarar vermez. Salim b. Abdillâh b. Ömer, Kasım b. Muhammed b. Ebi Bekir de bu görüştedir.²⁷

Şa'bi'ye göre de boşayan koca emretmedikçe hülle maksadıyla yapılan evlilikte bir sakınca yoktur.²⁸

Gerek Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hadis-i şeriflerinde²⁹ gerekse ashabın uygulamalarında üç talakla boşanmış bir kadının hilesiz olarak sahih bir akitle evlenip, zifafa girdikten sonra kocasının onu boşaması veya ölümü üzerine iddet müddetini doldurmasıyla eski kocasıyla tekrar evlenebileceği anlaşılmaktadır. Bu durum normal seyrinde vuku bulmalıdır. Hz. Peygamber döneminde cereyan eden şu olay bunu ortaya koymaktadır:

Rifâ el-Kurazî karısını boşamıştı. Bundan sonra karısı Abdurrahman b. ez-Zebîr ile evlendi. Ancak bu evlilik şekli bir evlilikti. Rasulullah (s.a.s.) kadının niyyetinin eski kocasına dönmek olduğunu anlayınca, "Sen Rifa'a'ya dönmek mi istiyorsun? Hayır yeni kocanla zifafa girip fiili evlilikte bulunmadıkça ona dönemezsin" buyurdu.³⁰

Yine Hz. Peygamber (s.a.s.) hülle yapan (muhallil) ve kendisi için hülleye başvurulana (muhallelun leh) lanet etmiştir.³¹

"Size kiralık teke'nin kim olduğunu haber veriyim mi? Sahabiler: Evet ya Rasulallah deyince: "O, hülle yapandır. Allah hülle yapana, kendisi adına hülle yapılana da lanet etsin buyurmuştur."³²

Yine ashabın önde gelenlerinden bazılarının ve İslam alimlerin bu konudaki tavırları oldukça dikkat çekicidir. Bu konudaki bazı görüşleri naklettikten sonra bir neticeye varmaya çalışalım.

Hiz. Ömer şöyle demektedir: "Bir kadınla üç talakla boşanmış olan kocasına helal kılmak için evlenen kişi (muhallil) ile kendisi için hülleye başvurulmuş ikinci kocayı (muhallelun leh) taş tutmak suretiyle idam ederim."³³

Abdullah b. Ömer'e bir adam gelerek: "Birisi karısını üç talakla boşadı. Kardeşi de ona helal kılmak için bu hanımla evlendi. Bu kadın ilk kocaya helal olur mu?" diye sordu. Abdullah: "Hayır gerçek evlilik olmadıkça helal olmaz" dedi ve "Biz bunu Hiz. Peygamber zamanında zina sayıyorduk" diye ilave etti.³⁴

Yine o, üç talakla boşanmış bir kadını eski kocasına helal kılmak maksadıyla yapılan evlilik hakkında kendisine sorulan soruya bu zinadır karşılığını vermiştir.³⁵

Böyle bir nikah muvakkat (geçici) bir nikah akdi olup cinsel ilişki ile sona ereceği için menedilmiştir. Dolayısıyla eski kocaya kadını helal kılmaz.³⁶ Bu sebeple Hiz. Ali, Abdullah b. Mes'ud, Ebû Hureyre, Câbir b. Abdillâh, Ukbe b. Âmir, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer hülle nikahını zina kabul ediyorlardı.³⁷

Abdullah b. Şerik el-Amiri, Abdullah b. Ömer'den şunu duyduğunu söylemektedir: Bir adam karısını üç talakla boşamış daha sonra da pişman olmuş ve onunla evlenmeyi arzu etmişti. Bir başka kişi ona helal kılmak maksadıyla bu kadınla evlenmek istemişti. Abdullah b. Ömer bu soruyu soran şahsa şu cevabı verdi: "20 sene beraber kalsalar bile her ikisi de zina halindedirler. Allah o erkeğin kadını kocasına helâl kılmak maksadıyla evlilik yaptığını bilmektedir."³⁸

Hiz. Osman'a bir adam gelerek komşunun karısını gadablı iken boşadığını ve sonra da zor durumda kaldığını, bu kadını ona helal kılmak için onunla nikahlanmasının mümkün olup olmadığını sorduğunda Hiz. Osman evlenme maksadı taşımayan bir nikahın kadını eski kocasına helal kılmayacağını söyledi.³⁹ Yine Hiz. Osman bu maksadla evlenen bir çifti tefrik etmiştir.⁴⁰

Hiz. Ali de, üç talakla boşanmış bir kadının, ko-

casına helal olabilmesi için kadının yeni kocası ile samimi olarak evlenmesi gerektiğini söylemiştir.⁴¹ Hz. Aişe de aynı görüştedir.⁴²

Hz. Ömer döneminde bir adam karısını üç talakla boşamış sonra da pişman olmuştu. Ona Medine de bulunan sadece ön ve arka avret mahallini örtbilecek kadar bir elbisesi olan fakir birisi bulunduğunu ve onun ile bir geceliğine hanımını evlendirip sabah boşamasını istemesi ve daha sonra da yeniden evlenmesi tavsiye edildi. O fakir şahsa bu şekilde bir evlilik teklif edildi, o da kabul etti. Zifafa girdikleri gece, kadın adamdan hoşlandı ve kendisini boşamamasını istedi. Sabah olduğunda eski kocasının adamları geldiler ve kadını boşamasını söylediler. Adam kabul etmeyince durumun Hz. Ömer'e intikal ettirdiler. Hz. Ömer de adama karıyı boşamamasını, eğer boşarsa kendisini cezalandıracağını söyledi.⁴³

Abdullah b. Abbas'a bir adam gelerek, amcasının karısını üç talakla boşadığını söyledi. Abdullah b. Abbas böyle yapan kişinin Allah'a asi olduğunu ve şeytana itaat ettiğini söyledi. Bunun üzerine o şahıs amcasının boşadığı hanımını ona helal kılmak maksadıyla yapılacak evlilik konusundaki görüşünü sorunca İbn Abbas: "Kim Allah'a hile (hud'a) yapmaya kalkışırsa Allah da onun hilesine mukabele eder" buyurdu.⁴⁴

Ata b. Ebi Rabah da kasden (bilerek) hülleyle başvuranların cezalandırılmaları gerektiği görüşündedir.⁴⁵ Ona göre hülle kasdıyla evlendikten sonra bu niyetinden vazgeçip onu tutmak isterse bunda da bir sakınca yoktur.⁴⁶

Katade de ilk kocaya helal kılmak maksadıyla yapılan evlilikten sonraki boşamanın kadını bu kocasına helal kılmayacağı, böyle bir niyetle (hülle) evlenenlerin de aralarının ayrılacağı (tefrik) görüşündedir.⁴⁷

Abdullah b. Mes'üd hülle kasdıyla evlilik akdi yapanların (muhallil) Hz. Peygamber'in diliyle lanetlendiklerini söylemektedir.⁴⁸

İmam-ı Azam'ın hocası İbrahim en-Nehaî de ilk koca, ikinci koca ve kadın'dan birisinin niyeti hülle olursa nikah batıldır ve kadın ilk kocaya helal olmaz⁴⁹ demektedir.

Hasan el-Basrî'ye göre üç talakla boşanmış bir kadın bülüğa ermemiş bir çocukla evlenir ve onunla

cinsi münasebette bulunduktan sonra çocuk onu boşarsa o koca olarak kabul edilmez.⁵⁰ Dolayısıyla eski kocasına helal olmaz.

Hülle maksadıyla yapılan bir evlilikte koca isterse karıyı boşamayabilir.⁵¹

Hasan el-Basrî boşanmış kadını -kadın bilmediği halde- onu kocasına helal kılmak maksadıyla evlenen erkek hakkında şöyle demektedir: "Allah'tan sakın. Allah'ın koyduğu sınırlar içinde (onu aşan) ateşten bir çivi olma."⁵²

Saîd b. Cübeyr de muhallil'in mel'un olduğunu söylemektedir. Said b. Müseyyeb ile Tavus'tan da aynı görüş rivayet edilmiştir.⁵³

Süfyan es-Sevri de hülle maksadıyla yapılan nikahı meşru bir nikah akdi olarak kabul etmemektedir. Ona göre böyle bir kadınla evlenen kişi daha sonra kadın hoşuna gitse ve onu tutmak istese dahi nikahın yenilenmesi gerekir.⁵⁴

Hanbeli ve Malikilerin görüşlerine mesned kabul ettikleri⁵⁵ bütün bu ifadelerin hülle şartına bağlı olarak yapılan nikah akdinin batıl olduğuna delaleti kuvvetlidir. Gerçekte böyle bir nikah süreli bir nikahtır veya bu nikahta akdin devamlılığını engelleyen bir şart mevcuttur. Bu sebeple de mut'aya benzemektedir. Mut'a nikahının ise haram kılındığına İmamiyye Şiası haricinde bütün müslümanların ittifakı vardır.⁵⁶ Ebû Hanife hülle şartıyla kıyılan nikahtaki bu şartı yok saymaktadır. Şâfiiler ise hülle kasdıyla kıyılan nikahı caiz görmemekle birlikte şekil şartlarına uygun olan bir nikahın -hülle maksadı ve niyeti gizli olduğundan bilinemeyeceği için- kadının eski kocasıyla evlenmesini sağlayacağını, bunun hukuken geçerli olduğunu ileri sürmektedir. Fakat ona göre bunun ahirette cezası vardır.

Muasır İslam Hukukçularından Dr. Ali Muhyiddin Ali Karadâğî de yukarıdaki görüşler ve delilleri inceledikten sonra özetle şöyle demektedir:

"Akitlerin sıhhat ve butlanında niyyetin bir rolü yoktur görüşü iki açıdan kabul edilemez: Birincisi Hz. Peygamber'in (s.a.s.), "*Ameller niyetlere göredir*"⁵⁷ hadisi bütün amelleri kapsamaktadır. İkincisi de karşı tarafın "*Kişilerin içinde olanları delil ve karinelerle bilmemize imkan yoktur. Dolayısıyla böyle bir akdin hülle nikahı olduğuna hükmedemeyiz*" şeklindeki gerekçelerini de kabul ede-

meyiz. Bizim sözümlerimiz karinelerin delalet ettiği nikah hakkındadır. Üstelik akdi yapanlar akit esnasında bunu söylemekte, bu gayr-ı meşru kasdı konuşmaktalar ve pazarlık yapmaktadırlar. Bu sebeple hüлле nikahının kötü maksatla yapılmış gayr-ı meşru olarak tavsif edilmesi mümkündür.⁵⁸

Karadâğî şöyle devam etmektedir: "İmam Şafii'nin zikrettiği nakillerde (âsâr) üç açıdan kendi görüşünü destekleyen bir delil yoktur. İlk olarak zikrettiği olayda gerek ikinci kocanın gerekse üç talakla boşanıp onunla evlenen kadının hüлле maksadıyla evlendiklerine dair bir delil yoktur. Çünkü koca kadını boşamamış, kadın da boşamasına rıza göstermemiştir. İkinci olarak bu olayda, eğer nikah hüлле kasdıyla kıyılmış olsaydı, Hz. Ömer'in bunu kesinlikle caiz görmeyeceğine delalet vardır. Nitekim bu olayda hüлле kasdıyla yapılan nikahın kadını ilk kocasına helal kılmadığına açık bir delalet vardır. Bu İmam Şafii'nin görüşünün aksidir. Üçüncü olarak da bu nakiller ihtimali bile olsa Hz. Ömer'in bu konudaki görüşlerini açıkça beyan eden nakiller mevcuttur. Hz. Ömer hüлле kasdıyla yapılan nikahı tecviz etmemiş ve böyle bir evlilikte bulunanları tefrik etmiş, cima meydana gelmişse recmedeceğini söylemiştir.⁵⁹

Hanbeli ve Malikilere göre üç talakla boşanmış bir kadının boşayan kocasına helal olabilmesi için hüлле niyyeti ve kasdı bulunmamalı, evlilik devamlılık maksadıyla yapılmalı, cins-i münasebet, ilişkinin mübah olduğu sırada meydana gelmelidir. Kadın oruçlu, ihramlı veya hayızlı iken kurulan cinsel ilişki kadını kocasına helal kılmaz. Bundan başka koca bülüğa ermiş ve müslüman olmalıdır.⁶⁰

İslam üç talakla boşanmış bir kadının bir başkasıyla normal bir evlilik yapıp o kocanın boşaması veya ölümü halinde iddet müddetini doldurduktan sonra bu kocasıyla evlenebileceğini hükme bağlamıştır. İkinci kişinin boşayan kocaya helal kılmak diğer bir tabirle ayetteki evlilik şartını yerine getirmek maksadıyla onunla evlenmesi şekil bakımından kusursuz bir muamele olmakla birlikte akdin maksadına aykırı bir unsur ihtiva etmektedir ve burada hile kasdı bulunmaktadır. Kanuna karşı hileye ise mezhep imamlarından hiçbirisi cevaz vermemiştir.⁶¹

Netice

Üç talakla boşanmış bir kadını eski kocasına helal kılmak maksadıyla veya bu şartla yapılan nikah akdini İslam hoş karşılamamıştır. Böyle bir maksatla kıyılan nikah hileli bir evlenmedir ve İslam Hukukunun politikasıyla ters düşmektedir. Bu konuda az önce yer verdiğimiz gerek Hz. Peygamber'in ve gerekse ashabın tutumu oldukça serttir. Bunun yanı sıra Hz. Peygamber (s.a.s.) bir kadınla hangi maksatlar için evlenileceğini beyan ederek kadının malı, güzelliği, soy-sopu ve dini için nikah edilebileceğini söylemiş ve dindar olanını tavsiye etmiştir.⁶²

Bu sebeple hüлле nikahın maksatlarına aykırı, hukuk politikası açısından zararlı bir akitir.⁶³ İslamın haram kıldığı ve yasakladığı şeylerin özünde mefsedet, emirlerinde ise maslahat (fayda) vardır. Kanun koyucu vazettiği hükümlerde bunu gözetmiştir. Hile'ye başvuran kişi ise kanun koyucunun maksatlarını bir tarafa bırakarak kendi arzularını gerçekleştirmek istemektedir.⁶⁴ Halbuki hile ile bunları tersine çevirmek mümkün değildir.

Naslara ve icthad'a göre hüлле'nin haram olduğu ortaya çıkınca bazı kişilerin başvurdukları hüllencililiği İslam ve İslam Hukukunun tasvib ve tecviz ettiğini iddia etmek dürüst bir davranış değildir. Karısını üç kere boşayan birisinin tekrar onunla evlenebilmesi için eşini, iddet beklemeden ve açık veya kapalı olarak anlaşmaya bağlı yine bir şekilde bir erkekle evlendirmek, sonra çok defa zorla boşatmak, yine iddet beklemeden, ilk kocasıyla evlendirmekten ibaret olan bu iğrenç tatbikatı İslam hukukuna yamamak ilim ve insaf ile kabil-i telif değildir. Böyle bir tatbikatla en azından şu haram fiiller işlenmiş olur:

- 1- İddet içinde bir kadınla evlenmek
- 2- Gayr-ı ciddi ve geçici evlenmek
- 3- Sebep yokken veya zorla boşamak
- 4- Bir ömür boyu batıl evlilik içinde yaşamak
- 5- Kitap ve Sünnetin yasaklarını çiğnemek
- 6- Çirkin bir bid'at işleyip İslamı lekelemek.⁶⁵

Bütün bu mefsedetler sebebiyle böyle bir akit İslam Hukukunca tanınmamıştır.

DİPNOTLAR

1. Topaloğlu, Bekir, İslamda Kadın, s. 159.
2. M. Reşid Rızâ, Tefsîru'l-Menâr, II, 381; İbn Âşur, Makâsîdu's-Şer'i'ati'l-İslamiyye, s. 113; Şelebî, Ta'filu'l-ahkâm, s. 57.

3. Âlûsî, *Ruhu'l-Me'ânî*, II, 135-136; M. Reşid Rıza, a.e., II, 381.
4. Bakara, 2/229.
5. Bakara, 2/230.
6. Şeybânî, *Kitabu'l-Hucce*, IV, 107; Sem'ânî, *Hizânetu'l-müftîn*, vr. 188; İbn Kemal, *Risaletu'l-feraid*, II, 305.
7. İbn Teymiyye, *Mecmu'u fetâvâ*, XXXII, 293.
8. Havârezmî, *Mefâtihu'l-ulûm*, s. 14.
9. Eşref Edib, "Hukuk-ı Aile," SR, XXIII/585 (1342), s. 194-195.
10. İbn Cüzey, *el-Kavânînu'l-fıkhiyye*, s. 156; Molla Hüseyin, *Dürerü'l-hükkâm*, I, 400 vd.; İbn Rüşd, *Bidayetu'l-müctehid*, II, 39, 73 vd.
11. Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 326.
12. Şeybânî, *Kitabu'l-Hucce*, IV, 107; Serahsî, *el-Usûl*, I, 130-131; a.mlf., *el-Mebsût*, VI, 9; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, X, 178; Semerkandî, *Cennetu'l-ahkam*, vr. 232; Kâsânî, *Bedâ'î'us-sanâ'i*, III, 187-188; İbn Rüşd, *Bidayetu'l-müctehid*, II, 71-72; Fahrüddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, VI, 106; Kurtubî, *el-Cami li-ahkâmî'l-Kur'an*, III, 148; Zahidî, *el-Hâvî*, vr. 57b-58a-b, 294a-b; İbnu'l-Bezzaz *el-Kerderî*, *el-Cami'ul-veciz*, IV, 261; Sübkî, *el-Feteve*, I, 24; Bekrî, *el-İtinâ*, II, 887; Aynî, *el-Binâye*, IV, 622; İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, IV, 32-33; Sem'ânî, *Hizânetu'l-müftîn*, vr. 188; İbn Nuceym, *el-Bahru'r-raik*, IV, 61; İbn Kemal Paşa, *Risaletu'l-feraid*, II, 314-316; Ebussuud, *el-Fetâva* vr. 53; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 182; İbn Abidin, *Reddu'l-muhtâr*, II, 537-538; *el-Fetâva'l-Hindiyeye*, I, 473-474; Aydınî, *Risâle fi'l-hülle*, vr. 63a-b; İzmîrî, "Hüllenin sukutu süreleri," SN, I/12 (1332), s. 247; Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, IV, 77-84; İbn Âşûr, *et-Tahrir ve't-tenvir*, II, 416-417; Rızâ, *Tefsîru'l-menâr*, II, 391-392; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, II, 141; Erbilî, *Tenvîru'l-kulûb*, s. 400; Şelebî, *Ahkamu'l-ütre*, s. 511; Emir Abdülaziz, *el-Enkîhatu'l-fâside*, I, 355-357; İbn Ahmed es-Salih, "Mevkifu's-şer'i'atî'l-İslamiyye min nikahi't-tahlil," *Mecelletu'l-buhusi'l-İslamiyye*, sy. 15 (1406), s. 142.
13. Kardavî, *Fetâvâ Muasıra*, s. 535; Sa'dî, *Eseru'd-delalî'n-nahviyye ve'l-lugaviyye fi'stin-batî'l-ahkam*, s. 324-325.
14. Mahmud Bilal Mihran, *eş-Şurûtu'l-mukterine bi-akdi'z-zevâc*, s. 70.
15. Zâhidî, *el-Hâvî*, vr. 294a-b.
16. *el-Meharic fi'l-hiyel*, s. 54; Serahsî, *el-Mebsut*, VI, 9; XXX, 228; Kâsânî, *Bedâ'î'us-sanâ'i*, III, 187; İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, IV, 34; İbn Nuceym, *el-Bahru'r-raik*, IV, 63; *el-Feteve'l-Hindiyeye*, I, 474-475.
17. Bakara (2), 230.
18. Serahsî, a.e., VI, 10; XXX, 228; Semerkandî, a.e., vr. 232b; Sem'ânî, *Hizânetu'l-müftîn*, vr. 188a; Kâsânî, a.e., III, 187-188; İbnu'l-Bezzâz *el-Kerderî*, a.e., IV, 262; Aynî, *el-Binâye*, IV, 626-627; İbnu'l-Hümâm, a.e., IV, 34-35; İbn Nuceym, a.e., IV, 63; Cezîrî, a.e., IV, 79-80; Emir Abdülaziz, *el-Enkîhatu'l-fâside*, II, 671; Bilmen, a.e., II, 109; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 327; II, 244; Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, s. 117; Mihran, a.e., s. 72; Mustafa Said Hin, *Eseru'l-ihtilaf*, s. 591, 592.
- (*) Serahsî'nin *el-Mebsut*'unda VI. cildi 10. sahifesinde Ebû Yûsufun görüşü İmam Muhammed'e, onunki ise Ebû Yusuf'a nisbet edilmektedir. Ancak XXX. cild 228. sahifede bu düzeltilmiştir. Hanefîlerin diğer kitaplarındaki ifadeler de VI. cild 10. sahifedeki bu nisbetin hata eseri olduğuna delalet etmektedir. Muhtemelen bu müstensih hatası olmalıdır.
19. İbnu'l-Hümâm, a.e., IV, 35.
20. Âlûsî, *Ruhu'l-me'ânî*, II, 142.
21. İbnu'l-Bezzâz *el-Kerderî*, a.e., IV, 263.
22. İbnu'l-Hümâm, a.e., IV, 35.
23. Şâfiî, *el-Umm*, V, 71; Mervezî, *İhtilâfu'l-ulemâ*, s. 175; Şirâzî, *et-Tenbîh*, s. 183; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, VI, 106; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 182-183; Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, IV, 82; Emir Abdülaziz, *el-Enkîhatu'l-fâside*, II, 675-678.
24. Şirbînî, a.e., III, 183; Emir Abdülaziz, a.e., II, 677; İbn Ahmed Salih, "Nikâhu't-tahlil," s. 143.
25. Mervezî, *İhtilâfu'l-ulema*, s. 174; Bâcî, *el-Müntekâ*, III, 299-300; İbn Rüşd, *Bidayetu'l-müctehid*, II, 48, 72; Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erba'a*, IV, 80-81; Bilmen, a.e., II, 110; Şelebî, a.e., s. 512; Emir Abdülaziz, a.e., 673-674.
26. İbn Kudame, *el-Muğnî*, VII, 574, 577; İbn Teymiyye, *İkâmetü'd-defil*, s. 100 vd.; İbn Kayyim *el-Cevziyye*, *İlâmu'l-muvakkirîn*, III, 43-50; Cezîrî, a.e., IV, 84; Şelebî, a.e., 512; Mustafa Said Hin, *Eseru'l-ihtilaf*, s. 593; Emir Abdülaziz, a.e., II, 678-683.
27. İbn Hazm, *el-Muhalla*, X, 182.
28. İbn Hazm, a.e., X, 182.
29. bk. Wensinck, *Mu'cem*, VI, 550-551.
30. Buhârî, "Şehâdât", 3, "Talâk", 4, "Libas", 6, 23, "Edeb", 68; Müslim, "Talâk", 1, 2, 4, 5; Ebû Dâvûd, "Talâk", 49; Tirmizî, "Nikâh", 27; Nesâî, "Nikâh", 43; "Talâk", 9, 10, 12; İbn Mâce, "Nikâh", 32; Dârimî, "Talâk", 4; Muvatta, "Nikâh", 17, 18; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 214; II, 25, 62, 85, 279; III, 284; VI, 34, 37, 38, 43, 96, 193, 226, 229.
31. Ebû Dâvûd, "Nikâh", 15; Tirmizî, "Nikâh", 28; Nesâî, "Talâk", 13; "Zinet", 25; İbn Mâce, "Nikâh", 33; Dârimî, "Nikâh", 53; Müsned, I, 83, 87, 88, 93, 107, 121, 133, 150, 158, 448, 450, 451, 462; II, 322.
32. İbn Mâce, "Nikâh", 33.
33. Abdurrezzâk, *el-Musannef*, VI, 265; Saîd b. Mensur, *es-Sünen*, II, 49-50; Beyhâkî, *es-Sünenü'l-kübra*, VII, 208; İbn Hazm, *el-Muhalla*, X, 181; İbn Kayyim *el-Cevziyye*, a.e., III, 48; Aynî, *el-Binâye*, IV, 626; Mübarekfuri, *Tuhfetu'l-ahvezi*, IV, 265; İbn Kudame, *el-Muğnî*, VII, 575; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, II, 141; M. Reşid Rıza, *Tefsîru'l-menâr*, II, 394.
34. Beyhâkî, a.e., VII, 208; İbn Hazm, a.e., X, 181; Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, IV, 267; Mübarekfuri, *Tuhfetu'l-ahvezi*, IV, 265; Şevkani, *Neylül-evtar*, VI, 139; M. Reşid Rıza, a.e., II, 395.
35. Abdurrezzâk, a.e., VI, 265; M. Reşid Rıza, a.e., II, 395.
36. İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, IV, 35.
37. İbn Kayyim *el-Cevziyye*, *İlâmu'l-muvakkirîn*, III, 43-44.
38. Abdurrezzâk, a.e., VI, 265.
39. Beyhâkî, a.e., VII, 208.
40. Beyhâkî, a.e., VII, 208-209.
41. Şeybânî, *Kitabu'l-Hucce*, IV, 119-120.
42. Şeybânî, a.e., IV, 120-123.
43. Abdurrezzâk, a.e., VI, 267; Saîd b. Mansûr, a.e., II, 50-51; Beyhâkî, a.e., VII, 209; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, X, 182; Şevkânî, a.e., VI, 139.
44. Abdurrezzâk, a.e., VI, 266; İbn Hazm, a.e., X, 181; İbn Kudame, a.e., VII, 575; Rıza, a.e., II, 395.
45. Abdurrezzâk, a.e., VI, 266.
46. İbn Hazm, a.e., X, 182.
47. Abdurrezzâk, a.e., VI, 267; İbn Hazm, a.e., X, 181.
48. İbn Kudame, a.e., VII, 574.
49. Saîd b. Mansûr, a.e.,
50. Saîd b. Mansûr, a.e., II, 52; İbn Hazm, a.e., X, 182.
51. Abdurrezzâk, a.e., VI, 267.
52. Abdurrezzâk, a.e., VI, 267; İbn Teymiyye, a.e., s. 102.
53. İbn Hazm, a.e., X, 182.
54. İbn Hazm, a.e., X, 182.
55. Ali Muhyiddin Karadâğî, *Mebde'ur-rıza*, II, 1241, 1243.
56. Mihran, *eş-Şurûtu'l-mukterine bi-akdi'z-zevâc*, s. 71-72.
57. Buhârî, "Bed'ul-Vahy," I; "İman", 41; "İkrah" tercümede, "Nikâh" 5, "Talâk" 11, "Menakibu'l-ensa", 45; "İtk" 6, "Eymân" 23, "Hiyel", 1; Müslim, "İmaret", 155; Ebû Dâvûd, "Talâk" 11; Tirmizî, "Fezâilu'l-cihad", 16; Nesâî, "Taharet" 59, "Talâk" 24; "Eymân", 19; İbn Mâce, "Zühhd", 26; Müsned, I, 25, 43.
58. Karadâğî, *Mebde'ur-rıza*, II, 1243.
59. Karadâğî, a.e., II, 1243.
60. Mervezî, a.e., s. 173; İbn Rüşd, a.e., II, 72; Kurtubî, *el-Câmi li-Ahkâmî'l-Kur'an*, III, 150; İbn Teymiyye, *İkâmetü'd-defil*, s. 312; Cezîrî, a.e., IV, 81, 84; Ahmed el-Husarî, 461-462, 464, 466; Abdülaziz, a.e., s. 362.
61. bk. Saffet Köse, *İslam Hukukunda Kanuna Karşı Hile (Hile-i Şer'iyye)*, İstanbul 1996.
62. Buhârî, "Nikâh" 15; Ebû Dâvûd, "Nikâh" 2; Nesâî, "Nikâh", 13; İbn Mâce, "Nikâh" 6; Dârimî, "Nikâh", 4; Muvatta, "Nikâh" 21; Müsned, II, 428.
63. bk. Hakîm et-Tirmizî, *el-Menhiyyât*, s. 73-74.
64. İbn Kayyim *el-Cevziyye*, a.e., II, 185-186.
65. Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 327-328.

TARİHTE VE GÜNÜMÜZDE KADIN SORUNU

Abdülkerim BAHADIR
SÜ. İlahiyat Fak. Öğretim Görevlisi

Kadın sorununa biri tarihi gelişim süreci açısından, diğeri modern hayat içerisindeki konumu açısından olmak üzere iki temel noktada yaklaşmak mümkündür. Erkek hegemonyasının ağırlık kazandığı tarihi gelişim süreci noktasında kadının en genel anlamıyla bir Hür "kimliksizlik" sorunu ile; çağdaş materyalist anlayışın hüküm sürdüğü modern hayat içerisindeki konumu noktasında ise bir tür "rol karmaşası" ya da "kimlik bunalımı" ile karşı karşıya kaldığını söyleyebiliriz.¹ Makalemizde bu iki gelişim süreci üzerinde duracağız.

1- Tarihi Gelişim Sürecinde Kadının "Kimliksizlik" Sorunu:

Toplumların tarihlerinde kadın anlayışının niteliğini; kadının değerini; kadına biçilen rolleri; kısaca toplumdaki yerini günümüz toplumlarının geçmiş geleneklerinden örneklerle kısaca ortaya koymaya çalışalım.

Eski Hint geleneğinde kadın, erkeğin mutlak egemenliği altında yaşıyordu. Hint kadını erkeğine kayıtsız-şartsız itaat ve sadakat göstermek zorundaydı. Beşerî işlemlerde kadının belirleme ve tercih hakkı yoktu. Kocasını ölen kadın çoğu yerde kocası ile birlikte yakılıyordu. Mirası, kocasının akrabalarına, akrabası olmadığı takdirde din adamlarına terkediliyordu. Dul kalanlar ölene dek evlenemiyordu. Din anlayışında kadın, kötünün sembolüydü; gerektiği zaman tanrılar için kurban edilebilirdi.

Eski Çin ve Japon geleneğinde kadının değeri, kocasına ve kocasının akrabasına olan hizmeti ile ölçülüyordu. Erkek, ailede mutlak hakimdi. Kadın, ıslah edilmesi gereken bir varlık olarak algılanıyordu. "Madem karını sabahleyin dövdün, öğleyin de niçin dövmeyeceksin ki?!" şeklindeki Çin atasözü bu dönemdeki anlayışı çarpıcı biçimde yan-

sıtması bakımından burada zikredilmeye değerdir.

Eski Yunan ve Roma geleneğinde kadın, alınıp satılan veya devredilen bir eşya hüviyetini aşamayan; kötülüğün kaynağı; yaratılıştan eksik kalmış sıradışı bir varlık olarak kabul ediliyordu. Ancak kadının asıl konumunu cinsellik tayin ediyordu. Afrodite ya da Roma'daki adıyla Venüs, cinselliğin tanrısal boyuta ulaştığının açık bir göstergesidir. Psikanalizin kurucusu Freud'un düşünce merkezini teşkil eden "Libido=Haz Prensibi"ni² Yunan mitolojisi ile desteklemesi bir rastlantı değildir.

Kadının ruhlı mu ruhsuz mu olduğu, şeytan olup olmadığı konusu Ortaçağ filozoflarının tartıştığı konular arasında yer alıyordu.

Roma sarayları, cinsel fantazilerin ve aşırılıkların zirve noktasına ulaştığı mekanların başında geliyordu. Cinselliği belirli ölçülerde sınırlayan Hristiyanlık Roma'da yaygınlaşmaya başladığı sıralarda, Hristiyanlığa yeni girenler "insanlık düşmanları" olarak takdim edilip hunharca katlediliyorlardı.

Cahiliye müşrik geleneğinde kadın, diğer toplum örneklerinde görüldüğü gibi velâyet ve miras hakkından mahrum bırakılmıştı. Kız çocukları toplumun yüzkarası sayıldığı için insanlık tarihinde daha önce görülmemiş bir tarzda çoğu zaman diri diri gömülmek suretiyle öldürülüyorlardı. Akrabalık sadece erkeğin soyuna dayanıyordu. Hür ve soylu olmayan kadınlar cinsel meta olarak sömürülmekteydi.³

Genel olarak özetlersek:

Dinden uzak kalmış ya da dinî değerleri tahribata uğramış eski toplumlar -kaba bir tasnifle- kadın,

- Ya ölmüş kocasıyla birlikte gömülmek zorunda kalacak kadar erkeğe bağımlı kılınarak, kocasının hakimiyetine teslim edilmiş;

- Ya bütün hayatı işgücü, cinsellik, üreme gibi birtakım dar kalıplar arasında sıkıştırılarak sı-

nırlandırılmış;

- Ya da temel nitelikleri bastırılarak, toplumdan soyutlanmış, kimliksizleştirilmiş ya da varoluş mücadelesi dahilinde hak etmediği bir kimliği kabul etmek zorunda bırakılmıştır.

2- Modern Hayatta Kadının Kimlik Arayışı Sorunu:

Tüketici, sosyal statü, daha fazla refah gibi yeni bir takım eğilimlerle karakterize olmuş modern hayatta kadının başlıca sorunları, toplumsal roller; ekonomik bağımsızlık ve cinsellik noktasında yoğunlaşmaktadır.

a) *Rol Karmaşası*: Toplumun kadın kavramına yüklediği geleneksel anlam çerçevesinde kadın, yaşadığı aile ortamında bir yandan eşinin bütün ihtiyaçlarına, istek ve arzularına cevap vermek suretiyle "iyi bir eş" olmak zorunda iken, diğer yandan da çocuklarının giyim-kuşam, beslenme ve eğitim ile ilgili üzerine düşeni yerine getirmek, çocuklarına azami sevgi, ilgi ve şefkat göstermek suretiyle "iyi bir anne" olmak durumundadır.

İyi bir eş ve iyi bir anne olmak zorunluluğu yanında modern kadın, bir taraftan evine çeki-düzen veren, temizliğini ve ihtiyaçlarını karşılayan "iyi bir ev hanımı" olmalıyken, diğer taraftan da eğer çalışıyorsa, işini aksatmadan özenle, gayret ve istekle yürüten "iyi bir üretici" olma sorumluluğunu taşımaktadır.

Bütün bunlardan artakalan vakit diliminde ise -şayet kalıyorsa- kendi ihtiyaçlarına bakacak, kendisiyle ilgilenecektir.

Sonuç itibarıyla çağdaş modern kadın, üstlenmiş olduğu ya da kendisine biçilen roller noktasında önemli sorunlarla karşı karşıyadır ve bu sorunlar çoğu kadında kimlik bunalımına yol açabilecek güçlü bir rol karmaşasını gündeme getirmektedir.⁴

b) *Ekonomik Bağımsızlık Sorunu*: Geçmiş toplumlarda çağın kadını hemen bütün diğer alanlarda olduğu gibi ekonomik alanda da erkeğe bağımlı bir hayat sürdürmek zorunda bırakılmıştı. Günümüz modern kadını geçmiştekinin aksine parasal bağımlılıktan büyük ölçüde kurtulmuş olmasına karşılık yeni bir bağımlılık potasına düşmüş durumdadır. Özellikle sanayi inkılabından⁵ sonra modern kadın ekonomik bağımsızlık isteğinin etkisiyle paranın, lüksün, modanın, kısaca tüketiciliğin

esaretine girmiştir.

Sözü edilen yeni bağımlılığın iki sorumlusundan birisi materyalist-kapitalist anlayışın şekillendirdiği toplum ve kültürdür. Ancak diğer ve belki de asıl sorumlu, modern kadının bizzat kendisidir. Çünkü insan olarak modern kadın, tercihini hayati ihtiyaçları doğrultusunda değil, daha çok geçici arzuları doğrultusunda kullanmıştır. Böyle bir tercih, tabiatıyla onu kim olduğu, ne olmak istediği ve ne olması gerektiği noktasında kimlik çatışmalarına sürüklemiştir.

Ekonomik bağımsızlık kazanan pek çok kadın, hem evde hem de işyerinde; daha genel bir ifadeyle sosyal çevrede, önceden karşılaşmadığı birçok problemle yüzyüze gelmektedir.⁶ Daha fazla özgürlük, daha fazla tüketebilmek ya da lüks yaşamak adına evinden koparılan kadın, materyalist anlayışın şekillendirdiği modernitenin acımasız çarkları arasında ezilmeye; asliyetini, onurunu; anneliğini ve kendine has daha pek çok kişilik özelliğini yitirmeye mahkum edilmiştir. Bununla beraber kadının içine düştüğü ve asla hak etmediği mevcut durumdan bizzat kendisinin de en az toplum kadar sorumlu olduğunu burada ifade etmek zorundayız.

Netice olarak şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Günümüz kadını bağımsızlığını büyük ölçüde kazanmasına rağmen, daha fazla konfor, para, moda, şöhret vb. gibi modern bağımlılıklar geliştirmekten kendini kurtaramamıştır. Bu süreçte kitle-iletişim araçlarının; dolayısıyla reklamların çok önemli ve derin etkileri olmuştur.

Değişiklik ihtiyacı ve doyumsuzluk duygusu insanlarda -şiddeti kişiden kişiye değişse de- en güçlü eğilimler arasında yer alır. Bu tür eğilimler çoğu zaman kitle-iletişim araçlarında bütün cazibesiyle sunulan eşyaların pazarlanma noktasında çeşitli yöntemlerle suistimal edilirler.⁷ Reklamların muhtevası özentiyeye ve tüketiciliğe dayanır. Örneğin, film ve dizilerde aktörlerin parayı nasıl kazandıkları değil, nasıl harcadıkları ve nasıl eğlendikleri ekrana getirilir.⁸ Bütün bunlar ekonomik gücü çağırıştırır. Tabiatıyla böyle bir ekonomik statüye ulaşma arzusu çoğu kadını ev dışında çalışmaya iter. Ancak, böyle bir tercih çalışan kadın için birçok sorunu beraberinde getirir.

Çalışan kadınların karşılaştıkları problemlerle il-

gili yapılan araştırmaların sonuçlarına burada kısaca değinmek yerinde olacaktır.

1) *Evinin dışında çalışan kadınların karşılaştıkları genel sorunlar:*

- Çalıştığı işin zorlayıcı şartları altında stres ve bunalıma düşmesi,

- Sorumlulukların üstesinden gelememe korku ve endişe nedeniyle ruhsal yapıda aşırı yüklemelerin oluşması,

- Psikolojik alanda ortaya çıkan psikojenik komplikasyonların etkisiyle bedensel yapıda güç ve direnç kaybı;

- Sosyal ilişkilerde gerileme ve kopma.

2) *Aile-içi ilişkilerde ortaya çıkan muhtemel aksaklıklar:*

- Eşine yeterince vakit ayıramama, ilgi ve sevgi kaybı;

- Aile-içi sorumluluklarda zayıflama ve test tepki.

- Eş ve çocuklar ile olan ilişkilerde uyumsuzluk ve yetersizlik;

- Aile bireyleri arasında tahammülsüzlük ve ferdileşme tehlikesi.

3) *Çalışan kadınların çocuklarında ortaya çıkan sorunlar:*

- Saldırganlık, ölüm duygusu ve suçluluk duygularında artış,

- Ebeveyne yönelik aşırı bağımlılıklar.

- Ebeveynin birlikteliğini kıskanma.

- Kendine güven eksikliği ve içe dönüklük;

- Anti-sosyal davranışlar geliştirme;

- Bedensel ve ruhsal gerileme;

- Ebeveynle ilişkilerde uyumsuzluk.⁹

c) *Cinsellik Sorunu ve Medya*

İnsanda en etkin eğilimlerden birisi olmasının yanında cinsellik, -içeriği ve yoğunluğu şartlara göre değişmekle beraber- en fazla süreklilik arzeden aktif bir güçtür.¹⁰ Kontrol altına alınmadığı takdirde cinsel arzu ve istekler, düşünce tutum ve davranışların büyük çoğunluğunda belirleyici bir fonksiyona ulaşabilmektedir.

Çağdaş materyalist görüşün kadın anlayışında cinsellik, herşeyin önündedir ve bu maddeci görüş, cinselliği istismar noktasında her fırsatı değerlendirmeye büyük bir özen göstermektedir. Bu gerçeği ekonomik pazarda; modern sanat ve ede-

biyatta... kısaca hemen her alanda görmek mümkündür.

Günümüzde kadın cinselliğini en fazla sömüren araçların başında kuşkusuz kitle-iletişim araçları gelmektedir.¹¹ Gün geçtikçe yaygınlık kazanan kitle-iletişim araçları, ardındaki felsefenin bir yansıması olarak bedensel-ruhsal tüm insani öğeleri cinsellikle süsleme çabasıdadır. Aslında bu yöneliş, toplumları sarsan çok güçlü ve mutlaka tedavi edilmesi gereken büyük bir psiko-sosyal hastalığa ısraret etmektedir.¹² ki, hastalığın odağını "kadın" objesi teşkil etmektedir. Kadın, pek çok erdemin sembolü olarak yüceltilmesi gerekirken, günümüzde cinselliğin sembolü ve tüketim vasıtası olarak algılanmaktadır. Kitle-iletişim araçlarının aracılık yaptığı bu tarz yönelişin iki temel olumsuz neticesi vardır. Biri, kadının cinsiyetinden ve anneliğinden doğan zerafet ve onurunu ayaklar altına almakla asla hak etmediği bir değersizliğe mahkum edilmesidir. Diğeri ise, insanları en zayıf oldukları duygusal taraflarından yakalayarak haksızca, sırf tüketmeyi amaçlayan ve mutluluğunu tüketim çılgınlığında arayan maddeci toplumların oluşmasına yol açılmasıdır.

Ancak, burada ifadeye dökülen iki önemli neticeyi sadece kadını cinsel yönüyle ele alıp ondan azami ölçüde istifadeyi amaçlayan materyalist anlayışa bağlamak doğru olmaz. Her dünya görüşü ve buna dayalı, her kurum veya kuruluş elbetteki amaçları doğrultusunda hareket edecektir. Bu noktada kendini sömürmeye açık tutan; daha rahat bir hayat sürme adına insanî değerlerini arka plana atan, dolayısıyla kendini pazarlama aracı olarak istifadeye sunan kadının¹³ suç ve sorumluluğu hiç de küçümsenemez. Çünkü böyle bir kadın bir yandan gerçek kimliğinden sıyrılırken, diğer yandan da cinsel sapmaların ve tüketim çılgınlığının yaygınlaşmasına önemli bir katkı sağlamakla toplumsal dejenarasyona destek vermiş olmaktadır.

Ana hatlarıyla ve sadece yüzyüze geldiği sorunlar açısından tek yönlü olarak ele aldığımız kadın konusunun sonuna gelmiş bulunmaktayız. Muhtemel çözümlere geçmeden önce önemli bir hususu zikretmekte yarar görüyoruz.

Tarihi gelişim seyri içerisinde kadın sorunları ile ilgili çizdiğimiz olumsuz tarihi tablo, geçmiş toplumların tümünde kadının kötünün sembolü veya

toplumun yüzkarası olduğu anlamına asla gelmez. Tarih sahnesinde rol almış pek çok toplumda ya da herhangi bir toplumun çeşitli dönemlerinde kadınların sosyal, ekonomik ve bilimsel alanlarda sayısız başarılarına imza attığı; pek çok toplumda erkeklerden çok daha güçlü bir şekilde belirleyici roller oynadığı inkar edilemez. Aynı şekilde günümüzün toplumsal kültürel ve ekonomik hayat şartları altında kadının evine hapsedilmesi; dış dünya ile ilişkilerini kesip köşesine çekilmesi de asla çözüm değildir. Uygun şartlar çerçevesinde dilediği zaman kadın, evinin dışında çalışabilmelidir. Bu, kendisini ifade etmesi ve potansiyel güçlerini geliştirebilmesi açısından çok önemlidir. Ancak biz yazımızda, karşılaştığı genel sorunlar açısından kadın olgusuna yaklaşılmaya çalıştık. Bu noktada çalıştığı iş veya meslek tarafından kadının onurunun ayaklar altına alınması, sömürülmesi ve potansiyel niteliklerinin köreltilmesi asla tasvip edilemez.

Türkiye gerçeğinden hareket edersek, kadın sorununa asıl ve köklü çözümü, kuşkusuz sosyo-kültürel yapı ve onu temsil eden sosyal kurumlar getirebilir. Biyolojik, ruhsal ve toplumsal bütünlüğü teminat altına almak zorunda olan devletin ve dolayısıyla hükümetlerin, kadın politikasında önemli eksiklikler ve yanlışlıklar söz konusudur. Bu nedenle çözüm noktasında en büyük sorumluluğun sahibi yönetimlerdir. Ancak günümüz şartları altında yönetim mekanizmasının müslüman Türk kadınının sorunlarına kısa sürede çözüm bulması çok zordur.

O halde yapılması gereken Türk kadınının kendi sorunlarını çözmeye bizzat talip olmasıdır. Buna göre,

1) Modern kadın asil özüne yeniden dönmek; varoluşunun anlamını, amaç ve hedeflerini yeniden fakat sağlam ve genel-geçer ölçüler dahilinde ele almak zorundadır.

2) Kendisi ve çevresi ile ilgili kişisel rollerini onuruna ve toplumdaki konumuna yakışır tarzda, gerektiğinde fedakarlıktan kaçınmadan yeniden belirlemelidir.

3) Tutum ve davranışlarının hayatına neler getirdiği ve neler götürdüğü noktasında azami dikkat etmeli, denge sağlamalıdır.

4) Bağımsızlığı, dini-manevi ve kültürel değerlerden uzaklaşmak tarzında olmamalıdır.

5) Mutluluğunu maddiyata endekslememelidir. Bir başka ifade ile ne kadar mal ve mülkü olursa, o ölçüde de mutluluğa ulaşabileceği yanılgısına düşmemelidir.

6) Evinin dışında çalışamayan kadının evde kalmakla prestij ve haysiyet açısından eşinden daha aşağı olduğu şeklindeki görüşleri asla dikkate alınmamalı; aşağılık kompleksine düşmemelidir. Evi ve çocukları ile ilgilenen bir anne, dışarıda çalışan birinden daha düşük değerde olmadığına, duruma göre belki de daha yüksek bir değere sahip bulunduğunun bilincinde olmalıdır.

7) Hayatın zorlukları karşısında asla düş kırıklığına uğramamalı, tüm gücüyle olgun bir mücadelenin sahibi olmalıdır.

8) Hangi iş ve meslekte olursa olsun, çalışan kadın, asıl amaç ve hedefini, aile huzurunun teminine yöneltmelidir. Bu anlamda hiçbir zaman evini, eşini ve çocuklarını ihmal etmemelidir. Çünkü yuvasında başarısız ve huzursuz olan kadının, işinde veya mesleğinde başarı ve verim kaydetmesi çok zordur.

9) Köklü ve son derece zengin bir kültürel mirasa sahip müslüman Türk kadını, dini-ahlaki ve kültürel değerleri ile yeniden barışmalı, hayatını bu ölçüler doğrultusunda yeniden düzenlemelidir.

10) Müslüman Türk kadını, gelecek nesillerin banisi olarak, çocuklarına bütüncü bir eğitim sağlayabilecek uygun bir formasyona sahip olma noktasında her türlü fırsattan yararlanmaya çalışmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

- ADASAL, Rasim; Normal ve Anormal Cinsellik ve Evlilik, Gürsoy Basımevi, Ankara, 1975.
- AKTAŞ, Cihan; Sistem İçinde Kadın, 4. baskı, Beyan Yay., İst. 1991.
- AKTAŞ, Cihan; Modernizmin Evsizliği ve Ailenin Gerçekliği, Beyan Yay., İst. 1992.
- AKTAŞ, Cihan; Mahremiyetin Tükenişi, Nehir Yay., İst. 1995.
- AKTAŞ, Cihan; Devrim ve Kadın, Nehir Yay., İst. 1996.
- ALTINDAL, Aytunç; Türkiye'de Kadın, 5. Baskı, Anahtar Kitaplar, İst. 1991.
- ATASEVEN, Asaf ve Diğerleri, İslamda Kılık-Kıyafet ve Örtünme, 3. baskı, İSAV Yay., İst. 1981.
- BAHADIR, Abdülkerim; "Günümüz Kitle-İletişim Araçlarının Ruhsal ve Toplumsal Hayatımız Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Korunma Yolları, S.Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, s. VII, Konya 1997, s. 469-497.
- BAHADIR, Abdülkerim, "Psiko-Sosyal Bir Vakıa Olarak Aile Çözülmesinin Temel Nedenleri, Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Sonuçları ve Öneriler", Mehir Bülteni, s. I, Konya 1997, (s. 9-18)
- BARDAKOĞLU, Ali; "Cahiliye Döneminde Kadın", Sosyal Hayatta Kadın, Ensar Neşriyat, İst. 1996, s. 9-16.

BAYINDIR, Abdülaziz; "Günümüzde Ailede Meydana Gelen İhtilaflar ve Sebepleri", Sosyal Hayatta Kadın, Ensar Neşriyat, İst. 1996, s. 231-254.

BUDAK, Gönül ve Diğerleri; "Çalışan Kadının Sorunları: Bir Toplumsal Değişme Araştırması", Aile ve Toplum, Aile Araştırma Kurumu Dergisi, s. I, c. I, Ankara 1991, s. 85-94.

CRAIN, William; "Erikson: Yaşamın Sekiz Evresi", (çevr. A. Dönmez), Ergenlik Psikolojisi, (Derl. B. Onur), 2. baskı, Hacettepe-Taş Kitapçılık, Ankara 1987 (s. 13-14)

ÇİZGEN, Nevval; Aşkın Ölümcül Etkileri, 2. baskı, Atalol Yay., İst. 1994.

EKŞİ, Aysel; Çocuk, Genç Ana Babalar, Bilgi Yay., Ankara 1990.

EROĞLU, Feyzullah; "Kitle İletişiminden Kitle Toplumuna", Türk Yurdu, C. X, s. 36, Ankara, 1990, (s. 20-24)

FRANKL, Duyulmayan Anların Çılgılığı, (Çev. S. Budak) Öteki Yay., Ankara 1994.

GARRISON, Ray-GARRISON, Karl; "Ergenliğin Anlamı ve Tarihsel Gelişimi", (çev. U. Öner), A.Ü.E.B.Fak. Dergisi, c. XVII, s. I, Ankara 1983, (s. 87-97)

GENÇTAN, Engin; Psikanaliz ve Sonrası, 4. baskı, Remzi Kitabevi, İst. 1990.

GREEN, Andre; Kostrasyon Kompleksi, (çev. K. L. Kayaalp), İletişim Yay., İst. 1992.

GÜRAY, Övat-KORAY, Saffet; "Çalışan ve Çalışmayan An-nelerin 4-6 Yaşındaki Çocuklarında Ruh Sağlığı, Aile Yazıları, 3 (Derl. B. Dikeçilgil-A. Çıdam), Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yay., Ankara, 1990, s. 103-109.

GÜZ, Nurettin; "Yazılı Basın ve Aile", Türk Yurdu, c. X, s. 40; Ankara 1990, s. 65-67.

KARAMAN, Hayrettin "Günümüzde Çalışan Kadının Problem-leri", Sosyal Hayatta Kadın, Ensar Neşriyat, İst. 1996, (s. 289-302)

KATIPOĞLU, Bedri, Freud Psikanalizi ve Din, Özden Ofset, İzmir 1991.

KOÇKUZU, Ali Osman; "Toplumumuzda Kadını Çalışmaya İten Sebepler ve Bunun Sonuçları", Sosyal Hayatta Kadın, Ensar Neşriyat, İst. 1996, (275-287)

KÖYLÜ, Mustafa; "Televizyonun Olumsuz Etkileri", Din Öğretimi Dergisi, s. 25, Ankara 1990, (s. 76-80)

KUTUP, Muhammed; 20. Asrın Cahiliyeti, (Çev. A. Y. Cenkçiler-O. Öztürk), 2. baskı, Çağaloğlu Yayınevi, İst. 1971.

MICHEL, Andree; Feminizm (çev. S. Tekeli) İletişim Yay., İst. 1992.

MORALI, Andre; Cinsel İlişkiler Tarihi, (Çev. S. Tiryakioğlu) Varlık Yay., İst. 1974.

MUSS, Rolf; "Ergenlikte Kimlik Bunalımı", (Çev. M. Çileli), Ergenlik Psikolojisi, (Derl. B. Onur), 2. baskı, Hacettepe-Taş Kitapçılık, Ankara 1987, (199-208)

ÖZAKPINAR, Yılmaz; Kültür ve Medeniyet Anlayışları ve Bir Medeniyet Teorisi, Kubbaltı Neşriyat, İst. 1997.

RICHTER, Ebenhard H., Hasta Aile, (Çev. G. K. İlal) Yaprak Yay., İst. 1991.

RİCROFT, Charles; Psikanaliz Sözlüğü, (Çev. S. Kayatekin), Ara Yay., İst. 1989.

SAADAVİ, Neval; Havvanın Örtülü Yüzü, (Çev. S. Özbulun), Anahtar Kitaplar, İst. 1991.

SAFA, Peyami; Kadın Aşk Aile (Derl. E. Göze), Ötügen Yay., İst. 1977.

SIYACIOĞLU, Musa; "Avrupa Topluluğunda Kadın-Erkek Eşitliği ve Bunun Türk Mevzuatı ile Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi", Aile ve Toplum, Yıl 1, c. 1, s. 1, Ankara 1991, s. 5-9.

SONGAR, Ayhan; "Müstehcenlik ve Ruh Sağlığı", Din Öğretimi Dergisi, s. XVII, Ankara 1988, (s. 112-114)

TABAKOĞLU, Ahmet; "Kadının Çalışmasının Sosyo-Ekonomik Gelişimi (Batıda Aile ve Kadın), Sosyal Hayatta Kadın, Ensar Neşriyat, İst. 1996, s. 157-181.

TOPALOĞLU, Bekir, İslamda Kadın, YAğmur Yay., İst. 1990.

TOZDUMAN, Zeynep A.; İslam'da Kadın Hakları, Kadın ve Aile Yay., Ankara, ts.

UYSAL, Halil; "Eşitlik İlkesi ve Kadın-Erkek Eşitliği, Mehir Bülteni, s. I, Konya 1997, s. 19-35.

YAVUZER, Haluk; "Çocuk Psikolojisi, 10. bsk. Altın Kitaplar Yay., İst. 1994.

YÜKSEL, Nevzat; Türkiye'de Gençlik Sorunları ve Çözüm Yolları, 2. baskı, Bayrak yay., İst. 1991.

ZWEIG, Stefan, Freud ve Öğretisi, (çev. E. T. Elçin), Remzi Kitabevi, İst. 1969.

DİPNOTLAR:

1. Kimlik ile ilgili kavramlar için bkz. RİCROFT, Charles; Psikanaliz Sözlüğü, "Kimlik" Maddesi; ERAİN, William; Erikson: Yaşamın Sekiz Evresi" s. 35-40; GARRISON, K.; Benlik Gelişimi, s. 313-315; MUSS, Rolf "Ergenlikte Kimlik Bunalımı", s. 199 vd.;

EKŞİ, Aysel; Çocuk Genç Ana Babalar, s. 63-68.

2. Libido ve mitolojik altyapı için bkz. ANDRE, Green, Kastasyon Kompleksi, 25 vd., GENÇTAN, Ersin; Psikanaliz ve Sonrası, s. 23 vd.; KATIPOĞLU, Bedri; Freud Psikanalizi ve Din, s. 21 vd. ZWEIG, Stefan; Freud ve Öğretisi, s. 110 vd.

3. Kadının tarihi süreçteki konumu ile ilgili geniş bilgiler için bkz. MORALI, Andre; Cinsel İlişkiler Tarihi, s. 11 vd. MICHEL, Andree; Feminizm, s. 14 vd. ALTINDAL, Aytunç, Türkiye'de Kadın, s. 15 vd.; TOPALOĞLU, Bekir, İslam'da Kadın, s. 16 vd.; ÖZAKPINAR, Yılmaz; Kültür ve Medeniyet Anlayışları ve Bir Medeniyet Teorisi, s. 110 vd.; UYSAL, Halil; "Eşitlik İlkesi ve Kadın-Erkek Eşitliği", s. 21-24; KUTUP, Muhammed; 20. Asrın Cahiliyeti, s. 183-198; SAADAYİ, Nval, Havvanın Örtülü Yüzü, 124 vd. TOZDUMAN, A. Zeynep; İslam'da Kadın Hakları, s. 15-28; BARDAKOĞLU VE diğerleri, Sosyal Hayatta Kadın, s. 9-16; SIYACIOĞLU, Musa; "Avrupa Topluluğunda Kadın-Erkek Eşitliği ve Bunun Türk Mevzuatı ile Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi", s. 5-6.

4. Rol ve rol karmaşası ile ilgili geniş bilgi ve örnekler için bkz. RICHTER, Ebenhard, H.; Hasta Aile, s. 76-80; AKTAŞ, Cihan; Sistem İçinde Kadın, s. 84-89; ÇİZGEN, Nevval, Aşkın Ölümcül Etkileri, s. 73-84; AKTAŞ, Cihan, Devrim ve Kadın, s. 109-110; SAFA, Peyami, Kadın Aşk Aile, s. 13-14.

5. Bkz. TABAKOĞLU, Ahmet; Kadının çalışmasının Sosyo-Ekonomik Gelişimi, s. 166-173; BUDAK, Gönül ve Diğerleri; Çalışan Kadının Sorunları, Bir Toplumsal Değişme Araştırması, s. 85-86.

6. RICHTER, H.E., Hasta Aile, s. 76-79; AYTUNÇ, Altındal, Türkiye'de Kadın, 146-152; KOÇKUZU, Ali Osman "Toplumumuzda Kadını Çalışmaya İten Sebepler ve Bunun Sonuçları", s. 281-282; KARAMAN, Hayrettin; Günümüzde Çalışan Müslüman Kadının Problemleri, s. 291-295; BAYINDIR, Abdülaziz; Günümüzde Karı-Koca İhtilaflarının Sebepleri, s. 231-232; BAHADIR, Abdülkerim, "Psiko-Sosyal Bir Vakıa Olarak Aile Çözülmesinin Temel Nedenleri, Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Sonuçları ve Öneriler" s. 12-16.

7. AKTAŞ, Cihan, Modernizmin evsizliği ve Ailenin Gerikiliği, s. 233-234.

8. Bkz. BAHADIR, Abdülkerim; "Günümüz Kitle-İletişim Araçlarının Ruhsal ve Toplumsal Hayatımız Üzerindeki Olumsuz Etkileri e Korunma Yolları, s. 485-491.

9. GÜRAY, Ö-KORAY, S. "Çalışan ve Çalışmayan An-nelerin 4-6 Yaşındaki Çocuklarında Ruh Sağlığı, s. 105-108.

10. Bkz. SCHWARTZ, Oswald, Cinsiyet Psikolojisi, s. 42 vd. ADASAL, Rasim, Normal ve Anormal Cinsiyet ve Evlilik, s. 11 vd.

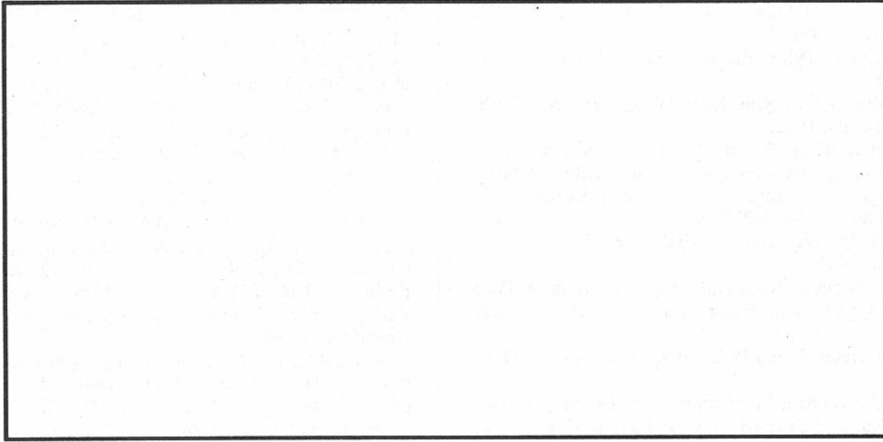
11. GÜL, Nurettin, "Yazılı Basın ve Aile," s. 67; YILMAZ, M. Nuri, "Basın ve Din Hizmetleri", s. 42; YÜKSEL, Nevzat; Türkiye'de Gençlik Sorunları ve Çözüm Yolları, s. 67-68; ATA-SEVEN, Asaf ve Diğerleri; İslam'da Kılık Kıyafet ve Örtünme, s. 37. AKTAŞ, Cihan; Mahremiyetin Tükenişi, s. 272-274.

12. SONGAR, Ayhan; "Müstehcenlik ve Ruh Sağlığı" s. 67; FRAMUKL, Viktor, Duyulmayan Anlam Çılgılığı, s. 72-73; YAVUZER, Çocuk Psikolojisi, s. 273; KÖYLÜ, Mustafa, Televizyonun Olumsuz Etkileri, s. 79; EROĞLU, Feyzullah, "Kitle İletişiminden Kitle Toplumuna," s. 23.

13. Bkz. AKTAŞ, Cihan, Sistem İçinde Kadın, s. 53-56.

KOÇAYSAN

OTOMOTİV SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Sabit KOÇ

**HAVA AKIŞKAN
VALFLERİ İMALATI**

TEL : (0.332) 233 01 67 - 233 57 15

FAX : (0.332) 233 93 85

Motorlu Sanayi Çarşısı Yeni Acun

Sokak No : 122

● KONYA ●

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANI DOÇ DR. HALİL ÜRÜN İLE RÖPÖRTAJ

- Sayın Başkanım sizi tanıyabilir miyiz?

- Siz de takdir edersiniz ki, bir insanın kendisini anlatması kadar zor bir şey yoktur. Ancak, madem böyle bir sorulmuştur. Nacizane ben de kendimi dilimin döndüğünce tanıtmaya çalışayım.

1947 yılında Yunak'ta doğdum. İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi'ni bitirerek 1970 yılında İnşaat Yüksek Mühendisi oldum. İki yıl Konya Karayolları Bölge Müdürlüğü'nde çalıştıktan sonra, Karadeniz Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi Çevre Bilimleri Anabilim dalında doktoramı verdim. 1989'dan beri de halkımızın teveccühleri ile Konya'ya hâdim olma şerefini tatmaktayım.

- Büyükşehir Belediyesi olarak sosyal ve kültürel faaliyetleriniz nelerdir, anlatır mısınız?

Bizler göreve geldiğimiz ilk günden beri, bu şanı yüce kent için yalnız belediyecilik ve alt yapı hizmetlerini nihaî hedef olarak görmedik. Aslî görevlerimizin bilinci içerisinde, şehrimizin ve halkımızın layık olduğu, tarihî ve manevî zenginliği ile bağdaşık durumdaki sosyo-kültürel faaliyetleri desteklemeyi de görev kabul ettik. Bu çerçevede Türkiye'de önemli bir ilke daha imza attığımızı düşünerek demokratikleşme ve sivilleşme ekseninde, halkı ile bütünleşen bir yönetim yapısı oluşturduk.

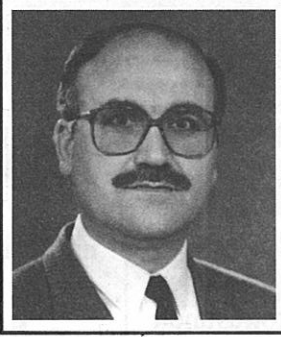
Halkımızdan aldığımız güçle sayısız sosyal ve kültürel faaliyete imza attık. Bu bağlamda geleneksel hale getirdiğimiz Al-

tınbaşak Kültür ve Sanat Etkinlikleri, Uluslararası Eğitimde Kalite Kongresi, Mevlana Kültür Etkinlikleri, Birleşmiş Milletler Destekli Global Forum (Dünya Ruhani Liderler Küresel Toplantısı), Ramazan Ayı Kültür ve Sanat Etkinlikleri aklıma ilk gelen faaliyetlerimizdir. Bunun yanı sıra kültürümüzün mihenk taşlarından olan aşık-larımız için düzenlediğimiz bayram, yine unutulmaya yüz tutan ecdad san'atlarımızı yaşatmak amacı ile kurulan Destegül Güzel Sanatlar Mektebi, herşeyimiz olan yav-rularımıza armağan ettiğimiz Çocuk Şöleni, yayın hayatına kattığımız onlarca kitap-dergi ve tabii ki Gençleri Evlendirme ve Mehir Vakfı gibi sivil toplum örgütleri ile ortaklaşa hayata geçirdiğimiz etkinlikler.

- Peki Sayın Başkan, Gönüllü Kuruluşlarla olan ilişkinizi biraz açar mısınız?

Elbette. Biz biraz önce saydığım ve belki de sayamadığım onlarca çalışmalarımızda, Gönüllü Kültür Kuruluşlarını da organizasyonlara ortak etmeyi bir model olarak seçtik. Unutulmamalı ki, kılıçtan çok sevgi ve hoşgörü ile dünyaya hükmeden bir vakıf medeniyetinin mirasçılarıyız.

Pek çok alanda olduğu gibi bu sahada da erozyonlar geçirmiş olsak da, halk tabiri ile, "Bayrak düştüğü yerden kalkar" düsturuyla ipe sarıldık. Ve inanın, bütün olumsuz gelişmelere rağmen tahminlerimizin çok ötesinde bir halk desteği ve ilgisi gördük.

İşte *Ramazan Kültür ve Sanat Etkinlikleri*; aralarında Şehid Aileleri ile Dayanışma Derneği'nin de bulunduğu 30'a yakın sivil toplum örgütü ile ortaklaşa çalışmamızın güzel bir ürünü. Meselâ *Konya Turizm Derneği* ile düzenlenen *Aşıklar Bayramı*. Daha da öteye gidersek, B. M.'in desteğini alarak Dünya'da 5. gerçekleştirilen *Global Forum*. Bunların hepsi Gönüllü Kuruluşlar ile olan ilişkilerimiz sonucu. Ayrıca Çevre kuruluşları ile Yeşil İçinde Bir Konya için dikilen fidanlar. Toplu Sünnet Şölenlerimiz, Asker Uğurlamamız... Bunların herbiri toplumdaki dayanışma ve yardımlaşmanın ulaştığı bir göstergedir.

- Şahsınızın ve Büyükşehir Belediyemizin G. E. V. M. Vakfı hakkındaki görüş ve düşünceleri nelerdir?

Biliyorsunuz aile ciddi ve hassas bir müessesedir. Aile toplumun en küçük yapı taşı olmasına rağmen bir milleti ayakta tutan en önemli unsurdur. Ekonomik sıkıntılardan dolayı yuva kuramayan gençlerimizin bu problemlerini çözmek, onlara maddi ve manevi açılardan destek olmak herşeyden önce güzel bir ibadettir. Dolayısı ile konusunda ve çalışma alanında tek, ilk ve orjinal olan **G.E.M.V. Vakfı**'nın hayırlı bir hizmet yürüttüğüne inanıyorum. Öyle sanıyorum ki, insanlarımız da böylesine hayırlı bir hizmet çağrısına Konyalıya yakışır bir âli cenaplıkla yaklaşıyor.

- Büyükşehir Belediyesi olarak evlenen gençlere maddî ve manevî yardımlarınız nelerdir, anlatır mısınız?

İnsanlarımızı teşvik ediyoruz. Gerek **Mehir Vakfı** aracılığı ile ve gerekse bu konuda yardımcı olabilecek sanayi ve sivil kurullara çağrıda bulunarak, mümkün olduğunca gençlerimize destek olmaya çalışıyoruz. Yardımlarımızın içeriğini sorunuz. Belki de en büyük yardımımız, büyük bir aile olduğumuzu, o güzel insanlara yalnız olmadıklarını hissettirmektir.

- G. E. M. V. Vakfı ile birlikte toplu düğünler yaptınız. 1998 yılında veya daha ileriki yıllarda bu düğün programlarını gelenekselleştirmeyi düşünüyor musunuz?

Büyükşehir Belediyesi olarak hayırlara vesile olan her türlü hizmetin daima yanındayız. Bu tür çalışmaları her zaman destekledik ve desteklemeye devam edeceğiz. Gerekirse imkanlarımızı sonuna kadar zorlayarak hep bir adım daha ileriye gitmenin çabasında olacağız. Yeter ki insanlarımız bu tür hayırlarda yarışmayı kendilerine yaşam tarzı yapsınlar.

- G.E.M.V. Vakfı ile ortaklaşa bir iftar yemeği düzenlediniz. Bu olayı değerlendirir misiniz?

Biz hemşehrilerimiz için varız. Onların sorunlarına çözüm bulmak, huzurlu ve rahat olmalarını sağlamak için çalışıyoruz. **G.E.M.V. Vakfı** ile düzenlediğimiz iftar yemeği ile de bunu bir kez daha göstermiş olduk. O gün büyük bir ailenin bireyleri olarak bir masanın çevresinde buluştuk. Allah nicelerini sıhhat ve afiyet içerisinde nasip etsin.

- Belediyemizin ileriki günlerde vakıflarla ilgili projeleri var mı? Anlatır mısınız?

Daha önce belirttiğim gibi biz sivil bir idare anlayışını savunuyoruz. Bundan dolayı topluma fayda sağlamak için kurulmuş sivil örgütler ile aralarında hiçbir ayırım yapmadan kanunlara uygunluk ölçüsünde bütün cemiyet, vakıf ve derneklerle birlikte bütünleşmiş bir yönetimden yanayız. Bu açıdan sivil toplum örgütleriyle ortak çalışmalarımız devam edecektir.

- Son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Hayırlara vesile olan çalışmalarınızın devamını temenni ediyorum. Hizmetlerinizde başarılar diliyorum. Teşekkür ediyorum.

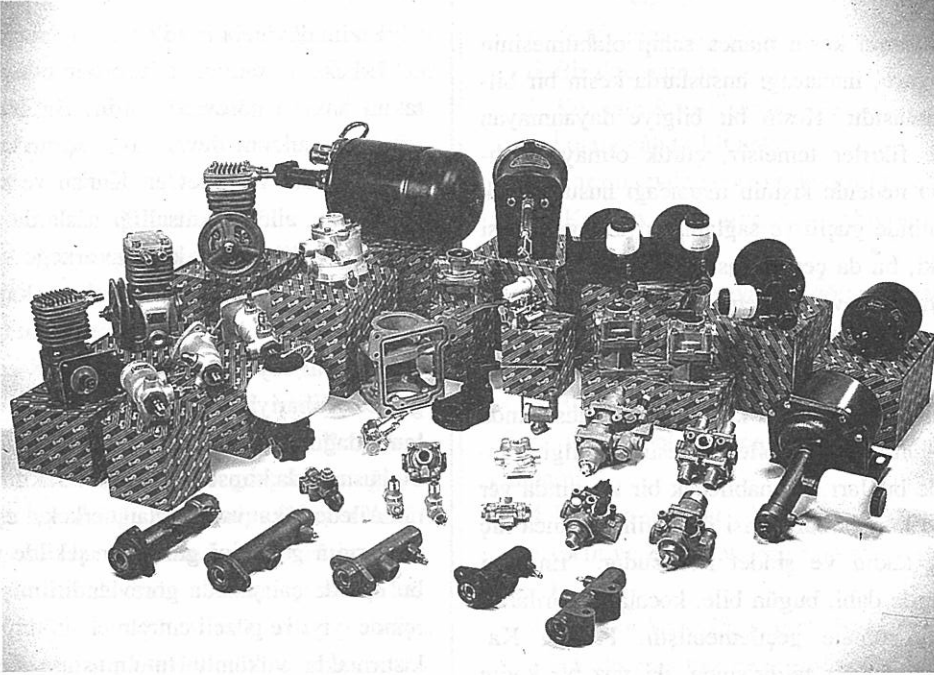
Bize vakit ayırdığınız için biz teşekkür ederiz.

Mehir

YAZ 1998

Filkar

OTOMOTİV SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

Mustafa Fil

Yön. Kur. Başk.

Merkez : Oto Parçacılar Sit. Boyluca Sk. No: 6 KONYA

Fab. : Karatay Sanayi Bahçeli Sk. No: 11 - 13 KONYA

Tel. : (0 332) 233 01 87 - 236 22 27 **Fax** : 235 15 46

KADIN ve ŞİDDET

İshak DOĞAN

Bir insanın kesin inanca sahip olabilmesinin ilk şartı, inanacağı hususlarda kesin bir bilgiye dayanmasıdır. Kesin bir bilgiye dayanmayan inançlar ve fikirler temelsiz, çürük olmaya mahkumdur. Bu nedenle kişinin inanacağı hususları ilk olarak beyinde güçlü ve sağlam bir hale getirmesi gereklidir ki, bu da çeşitli baskı, telkin ve taklitlere değil, araştırmaya ve incelemeye dayalı bir kafa ve bunun doğuracağı bilgi yapısına sahip olmasından geçer.

Birtakım konular vardır ki, kişi bunlar hususunda ne doğruluğunu ispatlayabilecek kesin bir bilgiye sahiptir, ne de bunları savunabilecek bir konumda yer alır. İşte bu konulardan birisi de, tarih boyunca hiç eksilmeyen kadın ve şiddet konusudur. "En ileri memleketlerde dahi, bugün bile, kocaların karılarını döğmelerinin önüne geçilememiştir. Fransız Kadınlar Birliği'nin bir bildirisinde, iki yüz bir kadın arasında yapılan anket neticesinde, bunların 43'ünün kocalarından dayak yediklerinin tespit edildiği belirtilmektedir.¹

Erkeğin, hanımını dövüp dövemeyeceği konusu, insanların büyük bir kısmının zihninde tam olarak netleşmemiş olup, pek çok kimse bulunduğu ortama göre bu soruya bir cevap bulmakta ve bulduğu cevap tatmin edici olsun veya olmasın, kendisini buna inandırmaya çalışmaktadır. Ataerkilliğin yaygın olduğu toplumlarda bu, söz konusu bile değildir. Fakat modernizmin ezici baskısı altında yaşayan üçüncü dünya ülkelerinde, beyinlerde hakim olan düşünceye taban tabana zıt bir yön çizebilmektedir. Batının kültürel eziciliği karşısında ayakta kalmaya çalışan bu ülkeler, tarihsel birikimlerine, kültür ve geleneklerine ne oranda sahip çıkmak zorunda olmalarının gerekliliğini maalesef henüz çözmemiş durumdadırlar.

Kadın dövülebilir mi?

Erkek ve kadının aile ortamında karşılıklı birtakım hak ve görevleri vardır. Bu görevleri yerine getirmek, ailenin devamlılığı açısından çok önemlidir. Bu hak ve görevler, Kur'an ve sahih sünnette belirtilmiş, ailenin kutsallığı naslarda açıklanmıştır. Erkeğin kadına karşı, kadının erkeğe karşı vazifeleri en ince ayrıntılarına kadar İslami kaynaklarda belirtilmiş, her iki bireye de görev alanı çizilmiştir. Bu alanın ihlâl veya ihmal edilmesi, sadece aileye değil, gelecek itibarıyla topluma da zarar vereceğinden, ailenin dağılmasına karşılık birtakım tedbirler alınmış, bu hususlarda kimse tek başına bırakılmamıştır.

Ailede "kavvam" olan erkek, eşinin ve çocuklarının geçimini güzel bir şekilde üstlenmek ve bu uğurda çalışmakla görevlendirilmiş, olan ölçüler içinde iyiyi ve güzeli emretmek, kötülüklerden uzaklaştırmakla yükümlü tutulmuştur. Kadın ise, kocasına itaat etmek ve çocuklarını eğitmekle sorumlu tutulmuştur.

Allah-u Teala, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur:

"...Başkaldırıp diretmelerinden korktuğunuz kadınlara (önce) öğüt verin, (sonra) yataklarda yalnız bırakın, (bu da yetmezse hafifçe) döğün. Size itaat ederlerse, aleyhlerinde bir yol aramayın. Doğrusu Allah yücedir, büyüktür."²

Ayet-i kerimenin Arapça aslında geçen bizim "Nüşûz", "başkaldırıp diretmeleri"nden şeklinde çevirdiğimiz, (ki tartışmaya sebep olan ve kendisine yüklenilen anlama göre değişen iki kelimeden birisidir) kelimesi, Kur'an'da farklı bağlamlarda şu anlamlarda kullanılmaktadır:

Neşeze-yenşizu-nüşüzen: Huysuzluk etmek, geçimsizlik çıkarmak, kalkmak. 58/11 ayetinde (iki kere); geçimsizlik çıkarma, (5/128); huysuzluk etme, itaat etmeme (4/34)³ ve *Enşeze-yünşizu-inşazen:*

Beslemek, birleştirmek, iskeletini kurmak (2/259) anlamlarında kullanılmıştır.

Yine, Nâşize (cem'i nevâşiz), geçimsiz kadın, itaat etmeyen kadındır. Rağıb ise, nüşûz hakkında, kadının kocasından nefret etmesi, ve ona itatten uzaklaşmasıdır, der.⁴

İlk dönem tefsir alimleri tarafından, nüşûz kelimesi aralarında ufak tefek farklılıklara rağmen şu şekilde tefsir edilmiştir: Kadının nüşûzu kocasına isyan etmesi (İbn Abbas), koku sürünmemesi, kocasını birleştirmekten men etmesi (Atâ), kocasından hoşlanmaması (Ebu Mensur), kocasının şer'î mesken olarak belirlediği konutta beraber oturmaktan kaçınıp onun istemediği bir yerde oturmasıdır.⁶ Görüldüğü üzere bu yapılan tefsirlerin ortak olan bir yönü vardır ki, o da kelime, kadının yaptığı bir olumsuzluğun zikrediliyor olmasıdır. Bunun niteliği ise farklı şekillerde yorumlanmıştır.

Şevkânî, ayetin tefsirinde şunları söyler: "(Başkaldırmalarından korktuğunuz kadınlar) Bu, eşlere yapılan bir hitaptır. Buradaki korku, gerçekleşmesinden çekinilen korkudur. Bu, hoşgörülmeleyen bir durumda, kişinin gerçekleşeceği yolunda zanna sahip olduğu anda kalpte oluşan haldir. Nüşûz ise isyandır/başkaldırmadır. İbnu Fâris der ki: Neşezeti'l-mer'etu; kadının eşine karşı başkaldırmasıdır. (Onlara öğüt verin) Allah'ın onlara itaat konusunda emrettiği şeyleri, aile hayatını onlara hatırlatın, (itaat etmesi yönünde) teşvik edin, onları korkutun. (Sonra yataklarda yalnız bırakın). Yani onu yalnız bıraktı."⁶

İbni Abbas'dan rivayet edildiğine göre nüşûz, kadının, eşinin haklarını yerine getirmeyi üzerine almaması, bunlara önem vermemesi, küçümsemesi ve emirlerine itaat etmemesidir. Onlara öğüt verin. Onları, Allah'ın cezalarıyla korkutun, nasihat verin, döğün. Nefret eden bu kimselerin istediği, katı kalpleri yumuşatan sözlerle öğüt verin.⁷

Aile içinde meydana gelen bir huzursuzluk ve geçimsizlik olayında erkeğin duruma el koyması ve eşine öğüt vermesi gerekmektedir. Huzursuzluğun sebebini ortadan kaldırmak amacıyla, problemi çözmek ve eşine yaptığı işin olumsuzluğunu göstermek için öğüt vermeli, doğru olanı tavsiye etmelidir. Bu nasihat olayı sadece tek taraflı değil, eşler arasında karşılıklıdır. Çünkü kadın ve erkek, iyiliği emretmek

ve kötülüğü nehyetmekte eşittirler.

Yine aynı şekilde 'nâşize'lik sadece kadının erkeğe karşı olan görevlerini yerine getirmemesinde değil, kadının da erkeğe karşı görevlerini yerine getirmemesinde de sözkonusudur.

İslam hukukçularına göre karşılıklı hak ve ödevler özet olarak şöyledir:

1. Kocanın Kariya Karşı Ödevleri

- İyi muamele
- Eşit muamele
- Zıfafa gerçekleştirme
- Birlikte oturma

2. Kocanın Karı Üzerindeki Hakları

- İkametgâh tesbit hakkı
- Karının evden çıkışını kontrol hakkı
- Karının eve ziyaretçi kabulünü yasaklama hakkı

hakkı

- Karıyı birlikte seyahate götürme hakkı

3. Karının Kocaya Karşı Ödevleri

- Kocaya itaat
- Birlikte oturma
- Özürlü olmadıkça cinsi münasebetten kaçınmama
- Kocaya sadakat
- Evin ve eşin mallarını korumaya ihtimam göstermek.

4. Karının Koca Üzerindeki Hakları

- Kendine iyi muamele edilmesini istemek.
- Birden fazla evli ise gecelerin eşit paylaşımını istemek.
- Anne, baba ve yakın akrabayı ziyaret edebilmek.⁸

'Nâşize'lik ancak yukarıdaki 'karının kocaya karşı ödevleri başlığı altındaki hususları yerine getirmede, bir de kocanın kariya karşı olan haklarına karşı çıktığı zaman ortaya çıkar. Nüşûz, karının kocaya karşı ödev olarak sayılan itaatin ortadan kalkmasıdır. Eğer erkek de karısına karşı olan ödevlerini yerine getirmezse, Kur'an bu durumu da 'Nüşûz' olarak değerlendirir. Bu durumda yapılacak şey ise anlaşmaya çalışmaktır.⁹

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bir diğer ayeti kerimede şöyle buyrulur:

"Eğer bir kadın, kocasının zulüm ile eziyet etmesinden veya ondan yüz çevirip uzaklaşmasından korkarsa, barış ile aralarını bulup düzeltmekte ikisi

için de sakınca yoktur..."¹⁰

Problemin öğütle çözülememesi durumunda, erkeğin öncelikle hanımını yatağında yalnız bırakması emredilmiştir. İbn Abbas şöyle der: "*Hecr, kadınla aynı yatakta yattığı halde, ona sırtını çevirerek onunla cimâ etmemektir.*"¹¹

Klasik dönem müfessirleri bunu genellikle erkeğin hanımıyla cima yapmaması, ondan bir süre için yararlanma fırsatından uzak durması olarak tefsir etmişlerdir. Bu şekilde davranılmakla, kadının, biyolojik ihtiyaçları nedeniyle erkeğine karşı tekrar itaat etmeye yöneleceği ve kendisinde var olan cinsellik silahının yok olacağı belirtilmiştir.

Nitekim Seyyid Kutub, *Fî Zılâl'il-Kur'an*'da şöyle der: "*Yatak, bir tahrik ve cazibe yeridir. Şımarmış, dik kafalı kadın burada egemenliğinin doruğuna ulaşır. Eğer erkek bu tahrik karşısında arzularını frenleyebilirse, şımarık karısının en etkili silahını elinden almış olur. Erkeğin en kritik anda ortaya koyacağı bu güçlü irade ve kişilik tezahürü karşısında ve bu kararlı direniş önünde genellikle kadının geri çekildiği, yumuşadığı görülür...*"¹²

Yataklarda yalnız bırakma (hecr) bu şekilde tefsir edilebileceği gibi, bundan daha genel olarak şu şekilde bir tefsir yapmak da mümkündür: Yataklarda yalnız bırakma olayı, sadece kadının elindeki kadınlık silahını yok saymak için değil, aile içinde meydana gelen huzursuzluk ve geçimsizliğin iki kesim tarafından tekrar düşünülmesi ve değerlendirilmesi için verilmiş bir emirdir. Böylece, her iki taraf da bir nefis muhasebesine girecek, olayları daha mantıklı ve daha sağlıklı değerlendirebilecektir. Bu emir, onların inat ve iyiye karşı olan muhalefetlerini ortadan kaldıracak, ailenin huzuru ve geleceği için, ortak bir noktada bir araya getirecektir.

İbn Kesir ve Şevkânî, yataklarda yalnız bırakmanın gerçekleştiği zaman içinde, erkeğin istediği takdirde kadınla konuşmayabileceğini söylerler. Yine *Şevkânî*, görüşümüzü destekleyerek, bu zaman içinde, yani huzursuzluk döneminde erkeğin başka bir yerde kalmasını da vurgular¹⁴ ki, bu, aslında aile içindeki olayların taraflarca yeniden ve sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi amacına yöneliktir. Yatakların ayrılmasını bu yönde psikolojik bir baskı olarak da değerlendirebiliriz.

Öğüt ve yatakta yalnız bırakmanın sonucunda problem yine çözülmez, kadın yine itaatsizliğe devam ederse, bu defa bir üçüncü yol olarak kadını hafifçe dövmek öğütlenmiştir. Müsteşrikler ve bazı reformist araştırmacılar her ne kadar bunun çağdışı bir uygulama olduğunu, daha doğrusu İslam'ın kadının onur ve şerefini bu emirle ayaklar altına aldığı iddia etseler de, bu, keyfî bir uygulama değil, gereklilik ve ma'rûf noktasında gerçekleşecek bir uygulamadır. Kadın yaptığı yemeğin tuzsuz olması nedeniyle dövülmez, eşinin kendisi için emrettiği ma'rûf hususlara uymadığı zaman son çare olarak dövülebilir. Bu dövme olayı ise, huzursuzluk ve geçimsizliğin çıktığı anda ilk olarak uygulanacak bir çözüm değil, fâkihlerin bir çoğunun belirttiği gibi yukarıda anlatılan iki yöntemden sonra uygulanacak üçüncü yöntemdir. Yani önce öğüt, sonra yatağı ayırma ve en sonunda hiçbir sonuç vermezse hafifçe dövmek.

Kadınların dövülmesi hususunda M. A. Sabunî şunları söyler:

"Belki de İslam düşmanlarının İslam dinini yermek için tuttıkları en kötü yol, İslam'ın erkeğe kadını dövme izni vermesi sebebiyle onu küçük düşürdüğü iddialarıdır. İslam düşmanları; Kur'an, "*Onların yataklarını terkedin ve onları dövin*" demekle, kadını dövmeye nasıl izin verir? Bu, kadını küçük düşürmek ve onun şerefine bir tecavüz değil midir? diyorlar.

Cevap: Evet, hikmet sahibi ve herşeyi bilen Yüce Allah, kadını dövmeye izin verdi. Fakat, kim dövülür ve ne zaman dövülür? Şüphesiz dövmek, -ki bu şiddetli olmayan bir dövmektir.- Hadis-i şerifte geldiği gibi, kadının geçimsizliği ve kocasının emrine isyanını ortadan kaldırmak için takip edilen yollardan biridir. Kadın kocasıyla iyi geçinmez, kendi başına buyruk olur, şeytanın yönetiminde hareket eder ve evlilik hayatını çekilmez hale getirir ve cehenneme çevirirse, bu gibi durumlarda erkek ne yapacaktır? Kur'an-ı Kerim bunun ilacını bize göstermiş, önce sabır ve teennî ile hareket etmeyi, sonra öğüt ve nasihatı, daha sonra yatakta yalnız bırakmayı emretmiştir. Bütün bu tedbirler başarılı olmadığı takdirde, başka bir tedbire baş vurmak gerekir ki, o da kibir ve gururu kırmak için şiddetli olmayan bir dövmedir. Dövmek, kadını boşamaktan daha az za-

rarlıdır. Küçük zarar büyük zararla mukayese edildiğinde küçük zarar güzel ve iyi görünür. "Körlük hatırlandığında, tek gözlülük güzel görülür" sözü, ne kadar güzeldir. Dövmek, tedavi yollarından bir yoldur. Bu yol, iyilik ve güzellikle ıslahı mümkün olmayan bazı durumlarda fayda verir. "Bu kavme ne oluyor ki, bir türlü laf anlamıyorlar!" (Nisa, 4/78)"¹⁴

Dövmenin (hafifçe dövmenin) ardındaki sebebi güzel bir şekilde açıklayan *Sâbûnî*'nin bu sözlerine karşılık, *Yaşar Nuri Öztürk*, ayet hakkında şunları söyler:

"Bu ayetteki '*fadribû*' kelimesi Kur'an'da kullanılan anlamlarından yalnız bir tanesiyle kayıtlanmış ve emirden hep dövmek çıkarılmıştır. Bütün tevillerini ve yorumlarını kadın aleyhine yapan yaklaşımlardan zaten başka şey beklenemezdi. Oysa ki, kelimenin diğer anlamları, ayetin amacını ve düzenlenen konunun maksadını çok daha doyurucu biçimde önümüze koymaktadır. İşin esası şu ki, Kur'an birçok yerde sergilediği kelim mucizesini burada da sergileyerek, bir tek kelimeyle birkaç alternatifini birden vermiştir:

Biraz teknik detay verirsek, şunları söyleyeceğiz: '*Fadribû*' emrinin kökü olan 'darb' kelimesinin 30'a yakın anlamı içinde en önemlilerinden dördü, vurma-dövmek, huruç (çıkma), zehab (gitmek) ve dolasmaktır. (bk. İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, darb md.) Ve darb kelimesi Kur'an'da bu anlamların hepsinde kullanılmıştır. (bk. 2/60, 73, 273; 3/156; 4/101; 7/160; 8/12, 50) Durum bu olunca konumuz olan ayetteki emri bu anlamların muhtemel olan herbiriyle değerlendirmek gerekmektedir. Buna göre emri aynı zamanda if'âl kalıbından da aldığımızda ifade ettiği manalar şunlar olur:

1. Onları evden çıkarın.

2. Onları bulundukları yerin dışına gitmek zorunda bırakın.

3. Onları dövün.

Kur'an böylece içinde bulunulan duruma ve karşılaşılan şartlara göre bu üç seçenekten birinin kullanılmasını istemektedir. Ve dikkat edilirse, ilk iki seçenek, düzenlenen konuda sonuç almak bakımından hem insan psikolojisine hem de hukuk mantığına daha uygundur."¹⁵

Y. Nuri Öztürk, açıklamasının sonunda, kadını dövmenin üçüncü bir yol olduğunu ve bir had ol-

duğu nedeniyle, bunun kamu otoritesinin işi ve hakkı olduğunu vurgular.

Ayette geçen "*darabe*" kelimesinin anlamı hakkında müfessirler hiçbir açıklama yapmamışlardır. Sözcüğün, bunun herkesin anladığı dövmek manasında olduğunu ayetlerin anlamını açıklarken gayet açık bir şekilde yapmışlardır. Bu kadar açık olan bir husus, *Öztürk* tarafından polemik konusu yapılarak, başkaları tarafından yanlış anlaşılma korkusu veya birtakım kesimlerin sevgisini kaybetme adına ayetteki bir kelimenin 30'dan fazla manasının olduğunu söyleyip ayetin anlamını bulandırmaya kalkışmaktadır. Bu, Kur'an'ın anlaşılmasına ve uygulanmasına karşı yapılmış büyük bir saygısızlıktır! Her ne kadar '*darabe*' kelimesi, *Y. N. Öztürk*'ün dediği gibi birçok anlama geliyorsa da, Kur'an'ın pratik uygulaması olan sünnete baktığımızda, ayetteki '*darabe*' kelimesinin anlamı hakkında ne Rasûlullah'a, ne de Raşid halifelere bir soru sorulmadığını, tam aksine, Rasûlullah'ın açıklamaları ve sahabenin uygulamalarının bu ayeti en güzel şekilde tefsir ettiğini anlarız. Yine, Sayın *Öztürk*,

"Onları (kadınları) evden çıkarmanın ve onları bulundukları yerin dışına gitmek zorunda bırakmanın" kadını hafifçe dövmekle karşılaştırıldığında, hem insan psikolojisine hem de hukuk mantığına daha uygun olduğunu belirtmektedir. Zor uygulamanın ve evden çıkarmanın 'insan psikolojisine ve hukuk mantığına uygunluğu'nu kavrayabilmiş değiliz maalesef!

Ayetteki emrin kesin olarak dövmek anlamında olduğu, birçok hadis-i şerifte geçmektedir. İşte bunlardan bazıları: Rasûlullah buyurmuştur ki: "*İyilikte size itaat etmediklerinde, onlara hafif şekilde vurun.*"¹⁶ Buradaki iyilik kavramı önemlidir. Bu, erkeğin eşine olur olmaz şeylerde el kaldırmasının değil, önerdiği iyilikte kendisine uymaması halinde uygulayacağı bir tavır olduğunun Rasûlullah tarafından bizzat açıklanmasıdır.

Yine dövmenin mübah olmasına rağmen, alimler, bu davranışı Rasûlullah'ın şu sözü dolayısıyla terketmenin daha üstün olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Rasûlullah (s.a.v.) buyurur ki: "*Sizin hayırlılarınız (eşlerini) dövmez.*"¹⁷

Aişe'den (r.a.): "*Rasûlullah (s.a.v.), hiç kimseyi dövmeyi; ne bir kadını, ne de bir hizmetçiyi. Ancak*

Allah yolunda yaptığı cihad başka..."¹⁸

Abdullah b. Zem'a, Rasûlullah'ın şöyle konuştuğunu işitmiştir: "Kadınları zikretti (onlar hakkında öğüt verdi ve şöyle buyurdu:) "Sizden biri kadınına köle celdesi gibi celde vuruyor ve belki de gününün sonunda onun yatağına yatırıyor..." (Buhârî, 13/73) Bir rivayette ise: "Sizden biri kadınına hayvana vurur gibi niçin vuruyor? Sonra belki de onunla kucaklaşıyor."¹⁹ buyurmuştur.

Rasûlullah'a soruldu:

"Kadının bizim üzerimizdeki hakkı nedir?"

Rasûlullah: "Acıktığında yedirmen, giyecek gereksinimi olduğunda giydirmen, yüzüne vurmaman, onu çirkin hale getirmemen ve ev(inin) dışında onu yatakta yalnız bırakmamandır."²⁰ buyurdu.

Yine bir diğer hadislerinde şöyle buyurmuşlardır:

"Erkek, karısını yatağa çağırdığında kadın onu reddederse, melekler ona sabaha kadar lânet ederler."²³

Rasûlullah, erkeklerin en hayırlılarını "Kadınları dövmeyenler olduğunu belirtirken," kadınlar hakkında da, "En hayırlı kadın, baktığında sana mutluluk veren, emrettiğinde sana itaat eden, yokluğunda malını ve nefsinin koruyandır" buyurmuştur.

Bütün bu zikrettiğimiz hadisler, ayette zikredilen 'darabe'nin dövmek manasında olduğunu açıklamaktadır. Fakat burada kastedilen sadece erkeklerin kadınlarını dövebilecekleri değil, onların iyiliğe itaat etmediklerinde dövülebilecekleri, eşlerini dövmeyen erkeklerin en hayırlılar olduğu ve bunun yanı sıra en hayırlı kadının da, görevlerini yerine getiren kadın olduğudur.

İbn Abbas'dan (r.a.) rivayetle: "...(Ömer:) "Biz, Kureyş topluluğu, kadınlara hükmeden bir kavim idik. Ensâr'ın yanına geldiğimizde onları, kadınları onlara hükmeden bir kavim bulduk. Bundan sonra bizim kadınlarımız da Ensar kadınlarının huyunu almaya başladılar. Bir gün karıma kızdığım da bana karşılık verdi. Bana karşı söz söylemesini men' ettim. Karım: "Benim sana karşılık vermeme neden men' ediyorsun? Vallahi Rasûlullah'ın (s.a.v.) zevceleri bile ona karşılık veriyorlar. Onlardan biri bütün gün akşama kadar kendisini terk ediyor." dedi. Bundan korktum ve ona: "Onlardan bunu yapan hüsrana uğramıştır" dedim. Sonra elbisemi toparladım, inerek Hafsa'nın yanına girdim. Ona: "Ya Hafsa!

Sizden biri Rasûlullah'a bir gün geceye kadar kızıyor mu?" diye sordum. Hafsa: "Evet" dedi. Ben de: "Hüsrana uğradın," dedim."²²

Esmâ binti Ebi Bekir, babasına gelerek kocası Zübeyr'i şikayet eder. Hz. Ebu Bekir, kızına "Ey kızım evine dön. Eğer kocana iyi davranarak sabredersen Cennet'e girdiğiniz zaman orada da onun eşi olursun" der.²³

Sahabe dönemindeki geçimsizliğin sebeplerinden birisi de rivayet olduğuna göre siyasi görüş ayrılığıdır. Ebu'l-Esved'in, hanımı Ümmü Avf'ın kabilesi arasında oturduğu, bu kabilenin Hz. Osman taraftarı olduğu ve Ebu'l-Esved'in ise Hz. Ali yanlısı olduğu rivayet edilmektedir. Bu sebeple eşiyle Ebu'l-Esved arasında tartışmalar çıktığı ve Ebu'l-Esved'in eşine kötü muamelede bulunduğu anlaşılmaktadır.²⁴

Hz. Ömer'in kadınları dövdüğüne dair rivayetler mevcuttur. Hatta Hz. Peygamber döneminde Hz. Peygamber'in "Kadınları dövmeyiniz" emrine itiraz edenlerden biri olarak Hz. Ömer'in adı kaynaklarda yer almaktadır.²⁵ Hz. Ömer'in bu konudaki görüşüne göre erkeğin eşini dövmesi sorgulanmamalıdır. Belki adamın dövme sebebi anlatılamayacak kadar gizli olabilir.²⁶

"Erkek karısını dövmesinden dolayı sorumlu değildir" hadisi zayıf bir hadistir.²⁷ Bu sözün Hz. Ömer'e ait olduğu da söylenmiştir. Yukarıda geçtiği üzere, Hz. Ömer bu konuda sorgulanma olayını ortadan kaldırmaktadır. Fakat bunun genele ait bir husus mu, yoksa kendisine müracaat eden şahsa karşı verdiği bir cevap mı olduğu bilinmemektedir. Biz, bunun şahsa karşı verilmiş husûsi bir fetva olduğu düşüncesindeyiz. Kendisinden emin olunan bir şahsın hanımını dövdüğü söylenince, Hz. Ömer, o kişiye karşı duyduğu güven ve akl-ı selimliğinden dolayı, bu işi sanki boş yere yapmadığını söylercesine onun bu hususta sorgulanamayacağını söylemiştir. Değilse bunu herkesin uygulayabileceği, delileri, ahmakları, Allah'tan korkmayan, eşine adil davranmayan erkekler için söylememiştir!

Rasûlullah'ın dövmeyi hoş görmemesine rağmen, sahabenin bu hususta bazı zamanlar -sahabenin ifadesiyle- ileri gittiği dahi gözlenmiştir.

Esmâ binti Ebi Bekir es-Sıddik'tan rivayet edildiğine göre, o şöyle demiştir: "Ben, Zübeyr b. Avvam'ın yanındaki kadınların dördüncüsüydim

(Dördüncü eşiydim). Bizden birine kızdığında, ona elbise askısı ile vurur, öyle ki, onu eşinin üstünde kırdı. Bu konuda Zübeyr şu beyitleri söyler:

Eğer bu kadınların yanlarında çocukları olmasaydı, onları döverdim."²⁸ Yine Zübeyr'in eşlerine karşı çok şiddetli olduğu, onların üzerinde birkaç elbise askısını kıldığı rivayet edilir.²⁹

İbn Hazm diyor ki: "Kadının dövülmesi, acı veremeyecek, kırmayacak, yaralamayacak, eti zedelemeyecek şekilde olmalıdır... Kanun koyucu dövmeyi mübah kılmuş; ancak yaralamayı, kemikleri kırmayı, eti ezmeyi mübah kılmamıştır..."³⁰

Kısacası, İslam her ne kadar erkeğin eşini -maruf olan durumlarda- dövmesini mübah olarak karşılarsa da, Rasûlullah'ın bu yönde eşlerine karşı göstermiş olduğu tavır bizim örnek almamız gereken tavır olarak karşımızda durmaktadır. Kadın, hayat arkadaşımızdır. Aramızda çıkan problemleri, huzursuzlukları ancak konuşmakla çözebiliriz. Ömür boyu kadını dövmekle, ne mutlu bir hayat yaşanır, ne de yaşatılır! Müslümanların, örnek bir aile müessesesini gözler önüne sermeleri için bu konuda hassas olmaları gerekir.

DİPNOTLAR:

1. (Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 9/IX, 1969 tarihli nüsha) *İslam'da Kadın Hakları*, İslamiyette Kadın Öğretimi, Prof. Dr. M. Tayyib Okıç, c. 2, s. 13'den naklen.)

2. Nisa, 4/34.
3. M. Fuad Abdulkaki, *Mu'cemu'l-Müfrehes li'l-Kur'ani'l-Kerim*, "Ne-şe-ze" md.
4. Rağib el-İsfahani, *Müfredat*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, ts.s. 493
5. Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İst. c. 2, s. 558
6. Şevkani, *Fethu'l-Kadir*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1997. c. I/587-588
7. Nesefi, Daru'l-Fikr, Beyrut, ts. I/223-224
8. Prof. Dr. Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Konya, 1988, s. 182 vd.
9. Güler İlhami, Kur'an'da Kadın-Erkek Eşitsizliğinin Temelleri, *İslami Araştırmalar Dergisi*, Kadın Özel sayısı, s. 302.
10. Nisa, 4/128.
11. Kurtubi, *el-Cami' li Ahkani'l-Kur'an*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1989, V/171; Sâbûnî, *Safve'u't-Tefâsir*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1992. I/520.
12. Seyyid Kutub, *Fi Zılal-il Kur'an*, Dünya Yayınları, İstanbul, 1990.III/69
13. Şevkani, *Fethu'l-Kadir*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1997. c. I/587-588; İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azîm*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1997, c. I, s. 503-504.
14. Sabuni, a.g.e., I/526
15. Öztürk, Yaşar Nuri; *Kur'an'daki İslam*, Yeni Boyut Yay., İst. 1995, 11. baskı, s. 554-555
16. İbn-i Cerir et-Taberi, 8/311
17. Sâbûnî, *Ravaiu'l-Beyan*, Dersaadet, ts., c. I, s. 441; Beyhaki rivayet etmiştir.
18. Müslim, 7/80.
19. Buhari, 10/333, Müslim, 8/154.
20. Ebu Davud, Kadının Kocası Üzerindeki Hakkı babında, hadis no: 2142; İbn-i Kesir, a.g.e., I/492.
21. İbn-i Kesir, a.g.e., I/504)
22. Buhari, 11/188; Müslim, 4/190; *Tahrirul Mer'e*, M.A. Şakka, İslamoğlu Yay., İst. 1996, c. 4, s. 174.
23. Abdurrezzak, *el-Musannef*, XI, 302, Rıza Savaş, *Raşid Halifeler Döneminde Kadın*, Ravza Yay., s. 136
24. Rıza Savaş, a.g.e., s. 137.
25. İbn Sa'd, *et-Tabakat*, VIII, 205; Rıza Savaş, a.g.e., s. 137.
26. Rıza Savaş, a.g.e., s. 137.
27. *Canii's-Sağır*, no: 6365; Şakka, a.g.e., c. 4, s. 182.
28. Zemahşeri, *Keşşaf*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1995, c. I, s. 497.
29. Zemahşeri, a.g.e., c. I, s. 497.
30. *Muhalla*, İbn Hazm, 10/41; Şakka, a.g.e., c. 4, s. 183.

TESETTÜRDE

Manifatura - Tuhafiye -
Konfeksiyon

Tüm Mesture Çeşitli ve
Düğün İhtiyaçları

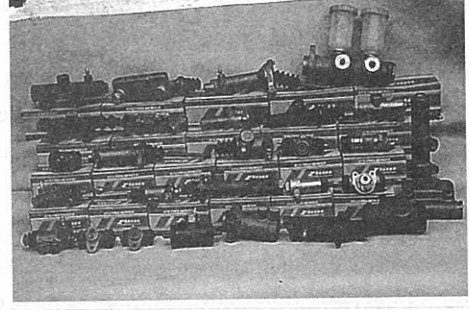
Hüseyin ve Ali BAĞCI

☎ : 350 41 82

Mevlana Çarşısı Katlı Otopark Üstü No: 12-13 KONYA

Mehir

YAZ 1998

ÖZDEN

OTOMOTİV

Oto Yedek Parçaları İmalat
San. ve Tic. Ltd. Şti.

FREN ANA MERKEZLERİ

DEBRİYAJ MERKEZLERİ

TEKERLEK MERKEZLERİ

MARŞ DİNAMO

ÖN PİNYON KAPAKLARI

İMALATI

TEL: (0.332) 233 41 62 Motorlu Sanayi Çarşısı Reyhani Sokak No : 12

TEL: (0.332) 233 41 62 Motorlu Sanayi Çarşısı Uluşan Sokak No : 11

Fax: (0.332) 23361 02

42300 - KONYA / TÜRKİYE

TANZİMAT'TAN GÜNÜMÜZE

KADIN (1)

Halil UYSAL

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E

Türkiye'de meydana gelen değişimler Tanzimat'la birlikte bir dönüm noktasına gelmiştir. Gerçekte Tanzimat denilen olay, 19. asrın başları ile sonlarına yaklaşan bir süreç içinde gerçekleşen bir takım yenileşme ve değişim hareketlerinin bileşkesidir. 1839 yılı ise, Türkiye'yi yönetenlerin batılılaşmaya karar verip, onu resmen kabullendikleri ve dünyaya ilan ettikleri tarihi dile getirir.

Kadın Tarihi açısından Tanzimat Fermanı'na baktığında, içerikte kadınlara özgü düzenlemelerin olmadığı görülür. Ancak Tanzimat'ın getirdiği yenilik hareketleri, dolaylı olarak kadınları da etkilemiştir. Daha doğrusu Osmanlı kadınının yaşadığı değişim ve dönüşüm, Tanzimat'la birlikte yeni bir renk kazanmıştır. Cumhuriyet'le birlikte bu renk, bir ton daha koyulaşmış ve kadınlar, Modernizm tualinde gözülcü renkli boyalar olarak yerlerini almışlardır...

Birinci Bölüm

TANZİMAT DÖNEMİ

1839

Tanzimat-ı Hayriye fermanı ilan edildi.

1842

Avrupalı ebeler, İstanbul Tıbbiyesi'nde kadınlar için ebelik kursu açtılar. Burada eğitim mankenler üzerinden veriliyordu. Ayrıca, ebe hanımların mesleki uygulamalar sırasında yanlarında erkek bulunmaması şartı getirilmişti. Ancak, bazı dersleri erkek hocalar anlatıyordu. Okul ilk mezunlarını 1845'te verdi. Diplomalarını padişahın huzurunda alan mezunların 10'u müslüman, 26'sı hristiyanı.¹

1847

Kız ve erkek çocuğa eşit miras hakkı tanıyan irade-i seniyye yayınlandı.

1847

Esir alım-satımı yasaklandı. Cariyelik kaldırıldı.

1848

Divan şairi Leyla Hanım (? - 1848) vefat etti.²

Leyla Hanım İstanbul'da doğdu. Doğum tarihi kesin olarak bilinmiyor. Kazasker Moralızade Hamid Efendi'nin kızıdır. Dayısı Keçecizade İzzet Molla'dan ders gördü. İlk şiir zevkini ondan edindiği, şiirlerini ona düzelttiği söylenir. Mevlevi tarikatına bağlı idi. Yaptığı evliliğin bir hafta sonra boşanmayla bitmesi tüm yaşamı süresince onu çok etkilemiştir.³ Şiirlerinden dilediğince yaşadığı, eğlenceye bol zaman ayırdığı, özgürlüğü sevdiği, çevresinden gelen eleştirilerin hiçbirine aldırmadığı; 2. Mahmud'a ve kızkardeşi Esmâ Sultan'a yazdığı kaside ve manzumeden de son yıllarında geçim sıkıntısına düştüğü anlaşılmaktadır.

2. Mahmut'a sunduğu "Ey Şah-ı cihan, eyleye Hak ömrünü efzun" diye başlayan şiiri, padişah tarafından ağıraksak semai şarkı olarak bestelenmişti.

Divan'ı üç kez basılan⁴ Leyla Hanım, şiirlerinde Mevlana'yı övmekle birlikte gazellerinde beşeri aşka yer vermiş; "Meclisi hazırla ne derlerse desinler. Güzelce içki iç, ne derlerse desinler" gibi topluma meydan okuyan, aşk ve eğlenceye çağıran şiirleriyle tepki çekmişti.

Galata Mevlevihanesi'ne gömülen Leyla Hanım, isyanı, hazır cevaplığı ve şiirleriyle tarihteki yerini aldı.⁵

1856

İslahat Fermanı ilan edildi.

1858

İstanbul, Sultanahmet'te ilk Kız Rüştîyesi (lise) açıldı. Bu dönemde İstanbul'da 13 Erkek Rüştîyesi vardı.

Kız Rüştîyesi'nin ders programı şöyleydi:

1. Sınıf: Ulûm-ı Diniyye, Ahlak, Mâlûmat-ı Nâfia, Lisân-ı Osmânî, Hesap, Sülûs, Rik'a.
2. Sınıf: Ulûm-ı Diniyye, Arabî, Fârisî, Hesap, Tarih, Sülûs, Rik'a, Hıyâtet (terzilik).
3. Sınıf: Arabî, Fârisî, Lisân-ı Osmânî, İmlâ, Hesap, Coğrafya, Ulûm-ı Diniyye, Kırâat-ı Türkiye, Tarih, Sülûs, Rik'a, Nakış.
4. Sınıf: Ulûm-ı Diniyye, Kırâat-ı Türkiye, Arabî, Fârisî, Lisân-ı Osmânî, İmlâ, Hesap, Coğrafya, Medhal-i Kavâid, Tarih, Sülûs, Rik'a, Nakış.

1860

Agâh Efendi ve İbrahim Şinasi'nin birlikte yayınladıkları Tercüman-ı Ahval gazetesinde "Türklerde Evlilik İlişkileri" ele alındı ve Şinasi "Şair Evlenmesi" adlı oyununu yayınladı. Türk tiyatrosunun ilk basılı metni olan bir perdelik komedide şair Müştak Bey'le sevgilisi Kumru Hanım'ın başından geçenler anlatılıyordu.

1861

Şair Şeref Hanım (1809-1861) vefat etti.

Şeyhülislam Aşir Efendi soyundan Müderris Şair Mehmed Nebil Bey'in kızı olan Şeref Hanım, edebiyat kültürünü ailesinden aldı. Yaşamına ilişkin yeterli bilgi yoktur. Mevlevi Tarikatına girip, Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Osman Salahaddin Dede'ye bağlandığı bilinmektedir. Şiirlerinin çoğu tasavvufi nitelikli olan Şeref Hanım'ın uyumlu bir dil ve güçlü bir teknikle yazdığı şiirlerinden oluşan Divan'ı iki kez (1867, 1875) basıldı.

1862

Namık Kemal, kadınların eğitimi sorununu ele alan "Terbiye-i Nisvan Hakkında Bir Lâyiha" adlı ma-

kalesini, Şinasi'nin çıkardığı Tasvir-i Efkar gazetesinde yayınladı. Daha sonra kendi yönetiminde çıkan İbret gazetesinde de Osmanlı toplumunda kadının ezikliğine karşı çıkan "Aile" başlıklı makalesini yayınladı. Namık Kemal'e göre, aile ve ulusun çöküşünün en önemli nedenlerinden birisi kadınların bilgisizliği idi.

1865

İlk kız sanat okulu Ruscuk'ta Mithat Paşa tarafından açıldı.

1868

Günlük Terakki gazetesi pazar günleri kadınlar için bir ek vermeye başladı. Gazete'de, "Türk kadınlarının Avrupalı kadınlar gibi eğitim görmelerini isteyen, evlilikteki aşağı durumlarını kınayan, toplumsal yaşama katılımdaki geri kalmışlıklarını vurgulayan bir dizi makale yayınladı.

1869

Maarif-i Umûmiye Nizamnâmesi yayınlandı. Bir bütün olarak eğitimi ilgilendiren bu Nizamnâmenin Sıbyan Mektepleri'yle ilgili hükümlerine göre devam mecburiyeti erkekler için 6-10, kızlar için 7-11 yaşları arası olarak belirlenmişti. Bir mahalle veya köyde iki Sıbyan Mektebi varsa bunlardan birisi kızlara ayrılacaktı. Yoksa, yeni bir mektep açılana değin kızlar da erkeklerin gittiği Sıbyan Mektebi'ne gidecek, fakat erkeklerden ayrı sıralarda oturacaklardı. Nizamnâme'de her ne kadar Sıbyan Mektebi hocalarının kadın olması isteniyorsa da, kadın öğretmen yetişinceye kadar, yaşlı ve tecrübeli, iyi ahlak sahibi erkek hocalardan da faydalanılacaktı.

1869

İstanbul, Yedikule'de Kız Sanayi Mektebi açıldı.

1869

Kadınlar için ilk süreli yayın, Terakki-i Muhadarat yayınlanmaya başladı. 15 Haziran 1285-20 Ağustos 1286 tarihleri arasında Ali Raşit tarafından 48 sayı olarak yayınlanan dergi, dönemi ve kadının konumunu eleştiren, cinslerin eşitliğini, tek eşliliğin üstünlüğünü savunan, çoğu başlıksız kadın mektuplarından oluşuyordu.

1870

Dârü'l-Muallimât (Kız Öğretmen Okulu) açıldı.

1872

Namık Kemal, bir yazısında Osmanlı kadınlarının durumlarıyla ilgili olarak şunları söyledi:

"Kadınlar ne zamana kadar kocalarını yaşmak, ferace konularıyla bunaltarak sabahlara kadar uykusuz bırakacaklar?... Analar ne zamana kadar kızlarını satılık meta gibi yıllarca her gün esirci bakışlı gö-rücünün arayıcı bakışlarına sunduktan sonra, he-diyelik cariyeye gibi, gönülünün yatıp yatmadığını bir kerecik bile sormaya gerek duymaksızın, kendi be-ğendikleri bir adamın eline teslim edecekler?..."

1873

Tersane işçilerinin grevine karıları ve kız kardeşleri de katıldı.

1873

Dârü'l-Muallimât (Kız Öğretmen Okulu) ilk 17 me-zununu verdi ve ilk 6 kadın öğretmen, Fahriye, Mü-nire, Fatma, Nigar, Zehra ve Hatice Hanımlar Kız Rüştîyesi'ne atandılar.

1875

İstanbul'da Amerikan Kız Koleji açıldı.

Kadınlara yönelik hazırlanan Vakıf Yahud Mürebbi-i Muhadderat adlı dergi yayınlanmaya başladı. Dergi yayın ilkesini "kadınlara dair nâfi şeylerden bah-seder" tümcesiyle açıkladı.

Trabzon, Konya, Girit ve Bosna'da taşra Kız Rüştîyeleri açıldı.

1876

İstanbul'daki Kız Rüştîyeleri'nin sayısı 9'a çıktı.

İkinci Bölüm

1. MEŞRUTİYET DÖNEMİ

1876

1. Meşrutiyet ilan edildi.

1876

Osmanlı İmparatorluğu'nun iç ve dış siyasetinde ka-

rışıklıklara yol açan, 2 konsolos ve 6 isyancının öl-dürülmesine neden olan, Bulgar bir kızın Müslüman olmasıyla başlayan Selanik olayı meydana geldi.

Olay şöyle gerçekleşti:

"Selânik'e gitmek üzere trene binen bir Bulgar kızı, nasıl olduysa Müslüman olduğunu ve hükümet ko-nağına gideceğini ağzından geçirir. Tren me-murlarından bir Hristiyan ve bir Yahudi, bu bilgiyi Selanik'teki Amerikan Konsolosu'na ulaştırırlar.

Amerika'nın Selanik Konsolosu ise, Rum asıllı ve Rus uyruklu Perikli Lazari adında birisidir. Lazari adlı bu garip konsolos, Bulgar kızın inceceği is-tasyona Rum ve Bulgarlardan oluşan yüz elli kişi ge-tirir. Olay çıkarmak üzere hazırlanan kalabalık, tren-den inen kızı, Müslüman olduğunu söylemesine rağmen feracesini yırtarak, Amerikan Kon-solosluğu'na götürür.

Bu arada olaya şahit olan birkaç Müslüman, Bulgar kızı kurtarmaya çalışırlar. Kendi dinlerinden bir kıza karşı yapılan hareketi hazmedemeyen Müslümanlar, ertesi gün Valilik önünde toplanırlar. Vali'den kızın kurtarılmasını isteyen binlerce kişi, istekleri ger-çekleşinceye kadar Selimpasha Cami'sinden çık-mayacaklarını belirtirler.

Olay yerine gelen Fransız ve Alman konsolosları, kalabalığın dağılması için, kızın kendi isteğiyle Amerikan Konsolosluğu'nda bulunduğunu an-latmaya çalışırlar. Fakat halk ne konsolosları, ne de valiyi dinlemez.

Zabıtalarmın galeyana gelen halkın her şeyi ya-pabileceğine dair uyarılarına rağmen, camiye giren iki konsolos öldürülürler. Sonunda Bulgar kızın hü-kümete teslim edilmesiyle kalabalık dağılır. Fakat olayın İstanbul'a duyuması sonucu elçilikler toplantı yapıp, Selanik'e savaş filoları gönderirler. Fransa, Almanya, Rusya, Avusturya ve İtalya devletleri, olayları çıkaranların ve konsolosları öldürenlerin Babîlî tarafından şiddetle cezalandırılmasını is-terler.

Filoların karaya asker çıkarmasına fırsat vermeyen Osmanlı hükümeti, birçok memuru sorguya çeker, valiyi azleder ve altı kişiyi de limanda idam eder."

1878

Üsküdar'da kız sanat okulu açıldı.

1879

Şemseddin Sami, kadın sorununa yönelik eşitlikçi yaklaşımlar içeren "Kadınlar" adlı ilk Osmanlıca risaleyi yayınladı. Kadınlar risalesinin temel amacı, aile kurumunda gerçekleştirilebilecek iyileştirmelerle yeni kuşakların daha iyi yetişmesinin sağlanması ve bu sayede toplumsal düzenin çıkarmasına, özelde Osmanlı İmparatorluğu'nun geri kalımlılığına çözüm bulmaktır.

1880

"Aileye, yani kadınlara, çocuklara ve ev işlerine müteallik mebahis-i mütenevviayı câmi mecmuadır" ibaresiyle Aile dergisi yayımlandı. Kadınları pek çok konuda bilgilendirmeye çalışan dergide imza yoktu, ancak yazıların hepsi Şemseddin Sami'nin kaleminden çıkmaydı.

1880

Kızlar için ilk İdâdi açıldı. 2. Abdülhamit döneminde açılan okul için Bâbüali Caddesi'nde bir konak kiralandı. Okulda Avrupa standartlarında eğitim veriliyor, Türkçe ve Genel Kültür derslerinin yanı sıra Fransızca, Almanca, İngilizce, Müzik ve Elîşi dersleri de yer alıyordu. Ancak ilgisizlik nedeniyle okul iki yıl sonra kapandı. Çünkü kızlar İdâdi'de okuyacak seviyeye gelene kadar evleniyorlardı. Evlenmeseler bile, halk kızlarını o yaşta okula göndermek istemiyordu. Gönderenler de Öğretmen Okulu'nu tercih ederek, kızlarının bir meslek sahibi olmasını amaçlıyorlardı.

1882

Nüfus sayımlarında (İstanbul'da) kadınlar da sayılmaya başlandı.

Ahmet Mithat Efendi, Dürdane Hanım adlı romanını yayınladı. Romanın konusu kısaca şöyledir:

Yirmi sekiz yaşlarında bir dul olan Ulviye Hanım, babası da ölünce İstanbul'daki yalısında yaşlı annesi, hizmetçi ve uşaklarıyla yaşamaktadır. Yalının önü deniz, üç yanı bahçedir. Komşu yalı sahibi Halvetî Efendi'nin rahmetli ilk karısından kızı Dürdane

onsekiz yaşlarındadır. iki yalı halkı arasında tanışıklık yoktur. Ulviye, Dürdane'yi merak eder, bazı sırları olabileceğini düşünür, araştırır. Becerikli bir kadındır, erkek kılığına da girer, pekçok erkekten daha kuvvetlidir. Bir gece Ulviye, iç taksimatını öğrendiği komşu yalı bahçesine geçer. Dürdane'nin penceresine tırmanır, odada bir erkek görür. Dürdane'nin gizli sevgilisidir bu...

1883

İnsaniyet dergisi yayınlanmaya başladı. Dergi, kadınları aydınlatmayı ilke edinmişti. Öyle ki, içinde, ansiklopedik bilgilerin yanı sıra, takvim ve yıldız sistemlerini de bulmak mümkündür.

İstanbul'da Dersaadet Kız Sanayi Mektebi açıldı.

1885

Üsküdar'da Nehari Kız Sanayi Mektebi adıyla iki okul açıldı.

1886

İstanbul'da, Üsküdar, Aksaray ve Cağaloğlu'nda üç yeni Kız Sanayi Mektebi daha açıldı.

1886

Arife Hanım yönetiminde, kadınlar için Şukufezâr dergisi yayınlanmaya başladı.

Çicek Bahçesi anlamındaki Şukufezâr dergisi onbeş günde bir yayınlanıyordu. Amacı, kadınların 'saçı uzun aklı kısa' olmadıklarını ispatlamaktır. Bu durum ilk sayıda şu sözlerle dile getiriliyordu:

"Biz ki saçları uzun aklı kısa diye erkeklerin hande-i istihzalarına hedef olmuş bir taifeyiz. Bunun aksini ispat etmeye çalışacağız. Erkekliği kadınlığa, kadınlığı erkekliğe tercih etmeyerek, çalışma ve iş görme yolunda sebatla adımlarımızı atacağız."

1887

Abdülhamit'in desteğiyle Mürüvvet gazetesi, kadınlar için Mürüvvet dergisi çıkarmaya başladı.

1889

2. Abdülhamit bir fermanla kadınların çarşaf giymelerini yasakladı. Bu dönemde yaşmak ve ferace giymekse yalnızca saraylılar için söz konusuydu.

Aynı zamanda bir zerafet göstergesi niteliği taşıyordu.

Yasağa rağmen Osmanlı kadınları arasında çarşaf kullanımı yaygınlaştı. Özellikle 1892'den itibaren Osmanlı kadınları arasında çarşaf moda oldu. Ancak hükümet bu kıyâfete karşı tavrını sürdürdü. İstanbul polisi elinde makas iki sene boyunca çarşaflıların etek ve pelerinlerini kesti.

1891

Nazilli'de Paspasköprülü Amelya takma adıyla Kadriye Hanım, ilk Müslüman Türk kadını olarak, sahneye çıktı. Kadriye Hanım Yozgat kadısının kızıydı.

1892

İstanbul'da ilk özel doğum kliniği açıldı.

Fatma Aliye Hanım, Muhâdarât adlı romanını yayınladı.

1895

Yazarlarının tamamı kadın olan, haftalık olarak yayınlanan Hanımlara Mahsus Gazete yayınına başladı.

Rasime Hanım, gazetede yayınlanan "Kadın Terbiyesi" başlıklı bir yazısında şunları söylüyordu:

"Hakiki iffet ve edeb ahkâmının umumî cereyanı, kadınları evde oturmaya, bir yere çıkmamaya veya çıktıkları zaman, sıkıca örtünmeye davet etmekten ziyade, ıslâh ve tenviri fikirlerine hizmet etmelidir."

1896

Fatma Aliye Hanım ve arkadaşları ilk kadın derneği Muhadenet-i Nisvan'ı (Kadın Dayanışması) kurdular.

1897

Fatma Aliye Hanım, Türk-Yunan Savaşı'nda yaralanan askerlere yardım amacıyla Cemiyet-i İmdadiye'yi kurdu.

1898

Şair Hatice Nakiye Hanım (1845-1898) vefat etti.

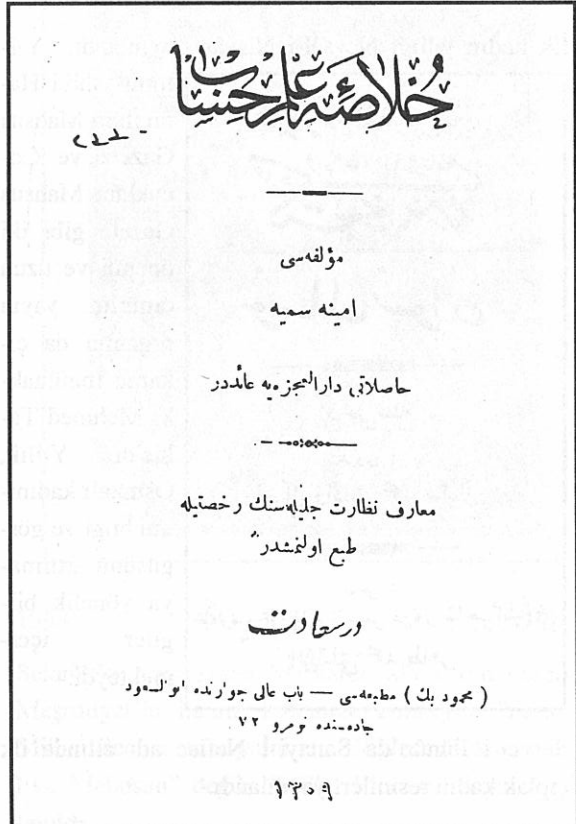
Müneccimbaşı Osman Said Bey'in kızı olan Nakiye Hanım Sıbyan Mektebi'nden yetişti. Hoca Mecid Efendi'den Farsça öğrendi. Dârülmualimât'ta Fars-

ça ve Tarih öğretmenliği yaptı.

Namık Kemal'in Zavallı Çocuk adlı oyununu Farsça'ya çeviren Nakiye Hanım, Lügat-ı Farisiye adlı çalışmasıyla gümüş madalya kazandı ve 1896'da öğretmenlikteki başarısı nedeniyle 2. Abdülhamid tarafından Şefkat nişanıyla ödüllendirildi.

1898

Emine Semiye Hanım ve arkadaşları, Selanik'te Şevket-i Nisvan derneğini kurdular.

Hülâsa-i İbn-i Hisab kitabının iç kapağı

1898

Şair-Yazar Makbule Leman Hanım (1865-1898) vefat etti.

Beşiktaş'ta doğan Leman Hanım, 5. Murad'ın Kahvecibaşı'sı Hacı İbrahim Efendi'nin kızı, Şurayı Devlet üyelerinden Şair Mehmet Fuat Bey'in eşi. Kız Rüştüyesi'nde okudu, daha sonra özel dersler aldı.

Beşiktaş'taki konaklarının selamlık bölümünü kız okulu haline getiren, kız öğrencilere Osmanlıca Dilbilgisi ve Farsça dersleri veren Leman Hanım, Ha-

nımlara Mahsus Gazete'nin başyazarlığını yaptı.

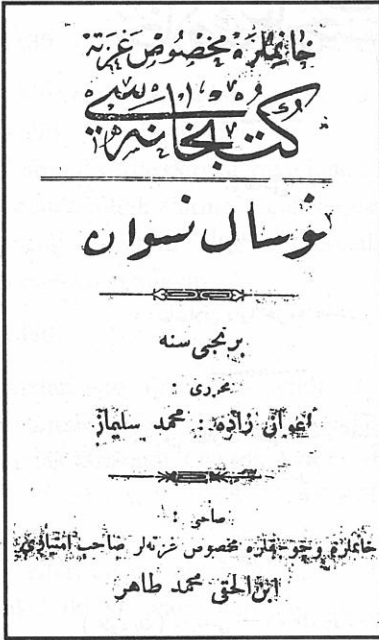
Edebiyatımızda gazetede sürekli yazıları yayınlanan ilk kadın yazar olan Leman Hanım, öykülerini Ma'kes-i Hayal adlı kitabında yayınladı, 2. Abdülhamit tarafından Şefkat nişanıyla ödüllendirildi.

1899

Osmanlı Hanedanı'nın tek kadın şairi, 2. Mahmud'un kızı, Adile Sultan (1826-1899) vefat etti.

1900

İlk kadın yıllığı Nevşâl-i Nisvân yayımlandı. Yıl-

lığın sahibi Hanımlara Mahsus Gazete ve Çocuklara Mahsus Gazete gibi iki önemli ve uzun ömürlü yayın organını da çıkaran İbnülhak-ki Mehmed Tahir'di. Yıllık, Osmanlı kadınının bilgi ve gör-güsünü artırma-ya yönelik bil-giler iç-er-mekteydi.

Servet-i Fünûn'da Sanayi-İ Nefise adı altında ilk çıplak kadın resimleri yayımlandı.

1900

Fuhuş vesikaya bağlandı.

1900

Halit Ziya Uşaklıgil, Aşk-ı Memnu adlı romanını yayınladı. Romanın konusu kısaca şöyledir:

Karısı kısa bir süre önce ölmüş, kırk beş yaşında varlıklı ve kibar bir adam olan Adnan Bey, konağında kızı Nihal ve oğlu Bülent'le yaşamaktadır. Bir gün İstanbul'un o zamanki gözde gezinti yerlerinden Göksu'da Firdevs Hanım adında, eğlence düşkününü bir dulla tanışır. İki aile arasında bir yakınlık kurulur. Firdevs Hanım, Adnan Bey'in ken-

disiyle evleneceğini ummaktadır, ama Adnan Bey, onun kızı Bihter'le evlenir. Bihter, Adnan Bey'den çok gençtir, neredeyse Adnan Bey'in kızı Nihal'in yaşındadır. Firdevs Hanım da bu evliliğe, Adnan Bey'in zenginliğini düşünerek razı olmuştur. Konağa gelin gelen Bihter, zamanla hatasını anlar: Kocası yaşlıdır. Bihter kocasının yeğeni macera düşkününü Behlül'e gönlünü kaptırır. Bihter'e uzun zaman kur yapmış ve sonunda muradına ermiş olan Behlül bu "yasak aşk"tan çabuk bıkar. Onun gözü Bihter'in üvey kızı Nihal'dedir; Behlül, Nihal'le nişanlıdır. Bu evlilik gerçekleşmek üzeredir ki, "yasak aşk" açığa çıkar, Bihter intihar eder, Behlül kaçır. Şimdi yanlış bir evlilik yapmış olan Adnan Bey'le mutsuz kızı gene eski yalnızlıklarına dönmüşlerdir.

1903

Mevlevi Şair Münire Hanım vefat etti.

Eski Sadrazamlardan Mehmed Derviş Paşa'nın kızı olan Münire Hanım, özel hocalardan Arapça ve Farsça dersleri aldı. Kerbala Mutasarrıfı Ali Rıza Paşa'yla evlenen Münire Hanım, Mevlevi Tarikatı'na girerek Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi Osman Salahaddin Dede Efendi'ye bağlandı. Şiirleri tasavvuf ağırlıklıdır. Mezarı Karacaahmet'tedir.

1905

İstanbul, Kadırga'da Ebe Mektebi ve Doğumhanesi açıldı.

1905

Batıcı akımın önde gelen isimlerinden Selahattin Asım, "Türk Kadınlığının Tereddidi" adlı kitabını yayınladı. Selahattin Asım, bu kitabında Türk kadınının çarşaf giyme, kapanma, çok eşlilik, boşanma, miras, kölelik, vb. gibi konulara ilişkin dinsel kökenli yasalar ve töreler yüzünden ağılanacak duruma düştüğünü, çok uzun süredir dinsel kurumların baskısı altında ezildiği için, doğal niteliklerini yitirip yozlaştığını dile getirdi. Ona göre, bu yasa ve töreler yalnız Türk kadınlarının değil, Türk erkeklerinin de gerileme ve yozlaşmasına neden olmuştu. Selahattin Asım, çözüm olarak şunu öneriyordu:

"Bu alandaki dinsel normların, kuramların, yargıların ve ilkelerin tümü, hem uygarlık hem de Türk kadını,

Türk halkı adına reddedilir ve reddedilmelidir.”

1906

Kırım'da Tercüman gazetesinin sahibi İsmail Gasprenski (Gaspıralı), gazetesine ek olarak bir kadın dergisi çıkardı. Yazı işleri müdürlüğünü kızı Şefika Hanım'ın üstlendiği Âlem-i Nisvân adlı bu dergi, Kafkasya'da yaşayan Müslüman kadınlara yönelikti. Kadınların yaşadığı kötü koşullar, çözüm önerileriyle birlikte işlenmişti.

Üçüncü Bölüm

2. MEŞRUTİYET DÖNEMİ

1908

2. Meşrutiyet ilan edildi.

1908

İlan edilen 2. Meşrutiyet'in hemen sonrasında kendini "İlmî, siyasî, hanımlara mahsus haftalık muşavver mecmua" olarak tanıtan Demet dergisi yayınlanmaya başladı. Dergi yayın amacını şöyle açıklıyordu: "Emelimiz pek saftır. Kadınlarımızın tenvir-i fikirlerine hizmet etmek, onlara haftada bir kere bir kaç ân-ı edebi ve ilmi imrâr ettirmek istiyoruz. Gazetemiz edebî, ilmî ve siyasîdir. Arasına eğlenceye dair zarif resimler de bulunacak ve muâsır olan herşey mesleğimiz dahilindedir. Yalnız mesleğimize tevâfuk etmeyen bir şey varsa o da sehâif-i cerâidde (gazete sayfalarında) görülecek itirazâta cevap verecektir. Bunu için gazetemizin mündericâtını tenkid etmek isteyenlerin fikirlerine yine bizim sahifelerimizin bir ma'kes-i sâdık olması arzusunu kâriâta izhâr ederiz." Demet'te Celal Sahir, Enis Avni, Mehmet Akif, Mehmet Emin, Selim Sırrı, Mithat Cemal gibi ünlü erkek yazarların yanı sıra, Ulviye (Bint-ül Asım Ulviye), Fatma Müzehher, Halide Salih (Halide Edip), Nigar bint-i Osman, Ruhsan Nevvare, İsmet Hakkı gibi kadın imzaları da yer aldı.

1908

Fatma Aliye Hanım tarafından, Nisvân-ı Osmaniye İmdad Cemiyeti kuruldu. Fatma Aliye Hanım, daha önce 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda da bu tür bir girişimde bulunmuş, arkadaşlarıyla birlikte askeriye için battaniye, bandaj ve iç çamaşırı gibi eşyaların

toplanmasını sağlamak amacıyla Cemiyet-i İmdadiye'yi kurmuştu.

1908

Selanik'te yayınlanan Mefharet adlı kadın dergisi, Meşrutiyet'in ilanını kutlamak amacıyla "Yaşasın Millet Meclisi" manşetini attı. Böylece ilk kez "Meclis-i Mebusan" değil, "Millet Meclisi" deyiimi kullanıldı.

1908

Mehâsin dergisi yayınlanmaya başladı.

Eylül 1908 - Kasım 1909 arasında 12 sayı çıkan Mehâsin, bir kadın dergisi olarak ilk kez renkli ve resimli olarak yayınlandı. Dergide kadınlıkla ilgili çeşitli konular dile getirildiği gibi, kadınlar için düzenlenen konferans metinleri de yayınlandı. Mahâsin'de dikkat çeken bir diğer özellik de günümüzde olduğu gibi promosyonlara yer vermesiydi.

1908

Selânik'te Kadın dergisi yayınlanmaya başladı. 26

Ekim 1908 - Mayıs 1909 tarihleri arasında 30 sayı olarak yayınlandı.

1908

(17 Aralık) Kadınlar, Meclis-i Mebusan'ın açılış görüşmelerini izlemek istediler. Konuyla ilgili haber Servet-i Fünûn dergisinde şu şekilde yer aldı:

"Geçen gün İslam kadınları İttihat Terakki Cemiyeti merkezine müracaatla Meclis-i Mebusan'ın resmi kütüshadıyla ictimaiyatında hazır bulunmak istediklerini söylemişler ve eğer Hristiyan kadınlarının bulunmasına müsaade edilirse kendilerinin de behemehal kafes arkasında müzakerâtı istimalarına müsaade edilmesini Hristiyan kadınlarına müsaade verilip de kendilerine verilmezse, geçenlerde İngiliz parlamentosu önünde İngiliz kadınlarının yaptığı gibi, nümayişler icrâ edeceklerini dermiyan eylemiştir."

1908

Selânik'te, Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi kuruldu. Din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin bütün Osmanlı kadınlarına açık olan dernek, kimsesiz kadınlara ve onların çocuklarına yardım etmeyi amaçlıyordu.

Her perşembe günü düzenli olarak toplanan dernek, üyelerini para ve çeşitli eşyalar toplamakla yükümlü kılıyor, düzenlenecek pazarlarla (şefkat pazarı) bu eşyaları satarak elde edilen geliri yoksul kadınlara veriyordu. Satılmayan mallar da yoksul kadınlara dağıtılıyordu. Dernek, piyango çekilişleri düzenliyor ve verilecek armağanlar toplanan eşyalar arasından seçiliyordu. Dernek üyelerinden Nadire Hanım, güftesi Recâizâde Mahmud Ekrem'e ait olan "Milli Şarkı"yı bestelemiş, şarkının notaları Kadın dergisi tarafından yayınlanarak geliri derneğe ait olmak üzere, satışa sunulmuştu. Dernek sadece yurtiçinde değil, yurtdışında da yardım faaliyetlerinde bulundu. Örneğin İtalya Messina'daki depreme yollanmak üzere 230 frank toplandı ve bu para İtalyan Konsolosluğu'na teslim edildi.

1908

Selânik'te, Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye kuruldu. Dernek bir yardım derneği olmasına karşın, eğitimi

temel amaç olarak benimsemişti. Okullar açmayı, okulların, özellikle kız okullarının eksiklerini tamamlamayı, yetim ve yoksul kız öğrencilere yardımı amaçlıyordu.

1908

Selânik'te Kırmızı-Beyaz (Jön Türklerin rengi) kulübü kuruldu. Kulübün amacı şöyle açıklanmıştı:

"... Bu muhterem kulübün maksad-ı teşkili, terakkiyat-ı edebiyeye, fenniyye ve ictimaiyyeden, muhadderat-ı Osmaniyeyi layıkıyla nasibdar eylemek ve bu suretle mensub oldukları millete, üzerinde yaşadıkları aziz vatana fazıl bir kuvvet, fazıl bir mevki-i bülehd hazırlamaktır ve yine öyledir."

Geniş bir dairesi ve kütüphanesi olan kulüpte resim ve nakış üzerinde çalışıldı, toplantılar düzenlenerek, kadınlar tarafından konferanslar verildi. Ayrıca dönemin kadın dergilerine yazılar gönderildi, yabancı dildeki yazı ve öykülerden çeviriler yapıldı.

1908

Müslim ve Gayrimüslim kadınların katıldığı ilk "kadın" konulu toplantı Selânik'te yapıldı.

1909

Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'ne bağlı olarak İstanbul'da bir 'Ahlak Zabıtası' oluşturuldu. Fuhuş yapan kadınları tespit etmekle görevli Ahlak Zabıtası'nın dikkat edeceği diğer bir konu da, vesikalı kadınların hastalık taşımasını önlemektir.

Ahlak Zabıtası'na bağlı açılan 'Polis Sanat Mektebi' ise geçim sıkıntısından kötü yola düşen kadınları kurtarma amacını taşıyordu. Kabataş'taki Edhem Paşa Köşkü'nde açılan mektepte, kadınlara çorap, fanile örgüsü ve terzilik dersleri verilerek meşru yoldan gelir kazanmaları sağlanırken fuhşun azaltılmasına çalışılıyordu.

1909

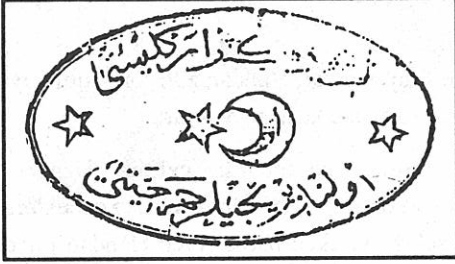
Halide Edip Hanım'ın girişimleri sonucu Teali-i Nisvan (Kadınları Yükseltme) Cemiyeti kuruldu.

1909

Madam Kolp, kız çocuklarını iyi ev kadını yapmak amacıyla Osmanlı Fransız Kız Mektebi'ni açtı.

1910

(16 Ocak) Karadeniz Ereğlisi Evlendiriciler Cemiyeti kuruldu.

Tunalı Hilmi Bey tarafından kurulan dernek ilk toplantısını İttihat ve Terakki Kulübü'nda yaptı. Derneğin amacı, evlenmekte zorluk çeken gençlere yardım olarak belirlenmişse de, nizamnamesinde kadın hakları ile ilgili gelişimin izleri görülebilir.

— خزانة خیریه ارطیس —

— بولند ریجیلر جمعی —

— نizamnamesi —

برنجی ماده - وطن، بوشلق، ذریبش زلف بوژندن تهلکده در.
بیشمش قیزلری دلیقانلیق بزان اوڭ اودرمک؛ بونلرک فقیه.
کیمسه اولانلریه او، تارلا، سرماییه، یاخود جفتجیلک
لوازمی تدارک ایتک :

باخصوص : قیزلرک اوز بوش، دلیقانلرک اون سکیز
باشندن اول اولنجه مهلرته ؛ عیسی اولانلری اولنجه کدن
آلقوبایه جالبشق ؛ بووقوللق کونلر تزد اووزون، مصرقی
کلنلی دوکونلر یاقق ؛ آقیرلقلر ایستهمک ؛ بونک هالی نکاحلی
قیمق ؛ قیزی، قوجه به کل دره، صانلقه ورمک اماملر ؛ عیخان
رلر، مأمورلر طرفندن قانونک تعیین اسیدیجی مقدارلر فاصله
مهر حق تحشیش ایستهمک ؛ احاصل یقیزلرک اولنجه انکی اویق
کی حاللرله، عاتارلرله جا، بیشرق بونری قضازدن قالدیرمق ؛
دوگون باهیلرک اولانلری دوکونه حصر ایدمکلری پا
مقابله تشویق ابله کلن، کوکی ایچین ملک، تارلا صانلق
یرمق ؛ یاخود اوپارمق خیره، معارفه، بق ایتدیزتمک ؛ خله

Cemiyet'in nizamnamesinin ön kapağı

1910

Bursa'da ipek üretiminde çalışan kadın işçiler grev

yaptılar. Grevin nedeni 7'ren 70'e kadın ve genç kızların düşük ücretlerle günde 15-16 saat çalıştırılmalarıydı.

1910

Osmanlı Kadın Derneği Sekreteri Kadriye İhsan, basında yayınlanmak üzere fotoğrafının çekilmesine izin verdi. Fakat bu fotoğraflar hiçbir yerde yayınlanmadı.

1910

Halil Hamit, İslâmiyet'te Feminizm yahut Âlem-i Nisvanda Müsâvât-ı Tâmmeye adlı kitabını yazdı. Kitapta şu düşüncelere yer veriliyordu:

"Kadınlar idari ve siyasi işlerde erkekler gibi birer yer aldıkları zaman anlaşılmalıdır ki, insanlık devri başlamıştır. insanlık, herkesin hukukça eşit olmasıdır. Hanımlarımızın ileride her şey olacaklarını kati olarak biliyorum. Fakat o mesut dakikalarda ben, bir beyaz ve soğuk taşla, bu sevince katılabileceğim ve tarafımdan torunlarım onları tebrik edebilecekler.

... Çocuklarınızın iyi, kadın lehine bir fikir sahibi olmaları için çalışmalı ve öyle terbiye etmelisiniz. Erkek çocuğunuz kadına düşman olanlardan nefret etmeli. Kız çocuğunuz hakkını bilmeli ve hak almak için kendinden kuvvet bulmalıdır."

1911

Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyeti kuruldu.

1911

Şair Fitnat Hanım vefat etti.

1842 yılında Trabzon'da doğan Fitnat Hanım Trabzon valisi Abdullah Paşa'nın kızıdır. İlk eğitimini babasının katibi Edhem Perdev Paşa'dan aldı. İstanbul'da Arapça, Farsça ve Hüsnü Hat dersleri aldı. Farsçası Hafız Şirazi Divanı'nı okuyabilecek kadar iyi olan Fitnat Hanım, ilk evliliğini küçük yaşta çok kışkanç bir kocayla yaptı. Kocasını, onun şiirle ilgilenmesini yasaklamış, kendisini oldukça güzel gösteren uzun kirpiklerini de kesmişti. Bu baskı nedeniyle şiirle ilgilenemeyen Fitnat Hanım, hatta ağırlık vererek Kurân yazdı.

Bir süre sonra kocasından ayrılan Fitnat Hanım, Damat Ferit Paşa'nın amcası Mehmet Ali Efendi ile evlendi. Ahmet Mithat Efendi'yle büyük bir aşk yaşadığı da bilinen Fitnat Hanım, Divan Edebiyatı geleneğine uygun biçimde şiir yazan kadın şairlerin en önemlilerindendir. Güçlü bir zekası, ince duygulu şiiri ile önplana çıkmıştır. Divan'ının yanı sıra felsefi konularla ilgili çalışmaları da vardır. Ancak bize kadar ulaşamamıştır.

1911

İstanbul'da Fatma Nesibe Hanım tarafından düzenlenen, kadınların durumunu içeren ve zaman zaman erkekleri düşman ilan eden "Beyaz Konferanslar" büyük ilgi uyandırdı. Bu konferanslardan birisinde Fatma Nesibe Hanım, şunları söylüyordu:

"Ah! Şu zaif kollarımda kuvvet olsaydı, hilkat (yararılış) bana bir demir pençe, sert bir kalb verseydi, yapacağım ilk iş, birçok erkeğin kafasını paralamak olacaktı... Fakat ma'nen! Bunu kabul edemeyiz hanımlar! İçinizde, saçlarımın uzunluğuna rağmen en akılsız ben olduğun halde... Her asrı tetkik ediniz; erkeklerin hep fena, mel'un hatalarla tesis ettikleri avakı (sonuçları) işhad ediyorum (tanık gösteriyorum)... Herhalde onların yüzde doksan dokuzundan akıllıyım! Bir kere, yine kainatın en büyük kanunu olan sabrın, tahammülün bizde bitmez tükenmez hazineleri var. Fakat onlarda?.. Biz mütehassis, ince, rakikiz (kırılgan). Fakat onlar?.. Zekâmız birçok siyasetin -çünkü yaptıklarını gördük- mürebbisi olacak kadar metindir. Fakat onların?..

Size metanet tavsiye ederim hanımlar. Bugünkü ictimayı yapanlar, düşünölsün ki, kadınlardır. Demek, ciddi ve sabit bir adım atılıyor. Bu ilk adım!.. Şüphesiz ikincisi de atılacak ve madem ki yürünüyor, bunu diğerleri takip edecektir.

Ah yirminci asır! Ey muhterem kadın asrı! Sen, ilk mes'ud! Seni takip edecek zamanlardan artık eminiz..."

1912

Balkan Savaşı'nın çıkmasının ardından Müdafaa-i Milliye Osmanlı Hanımlar Heyeti, Darülfunun'da iki konferans düzenledi ve orduya yardım için top-

lantıya katılanlardan bağış topladı.

1912

Himaye-i Etfal (Çocuk Esirgeme Kurumu) kuruldu.

1912

Halide Edip Adivar, Handan adlı romanını yayınladı. Romanın konusu kısaca şöyledir:

Refik Cemal, Neriman'la evlidir. Handan, Neriman'dan üç yaş büyüktür ve kardeş çocuklarıdır. Daha sekiz aylıkken babası ölen Handan'ı aydın bir adam olan amcası, kendi kızlarıyla birlikte büyütmiş, kolejde okutmuş, ona özel öğretmenler tutmuştur. Bu öğretmenlerden Nâzım, 2. Abdülhamit'in istibdat yönetimini devirmek isteyen ihtilalci gençlerden biridir; Handan'ı sever, onunla evlenmek ister. Handan, Nâzım'ı beğenmesine rağmen, onun kendisine daha çok bir ölkü arkadaşı aradığı düşüncesiyle bu teklifi reddeder ve Hüsnü Paşa adında zengin ve maddi bir adamla evlenir. Nâzım tutuklanmış, Handan'a iki mektup yazarak hapisanede intihar etmiştir. Handan kocasıyla Londra'da bulunmaktadır. Refik Cemal de konsoloslukla Londra'ya gidince, karısının yeğeni Handan'ı orada tanır ve Handan'a aşık olur...

1912

Türk kadınları ilk kez peçesiz olarak Amerikan Se-fareti'nde verilen bir davete katıldılar.

1912

Türk Ocağı'nda kadınlı erkekli toplantılar düzenlenmeye başladı.

1913

(28 Mayıs) Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-u Nisvân Cemiyeti, Nuriye Ulviye Hanım başkanlığında kuruldu. II. Meşrutiyet dönemi kadın dernekleri içinde, feminist olarak tanımlanabilecek tek dernek olan Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-u Nisvân Cemiyeti'nin Kadınlar Dünyası adlı bir yayın organı bulunmaktaydı. Mezhep ayrımı göstermeksizin her Osmanlı kadınına aslı, isteyen ecnebî kadınları da yardımcı üye olarak kabul eden dernek, Osmanlı kadınlarına yeni bir rol kazandırmayı ve kadınların harekete geçmesini sağlamayı amaçlamıştı.

Müdaafa-i Hukuk-i Nisvan Cemiyeti erkânı ilk Türk kadın pilotu Belkıs Şevket hanımı Yeşilköy'e uğurlarken

Dernek, kadını kuşatan geleneklere, kısıtlamalara, kadın erkek eşitsizliğine, haksuzluğa, eğitimsizliğe karşı bir mücadele başlattı. Bu amaçla gerek aile yaşamında, gerekse toplumsal yaşamdaki ilişkiler ağında yeni bir düzenlemeye gitmenin gereği üzerinde duruldu. Kadını her alanda, hatta siyasette bile başanlı olabilecek yetenekte olduğu ileri sürüldü.

Derneğin programında önce kadının ev dışında giydiği giysilerin düzenlenmesi kararlaştırıldı. Amaç, bir millî kıyafet oluşturmaktır: "Evvelâ: Ahkâm-ı celile-i şer'iyyemize muvafık, sâde, süsten âzâde, iş

görebilmeyi sâlih, kadınlarımıza mahsus bir kaç nevi kıyafet-i hariciye icad edip numûneleri hükûmete ba'de-l-arz (sunduktan sonra) a'zası üzerinde tatbikine başlamak suretiyle ta'mimini temin eyleyecektir."

İkinci olarak, kadının çalışma yaşamına katılımını kolaylaştıracak çeşitli işyerleri açılması planlandı: "Sâniyen: cemiyet, iktidar-ı maliyesi nisbetinde mütenevvi-i sanâiye müteallik işevleri tesis edip bunlarda kadınları, kızları istihdam ile sefaletlerini tahfif, cihazlarını (çeyiz) ihzar ve bu suretle de sanâyi-i maliyenin inkişaf ve terakkisine gayret edecektir." deniliyordu.

Dernek, Türk kadının ilmin ilerlemesine seyirci kalmadığını göstermek için üyelerinden birinin bir Osmanlı pilotuyla uçmasını düşünmüştü. Yetkililerden izin alındıktan sonra, üyelerden Belkıs Şevket Hanım 18 Teşrin-i Sani 1329'da (18 Kasım 1913) Tayyare Okulu'ndan Fethi Bey'in kullandığı uçakla uçtu.

Uçuştan sonra orduya "Kadınlar Dünyası" isimli bir uçak hediye etmek için Belkıs Şevket'in önderliğinde bir yardım kampanyası başlatıldı. Yardım edenlerin adları dergide yayınlandı; ancak bu girişim başarıya ulaşamadı. Bu olay yurtiçinde olduğu kadar, yurtdışında da önemli yankılar uyandırdı. Hatta Hindistan'dan "Hind Havatın-i İslam Cemiyeti" Belkıs Şevket'e gösterdiği kahramanlıktan ötürü tebrik yazısı gönderdi.

سجل جمہوریاتی

۱۶ء - نومبر : ۱۹۷۸

۹ مارچ ۱۹۱۸

نسخہ ۵ غروشدر

نسخہ ۵ غروشدر

صاحبہ امینار : علویہ مولانا

کادینلر دنیاسی

« Monde Feminin »
kadınlar duniassi

Journal hebdomadaire illustré, abordant les droits et intérêts féminins.
Direction et Rédaction (Sillan-Mäkelä, Diana-Yolcu). STAMBOUL.

آبونه بدلی : سنهلی ۲۵۰ اونی آیی ۱۷۵ غروشدر . ملک اجنه بیرون سنهلی ۱۰۰۰ اونی بلی ۵۰ فرادر .
Abonnement : Etranger un an 400 Francs, six mois 50 Francs, Turquie un an 250 Piastres six mois 175 Piastres

Cumartesi

9 Mart 1918

Beşinci sene – numero 164

Nüshası 5 kuruştur

Nüshası 5 kuruştur

Sahibe-i İmtiyaz: Ulviye Mevlan

Kadınlar Dünyası :

Cins ve mezhep tefrik etmeksizin kadınlık hukuk ve menafini müdafaa eder cumartesi günleri nesrolunur musavver gazetedir.

Adres: Sultanahmet Divanyolu Posta kutusu numero 346

Abone bedeli: Seneliği 250 altı aylığı 175 kuruştur.

Memleket-i ecnebiye için seneliği 100 altı aylığı 50 franktur.

1913

Osmanlı Müdâfaa-i Hukuk-u Nisvân Cemiyeti'nin eylemleri sonucu, ilk kez kadınlar memur ve iş müfettişi olarak Telefon İdaresi'ne kabul edildiler.

1913

Kadınlar Dünyası dergisi yayınlanmaya başladı.

Dergi, Osmanlı kadınlarının hak mücadelesini üstlenen “Osmanlı Müdâfaa-i Hukuk-ı Nisvân Cemiyeti”nin yayın organıydı. Derginin mürettibinden (dizgicisi) başyazarına kadar bütün çalışanları kadınlardan oluşuyordu. Yazışları müdürü Emine Seher Ali Hanım’dı. Aziz Haydar, Nezihe Yaşar, Mesadet Bedirhan, Mükerrer Belkis ve Belkis Şevket Hanımlar yazar kadrosunun başını çekiyorlardı. Dergi önceleri günlük olarak çıkıyordu. Bir süre sonra haftalık olarak çıkmaya başladığında basın tarihinde ilk kez bir derginin kapağında kadın fotoğrafları yayınlanmaya başladı.

Ulviye Mevlan'ın çıkardığı Kadınlar Dünyası, kadınlar için yeni bir dünya yaratma misyonunu üstlendiğini belirtmekteydi. Ulviye Mevlan'ın eşi Rifat Mevlan'ın yayınladığı Erkekler Dünyası'nın amacı ise şöyle belirtilmişti: "Kadınlar Dünyası ile Erkekler Dünyası'nı tedrici olmakla beraber seri adımlarla birbirine takrib ederek (yaklaşırma) 'İnsanlar Dünyası'nı vücuda getirmek..."

1913

Melek Hanım tarafından Ma'mûlât-ı Dâhiliyye İstihlâk-ı Kadınlar Cemiyet-i Hayriyyesi kuruldu.

Ekonomik bağımlılığın dile getirildiği, Osmanlı ekonomisinin gelişememe nedenlerinin açıklandığı dernek beyannamesinde, bu durumun giderilmesi için Osmanlı kadınlarına görev düştüğü belirtildi, yerli malı kullanımı teşvik edildi. Bu amaçla dernek bir terzhane açtı. Bu terzihaneden sırf yerli ürünlerden oluşan her türlü malzeme ve giysi çeşitleri sağlanabiliyordu. 30 Kadının çalıştığı terzihaneden birçok

terzi ustası yetişti.

Derneğin Siyânet adlı bir de yayın organı vardı. Der-
gide yerli malı kullanımı özendirildiği gibi dönemin
kadın dergilerinde ele alınan toplumsal yaşam, eği-
tim, çalışma, edebiyat konularına da yer verildi.

Dernek, savaş yıllarında (1916) İstanbul'un çeşitli

کوزل پارس

سرای انریق لری

فهرمه

اوروپا سرای فرالیسند برنده، عشق و ثروت اهورنده، چوربان انریق لری،
اسرار انکر و قاییدن، حادثات شهبود باث ثابت سرائل، و سسل روماندور.

نشر محمدي : اهوراند زاده م . سلیمان و سیداله قزیر

فهرمه سترشاه انریق لری

لوسین مطبعه سی - ورساعت - غلطه

۱۳۳۱

semtlerine dağılmış terzi atölyelerinde “asker çamaşır” dikme işlevini de üstlendi.

1913

Güzel Prenses adlı kadın dergisi yayınlanmaya başladı. 154 sayı çıkan dergi bir ara 12.000 traja ulaşmıştı. Güzel Prenses yüksek traja, formalar halinde verdiği romanı ve 154 sayısı ile en önemli kadın dergileri arasında yer aldı ve Osmanlı kadınları ve aileleri arasında okuma alışkanlığını yaydı.

1913

Osmanlı Türk Hanımları Esirgeme Derneği kuruldu.

1913

Kadınlık Hayatı dergisi yayınlanmaya başladı.

Kadınlık Hayatı, Sayı 5 (16 Eylül 1329)

KADINLIK HAYATI

Sayı: 2 (7 Eylül 1329/19 Şevval 1331)

- * Emine Seher Ali: Kadınlığa Bir Nazar 17-18
- * Nuriye Salahaddin: Mürebbiyeler 18-19
- * Atiye Şükran: Yaşamak Fenni 19-20
- * Nihal Handan: Muğfillere (şiir) 22-25
- * Melike Sabih: Fatma Necmiye (şiir) 23-26
- * Nezahat İrfan: İcmal-i Edebi 23-26
- * Bedia Leman: Sukût 26-28
- *: Hasbihal 29
- * Bedai Leman: Kadın İntikamı (tefrika) 30-31
- * Bilmecce ve Müsabakamız 32

Sayı: 3 (14 Eylül 1329/26 Şevval 1331)

- * E.S.Ali: İctimaiyat: 33-35
- * Sadiye Vesile: Ricat Haberlerinden Sonra 36

- * Melike Sabih: Riya ve İftira 37
- * Bedia Leman: Hayale Doğru 38
- * (B)e. L (am): İcmal-i Edebi (şiir) 39-40
- * Nihal Handan: İnkisar-ı Hayal (şiir) 40
- *: Üsbü-i Edebi 41-43
- *: Hasbihal 43-44
- * Nezahat İrfan: İtiraf 44-46
- * Bedia Leman: Kadın İntikamı (tefrika) 46-47
- * Beşiktaşta Kız Sanayi Mektebi Programı-Bilmecce ve Müsabakamız

Sayı: 4 (21 Eylül 1329/3 Zilkade 1331)

- * E. Seher Ali: İctimaiyat 65-67
- * Saide Vesile: Kadın Mektupları 68
- * Melike Sabih: Kısas-ı Rahman (şiir) 70-71
- * Nevvare Şükran: Müstakbel Kardeşime (şiir) 70-71
- * Nihal Handan: Serab-ı Ümid 72
- * Fitnat Rıza: Temenni-i Huzur (şiir) 73-74
- *: Hasbihal 75-76
- * Bedia Leman: Kadın İntikamı 77-78
- * Nezahat İrfan: Bugün Kin, Yarın İntikam 79-80
- * Bilmecce-İlan

Sayı: 6 (3 Teşrin-i Evvel 1329/15 Zilkade 1331)

- * Emine Seher Ali: İctimaiyat 81-82
- * Sadiye Vesile: Kadın Mektupları 83
- * Melike Sabih: Sen Osmanlı Değilsin (şiir) 84
- * Fitnat Rıza: Feryad Bu Zillile (şiir) 85
- * Yaşar Nezihe: Melal-i Garam (şiir) 86
- * Rafia Süleyman: Matemin İnciler 87
- * S(e). Vedia: Hayal-i Mazi 87
- * Bedia Leman: Hayale Doğru 88
- * Bedia Leman: İcmal-i Edebi 89-90
- * Nihal Handan: Gonca (şiir) 90
- * Sadiye Raziye: Ey Vatan Seni Nasıl Gömdük (şiir) 90
- * Nezahat İrfan: İnkisar-ı Hayal 91-92
- *: Hasbihal 92-93
- * Bedia Leman: Kadın İntikamı 94-95
- * Bilmecce 96
- * İlan

Sayı: 7 (10 Teşrin-i Evvel 1329/22 Zilkade 1331)

- * Emine Seher Ali: İctimaiyat 97-100
- * Aziz Haydar: Bizde Hukuk-ı Nisvan 101-102
- * Nuriye Salahaddin: Ezeli Bir Hayat (şiir) 105
- *: Müsabakamızın Neticesi 106
- * B(e). Müşfika: Nezir-i Kin 106
- * S(e). Vedia: Beklerim (şiir) 108
- * Halime İhsan: Artık Koş (şiir) 109
- *: Hasbihal 110-111
- * Bedia Leman: Kadın İntikamı (tefrika) 126-128
- * Bilmecce

Sayı: 8 (24 Teşrin-i Evvel 1329/Zilhicce 1331)

- * Emine Seher Ali: İctimaiyat 112-115
- * Nevvare Şükran: Yenge Görümce 115-116
- * Asiye binti Cahid: Biraz Sükût dan Sonra 117-118
- * Nuriye Salahaddin: Mürebbiyeler 118
- * Bedia Leman: Sönmüş Güneşlere (şiir) 119
- * S(e). Vedia: Gözyaşları (şiir) 120
- * Bedia Leman: Hayale Doğru 121
- * Nevvare Şükran: Yetime 122-123
- * Nezahat İrfan: İcmal-i Edebi 123-124
- *: Hasbihal 125-126
- * Bedia Leman: Kadın İntikamı (tefrika) 126-128
- * Bilmecce

Sayı: 9 (24 Teşrin-i Evvel 1329/7 Zilhicce 1331)

- * Emine Seher Ali: İctimaiyat 129-132
- *: Resm-i Küşad 132
- * Nevvare Şükran: Naile Molla 133-134
- * Melike Sabih: Bu da Bir Hakk-ı Tabii (şiir) 135
- * Bedia Leman: Hayale Doğru (şiir) 136
- * Meliha Cenân: Yeter Artık Uyanın (şiir) 137
- * Rafia Süleyman: Gurur-ı Nisvan 137
- * Nezahat İrfan: İnkisar-ı Hayal 138-139
- * Terezya Bekerman: Hangisi Güç: 139-141
- *: Hasbihal 141-142
- * Bedia Leman: Kadın İntikamı (tefrika) 142-144
- * Bilmecce

1914

Dâr-ül-Muallimât-ı Âliye adını da alan, İstanbul Kız Öğretmen Okulu'na bağlı İnâs Dârü'l-Funûn'u (Kızlar Üniversitesi) açıldı.

1914

İstanbul Üniversitesi'ne haftada dört gün, konferans şeklinde ders dinlemek koşuluyla kız öğrenci kabulüne başlandı.

1914

İnas Sanayi-i Nefise Mektebi adıyla kızlar için güzel sanatlar okulu açıldı. Yalnızca kızların devam edebildiği bu okula 1924 yılından itibaren erkek öğrenciler de kabul edilmeye başlandı.

1914

Şişli Kadın Hayır Derneği kuruldu.

1915

Celal Nuri İleri, Kadınlarımız adlı kitabı yazdı.

1916

İstanbul'da Enver Paşa'nın himayesinde Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi kuruldu. Cemiyetin üyeleri arasında kadın yoktu. Bu durum Kadınlar Dünyası dergisinde, "Kadınları Çalıştırma Cemiyeti Erkeklerin Elinde" başlıklı bir yazıyla eleştirilmişti. Derneğin amacı kadınlara istihdam alanı açmaktı ve bu durum, programında şöyle açıklanmıştı: "İşbu cemiyetin maksadı kadınlara iş bulup kendilerini namuskarâne temin-i maişete alıştırarak himaye etmektir (madde 2)."

Dernek bu amacını gerçekleştirmek için Fatih, Üsküdar, Beyoğlu gibi semtlerde, içinde çorap, fanila örücülüğü, elbise, dantel, beyaz iş gibi bölümlerin olduğu, sadece kadınların çalıştığı fabrikalar açmıştı. Dernek doğrudan doğruya kendi bünyesinde açtığı işyerlerinde kadınları çalıştırdığı gibi, anlaşma yaptığı özel ve resmi kuruluşlarda da kadınların çalışmasını sağlamıştı. Fabrikalara ilgi büyük olmuş, ilk haftada on bir bin kadın iş başvurusunda bulunmuştu. Sadece bu fabrikaların temizliği için 300

V E S İ K A L İ K

KADINLARI ÇALIŞTIRMA CEMİYETİ

**Devletlu İsmetlu Naciye Sultan Hazretlerinin
Zîr-i Himayelerinde
Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi
İdare-i Umumiyesi**

Devletlu, İsmetlu Naciye Sultan Hazretlerinin zîr-i himayelerinde “Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi” namıyla bir cemiyet teşkil edilmiştir. Leffen takdim kılınan nizamname mealinden müsteban olacağı veçhile cemiyetin gaye-i emeli İslam kadınlarının seviye-i hayatiye ve içtimaiyesini ilâ [yükseltme] etmek ve kendilerini namuskârane temin-i maişete alıştırmaktır. Bu husustaki masarif-i zaruriye -erbab-ı hayrın teberruatı, aza-yı cemiyetin taahhüdâtı ve dârûs-sanâda müstahdem kadınların ücret-i mesaisinden icra edilecek kat’iyyât ile- tesviye edilecek ve bu meydana aza-yı cemiyetin taahhüdâtı bilhassa bir mevki-i mühim işgal edecektir.

Türk ve İslam kadınlığının hayat-ı faaliyetinde mü-
him bir inkılabı sebep olacak böyle bir teşebbüsün hayyiz-i husule gelmesinde bi'l-umum efkâr-ı mü-
nevvere ve menasib-i âliye eshâbının muavenetlerini ibzâl buyuracakları şüphesiz olmağla zat-ı âlileri-
nin de aza-yı müessiseliği kabul buyurması temennisiyle arz-ı hürmet olunur efendim.

[Mühür: Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi 1331 (1915-16) - İmza: ?]

BOA - Ali Fuad Türkgeldi Tasnif no. 6/27

Transkripsiyon: Ahmet Hezarfen

kadın işe alınmıştı.

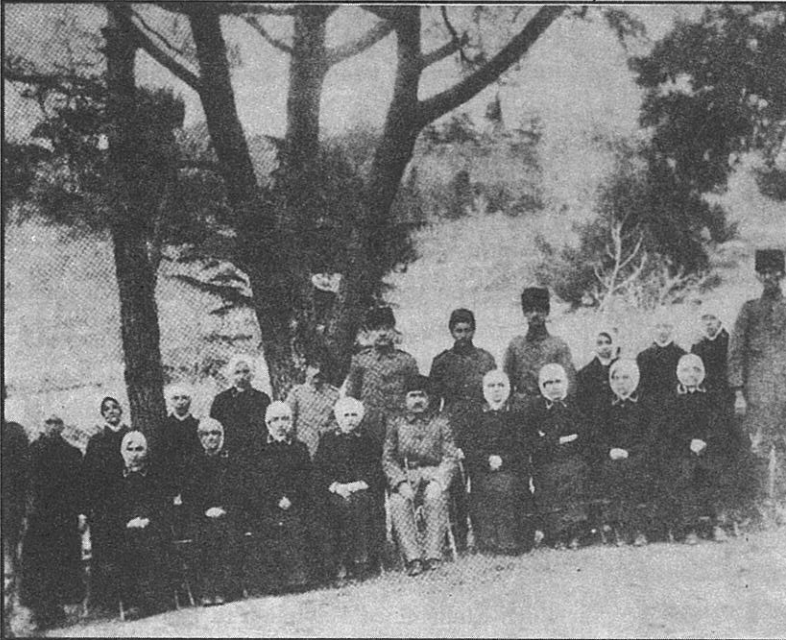
Dernek aracılığıyla kadınlar gönüllü olarak askere de alınmıştı. Geri hizmette çalıştırılmak üzere oluşturulan "kadın işçi taburları"na girmenin koşulu, 18-30 yaş arasında, güçlü kuvvetli ve Osmanlı uyruklu olmaktı. Bir diğer koşul kadının ehl-i namus ve ifteli olduğunun mahalli mercilerce belgelenmesi, kucağa taşınana çocuğunun olmamasıydı.

Kadın taburuna kabul edilen kadınları, İstanbul'da "Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyesi", taşrada yerel yönetim meclisi seçer ve gönderirdi. Memure kadınların görevi erkeklerinki gibiydi.

Dernek, aile hayatının çöküşünü önlemek amacıyla, bünyesinde çalışanlar için evlilik ilkesini getirmiş, evliliği özendirici politikaları uygulamaya koymuştu. Bu yönüyle devletin ilk kez gündeme aldığı özendirici nüfus politikasının yürütülmesini de üstlenmişti.

1917

Hukuk-ı Aile Kararnâmesi yayınlandı. Evlilik yasal bir çerçeveye bağlandı, kadınlara boşanma hakkı verildi ve "çok karlı" evlilik kadının rızasına bağlayarak sınırlandırdı.

Kadın İşçi Taburu Heyet-i Zabitan, memure ve kâtime grubu

1917

Kadıköy Fakirperver Hanımlar Cemiyeti kuruldu.

1917

(15 Nisan) Bilgi Yurdu Işığ dergisinin sahibi ve müdürü eğitimci Ahmed Edip, kadınlar için Bilgi Yurdu Müessesesi adıyla ilk kez özel bir dersane açtı. Yılda iki dönem olarak verilen kurslarda Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, piyano, ud, keman, biçki-dikiş, matematik, tarih, coğrafya, adab-ı muâşeret gibi dersler yer alıyordu. Dersanenin okuma-yazma öğreten "elifba" sınıfları parasızdı.

Aynı tarihlerde Türk Kadını dergisi de Türk Kadını Dersanesi adıyla bir dersane açtı. Dersanenin Müdürü, Türkçe öğretmeni Naima Hulusi Hanım'dı. Dersanede yabancı dil, Türkçe, musiki derslerinin yanısıra, konferanslar da veriliyordu.

1917

İnas Darülfununu'nu bitiren Semiha Hızal 19 yaşında Lise Müdürü olan ilk kadın oldu.

1917

Kadınların geçimlerini temin etmelerinin yanısıra ordu ve millete de faydalı olmaları amacıyla Birinci Ordu-yı Hümayun'a bağlı Kadınlar Birinci İşçi taburu oluşturuldu.

1917

Bazı Osmanlı kadınları mantoyla sokağa çıkmaya başladılar. Erkeklerle karşılaştıklarında asırların verdiği alışkanlıkla yüzlerini kapamaya çalışıyorlardı.

1918

Sade Giyinen Hanımlar Cemiyeti kuruldu.

1918

Asri Kadın Cemiyeti kuruldu.

1918

Müfide Ferit Tek, Aydemir adlı romanını yayınladı. Halide Edip'in Yeni Turan adlı Türkiye'nin ilk milliyetçi romanından sonra, Türkiye dışındaki Türkleri konu alan ikinci milliyetçi roman Aydemir'dir. Ülkücü delikanlı Aydemir'le bir paşa kızı

olan sevgilisi Hazin, Türkçülük uğruna aşklarını feda ederler. Aydemir Moskof istibdadı ve Ahund taassubu altında ezilen Türkleri kurtarmaya Türkistan'a gider. Toplumsal çabalarıyla oradaki Türklerin önderi olmuştur ki, Birinci Dünya savaşı patlak verir. Türkler isyan etmiştir. Aydemir hastadır, nasıl olsa ölecektir, ülküsünü ve yaptığı her iyi işi bozmaya çalışan Ahund Ömer'in kışkırtıcı olarak asılacağını öğrenince, adamın beş çocuklu karısının yalvarmaları karşısında suçu üstlenir. Divan-ı Harp, Aydemir'in idamına karar vermiştir. Aydemir, sevgilisi Hazin'i ve milletini düşünerek "Yaşasın Türkler" diye bağırır, altından sandalye çekilir, ölür. Başka birisiyle evlendirilmiş Hazin, İstanbul'dan gelir, sevgilisinin mezarını ziyaret eder ve Aydemir'e olan aşkını milli aşkın içinde yaşatacağına yemin eder.

1918

Darülbedayi'ye (Tiyatro Okulu) ilk kez kız öğrenciler kabul edildi.

1918

Tanzimat'tan bu yana Türk Edebiyatı'nın ilk kadın şairi Nigâr Hanım öldü.

1918

Halil Hamid Bey, Dünkü Bugünkü Yarınki Kadın adlı kitabını yayınladı. Yazar, kitabında Beni İsrail, Romalılar, Sâminitler, Spartalılar, Atinalılar ve Arapların geçmişte kalmış kadınlarından, 19. ve 20. asırda kadın haklarından, kadının yarınları nasıl hazırlanması gerektiğinden söz ediyordu.

1919

Muallim Şükrü'nün sahibi olduğu, müdürlüğünü Süleyman Tevfik'in üstlendiği, Genç Kadın dergisi yayınlanmaya başladı. Dergi, feminizmi Avrupa kökenli olduğu gerekçesiyle reddetti.

1919

İstanbul'da Emine Hanım başkanlığında, Kürt Kadınları Teali Cemiyeti kuruldu.

1919

Sedat Simavi, Şubat 1919'da İnci dergisini yayınlamaya başladı. Derginin bir dönem baş

کورد قادینلری تعالی

جمیعی

نظامنامه‌سی

برای برنده دایمیلر جنابى مطبعی

۱۹۱۹

Kürt Kadınları Teali Cemiyeti nizamnamesinin kapağı

yazarlığını Emine Semiye yaptı. 160 imzadan 21'i kadınlara aitti. Dergide anlatılan erkeklerin kadınlara ait düşünceleriydi. Bu düşünce derginin amacını da belirliyordu. Kadını anne ve ev kadını olarak görmek, bu yolda kadınları mükemmelleştirmeye çalışmak.

1919

(19 Mart) Maarif Nazırı Ali Kemal, ilk kez İstanbul Darülfünunu Felsefe Fakültesinde kadınlara özgü dersler vermeye başladı. Bu derslere devam eden kız öğrencilere dersler sırasında yüzlerindeki peçeleri açma izni de verildi.

1919

(Mayıs) Halide Edip (Adivar) Sultanahmet ve Fatih'teki gösterilerde halka hitap etti.

1919

Şeyh Muhammed Hayrullah'ın Hürre-i Muhteşeme Nikablı Meseleler ve Tefsiri adlı kitabı yayımlandı.

1919

(Eylül) Sivas'ta, Anadolu Kadınları Müdafaa-i

Vatan Cemiyeti kuruldu. Kuruluş "nizamnamesi" şu sözlerle sona eriyordu:

"Memleketimizin korunması ve bu gibi hareketlere son verilmesi için her ne yapılması lazım gelirse, kanımızla canımızla yapmak, sesimizi duyurmak için burada Kadınlar Müdafaa-i Vatan Cemiyeti adıyla bir cemiyet kurduk. Memleketimizin geleceği tamamiyle anlaşılınca kadar, yani, hayırlı bir barış yapılınca kadar, bu cemiyet devam edecektir. Yönetmelik gereğince idare heyeti 16 kişiden ibaret olacaktır. Muhterem hanımlarımızdan kimleri seçmek isterseniz, hukukunuzu koruyabilecek olanlardan seçiniz."

Örgüt, Amasya, Kayseri, Niğde, erzincan, Burdur, Konya, Denizli ve Kangal'da şubeler açtı.

1919

Kastamonu'da Müdafaa-i Hukuk Kadınlar Şubesi kuruldu.

1919

(19 Mart) İnas Darulfunun'u öğrencileri ile Asri Kadınlar Cemiyeti, Fatih'te protesto eylemi düzenlediler.

1919

Kasaba İslam Kadınları Cemiyeti kuruldu.

1919

Üsküdar Doğancılar Mitingi'nde, Sabahat ve Naciye hanımlar konuştular.

1919

Kadıköy Mitingi'nde, Asker Saime diye tanınacak olan Münevver Saim konuşma yaptı.

1920

(12 Ocak) Konya'lı hanımlardan, Karahafızade Mustafa Bey'in eşi Aliye Hanım, Tahir Paşa'nın kızı Şerife, Binbaşı Rüştü Bey'in eşi Zehra Hanım; Şerafeddin Camiinde toplanarak şehitlerimizin ruhuna mevlit okutup bir beyanname yayınladılar. 16 Ocak 1920'de Konya Kolordu Komutanı Albay Fahrettin Altay Paşa'yı, Kolordu Daire'sinde ziyaret ederek beyannamenin bir örneğini verdiler.

Abdülhalim Çelebi Efendi'nin hanımı, Kevser

Hanım başkanlığında; Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi'ni kuran bu hanımlar; protestonun birer örneğini, İtilaf Devletleri Yüksek Komiserlerine gönderdiler. Konya Hanımlarının protestosunda şöyle deniliyordu:

"Birçok milletlere eski hakları verilirken altı buçuk asırdan fazla bir zaman hür ve müstakil yaşamış büyük bir milletin izzet-i nefsinin, haysiyetini kırarak derecede kararlar alınmasından çekinilmesini rica ederiz.

Aramızdaki gayri müslimlerin haklarını kendi haklarımız kadar muhterem ve muteber addelediğimiz çihetle azınlıkların hukukunun bahanesiyle Hakimiyet ve Milli Haysiyetimizi ihlal edecek hükümleri kabul etmeyeceğimizi bildiririz.

Türk ve Müslümanlara meşkün harpten evvelki hudud dahilinde, hilafet makamı ve başkenti İstanbul olmak üzere bir -Müstakil ve Hür Türkiye'nin- bekası ve Wilson Prensipleri'nin harfiyyen tatbikini temin etmeyen her hangi bir sulhun asırların mağlûb edemediği Türk Milleti'ne kabul ettirilmesi imkansızdır."

1920

Türkiye'nin ilk kadın avukatı Süreyya Ağaoğlu İstanbul Hukuk Fakültesi'ne kaydoldu. Süreyya Ağaoğlu bu olayı Bir Ömür Böyle Geçti adlı kitabında şöyle anlatır:

"O zamanlar Hukuk Fakültesi kadınlara kapalıydı... Hukuk Fakültesi Reisi, devletler hukuku profesör merhum Selahattin Bey, köşede bir masada oturuyor, yanında Prof. Veli Bey, karşısında da Katib-i Umumi Rauf Bey duruyorlardı.

"Ben Süreyya Ağaoğlu'yum. Bezm-i Alem Valide Sultanisi'ni bu sene bitirdim. Hukuk tahsili yapmak istiyorum. Beni Hukuk'a kaydeder misiniz?" dedim.

Selahattin Bey, hayretle yüzüme baktı. Veli Bey, her zaman aşağıya inik başını kaldırdı. İkisi de şaka edip etmediğimi anlamaya çalışıyorlardı sanırım.

O zaman 17 yaşındaki her genç kız çarşaf giyerdi ama ben çarşafsızdım, gri bir tayyör giymiştim. Nihayet Selahattin Bey kakhahayla güldü:

"Üç arkadaş daha bul, hemen fakülteyi açalım." dedi.

... Odadan deli gibi çıktım. Şimdi başka fakültelere yazılmış olan arkadaşları kandırmak lazımdı. Hemen, sonradan Sıddık Sami'nin (Onar) eşi olan Bedia'ya koştum. Başka fakülteye yazılmıştı. Hukuk Fakültesi'nin açıldığını söyleyerek onu ikna ettim. Bedia ile diğer iki arkadaşımız Melahat ve Saime'yi de ikna ederek dördümüz Hukuk'a kaydedildik. Benim numaram '1'di."

Süreyya Ağaoğlu, öğrencilik günlerini, Milliyet'ten Özcan Ercan'la yaptığı söyleşide şöyle anlatıyordu:

"Çarşaf giymiyordum... Hukuk Fakültesi'nde erkeklerle beraber okumaya başlayınca başıma bere gibi bir şey takmaya başladım. Bir gün derste çok sıkılınca başımdan çıkarıverdim. Erkek talebelerden biri, 'başını açma' diye seslendi. Ben de, 'başımı açıyorum, sen bana bakma' deyiverdim. Bizim reaksiyonlarımız böyleydi. 17-18 yaşındaki kızlar, memleket düşman istilası altındayken bu gibi şeylerle uğraşıyor, reaksiyonlarımızla mücadele verip sesimizi duyurmaya çalışıyorduk. Ve biz bütün bunları 70 yıl evvel yapıyorduk. Şimdi bugünkü hadiselerle bakıyorum ve inanın çok şaşıyorum. Çocuk yaşta kızlar ağzını kapatıyor, burnunu kapatıyor. Dün toplantıda birine yaklaşıp yüzünü açtım. 'Bak evladım, ne güzel ağzın burnun var;

bunları neden kapatıyorsun?' dedim. Cevap yok. Yine yüzünü örttü."

1920

İlk kez bir Türk kadını, Afife (Jale), Yamalar Piyesi'ndeki Emel rolüyle Kadıköy Apollon tiyatrosunda sahneye çıktı.

1920

(13 Mayıs) Konya Mebusu (aynı zamanda Mevlana Dergahı'nın son Postnişini) Abdülhalim Çelebi Efendi , resim. konya kuvayı milliyecileri. Meclis görüşmeleri sırasında, ceza kanununun 202. maddesinin bir fıkrasının değiştirilmesi istemiyle önerge verdi. Önergede şöyle deniliyordu:

"Umumi âdâba mugayyir olarak, fuhuş icrası maksadıyla evlerde ve bağ ve bahçeler gibi açık yerlerde kadın oynatıldığı takdirde, oynatan eşhasla, kendi isteğiyle oynayan kadınlar muvakkaten küreğe konur."

Savaş yıllarında, Konya'da, İstanbul'dan getirilen kadınlarla yapılan oturak alemlerinde bir takım harp zenginleri binlerce liralık rakıyı bir gecede tüketirken frengi de yaygınlık kazanmıştı. Buna bir önlem alınması için meclise teklif götüreren Abdülhalim Çelebi, ilk itirazı Kütahya Mebusu Besim Atalay'dan aldı ve bir takım tartışmalar oldu. Besim Atalay ceza ile kadın oynatılmasının engellenemeyeceğini şu sözlerle dile getiriyordu:

"... Musiki zevki insan için bir ihtiyaç değil mi, bunu da mı inkar edeceksiniz? 4. Murat sigara içeni astı, çarşıya gerdi, ama başa çıkabildi mi? Tarih okumadınız mı? 4. Murat'ın sigara içiyorlar diye çarşıya gerip omuzlarına mum diktirdiği mahkumların başına koyduğu nöbetçilerin de o mumlardan sigaralarını yaktıklarını bilmiyor musunuz? Daha düne kadar,

ellerinde zillerle, kadın kılığına girerek oynayan öğretmenler (köçek) vardı. Ve bunları her yerde, en büyük eşrafımız dahi oynatırdı.”

Besim Bey’e itiraz eden ise Kırşehir Mebusu Müfid Hoca oldu:

“Hayır, kadın oynatmak bir ihtiyaç değildir.”

Meclis’te uğultular yükselirken Besim Atalay tekrar söz aldı:

“Bu hastalık yalnız Konya’da değil, bütün İslam memleketlerinde vardır. Emevi ve Abbasi halifelerinin nasıl kadın oynattıklarını anlatırsam valahi çıldırırsınız.”

“Öyleyse herkes ne isterse yapsın mı?” cevabını alan Besim Bey, sosyolojiden söz ederek, meselenin akıl ve mantıkla çözülebileceğini iddia etti. Bu sırada söz alan Yozgat Mebusu Süleyman Sırrı Bey, kanunda değişikliğe gerek olmadığını, mevcut ceza kanunu uygulanırsa bu illetin önüne geçilebileceğini belirtti.

Burdur Mebusu Şevket Bey ise tam aksi bir görüşü savunuyordu.

“... Konya halkının yarısı bugün frengilidir. Onun için muvakkat kürek değil, müebbet kürek olsun.” Bundan sonra cezalandırmanın biçimine dair yeni öneriler yapılırken Saruhan Mebusu Refik Şevket İnce müdahale etti. Memleketin ceza korkusuyla terbiye edilemeyeceğini söyleyen Saruhan Mebusu:

“... Kadın oynatanlar içinde maalesef jandarma ve polisler de bulunuyor. Hatta daha üst mevkidekiler, kadın oynatırsa kime şikayet edilecekler... Bizim en büyük kusurlarımızdan biri kanunu çok olup, tatbikatı bulunmayan bir memleket oluşumuz. Kanunları tatbik edelim yeter.”

Tartışma ve oylamalar sonucu bir yere varamayan kanun teklifi reddedilirken, görüşmeler Adliye Encümeni’nin kararıyla bitirildi.

“Kadın oynatanlar ve oynayanlar için mevcut ceza kanununun layıkıyla tatbiki faydalı olacaktır.”

1920

(26 Aralık) Meclis’te frengi kanunu hakkındaki görüşmeler sırasında kavgı çıktı. Sıhhat encümeni Başkanı ve Bursa Mebusu Operatör Emin Bey, has-

talığın önlenemesi için kadınların muayene edilmesi gerektiğini Heyet-i Umumi’ye anlatırken, Yozgat Mebusu:

“Bu şeriate aykırıdır, kadın kısmı bu sebeple muayene edilemez.” şeklinde tepki gösterdi. Yozgat’ın hem müftüsü hem de mebusu olan Hulusi Efendi çok sinirlenmişti. Kararın Sıhhat Encümeni tarafından alındığını ve fennin icaplarını anlatan Emin Bey, Yozgat Mebusunu ikna edemedi. Sonunda kanunun özel bir komisyon tarafından görüşülmesine karar verilerek, Adliye, Şeriye ve Sıhhat Encümenleri’nden oluşan bir komisyon oluşturuldu. Günlerce süren müzakereler sonunda, frengi kanununa yeni bir şekil verildi. Buna göre bakire olanların kat’i lüzun görülmedikçe tenasül muayeneleri yapılmayacaktı. Komisyonca hazırlanan kanun teklifi Meclis’te görüşülürken Yozgat Mebusu Hulusi Efendi “Kim hasta ise o muayene olur. İletti olmayan bakire kızları neden muayene etmeli? Onlar için muayene lazım değildir.” diyerek yeniden itiraz etti. Kendisini susturmaya çalışanlar karşısında iyice hiddetlenen Hulusi Efendi haykırmaya başladı:

“Bu yüksek Meclis bir İslam meclisidir. Burada her şey şeriate uymalıdır. Biz niçin cihad ediyoruz? İrz her şeyden mukaddestir. 15 yaşında kendisini kimseye göstermemiş bir kız, nasıl olur da doktora muayene ettirilir? Böyle şey olur mu?”

Operatör Emin Bey’in “Hasta olunca doktora gösterilmiyor mu?” sorusuna Yozgat Mebusu “O başka hasta olunca muayeneye şeriat müsaade etmiştir. Fakat hastalığı olmadığı halde niçin muayene lazımdır?” şeklinde karşılık verdi.

“Zatıalınızın frengili olup olmadığını anlamak için kerametimiz yoktur.” diyen Operatör Emin Bey, frenginin ancak muayene ile anlaşılabilirliğini belirtti. Uzayıp giden tartışmalara Konya Mebusu Ömer Vehbi Hoca da katıldı:

“Buradaki gürültü hamamdaki kadınların çekişmesine dönüyor. Meclis-i Âlilerine bugün müteessif oldum... Hiç kimseye belki sende illet vardır, gel seni muayene edelim denemez. Onun için yalnız erkeği yani koca olacak kimseyi muayene etmelidir.” dedi.

Erzincan Mebusu Fevzi Efendi ise:

"Sahipsiz, mahremsiz kadınlar için avucunun içini dahi göstermek caiz değildir. Kadınlar yalnız gözlerinin etrafını, eşyaya bakacağı için gösterebilir. Şu halde frengi hususundaki muayeneyi da hariçten yapmalı... Kanından alıp muayene etmelidir." şeklinde görüş bildirdi.

Bunun için mükemmel laboratuvarların bulunmadığını söyleyen Operatör Emin Bey:

"Eğer muayene ettirmeyecek olursak, efendiler, sizi temin ederim ki, doktorlara muayene ettirmek istemediğimiz kadınlarımızı, kızlarımızı yabancıların eline teslim etmek zorunda kalırız." dedi. Bu sözler Yozgat Mebusunu çileden çıkardı. Yerinden fırlayan Hulusi Efendi "Terbiyesiz herif... Edepsiz herif... İn kürsüden aşağı." diye haykırmaya başladı. Bunun üzerine kürsüden atlayan Emin Bey, Hulusi Efendi'yi yumruklamaya başladı. Karışıklık çıktı. Meclis savaş meydanına döndü. Boğuşmaların sona ermesi için oturma ara verildi, ancak frengi yasası Emin Bey'in teklif ettiği şekilde yasalaştı.

1921

Yükseköğrenim karma hale getirildi.

1921

12 kadına kahramanlık madalyası verildi.

1922

İstanbul'da yaklaşık 2000 (iki bin) civarında vesikalı kadın vardı. Fahişeler Hayatı ve Redaet-i Ahlakiye adlı kitapta bunların 774'ünün müslüman olduğu belirtilmektedir. 1922'de İstanbul'da 364.572 kadın, 345.714 erkek yaşamaktadır.

1922

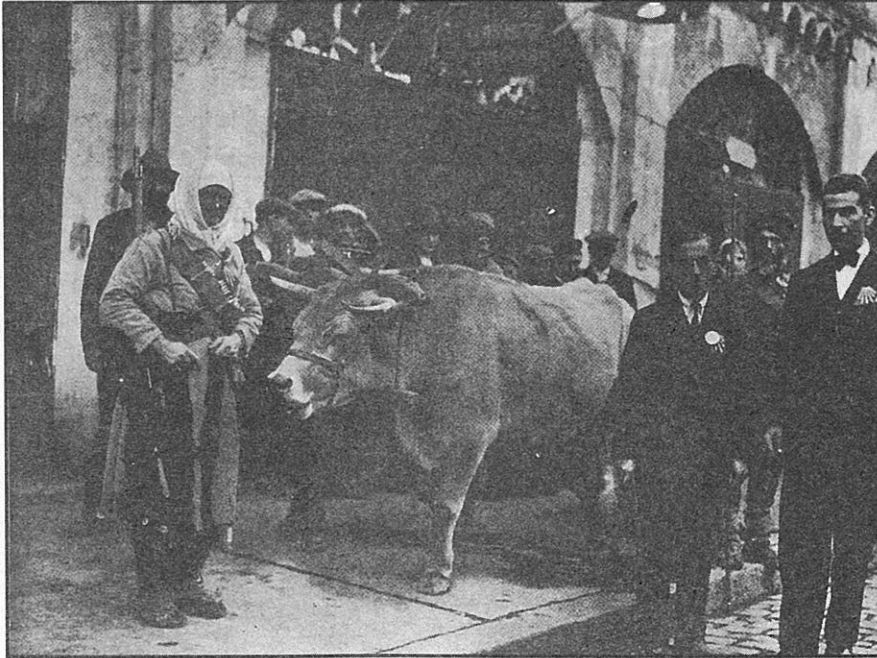
Halide Edip Adıvar, Dağa Çıkan Kurt adlı hikaye kitabını yayınladı. Yazarın Birinci Dünya Savaşı sonlarıyla Kurtuluş Savaşı yıllarında yazdığı otuz iki parça hikaye ve gezi notlarından oluşan eserinde İstanbul'da gazete satarak dört kişilik ailesini geçindiren, dokuz yaşındaki Rüstem'le, Beyrut'ta o da annesine, kardeşlerine bakan küçük bir arap kızının konu alındığı Tanıdığım Çocuklardan ve küçük kızını okutabilmek için İstanbul'da onurlu bir hayat savışı veren Kabak Çekirdekçi hikayeleri, kitabın en etkili, en insancıl bölümleridir.

1922

Tıp Fakültesi'ne kız öğrenciler alınmaya başladı.

1922

İlk kadın doktor Safiye Ali, İstanbul, Nurosmaniye'deki muayenehanesini açtı. Zeynep Avcı Kadının Güncesinden Sayfalar adlı kitabında (s: 32, 33) Safiye Ali'nin öyküsünü şöyle anlatır:

"Esmerce, ince yüzlü, dalgın bakışlı bir kadın, yanında düzgün taranmış saçları, ince tel çerçeveli gözlükleri, ciddi bakışlarıyla valizleri indirmeye çalışan bir bey olduğu halde İstanbul toprağına ayak bastı. Almanya'nın Würzburg kentinden geliyorlardı. Kadının adı Safiye Ali, yanındaki bey ise kocası, eski adıyla Krekeler, yeni adıyla Ferdi Ali...

İstanbul'daki üniversiteler henüz kız öğrenci al-

mazken, Safiye'nin ailesi, Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'ni birincilikle bitiren kızlarını Almanya'ya tıp öğrenimine göndermişlerdi. Alman üniversiteleri, ilk kez bir kız Türk öğrenci görüyordu.

Orada tanıştığı göz doktoru Krekeler'i müslüman olmaya ikna etmiş, evlenmiş, artık Kurtuluş Savaşı'nın yaralarını sarmaya çalışan ülkesine hizmete dönüyordu.

Türkiye'nin ilk doktor kadınıydı. Kadın ve çocuk sağlığı uzmanlığı yapmıştı. O dönemin tüm öncü kadınları gibi, hırslı, heyecanlıydı. uzmanlık alanında yaptığı sıradan doktorluk ona yetmedi. Kocasıyla birlikte Çağaloğlu'nda Nurosmaniye Caddesi 52 numarada açtıkları muayenehanenin faaliyetleri de yetmedi.

Gitti, Beyazıt'taki bir medresenin çatısı altında "Süt Damlası" adıyla, yoksul ve iyi beslenemeyen çocuklar için bir bakımevi açtı. Bir yandan her gün yüzlerce çocuğa süt veriliyor, bir yandan da çocuk bakımından habersiz anneler eğitiliyordu.

Türkiye'ye dönüşünden sonra, altı yıl boyunca bu kurumdaki çalışmalarını sürdürdü, bir yandan da Uluslararası Kadın Doktorlar Kongresi'nde Türkiye'yi temsil etti.

Onu, ne yazık ki, bir sağlık meselesi durdurdu. 1928 yılında yakalandığı kanserden, uzun tedavilere karşın kurtulamadı. 1952 yılında Almanya'nın Dortmund şehrinde öldü. Dortmund Üniversitesi, İkinci Dünya Savaşı sırasında çile çeken insanlara büyük hizmetleri dokunan safiye Ali için bir tören düzenledi ve 5 Temmuz günü o tören nedeniyle üniversite tatil edildi."

1922

Akıncılar müfrezesinden Halil Efe'nin karısı, Gördesli Mukbule Hanım şehit oldu. Kendisi siyah pantolon, ceket ve uzun bir manto, ayağında çizme, başında siyah başlık ve elinde bir Japon giyimli filintası taşırdı. Düşmandan ele geçirdiği doru atı üstünde her zaman müfrezenin artçısı olurdu. Pek çevik ata biner ve iner, tehlike zamanında herkesten evvel silahını kullanırdı. Birkaç çarpışmaya girdiği gibi, iki defa da düşmanın pususuna düşmüş ve hiç-

bir zaman metanetini kaybetmemiş, hatta telaş gösterenlere cesaret örneği olmuştu. Akhisar'la Sıngırdı'nın sınırı olan Kıcayayla'da yapılan bir çarpışmada, 16 Mart 1338'de, başından aldığı bir kurşunla şehit oldu. Aynı yerde kanlı elbisesi ve çizmesiyle toprağa gömüldü. Gördesli Makbule Hanım, Halil Efe ile evlendiğinde 20, şehit düştüğünde 21 yaşındaydı.

1922

İzmir'de ve Ankara'da kız liseleri açıldı.

1922

Halide Edip Adivar, Ateşten Gömlek adlı kitabını yayınladı. Romanın konusu kısaca şöyledir:

İzmir'in işgalinde kocası ve çocuğu Yunanlılar tarafından öldürülen Ayşe, bir İtalyanailenin yanına sığınarak, İstanbul'a, akrabası Peyami'nin yanına gider. Ulusal coşku içinde çalkalanan İstanbul'da protesto mitingleri yapılmaktadır. Ayşe, Peyami ve Peyami'nin arkadaşı Binbaşı İhsan, Kuvay-ı Milliye'ye katılmak üzere Anadolu'ya geçerler. Peyami ile İhsan, hastabakıcılık yapan hemşire Ayşe'yi içten içe sevmeye başlamıştır. Bu aşk, her ikisi içinde bir "ateşten gömlek" olmuştur. anası babası Yunanlı'lar tarafından öldürülen köylü kızı Kezban da, karşılık görmeyen bir aşkla İhsan'ı sevmekte ve Ayşe'yi kıskanmaktadır. Savaşta İhsan ile hemşire Ayşe ölür; bacaklarından ve başından yaralanan Peyami de, Ankara'da Cebeci Hastanesi'nde ölür.

SONUÇ

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı Devleti'nin Batı dünyasıyla gelişen askeri ve kültürel ilişkileri, aydınlar arasında bir takım düşünce akımlarının oluşmasını sağlamıştı. Aynı dönemde 'kadın ve kadın hakları' konusu da entellektüel seviyede tartışılmaya başlamış, yenilikler ilk olarak eğitim alanında gerçekleştirilmişti.

Fransız etkilerinin ağırlıklı olarak hissedildiği Tanzimat döneminde, yapılan yenilikler çerçevesinde, Maarif-i Umûmiye Nizamnamesi çıkarılarak, devlet eliyle kadınlara yönelik mesleki ve kültürel eğitim olanakları oluşturuldu. Tanzimat öncesinde kadınlar sıbyan mekteplerine gidebiliyorlardı. Seçkin toplum

kesimlerinin kızları ise özel dersler alabilmekteydi.

Yapılan yeniliklerle kadınların rüşdiye ve dâru muallimât'larda öğrenim görmeleri, çalışma yaşamına girmeleri sonucunu doğurdu. Mezun olan hanımlar öğretmen olarak görev aldılar. Ayrıca açılan ebe okullarından mezun olanlar da çalışma yaşamına katıldılar.

Tanzimat döneminde kadının eğitimi konusunda başlatılan olumlu faaliyetlerin meyveleri daha çok Meşrutiyet döneminde alındı. Mesleki ve kültürel alanda yoğunlaşan eğitim neticesinde belli bir kültür seviyesine ulaşan kadınlar, ülke sorunlarında aktif rol aldıkları gibi, gazete ve dergiler aracılığıyla basın hayatında ve bir takım dernekler aracılığıyla da toplumsal hayatta etkinlik göstermeye başladılar.

Tanzimat aydınları kadının toplum içindeki yerini tartışırken hep 'şehirli kadın' üzerinde durmuşlardı. Tartışılan konular ise genellikle, kadının eğitimi, görücü usulüyle evlenme, çok evlilik, erkeklerin eşlerini dövmesi, İslam'ın kadına tanıdığı haklar çevresinde odaklanmaktaydı. Yazarlar, kadın haklarından söz ederken daha çok İslam'ın kadına verdiği hakları dile getiriyorlardı. Diğer taraftan bu dönemde yazılan romanlarda, kendi başına karar veren, yaşamını yönlendirebilen, eğitim görmüş kadın tipleri idealize ediliyordu.

Öncelikle edebi eserlerde yer alan kadınlarla ilgili düşünceler kısa süre sonra gazete ve dergilere de yansdı.

Osmanlı toplumunun giderek Batı etkisine girmesiyle, toplum yaşamında eğitim, sanat ve edebiyatta meydana gelen gelişmeler, kadınlarla ilgili yenilikçi düşüncelerin doğmasına yol açmıştı. Ancak kadın meselesi dar bir çerçevede tartışıldı. Bir çok konuda olduğu gibi, bu konuda da tabandan gelen bir istem söz konusu değildi. Aydınlar ve devlet adamları topluma yön vermeye çalışmaktaydılar...

Bu dönemde, kadınlara hukuksal açıdan da bir takım yenilikler getirilmişti. Arazi hukuku, cariyeliğin kaldırılması, yabancılarla evlenme konusundaki düzenlemeler, giyim-kuşamla ilgili değişiklikler bu ye-

niliklerden bazılarıydı.

Tanzimat dönemi, hukuk açısından Batı ile İslam hukuku arasında bir 'geçiş' dönemini oluşturmuyordu. Devlet henüz kararsızlık içindeydi ve köklü değişiklikler Cumhuriyet'le birlikte gerçekleşecekti...

Meşrutiyet döneminde de kızlar için eğitim en çok tartışılan konulardan birisini oluşturdu. Dönemin en önemli olayı kızlara yüksek öğretim olanağının sağlanmış olmasıydı. Bu gelişme, kadınların toplumsal ve kültürel yaşamdaki etkinliklerini hızlandırmış, bilimsel ve düşünsel alanda yükselmelerine yardımcı olmuştu. Bu dönemde eğitim gören kadınlar Jöntürkler'e sempati duyuyor, onları destekliyordu. Aynı zamanda milli duygularla doluydular.

1908'lerde 'Avrupâîlik' kavramının şehir kadınlarının bile büyük bir kesimini ilgilendirmiyor olması, Jöntürkler'in bir takım kadın dernekleri ve konferanslar yoluyla kendi 'kadın imajları'nı Osmanlı toplumuna yaymaya çalışmalarına neden olmuştu. Bu konuda belli bir ölçüde başarılı da oldular...

Meşrutiyet döneminde kadınla ilgili konular, dönemin düşün akımlarından ayrı düşünülemez. İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılık akımları kadına farklı bakmaktaydılar. Günümüzde de uzantıları bulunan bu akımların kadına yaklaşımlarını ayrı bir araştırmaya bırakarak, dönemin gazete ve dergilerine baktığımızda gördüğümüz manzara şudur:

Tanzimat döneminde çıkan 13 yayından 2'si hanımlar tarafından çıkarılmaktayken, meşrutiyete döneminde 27 civarında kadın gazete ve dergisi yayınlanmaktadır.

Edebiyat ve basın hayatındaki bu etkinlinlere rağmen, bu dönemde kadınlar siyasal bir hak talebinde bulunmuyorlardı. Bunu ancak, eğitim ve öğretim ile sosyal-kültürel seviyeleri yükselince düşünebileceklerdi...

Meşrutiyet döneminin kadınla ilgili olarak hukuk alanında yapılan en önemli yeniliği 'Aile Hukuku Kararnamesi'ydi.

Ekonomik alanda ise, Türk kadının eskiden beri tarım alanında ve el sanatlarında belli bir yeri vardı.

Düşünsel gelişmelerle birlikte, savaşların getirdiği ekonomik buhran, kadını kendiliğinden ekonomik yaşamın içine sokmuştu. Örneğin 1. Dünya Savaşı yıllarında fabrikalarda çalışan işçi kadınların sayılarında artış olmuştu. Kadınlara düşük ücret verilmesi de işverenlerin kadın işçi çalıştırma eğilimin artırıyordu.

Milli Mücadele yıllarına gelindiğinde Türk kadınları Anadolu'daki savaşın kazanılmasına katkıda bulunmaya yönelik etkinlikler göstermekteydiler. Öylesine etkindiler ki, Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın ardından gündeme gelecek olan yeni toplum oluşturma projelerinde birinci derecede rol almaya hak kazandılar... Artık ön saflardaydılar... Yandaş ya da muhalif olarak...

NOTLAR

1. Ahmet Atalay, Milli Mücadele'de Konya Kuvâ-yı Milliyeçileri: 2/86, 87.
2. Bediham Tamsöz (s: 37), Meral Altındal (s: 99) ve İ. Ergin Tanağar, Leyla Hanım'ın vefat tarihini 1847 olarak belirtirler.
3. Bediham Tamsöz, *Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi*: 37; Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 98, 99; *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*: 7/3538; *Ana Britannica*: 14/443; İ. Ergin Tanağar, *Kronolojik Dünya Tarihi*: 145; Arslan Tekin, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*: 367.
4. Bediham Tamsöz, *Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi*: 42-46; Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 134; *Ana Britannica*: 20/265.
5. Bediham Tamsöz, *Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi*: 52-56; Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 136, 137; Nihat Azamat, "Adile Sultan" TDVİA: 1/382, 383.
6. Bediham Tamsöz, *Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi*: 57-61; Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 134.
7. Bediham Tamsöz, *Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi*: 71-75; Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 133.
8. Bediham Tamsöz, *Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi*: 92-97; Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 135; İ. Ergin Tanağar, *Kronolojik Dünya Tarihi*: 159.
9. Bedra Osman adlı genç bir kadının Telefon İdaresi'ne memur olmak için yaptığı başvuru "kadındır" diye reddedilmişti. Bunun üzerine Dernek ve Derneğin yayın organı Kadınlar Dünyası eylemlere başladılar. Bu eylemler üzerine Telefon İdaresi yalnızca Bedra Hanım'ı değil, diğer birkaç kadını da birlikte işe aldı.
10. Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*: 352.; Şinasi'nin yaşamöyküsü için, bkz. Seyit Kemal Karaalioglu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*: 752-754.; Seyit Kemal Karaalioglu, *Türk Edebiyatçıları Sözlüğü*: 527, 528.; *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*: 10/5212-5214.
11. Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*: 35.
12. Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*: 37.
13. Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*: 43.
14. Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*: 138, 139.
15. Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*: 173.
16. Behçet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*: 113.
17. Bernard Caporal, *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*: 55.
18. Bernard Caporal, *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*: 88, 89.
19. Bir Cuma namazından sonra Teşvikiye'den saraya dönen Sultan Hamid, yolda kadınların tam manasıyla örtünmediklerini ve ince siyah peçe kullandıklarını farketmişti. Bu kadınları matem elbiseli Hristiyan kadınlarına benzeten 2. Abdülhamid, Müslüman olduklarını öğrenince çarşafı yasaklamaya karar verdi. O sırada bazı erkekler de çarşaf giyerek hırsızlık ve bir takım münasebetsizlikler yapmaktaydı. Hatta 5. Murat'ı kaçırmak is-

teylenler de çarşaf giyerek Çırağan Sarayı'na girmek isterken yakalanmışlardı. Bu ve benzeri nedenlerle çarşaf yasaklandı. bkz. Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 95.

20. Bu konferanslar kimin olduğu tesbit edilemeyen bir noktada düzenlenmişti. Dokuz ya da on kez düzenlendiği sanılan bu konferanslar olup bitikten birkaç yıl sonra, Kadınlar Dünyası dergisinde P. B. rumuzlu bir yazarın açıklamalarıyla tarihe kaydedildi. P. B. rumuzlu hanımın konferansların düzenlendiği konaktaki aileden ve sağlam mevkideki birinin kızı olduğu sanılıyor. Geniş bilgi için, bkz. Zeynep Avcı, *Kadının Güncesinden Sayfalar*: 21, 22.; Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*: 65-72.

21. Cemal Paşa'nın kapısına dayanan dernek üyesi ve yazarı 10 kadar kadın "Arkadaşımız Belkis Şevket Hanım'ın uçağa binmesini istiyoruz" şeklinde ısrarlı taleplerde bulundular. Bu arada Kadınlar Dünyası dergisinde de Türk kadının neden uçağa binmediğine ilişkin kıvılcımlı, şimşekli yazılar yayınlanmaktaydı. Amaç, kadının, her alanda olduğu gibi göklerde de bir yeri bulunması gerektiğini ibret-i alem için göstermekti. Geniş bilgi için, bkz. Zeynep Avcı, *Kadının Güncesinden Sayfalar*: 25, 26.; Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*: 59-62.

22. Derginin birçok ilklerinden birisi de yazarlarından Aziz Haydar Hanım'ın yaşamında gizlidir. 1881'de Tırhala'da doğan Aziz Haydar Hanım, evlendikten sonra kendi soyadını kullandı. Kocasının adını almadı. bkz. Zeynep Avcı, *Kadın Güncesinden Sayfalar*: 26.

23. Derneğin faaliyetleri için, bkz. Zeynep Avcı, *Kadının Güncesinden Sayfalar*: 25, 25.; Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*: 57-72.

24. Dilaver Cebeci, Tanzimat ve Türk Ailesi: 131. Cenevre'de "İhtihat" dergisini yayınlayan Abdullah Cevdet de, 1908'de ilan edilen 2. Meşrutiyet'in ardından peçe ve çarşafa karşı savaş açmıştı. bkz. Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 78.

25. Emine Hanım, Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın torunu, Sadrazam Said Halim Paşa'nın kız kardeşi, Kürt Şerif Paşa'nın karısıdır. 1868'de Kahire'de doğdu, 1890'da Şerif Paşa'yla evlendi. 1898 - 1908 yılları arasında Osmanlı büyükelçisi olan Şerif Paşa ile birlikte İsveç'in başkenti Stockholm'de yaşadı ve burada kaldığı süre içerisinde, önemli ölçüde İsveç kadın hareketinden etkilendi. Özellikle iki İsveç'li yazar ve kadın hakları savunucusu Fredrika Bremer (1801-1861) ve Prof. Ann-Margret Holmgren (1850-1940), Emine Hanım üzerinde büyük bir etkiye bulundular. İngilizce, Fransızca ve İsveççe'yi hem yazı dili olarak, hem de konuşma dili olarak çok iyi bilen Emine Hanım diğer yandan bilgili, ağır başlı ve fazilet sahibi bir kişi olarak tanınır. Emine Hanım, eşi Şerif Paşa ile birlikte 1909 yılında Paris'e giderler oraya yerleşir. Şerif Paşa, 1919-1920 yılları arasında Sevr Barış Görüşmeleri'nde Kürt temsilcisi olarak görev yapar ve Fransa'da Kürtlerin istemlerini savunur. Bu yıllarda Kürdistan Teali Cemiyeti, Şerif Paşa'yı destekler. Böyle nazik bir dönemde büyük bir olasılıkla Emine Hanım eşi gibi Kürtlerin davasına katkıda bulunmak ister ve bu nedenle Kürt Kadınları Teali Cemiyeti'nin başkanlık önerisini kabul eder. Emine Hanım 1926 yılında vefat eder. Geniş bilgi bkz. Rohat Alakom, *Araştırmalarda Fazla Adı Geçmeyen Bir Kuruluş Kürt Kadınları Teali Cemiyeti*, TT. Mart 1998. s. 38, 39.

26. Emine Semiye Hanım, devlet adamı, hukukçu, tarihçi ve yazar Ahmet Cevdet Paşa'nın küçük kızıdır. Kadınlara matematik öğretmek amacıyla yazdığı ilk kitabından sonra bir yandan kadınların toplum yaşamında yer almasını savunan, kadınları eğitmeyi amaçlayan, çocuk eğitimi konu edinen yazılar yazdı. Bir yandan da romanlar ve öyküler kaleme aldı. Yazarın adı geçen matematik kitabı ve yaşamöyküsüyle ilgili geniş bilgi için, bkz. Dr. Mübeccel Kızıltan, *Kadınlar İçin Bir Matematik Kitabı: Hülâsa-i İlmi-i Hisâb*. TTD: Ağustos 1995. s. 50-54.

27. Fatma Aliye Hanım'ın yaşamöyküsü için, bkz. Ahmed Mithat, *Fatma Aliye Yâhûd Bir Muharrir-i Osmâniye'nin Neş'eti*. İstanbul. Kırk Anbar Matbaası, 1311 (1893/1894/1895/1896); Mübeccel Kızıltan, *Öncü Bir Kadın Yazar: Fatma Aliye Hanım*. Journal of Turkish Studies: Türklik Bilgisi Araştırmaları Fahir İz Armağanı I, c. XIV (1990 bs. 1991), s. 283-323.; Emel Aşa, *Fatma Aliye Hanım (Hayatı, eserleri, Fikirleri)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi, 1992.; Mübeccel Kızıltan, *Türk Kadın Hakları Mücadele Tarihinde Fatma Aliye Hanım'ın Yeri*. Ocak 1993. s. 83-93.; Zeynep Avcı, *Kadının Güncesinden Sayfalar*: 9-18.; Seyit Kemal Karaalioglu, *Türk Edebiyatçıları Sözlüğü*: 219.

28. Fazıl Ahmet ve Celal Sahir, "Kâriâtımız", Demet: 24 Eylül 1324, no: 2, s: 17. Sahib-i İmtiyaz: Hakkı, İstanbul, Bahmuharir: Celal Sahir, Hilal Matbaası, 17 Eylül - 29 Teşrin 1324.

29. Feracelerin yakası ve uzunluğu her dönemde Osmanlı idaresiyle kadınlar arasında problem oluşturmuştu. 3. Ahmet'ten baş-

layarak feracelere dair birçok ferman çıkarılmıştı. Lale Devri'yle dışa açılan Osmanlı kadını geleneksel giyim tarzında da bazı değişiklikler yapmıştı.

30. Geniş bilgi için, bkz. Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 203.

31. Grevle ilgili geniş bilgi ve bu grevin bir kadınlar grevi sayılıp sayılmayacağıyla ilgili açılımlar için, bkz. Nicole A. N. M. Van Os, *Bursa'da Kadın İşçilerin 1910 Grevi*. TTD. Mart 1997, s. 7-10.

32. Güzel Prenses dergisiyle ilgili geniş bilgi için, bkz. Cüneyd Okay, *Nadir Bulunan Bir Kadın Dergisi*: Güzel Prenses. TTD. Haziran 1995. s. 56, 57.

33. Halil Hamid Bey'in kitabıyla ilgili geniş bilgi için, bkz. Mustafa Şahin, *Dünkü, Bugünkü, Yarınki Kadın*. TTD. Mart 1996, s. 63, 64.

34. Hürre-i Muhteşeme kitabıyla ilgili geniş bilgi ve kitabın çevirmiyazısı için, bkz. Mustafa Şahin, *Muhteşem Hürreler*. TTD. Mart 1997, s. 52-55.

35. İlk baskısı 1844 yılında Bulak'ta, ikinci baskısı 1851 yılında İstanbul'da, üçüncü baskısı 1883 yılında yine İstanbul'da.

36. İsmail Gaspıralı'nın yaşamöyküsü için, bkz. *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*: 6/3000.

37. İsmet Hakkı Hanım, Demet'in çıkışından önce, dönem gazetelerinden İkdam'da görüşlerini açıklama fırsatı bulmuş, kadınların artık ikincil konumda kalmak istemediklerini vurgulamıştı. Bir yazısında "feminizm" kavramını gündeme getirerek mesleki sınırlamalara karşı çıkan, "bizde umumiye yakın bir ekseriyet 'antifeminist'dirler. Sanayi-i nefiseden (güzel sanatlar) başka meslekleri kadınlara yakıştıramazlar. Ben bu fikre iştirak edenlerden değilim" diyen İsmet Hakkı, kız okullarına fen derslerinin konulması gereğine dikkat çekmiş, henüz siyasete katılım düzeyinde olmasa da tahsil ve terakkide eşitlik istemiştir. Vurguladığı bir diğer nokta da kadınların gazeteletlere yazı yazmalarındır.

38. Kadın dergilerinin künyeleri ve hangi kütüphanelerde nasıl bulunacağına ilişkin olarak, bkz. İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası. Haz. Zehra Toksa, Serpil Çakır, Tülay Gençtürk, Sevim Yılmaz, Selmin Kurç, Gökçen Art, Aynur Demirdirek. Kadın eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları: 5, Metis Yayınları, İstanbul, 1993.

39. Kadınlar Dünyası dergisi ile ilgili geniş bilgi için, bkz. İpek Yosmaoğlu, *Öncü Feministler*. TTD: Mart 1996. sa. 27, s. 12-17.; Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*: 79-312; Işık Özel, *Kadın Hareketinde Bir Öncü: Kadınlar Dünyası. Kadınlar Ne İstiyor*. TTD: Mart 1997. s. 46-48.

40. Kadriye Hanım'ın yaşamöyküsü için, bkz. Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 178-180.

41. Karadeniz Ereğlisi Evlendiriciler Cemiyeti ile ilgili geniş bilgi için, bkz. Hamide Koyukan, *Karadeniz Ereğlisi Evlendiriciler Cemiyeti*. TTD: Mart 1996. sa.27, s. 21-23.

42. Karahafızade Mustafa (Ulusan) Bey'in yaşamöyküsü, Milli Mücadele yıllarındaki çalışmaları ve Cumhuriyet dönemindeki milletvekillikleriyle ilgili olarak, bkz. Ahmet Atalay, *Milli Mücadele'de Konya Kuvâ-yı Milliyeçileri*: 2/86-91.

43. Konya Mevlana Dergahı'nın son postnişini Abdülhalim Efendi'nin yaşamöyküsü için, bkz. Ahmet Atalay, *Milli Mücadele'de Konya Kuvâ-yı Milliyeçileri*: 1/138-202; Celalettin Çelebi, "Abdülhalim Çelebi", TDVİA: 1/212.

44. Kürt Kadınları Teali Cemiyeti ile ilgili geniş bilgi için, bkz. Rohat Alakom, *Araştırmalarda Fazla Adı Geçmeyen Bir Kuruluş Kürt Kadınları Teali Cemiyeti*, TT. Mart 1998. s. 36-40.

45. Meral Altındal (s: 133), Fitnat Hanım'ın vefat tarihini 1909 olarak belirtir.

46. Meral Altındal *Osmanlıda Kadın* (s: 98) adlı kitabında, Leyla Hanım'ın kocasından, düğün gecesi yaptığı bir kabalığa sinirlenerek, evlendiği gece boğandığını belirtir.

47. Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 93.

48. Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 96.

49. Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 168, 169.

50. Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 183; Zeynep Avcı, *Kadın Güncesinden Sayfalar*: 90; Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*: 26; Ayrıca, Şükufezer dergisiyle ilgili geniş bilgi için, bkz. Aynur Demirdirek, *Osmanlı Kadınlarının Hayatı Hakkı Araştırmanın Bir Hikayesi*: 15.

51. Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 221, 222.

52. Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 222, 223.

53. Müfide Ferit Tek (1892 - 1971), İstanbul'da doğdu. İlk işçileri Bakanı Ahmet Ferit Tek'in eşi, ünlü Türkolog Emel Esin'in annesidir. Tezli romanlar yazdı. Türkçülük akımının roman türünde ilk temsilcilerindendir. İstanbul'da öldü. Kabri

Sahrayıcedit Mezarlığı'ndadır. Aydemir (1918) ve Pervaneler (1924) adlı romanları bir dönem gençlik üzerinde etkili olmuştur. Affolunmayan Günah adlı eserinin ise yalnızca Almanca çıkmıştır. bkz. Arslan Tekin, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*: 589.

54. Necla Arat, *Kadın Sorunu*: 74, 75.

55. Nermin, Abadan Unat, *Türk Toplumunda Kadın*: 12.

56. Nevsâl-i Nisvân hakkında daha geniş bilgi için, bkz. Cüneyd Okay, *İlk Kadın Yılığın Nevsâl-i Nisvân*. TTD: Kasım 1995, sa.23, s. 63, 64.

57. Osmanlı toplumundaki çeşitli dinsel gruplara mensup kadınlar da kendi kadın derneklerini kurmuşlardı. "Beyoğlu Rum Cemiyet-i Hayriye-i Nisvânîyesi" bunlardan biriydi. Dernek, Kasmıpaşa'da yangın felaketine uğrayanlara 360 takım elbise dağıtmıştı. Türk ve Ermeni Kadınlar İttihat Cemiyet-i Hayriyesi gibi dernekler müslüman ve gayrimüslim kadınların işbirliğine somut örneklerdi.

58. Ömer Vehbi Hoca (Büyükyalvaç)'nın yaşamöyküsü için, bkz. Ahmet Atalay, *Milli Mücadele'de Konya Kuvâ-yı Milliyeçileri*: 1/77-98.

59. Pakize Sünni, *Kırmızı-Beyaz Kulübü, Kadın*: 9 Şubat 1324, no: 18.

60. Post: Tasavvuf dilinde şeyhlik makamını temsil eder. Şeyhlerin oturdukları yere tüylü hayvan derisi serildiğinden, eşdeyişle şeyhler bir post üstünde oturduklarından bu anlam oluşmuştur. Bu nedenle Şeyh'e posta oturan anlamında "postnişin" denilir. Tekke ya da Dergah'ın şeyhi anlamına karşılık olarak kullanılır. Kimi tarikatlarda, örneğin Bektâşiler'de, çeşitli "post"lar vardır ve her biri ayrı bir makamı temsil eder. Sertarık postu, Çelebi postu, Zâkirbaşı postu, Meydancı postu, Türbedar postu, Çerağcı postu, Pazarcı postu, vb. gibi. bkz. Hasan Aksay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*: 260; Safer Baba, *Tasavvuf Terimleri*: 225, 226; Orhan Hançerlioğlu, *İslam İnançları Sözlüğü*: 467; Ahmet Kırkkılıç, *Başlangıçtan Günümüze Tasavvuf*: 240; Abdülbâki Gölpınarlı, *Tasavvuf'tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*: 275, 276; Yılmaz Öztuna, *Büyük Tarih Ansiklopedisi*: 2/553.

61. Selanik'te kurulan yardım derneklerinin dışında, İstanbul, Konya, Samsun ve Edirne'de de aynı türden derneklere rastlanır. Örneğin Edirne'de Emine Semiye Hanım tarafından "Hizmet-i Nisvân" adıyla bir dernek kurulmuştu. Dernek 10 müslim, 6 gayrimüslim kadından oluşuyordu. Kadın derneklerinin kurucuları arasında Sultan Murad'ın kızı Fehime Sultan örneğinde olduğu gibi, padişah kızları da vardı.

62. Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*: 54; Ayrıca bkz. Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*: 190.

63. Servet-i Fünûn, 4 Kanun-i Evvel 1324 (17 Aralık 1908), no: 916, s. 45.

64. Şair Nigâr Hanım, Müzik sevdalısı Macar Osman Paşa ile, şiir meraklısı Emine Hanım'ın kızıydı. "Kadınların Abdülhak Hamit'i diye nitelendirilmiş, dönemin en ilginç kadınlarından biriydi. Fransızca, Rumca, Almanca, Farsça, Arapça ve Türkçe biliyordu. Konağında yaptığı Salı Toplantıları'yla ünlenmişti. Vefat ettiğinde geriye Efsus I, Efsus II, Niran, Aks-i Seda adlı şiir kitapları, yirmi defterlik hatıraları, bir de Sefahat-ı Kalp adlı mektuplardan oluşan aşk şiirleri kaldı. bkz. Zeynep Avcı, *Kadın Güncesinden Sayfalar*: 23.

65. Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*: 18.

66. Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*: 24, 25.

67. Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*: 36, 36.

68. Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını*: 39.

69. Şemseddin Sami'nin yaşamöyküsü için, bkz. *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*: 10/5206.; Seyit Kemal Karaalioglu, *Türk Edebiyatçıları Sözlüğü*: 520.; Seyit Kemal Karaalioglu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*: 747, 748; Aziz Çalışlar (ed.), *Türk ve Dünya Edebiyatçıları*: 4/209; Arslan Tekin, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*: 563.

70. Şemseddin Sami'nin *Kadınlar* adlı risalesi, İsmail Doğan'ın Türkçeleştirmesiyle 1996 yılında Gündoğan yayınları (Ankara) tarafından okuyuculara kazandırılmıştır.

71. Tunalı Hilmi'nin yaşamöyküsü için, bkz. *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*: 10/ 5363.

72. Yaşamak: Kadınların ferace giydikleri zamanlarda başlarını ve yüzlerini sardıkları beyaz örtüye verilen ad. İki parçadan mürekkep olan yaşmağın bir parçasıbaştan çeneye, öteki de çeneden başa doğru bağlanırdı. Yaşamak, fazla kısımları omuzlardan aşağı sarmak üzere feracenin üstünden sarkıtılarak kullanıldığı gibi o kısımlar feracenin yakasından içeriye alınarak da kullanılırdı. Zenginler ve bilhassa saraylılar yaşmağı kolalarlardı. Fe-

race ve yaşamak kullanan kadının gözü, burnu, kısmen de kaş ve ağı görünmekteydi. bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*: 3/606.

73. Zeynep Avcı, *Kadın Güncesinden Sayfalar*: 73, 74.

74. "Bugün kadınların aczinden istifade eden erkeklerimiz ekseriyeti teşkil ediyor. Şer'i-i Mübeyyen Ahmedî (Hz. Muhammed)'nin kadınıla erkeğe bahş ettiği müteakıl (karşılıklı) hukukun kadına aid kısmını ketmede (gizleme) kendince büyük menfaat bulan bir kısım erkeklerimiz bu galebelerini (üstünlük) gaib etmek isterler mi?.. İsteyebilirler mi?.. Bu fırsatı elden kaçırmayazı razı olabilirler mi?.. iste tetkik olunacak cihet!

75. Bir başka yazısında da hem kadınlar, hem de erkekler eleştirilerinden nasibini alıyordu:

76. Fatma Aliye Hanım ve Hristiyan olan kızı İsmet Hanım'ın yaşamöyküleri ve yazışmaları için, bkz. *Gizemli Bir Öykünün Peşinde*, TTD: Nisan 1995, sa. 16, s.13-21.

77. Ferace: Çarşıtaftan önce kadınların tesettür için giydikleri üstlüğün adı. Feraceler çuhadan, softan, sonraları aynı zamanda fantazi kumaştan yapıldı. Düz, süssüz ve sade olanları olduğu gibi cepleri ve yakaları işlemelileri de olurdu. Arkası, yakası uzun olanları daha ziyade koyu idi. Bir aralık al moda olmuş, kibarlar hep o renkte ferace yapmışlardı. bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*: 1/601.

78. Gayrimüslim kadınlar da sokağa feraceli çıkıyorlardı. Ancak feracelerin, Müslüman kadınlarının kullandığı renkte olması yasaktı. Yeşil ferace ve sarı pabuç Müslüman kadınlarına hastı. 1235/1820 yılındaki bir hükümle, Müslüman kadınlarını taklit eden Rum ve Ermeni kadınlarını, ehli İslama mahsus renklerde ferace giymeleri yasaklanmıştı. bkz. Meral Altındal, *Osmanlı Kadını*: 75.

79. İsmet Hakkı Hanım ve diğerleri, basın dünyasında kendilerini destekleyen erkek yazarlar bulmuşlardı. Ancak kendilerini karşı çıkan erkeklerin yanı sıra anti-feminist kadın yazarlarla da uğraşmak durumunda kalmışlardı. Bu örneklerden biri olarak İkbâl Hanım, İkdâm'da İsmet Hakkı Hanım'a hitaben yazdığı yazısında, Kur'ân'daki "erkekler kadınlardan daha üstündür" hükmünü ileri sürerek, İslam kadınlarının feminist olmayacağını belirtiyordu. Kadınların vücutta ve akılca erkeklerden zayıf olduğunu iddia ederek erkeğin üstün olması gerektiğini savunan İkbâl Hanım, kadın ve erkek eşit konumlarda olmalarının ailedeki düzeni bozacağı ve karışıklık yaratacağını ileri sürerek aile düzeni içinde erkeğin üstün olması gerektiğini savunuyordu: "... Rical (erkekler) nisvâna (kadınlara) faik (üstün) olmalıdır. Zira iki musavi kuvvet bir mütademe-i daimiye intac eder (süreklî çatışmayı doğurur). Hayat-ı ailede kuvve-i hâkime erkeklerle beraber kadınların elinde müsavi bulunursa intizam-ı maiyet bozulur. Aile, gaile olur. Bir hane küçük mikyasda bir mülk demektir. Bir mülkün iki hükümdarı olmayacağı gibi bir hanein de iki hakimi bulunamaz..." İkbâl Hanım, mestureden (örtünme) ötürü kadınların eğitim, hele yüksek eğitim hakkını istemelerini gereksiz buluyordu: "... Bu talep beyhudedir. Birşey öğrenmekten maksad onu mahallinde sarf etmektir. Halbuki ilmin gerek tabakat-ı âliyesini tahsihde ve gerek o tahsilden bilfiil istifadeye 'mesturiyemiz' daha doğrusu fıtrat-ı nisvîyetimiz (kadın olarak yaratılış) manidir. Bi-faide olan bir netice için devletin birçok masraflar, külfetler ihtiyar ederek sırf nisâi dâru'lfunûnlar ihdas eylesinini temenni bir hayal-i hamdır."

80. İsmet Hanım, İkbâl Hanım'ı İkdâm yerine, o sırada çıkan bir başka yayında, Demet'te yanıtladı. Şöyle diyordu: "İşte acizâne tenkid etmek istediğim bir cihet daha! Erkeklerin fıtraten, aklen kadınlara rüchânı neden iddia ediyor? çünkü onlar daha iyi tahsil ediyor. Zekâyı fitriyelerini, sanat, fen ile tekmil ediyorlar. O halde henüz aynı takayyüdü göremeyen kadınları onlardan aşağıdır diye tahkir etmek pek munsifane olamaz zannedirim... Madam Küri bugün Sorbon'da ders veriyor. fransa hukuk, tıp mektepleri erkek kadar kadın talebe sayıyor. Pek beğenilen İngiltere'de de 'Sufrajat'lerin şiddet ve metanetleri pek büyüktür. Bunlar bize aynan göstermiyor mu ki, kadınlar da erkekler kadar terakki ve tealiye müstaidir (kabiliyetli). Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*: 33-35. (İsmet Hakkı (Selanik 25 Ağustos 1324), "Kadınlarmız ve Maarif", Demet: 24 Eylül 1324, no: 2, s: 24-27'den naklen.)

81. İşte bu erkeklerimizin çoğunun hesabına gelmez ve kadınlarla küçük bir faaliyet görüldü mü akla gelmedik dedikodularla bizi azmimizden döndürmeye çalışıyorlar. Garibi bu ki biz kadınlar da çoğumuz kendi hayrımızı istemiyoruz!.. Kâni'iz!.. Kadın erkeğin kuludur (!) nazariyesini kabul ediyoruz ve erkeklerin (...) bize faik (üstün) olduğuna iman ediyoruz. Ve onlardan gelen cefaya tabii nazarıyla bakarak bize karşı gösterilen

haksızlıklara küçük bir itiraz etmek hakkını kendimizde görmüyoruz. Bununla beraber biz de hâ yuhtî (hatasız) değiliz. Bizim de sayılmakla bitmeyecek kadar kusurlarımız, noksanlarımız var! Var fakat bizi o hatalara sevk eden yine erkeklerdir. çünkü gözlemlerimizin açıldığını hakkımızı tanıdığımızı istemezler. Bizim ceahletimizden istifadeyi kar sayarlar." bkz. Aynur Demirdirek, *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi*: 53, 54.

82. Kadınlar Dünyası'nda 1913'ten 1921'e kadar yazılar yazan Aziz Haydar, yazılarında kadının yetiştiriliş biçimini eleştirirken "biriyle evlenir bir lokma yerim" sözünün her sınıftan kadın için mutlak bir ilke olduğunu dile getiriyordu. Ve "acizlik ve miskinliğin kadın ruhunun en derin noktalarına kadar nüfuz ettiğini" söyleyen Aziz Haydar, "kadına yaşamak için hiçbir şey düşünülüyor... Bizde her şeyi yükleyebileceğimiz iki sebep var, biri kader diğeri de kadın" diye ekliyordu. bkz. Meral Altındal, *Osmanlı Kadını*: 188.

83. Kadınların açık saçık gezmelerinden, feracenin yakasına kadar ince ayrıntılarla konulan yasaklardan terziler de etkileniyordu. Yasaklanan giysileri diken terzilerle ilgili olarak "Bu yasamızı dinlemeyen terzi, dükkanının kapısına asılsın" buyularak konuya ne kadar önem verildiği belirtiliyordu. bkz. Meral Altındal, a.g.e: 95. Ayrıca Kadın Kıyâfetleri konusunda ilgili olarak, bkz. Dilaver Cebeci, *Tanzimat ve Türk Ailesi*: 124-131.

84. Nasıl razı olur?.. Nasıl ister?.. Hiç insan lâ yüs'el (mesul değil) iken mes'ul olmak arzu eder mi?.. Eğer kadınlar bugün bulduğumuz sersemlikten bir silkinir gözümüzü açarsak, erkeklerin elinden çektiğimizi pek iyi anlayacağız ve tesadüf edeceğimiz ilk haksızlığa karşı kamil-i metanetle yürüterek... orada durl!.. diyeceğiz.

KAYNAKÇA

Abdülbâki Gölpınarlı, *Tasavvuf'tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. İnkılap ve Aka Kitabevleri. İstanbul. 1977.

Afet İnan, *Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması Tarih Boyunca Türk Kadın Hak ve Görevleri*. MEB Yay. İstanbul. 1964.

Ahmet Atalay, *Milli Mücadele'de Konya Kuvâ-yı Milîyecileri*. Konya 1997.

Ahmet Kırkkılıç, *Başlangıçtan Günümüze Tasavvuf*. Timaş Yayınları. İstanbul. 1996.

Ahmet N. Yücekök, İlter Turan, Mehmet Ö. Alkan, *Tanzimat'tan Günümüze İstanbul'da Sivil Toplum Kuruluşları*. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları. İstanbul. 1998.

Arslan Tekin, *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*. Ötüken Neşriyat. İstanbul. 1995.

Aynur Demirdirek, *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi*. İmge Kitabevi. Ankara. 1993.

Aynur İlyasoğlu, *Örtülü Kimlik*. Metis Yayınları. İstanbul. 1994.

Aziz Çalışlar (ed.), *Türk ve Dünya Edebiyatçıları*. Remzi Kitabevi. İstanbul. 1987.

Bedihan Tamsöz, *Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Antolojisi*. Ayyıldız Yayınları. Ankara. 1994.

Behcet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*. Varlık Yayınları. İstanbul. 1992.

Behcet Necatigil, *Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü*. Varlık Yayınları. İstanbul. 1992.

Bernard Caporal, *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Ankara. 1982.

Bütün Yönleriyle Başörtüsü Sorunu. Mazlumder İstanbul Şubesi Yayınları. İstanbul. 1997.

Deniz Kandiyoti, *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. Metis Yayınları. İstanbul. 1997.

Dilaver Cebeci, *Tanzimat ve Türk Ailesi*. Ötüken Neşriyat. İstanbul. 1993.

Doğan Duman, *Demokrasi Sürecinde Türkiye'de İslamcılık*. Dokuz Eylül Yayınları. İzmir. 1997.

Ergin Tanağar, *Kronolojik Dünya Tarihi*. Galatasaray Üniversitesi Yayınları. İstanbul. 1997.

Ertuğrul Düzdağ (Hazırlayan), *Volkan Gazetesi*. İz Yayıncılık. İstanbul. 1992.

Hasan Aksay, *İslâmî Terimler Sözlüğü*. İslam Bilgi Merkezi. İstanbul. 1991.

İstanbul Kütüphanelerindeki Eski Harfli Türkçe Kadın Der-gileri Bibliyografyası. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları: 5. Metis Yayınları. İstanbul. 1993.

İştar B. Tarhanlı, *Müslüman Toplum, "Laik" Devlet*. Afa Ya-

yınları. İstanbul, 1993.

Levent Cinemre ve Ruşen Çakır (ed.), *Sol Kemalizme Bakıyor*. Metis Yayınları. İstanbul. 1991.

Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2505. İstanbul. 1993.

Meral Altındal, *Osmanlıda Kadın*. Altın Kitaplar Yayınevi. İstanbul. 1994.

Necla Arat (ed.), *Türkiye'de Kadın Olgusu*. Say Yayınları. İstanbul. 1992.

Necla Arat, *Kadın Sorunu*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını. No: 2776. İstanbul. 1980.

Nermin, Abadan Unat, *Türk Toplumunda Kadın*. Ekin Yayınları. İstanbul. 1982.

Orhan Hançerlioğlu, *İslam İnançları Sözlüğü*. Remzi Kitabevi. İstanbul. 1994.

Orhan Koloğlu, *Türk Çağdaşlaşması*. Boyut Yayıncılık. İstanbul. 1995.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul. 1998.

Safer Baba, *Tasavvuf Terimleri*. Heten Keten Yayınları. İstanbul. 1998.

Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*. Metis Yayınları. İstanbul. 1994.

Seyit Kemal Karaalioğlu, *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*.

Sibel Bozdoğan - Reşat Kasaba (ed.), *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul. 1998.

Sivil Toplum Kuruluşları Rehberi. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı. İstanbul. 1996.

Şirin Tekeli, *Kadınlar İçin*. Alan Yayıncılık. İstanbul. 1988.

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi. İletişim Yayınları. İstanbul. 1985.

Tarih ve Medeniyet Dergisi. İstanbul

Tarih ve Toplum Dergisi. Tarih Vakfı Yayınları. İstanbul.

Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*. İmge Kitabevi Yayınları. Ankara. 1995.

Toplumsal Tarih Dergisi. İstanbul.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. İstanbul.

Volkan Gazetesi. İz Yayıncılık. İstanbul.

Yılmaz Öztuna, *Büyük Tarih Ansiklopedisi*. Bateş Yayınları.

Ankara. 1992.

Zeynep Avcı, *Kadın Güncesinden Sayfalar*. Afa Yayınları. İstanbul. 1994.

YÜZBAŞIOĞLU

ELEKTRİKLİ EV CİHAZLARI SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

Merkez : İstanbul Cad. No: 87

42030 / KONYA

Tel: (0.332) 352 10 62 - 350 77 50 - Fax: 352 28 31

Fabrika : Karatay Sanayi Gemlik Sokak No. 40

42300 / KONYA

Tel: (0.332) 233 61 52 - 236 58 39

Cep Tel. : (0.532) 265 69 15

EVLİLİK İLİŞKİLERİ VE GELENEK ÜZERİNE

Fatma Asiye ŞENAT KAZANCI
SÜ. İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi

Kur'an'ın insanın her iki dünyadaki mutluluğunu hedeflediği, biz müslümanlar tarafından sıklıkla dile getirilir. Ancak her nedense, çoğumuz mutluluktan burada payımıza düşen miktarı da öte aleme devredip ertelemekten çekinmeyiz. Oysa "oradaki" mutluluk, "buradaki" çabanın bir ürünü olacaktır, buradaki çaba ise mutluluk adına olmalıdır. (Mutlulukla insanın, kendi ve çevresiyle barışık olmasını, fıtrî haline uyumunu kastediyorum.) Dünya mutluluğu için verilmesi gereken emek esirgendiğinde ortaya şu sonuç çıkar: Müslüman için, dünya güzellikleri, ahiret güzelliklerinden daha uzaktır. Dünya sıkıntı, ahiret mutluluk yeridir.(!)

Dualizmi aşan fert için, Kur'an, biliriz ki böyle bir çıkarımı kabul etmez.¹ Bu noktada oturup va'dedilen dünya-ahiret saadetinin ne olduğunu bir kez daha düşünmek zorunda kalırız. Biz de bu çalışmada; mutluluğun büyükçe bir unsuru olan evlilik, kadın-erkek ilişkileri konusunu bir kez daha düşüneceğiz. Kadın-erkek ilişkileri konusunda içinde yaşadığımız gerçeklikle, Kur'an'ın yaklaşımı, bu yaklaşıma bizim yaklaşımımız üzerinde fikir üreteceğiz.

Aslında konuya yüzyıllardır yapılagelenin tersine, kadın penceresinden bakmanın sağlayacağı katkıya inanmakla birlikte, şimdilerde pek moda olan "kadın hakları" boyutuna inmemeye eğilimini taşıyorum. Zira tek başına kadının, onun haklarının, hayata karşı tavır alışının dile getirilmesi durumunda, kadının diğer yarısının (yani erkeğin) ikinci konuma düşeceği ortadadır. Kadına dair bir sıkıntı, neticede erkeğe de ait bir sıkıntıdır, onu da bir zaman, bir şekilde müşteki eder. İnsanlığın bir yarısının ağladığı bir konuda, diğer yarısının gülmeyeceğini söyleyebiliriz. Kadın-erkek ilişkisini en sağlıklı ve özlü şekilde, o meşhur benzetme anlatmaktadır: Bir elmanın eşit, tam or-

tadan bölünmüş yarısı.

Kadın konusunun İslam'ın yumuşak karnı olduğu, bu konuda müslümanlardan yükselen itirazların çözüm üretme değil, savunma ağırlıklı olduğu gözden kaçamayacak bir gerçektir. Aslında, Kur'an'ın insan modelini keşfetmeden onun kadın hakkında ne söylediğini doğru yakalayabilmek, imkan dahilinde değildir. Bu tesbit olmaksızın, geleneklerimizi konuşturmadan, onlara dinî değer, elbiseleri biçip dikmekten başka şansımız yoktur. Biz de şimdi o şans (!) kullanmaktayız.

Biz çalışmanın kapsamı itibarıyla, insan modeli konusunu burada hafız ederek, üstelik kadının toplumsal statüsü ile ilgili verileri de ihmal ederek, bir eş olarak kadının Kur'an'daki durumunu değerlendirmek, toplumsal oluşumu da buna göre sınamak istiyoruz. Zira ailesi içinde kendine ayrılan tahta oturamayan kadının, toplumsal planda sahip olduğu pek çok hakkı, bir tarafından akım kılacaktır. Gerçekten de, toplumsal statüsü yükselen kadınlarımızın, evlerinin içinde buna paralel bir konuma sahip olamayışları, toplumumuz için nadirattan değildir.

Kadın konusu aslında bu yüzyılda tüm tarih boyunca hiç olmadığı kadar çok gündeme gelip, çok tartışılmıştır. "Eşit işe, eşit para" tartışmasından alevlenen bu süreç, Batı'da neredeyse iki cins arasındaki farklılıkları da reddetme boyutuna ulaşmıştır.² Bu akımların haklı ve haksız oldukları noktalar bir yana, şurası çok nettir ki, tarihte kadınlar ilk kez erkeklerle eşit haklar talep ediyorlar.³ Bu dalgalanmaların uzantıları Batı'dan doğuya ulaştıkça, sorunların öзде pek farklı olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Her ne kadar hamâsî duygularla kadının müslüman ülkelerde başta edildikini iddia etsek de, onu gelenekler adına sömürdüğümüzü, İslam'ın onu özene

bezene oturttuğu yerden kaldırdığımızı itiraf etmek zorunda kalırız. En iyi kuralların bile kötü kullanıcılar elinde, hedeflerinin tam zıddı bir gayeye hizmet edebildiği, unutulmaması gereken bir gerçektir.

GELENEK İÇİNDE KADIN-ERKEK EĞİTİMİ, İLİŞKİLERİ

Gelenekler ile din arasındaki dengeyi kurmaya çalışırken, önceliği geleneklere vermemizin doğal sonucu olarak, kadının evi içindeki konumunu belirlemede bir hayli zorlandığımız doğrudur. Daha eğitim sürecinin başlarından itibaren bu karsızlığımız kendini gösterir. Din fıtratından bahsettiği halde, toplumsal normlar kız ve erkek çocuklara çok ayrı kişiliklerin kapılarını aralar. "Sen kızsın, yapma" ile, "O erkektir, yapar" cümlelerindeki ayrım, fıtrat dengesini bozarak, herkesin sahip olduğu kabiliyetleri sonuna kadar geliştirebileceği bir ortam yerine, sun'î bir fıtrat anlayışıyla kızları çekingen, bağımlı⁴, silik, erkekleri de aşırı atak, pervasız, hırçın, sınırsız bir kimliğe sahip kılma ortamı oluşturmaktadır. Ne kız doğal yapısı itibarıyla bu kadar siliktir, ne de oğlan bu kadar atak. Ancak bu oluşturduğumuz sun'î yapıya ideallik de atfedilince bireysel farklılıkları ortaya sağlıklı bir şekilde koyabilmek, neredeyse imkansızlaşır. İdealleştirirken, yine erkeği esas aldığımız, unutulmaması gereken bir husustur. Bir kız için "erkek gibi kız" deyimi, şikayyetle beraber bir övgüyken, bir erkek çocuğu için "kız gibi" olması, istihzâ ve neredeyse hakaret anlamı taşır.

Elbette bunları söylerken, cinsiyeti dikkate almayan bir eğitim modelini hedeflediğimiz anlaşılmamalıdır. Kızlar ve erkeklerin ayrı doğal yapıları vardır ve bunların, çocukların cinsel eğitimlerine yön vermesi gerekir, herbirinin kendi cinsinin fıtrî unsurlarını taşıması ve geliştirmesine özen gösterilmelidir. Ancak bunları yaparken, geleneksel şablonlarımıza uysun diye cinsel-toplumsal kimliklerine de müdahalede bulunmak, onlardan taşıdıklarından başka özellikler göstermelerini istemek anlamına gelir ki; kanaatimizce bu, bireysel fıtrî kodlarla oynamaktır.

Neticede ortaya kendi ayakları üzerinde duramayan kızlar, üzilemeyen, zayıflık gösteremeyen

ve çok meşhur anlatımıyla 'ağlamayan erkekler' yetiştirilmiş oluruz. Bu, fıtratın geleneğe kurban edilmesinin ilk aşamasıdır.

Bu şartlar altında evlilik ilişkisi içinde biraraya gelen bireylerin birbirleriyle diyalogları da, geleneksel travmadan nasibini alarak başlar. Karşılıklı hak ve sorumluluklar sıralanır ve eşlerin bunları yerine getirmesi beklenir. Ancak bunlar belirlenirken kadının nasıl bir varlık olduğunun pek anlaşılamadığı hissini veren oluşumlar da vardır. Kadın güçlü müdür, zayıf mı? Edilgen bir yapıya sahip olduğu, erkeğinin desteği olmadan ayakta duramayacağı farzedilen kadına, yuvanın devamlılığını sağlaması vazifesi yüklenmiştir. Hem kadın akıllı, yarı akıldır⁵, "erkeğin mizacı ve yaratılışı kadınınkinden daha sağlamdır", "on tane kadın olsa, erkeğin yerini tutan olmaz"⁶, kadının daima erkeğin kontrolü altında olması gerekir⁷, "kocasız avrat, yularsız ata benzer, peyniri deri, avradı eri saklar"⁸, hem de yuvayı dişi kuş yapar⁸. Güçsüz, tedbirsiz kadın imajı, geleneksel aile anlayışında her nasılsa ailenin mesut bir hayatı sürdürmesi için gerekli tedbirleri almak, gerektiğinde kendi istek ve beklentilerinden vazgeçmek, kendi varlığından ödün vermek gibi güçlü bir kişilikle başarılabilecek unsurları da taşır hale gelmiştir. Birbiriyle uymayan bu zıt tanımlamalar, Türk kadınının kimliği ola-gelmiştir. Kadın, huzurlu bir beraberliği sürdürmek adına kocasını tenkit etmemeli, çekişme yaşadığında ilk adımı atmalı, vazifesinin kocasını memnun etmek, evi, çocukları yönetmek olduğunu bir an bile unutmamalı, şikayet etmemeli, kocasının nahoş tavırlarına aldırış etmemelidir⁹. İdeal kadını anlatan bir yazıda ise, günlük hayat şöyle anlatılır:

"Onlar her basah, herkesten önce kalkardı. Taksatsız düşüp gece yarısı devrilene kadar yaptıkları işe gelince, uyanır uyanmaz ocağı yakmak, alelacele abdest alıp, evin beyini uyandırıp, ona abdest aldirmek, seccadesini hazırlamak. Yıldırım misali çorba hazırlamak... Öğle yemeğini hazırlamak, köydeyse tarlaya gitmek, yemeği çocuklara-eşe yedirmek, herkesin karnı doyduktan sonra yemeğini yemek... Akşam yemeği, misafirler, yatakların hazırlanması, herkes uyur ve sonra evin kadını da. Bir Türk kadını dünyanın en az, en kısa uykusuna yatacak ve dinlenmeden uyanacaktır. Bu kadınlar

"gık" demeden yaşadılar ve şikayetsiz öldüler...¹⁰

Bu hayat temposunda "evin güçlü erkeği"nin hangi fonksiyonu icra ettiği sorusunu sormayacağız, ama geleneğin kadının güçlü mü, zayıf mı sorusuna cevabı olmadığını, daha doğrusu cevaplarının tutarsız olduğunu hatırlatacağız.

Geleneğin kadın-erkek ilişkisine bakışını ana hatlar itibarıyla böylece özetledikten sonra, bu tavrın dinî söyleme, özellikle de Kur'an'a nasıl yansıdığını görmeye çalışalım. Ancak daha önce, bu yansıyışın amaca ulaşmada son derece başarılı olduğunu belirtmek isteriz. Zira gelenek kendi söylemini dinin ardına saklanarak seslendirince, karşısında itiraz eden sesler duymak zorunda kalmamıştır. İnsan kaynaklı haksızlığa er ya da geç başkaldırılır, ancak dinin tabu kabul edildiği bir ortamda Allah'tan geldiği düşünüleni eleştirmek, O'na karşı gelmek ciddi bir cesaret ister. Geleneğin dini kisveye büründürülerek kadına sunulması, onu kendisine yöneltilen haksızlıklara karşı eli ayağı bağlı hale getirmiştir. Bu tutum, problemleri daha da derinleştirmiştir.

B- GELENEĞİN DİN ANLAYIŞINA ETKİLERİ

Geleneğin, kadın-erkek ilişkisi konusunda dini yorumlara yansıyışını görmek için, üzerinde durmak istediğimiz ayet, kadın-erkek ilişkilerini irdeleyen bir niteliğe sahiptir:

"Allah'ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin mallarından sarfetmelerinden dolayı erkekler, kadınlar üzerine "kavvam"dırlar. İyi kadınlar, gönülden boyun eğenler ve Allah'ın korunmasını emrettiğini, kocasının bulunmadığı zaman da koruyanlardır. Serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin, yataklarında onları yalnız bırakın, nihayet dövin. Size itaat ediyorlarsa, aleyhlerine yol aramayın. Doğrusu Allah yücedir, büyüktür." (Nisa, 4/34)

Evlilik içi kadın-erkek ilişkisi hakkında var olan fikirleri bu ayet çerçevesinde belirtmenin en net yolu, "kavvam" kelimesine verilen manada ortaya çıkmaktadır, yani "erkekler, kadınların nesidir?" sorusuna verilen cevapta "Kavvam" kelimesine çoğu kez yönetici anlamı verilmiştir.¹¹ Zaten ayetin devamında yapılan ve eşler arasındaki bağı, amir-

memur arasındaki ilişki gibi tanımlayan yorumlar, bu anlamı te'yid eder görünmektedir. Bu kelimeyi koruyucu olarak algılayanlar da bulunmaktadır.¹² Biz her ne kadar bir koruyucuya ihtiyaç duymanın kadınların kaderi olduğuna inanmıyor ve gerekli şartlara sahip olduğunda bir kadının korunmaya olan ihtiyacının, erkek-kadın her insanda değişik nisbette var olan bir desteğe duyulan ihtiyaçtan fazla olmadığını düşünüyorsak da, kadınların çoğu için "gerekli şartların" hazırlanmadığını da belirtmek isteriz. Aslında "kavvam" kelimesini "koruyucu"dan öte, işlerini gören, hizmetini yerine getiren anlamıyla ele almak, hem vâkıaya, hem de ayetin devamına daha uygun olur kanaatindeyiz. Erkeğin fıtrî yetenekleri, ailenin geçimini ve aile birliğinin devamını sağlamayı, ona yüklemiştir. Ayette "serkeşlik" terimiyle sözü edilen durumun, "Allah'ın korunmasını emrettiğini, kocasının bulunmadığı zaman da koruyan" ibaresiyle irtibatlandırılması halinde, zinaya meyletme gibi aile birliğini bozacak bir tehdit olarak anlaşılabileceği kanaatini taşımaktayız. Erkeğin alacağı tedbirler, işte böylesi bir ciddi durum karşısında, sonu boşanmaya gidecek bir süreci önleme adına üstlendiği görevdir. Fıtratında kadından daha istikrarlı olduğu düşünülen soğukkanlılıkla; erkek bu ağır görevi yerine getirmede başarılı olabilir. "Kavvam" terimine ayetin genel bağlamı içinde böyle bir bakış açısı sağladıktan sonra, bu kavvamlığa şart olarak ileri sürülen iki hususu ele alalım.

Erkek Kavvamlığının Şartları

Evlilik ve kadın-erkeğin toplumsal konumları hakkında konuştuğumuz pekçok erkeğin, üzerinde durduğumuz ayetin "erkekler, kadınlar üzerine kavvamdır" kısmını okumakla yetindiklerini ve şartlardan bahsetmeyi hiç sevmediklerini burada hatırlattıktan sonra; kavvamlığın ikinci şartı olan erkeklerin mallarını kadınları için harcamaları konusunda fazlaca sıkıntı olmadığını söyleyebiliriz. Evlilik öncesinde kadına hediyeler alınması, düğün masraflarının karşılanması ve sonra da ailenin ihtiyaçlarının giderilmesi, kimi istisnalar hariç, insanlık tarihi boyunca erkeğe yüklenmiş vazifelerdendir. Bu, onun fiziksel kuvveti sebebiyle, dış hayatın zor şartlarına daha rahat katlanabilmesi ve böylece para kazanabilmesinin doğal sonucudur. Böylece gerekli donanımına sahip olmasa bile erkek,

sadece kas kuvvetiyle "ekmek parasını taştan çıkarabilir."

Ancak erkeğin kadına kavvamlığı için aranan ilk şart, yani bazılarının bazılarından üstün kılınması, aile bağlamından çıkararak, ontolojik bir üstünlük olarak algılanmış, tüm söylenenler, bu zaviyede odaklanmıştır. Pek çok müfessir, aile içi ilişkilerden azâde olarak tüm erkeklerin, tüm kadınlardan üstün olduğu tezini savunmuş, sonra da üstünlük noktalarını sıralamışlardır. Onlara göre, erkekler öncelikle ve şüphesiz akıllı olmak, sonra da cesaret, hüs-ü tedbir, ilim, kudret, ibadette ziyadelik, mizacının kuvveti, yaratılıştaki olgun olmak¹³ mirastan çok pay alma; Cuma, ganimet, cemaat, hilâfet, imâret, cihad, talak¹⁴, sakal¹⁵ konularında kadından üstündür. Görebildiğimiz kadarıyla sadece Taberi, ayetten sadece erkeğin kadına değil, kimi kadınların da kimi erkeklerle üstünlüğünü anlamış, ama sonra o da sadece erkek üstünlüğünü ifade eden cümleler sarfetmiştir.¹⁶ Hatta kimi eserlerde (İslam'da kadının konumundan söz eden ve üzeri ısrarla gül resimleri ile süslenmiş kitaplarda) erkeğin kadına üstünlüğünü, kafalarda hiç şüpheye mahal bırakmaksızın ispatlayabilmek için, hayvanlar aleminden örnek getirmek gibi, tavsifinde kelime bulunamayan yaklaşımlara yer verilmiştir.¹⁷

Geleneğin Kur'an yorumuna dahilini böylece ifade ettikten sonra, genel bağlamı içinde Kur'an'ın aile içi ilişkilerine bakışı üzerinde durmak istiyoruz. Ancak buna geçmeden, çalışmanın kapsamı itibarıyla Hz. Peygamber'in evlilik ilişkilerini ve uygulamaları ile, uydurma ve zayıf hadisler aracılığıyla ona söylenen cümleler arasındaki karşılaşmayı dile getiremediğimizi belirtmek isteriz. Zira bu konu da, üzerinde düşünülmesi gereken hususlar arasındadır. Üstelik kitaplardaki cümlelerden daha çok, kulaktan kulağa yayılan uydurma cümleler, kadına bakış açısında etkili ve yön belirleyici olabilmıştır. Dinî söylemin, geleneğe kurban edilşinin çok acı delillerini, hadis külliyyatında bulabilmek mümkündür.

C- KUR'AN'IN EVLİLİK İLİŞKİSİNE BAKIŞI

Her ne kadar gecenin en karanlık zamanının, sabaha en yakın olduğu an olduğu söylenirse de, günümüz müslümanlarının Kur'an'ın kadın konusuna

kendi bütünlüğü içinde doğru bakışlar geliştirebilmek için daha beklemleri gerektiği kanaatini taşımaktayız. Klasik anlamda İslam'da kadına hak ettiği saygın yerin verildiğini söyleyedirmek yerine, İslam'ın o gün kadını nereden alıp nereye getirdiği sorusuna verilecek cevapla, bugünkü sosyal gerçeklik içinde nereye gidileceğine karar vermek, daha anlamlı olacaktır. Diğer yandan kadının aile içindeki konumunun değil, toplumsal statüsünün öncelikle irdelenmeye çalışılması da ayrı bir sorun olarak önümüzde durmaktadır. Kadını ailenin içinde ve sayet altında olmaktan kurtaramadıktan sonra, ekonomik, siyasî vs. haklarının gerçekçi bir varlık alanı bulamayacağı ortadadır.

Kur'an'ın kadın anlayışına dair bakış açımızı iletmeden önce şunu söylemeliyiz ki; İslam'ın bize vadedtiği mutluluk, tam anlamıyla bir özgürlük mutluluğudur. İnsanı her tür esaretten kurtarma asıldır. Bu, elbette ferdin kayd-ü şartlardan uzak, "keyfe mâ yeşâ" (nasıl isterse öyle) bir hayat sürmesi demek değildir. Ama insan, esaretten kurtulup, güzel yönlerini geliştirmeli, olgunlaşmalı ve kendisi olmalıdır. Fıtrata aykırı uygulamaların İslam'da yer edinememesi, işte bu "kendi olma" ilkesiyle yakından ilgilidir. İnsanlığın yarısını baskı altına almak, koruma adına onun kişiliğini gerçekleştirmesine mani olacak bir aile yapısı oluşturup, bunu İslam adı altında savunmak, doğru değildir. Kadın ayrı bir bireydir ve tüm yapılanma bu merkez etrafında olmalıdır.

Burada kadın-erkeğin birey olarak denkliliğini ifade edecek değiliz. Bu husus zaten sıklıkla dile getirilmektedir. Evlilik ilişkisi noktasında Kur'an'da eşler arasındaki bağlılık, Allah'ın varlığının delillerinden sayılmıştır¹⁸ ki; bu sevginin, hürmetin korunması ve önemi hakkında bundan daha anlamlı birşey söylenemez inancındayız. Öte yandan eşler birbirinin gözbebeği¹⁹ kabul edilmiştir. İki yarım elmanın birbirini bulması diye tanımlanabilecek evlilik ilişkisinde, iki ayrı bireyin ne sebeple olursa olsun birbirini ezmesi değil, birbirini geliştirmenin, birbirinin eksiğini kapatmasının asıl olduğunu "Onlar sizin, siz de onların örtüsünüz"²⁰ demekten daha güzel bir anlatım şekli var mıdır?

Farklılıkları üstünlükler, aşağı olmalar diye kategorileştirmeden, hayatın bir araya gelince tamamlanacak portreleri olarak algılamak, hayatımızı

rahatlama getirecektir. İnsana özgü acelecilik²¹, kararsızlık, nankörlük²² vs. eksik nitelikleri kadına atfedip, erkeği cesur, akıllı, sabırlı olarak resmetmek, elbette fitrat anlayışını değiştirmeye çalışmaktır.

Karşılıklı hak ve sorumluluklar, her evliliğin iç yapısında ayrı oranlarda, çiftin kişilik özelliklerine göre şekillenecek unsurlardır. "Hakların örfeye uygun olarak vazifeye denk"²³ olduğu, bize böyle bir cümle kullanma şansı tanır.²⁴ Vazife arttıkça, haklar da doğal olarak artacaktır. Evliliğin ortak paydası, yuvarıda bahsettiğimiz şekilde sevgide aranmalı, hak ve sorumluluklar buna göre yer değiştirebilmelidir. Sevgi ise, olduğu gibi kabul etme, yüceltme, değer verme ile iç içedir. Bir tarafı bastırmakla elde edilecek huzur, huzursuzluğa yol açar. Nitekim yıllarca ezilip, kişilikleri bastırılan kadınların, ilerleyen yıllarla geçmişlerini sorgulamaya başlamalarının neticesinde ve ailenin huzura en çok ihtiyaç duyduğu yaşlılık yıllarının sancılı geçmesi, toplumumuzda az rastlanır bir durum değildir.

Asırlık gelenekleri bir kez daha sorgulamamızı gerekli kılan süreç, elbette kolay ve sancısız olmayacaktır. Ancak bu sürecin sonunda ulaşılabilecek nokta; sağlıklı, birbirlerine sevgiden başka borçları

olmayan, birbirine yük değil, destek olan, dayanışmayı böyle algılayan fertlerden oluşacak bir toplum modeli olabilir ki; bu hedefe ulaşma, sürecin sancılarına katlanmaya değer diye düşünüyoruz.

DİPNOTLAR:

- 1/Bakara, 2/201.
- 2/ Aktaş, Cihan; Sistem İçinde Kadın, s. 241-244.
- 3/Giddens, Anthony; Mahremiyetin Dönüşümü, s. 4.
- 4/Zuhur, 43/18 ayetinin bir ideali değil, vakıyı ifade ettiğini söylemek gerekir.
- 5/Er, Tülay; Türk Halk Kültürünün Bazı Sözlü Ürünlerine Yansıyan Kadın, Erkek ve Evlilik İlişkileri, s. 20.
- 6/Er, Tülay, a.g.e., s. 20.
- 7/Er, Tülay, a.g.e., s. 22.
- 8/Er, Tülay, a.g.e., s. 23.
- 9/Sur Dergisi, sayı: 241, s. 2-10.
- 10/Sur Dergisi, sayı: 229, s. 19.
- 11/İbnu'l-Cevzi, Zadu'l-Mesir, II/74; Derveze, et-Tefsiru'l-Hadis, IX, 70; Ibn Kesir, Tefsiru'l-Kur'an'il-Azim, I/503.
- 12/Razi, Mefatihul-Gayb, III/316; Mehmed Vehbi, Hulasatu'l-Beyan, V/74; Meraği, Tefsiru'l-Meraği, V/26.
- 13/Razi, a.g.e., III/316; Mehmed Vehbi, a.g.e., V/74; Derveze, a.g.e., IX/70; Meraği, a.g.e., V/26.
- 14/İbnu'l-Cevzi, a.g.e., II/74.
- 15/Kurtubi, a.g.e., 168-169.
- 16/Taberi, Camiu'l-Beyan, II/135.
- 17/Ateş, Süleyman; İslam'ın Kadına Getirdiği Haklar, İslami Araştırmalar, c. 5, sayı: 4, s. 324.
- 18/Rum, 30/21.
- 19/Furkan, 25/74.
- 20/Bakara, 2/187.
- 21/İsra, 17/11.
- 22/Hac, 22/66.
- 23/Bakara, 2/228.
- 24/Akkaya, Nejla; İslam Hukukunda Kadının Siyasi Hakları, İslami Araştırmalar, Kadın Özel Sayısı, s. 241.

KAVİ İNŞAAT

Selami AŞKIN
(Mimar)

Vatan Cad. Doğu İşhanı 4/407 KONYA
Tel: 0.332 320 08 93 - 320 65 17
Fax: 0.332 96 31

AKSAK OTOMOTİV

SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

İBRAHİM AK

EFE

PARABOLİK
OTO MAKASLARI
İÇ ANADOLU
BÖLGE BAŞ BAYİİ

OTO MAKAS AKSAMI
İLAVE DİNGİL PARÇALARI
İMALAT - TOPTAN

Zafer Sanayi Güven Caddesi Narin Sokak No: 8
Tel: 251 58 90 Fax: 251 58 91
Çap Tel: 0. 532 346 55 39

KONYA

İSLAM AİLE HUKUKUNDA YARGI YOLUYLA BOŞANMA ve NEDENLERİ

Şule Yüksel ŞEKER

BOŞANMA SİSTEMLERİ, İSLAM ÖNCESİ TÜRK HUKUKUNDA VE İSLAM HU- KUKUNDA BOŞANMA

Toplumun temelini oluşturan ailenin kuruluşu gibi sona erişe de bireyleri, dolayısıyla toplumu ya-
kından ilgilendirir. Neslin devamı için meşrû kılınan
evlilik, bazen devam ettirilemez bir hal alır. Fert ve
toplum aleyhine birçok zararı bünyesinde ba-
rındırmakla birlikte zorunlu olarak boşanmayı gün-
deme getirir. Çünkü her yönden sağlam bir toplum,
ancak uyumlu ve sağlıklı ailelerden oluşur.

Ailenin kurulması belli bir amaca yöneliktir. İn-
sanların mecburi birlikteliği ve zor şartlarda evliliğin
devam ettirilmesi, bireylerin hedeflerine ulaşmasını
önlemekle kalmayacak, istenmeyen sonuçları da be-
raberinde getirecektir.

Aralarında duygusal bağlar bulunmayan, hatta
birbirlerine karşı olumsuz duygular besleyen uyum-
suz çiftlerin aynı evi paylaşmaları bir anlam ifade et-
meyeceği gibi, onların oluşturdukları bu birliktelik,
aile olarak da adlandırılmaz. Çünkü aile ke-
limesinin doğasında olan sevgi, saygı, güven gibi un-
surlar, bu çiftlerin belki de hiç tatmadığı duygulardır.
O halde bu zorunlu birlikteliği aile olarak ad-
landırmak ve bu ilişkiden fayda beklemek anlamsız
olacaktır. İstenmeyen bu gibi durumlarda da bo-
şanmaktan başka çare düşünülemez.

Boşanma bir realite olarak insanın olduğu her
yerde varlığını gösterir. Fakat toplumların kültürleri,
aile anlayışları, ya da dinlerine göre farklı şekillerde
gündeme gelebilir. Toplumların kadına ve aileye
verdiği önem, gelenekler, din anlayışları ve daha bir
çok değer, boşanmanın şeklinde sebep ve şart-
larındaki bazı farklılıkları zorunlu kılabılır.

Özetle; toplumsal olaylara sebep olan kompleks
yapılar, bu olayların şekillenmesinde de etkin rol

oynar. Bu etkinliğin sonucu olarak karşımıza farklı
boşanma şekilleri çıkar. Boşanma birçok açıdan
farklı taksimlere tâbi tutulabilir, fakat biz boşanmayı
sınıflandırırken boşanma hakkının ait olduğu taraf
açısından konuyu inceleyeceğiz.

1- BOŞANMA SİSTEMLERİ ¹

a- Boşanma Yasağı Sistemi: Katolik kilisesi, Hz.
İsa'nın "Allah'ın birleştirdiğini insanlar ayıramaz.
Her kim bir başka kadınla evlenmek için karısını bo-
şarsa, ona karşı zina işlemiş sayılır. Ve bir kadın
başka bir erkekle evlenmek için kocasını terkederse,
zina işlemiş olur." sözlerine dayanarak boşanmayı
reddetmiştir. Kilise, evlilik bağının çözülmezliği esa-
sını yaymak için her türlü fedakârlığı yapmış, bunun
sonucunda İtalya, İspanya ve 9. asırdan itibaren
Fransa'da boşanmayasaklanmıştır.

Kilise, boşanma yasağının doğuracağı bireysel ve
toplumsal zararı hafifletmek için evlilik bağına ko-
parmayan, fakat eşlerin birlikte yaşamaları zo-
runluluğunu kaldıran ayrılık kurumunu geliştirmiş,
fakat zararlar istenen oranda önlenememiştir.

b- Boşanma Serbestisi Sistemi: Bu sisteme göre
eşlerin ya da sadece birinin istemiyle evlilik sona
erer. Serbest boşanma, evlenmenin bireyci dü-
şünceyle izahına dayanır. Yani; 'evlilik nasıl iki ta-
raflı eşlerin iradesiyle meydana geliyorsa, bo-
şanmanın da eşlerin iradesiyle meydana gelmesi
gerekir' anlayışının ürünüdür.

Bu sistemde boşanma ya eşlerin karşılıklı an-
laşmaları ve ortak kararıyla ya da diğer tarafın rızası
gözetilmeksizin taraflardan birinin kararıyla mey-
dana gelir.

10. asırdan önce Roma ve Cermen hukukunda
kabul edilen bu sistem, bugün Romanya, Çin, Ja-
ponya ve bazı İskandinav ülkelerinde de be-
nimlenmiştir. Ancak bu sistemi kabul eden devletler,

Şule Yüksel ŞEKER/İSLAM HUKUKUNDA YARGI YOLUYLA BOŞANMA VE NEDENLERİ

boşanma sayılarının artması, ahlâkî çöküntü ve boşanmanın beraberinde getirdiği diğer olumsuzluklar sebebiyle kanunlarını gözden geçirip yeni düzenlemelere gitmek zorunda kalmışlardır.

c- Boşanmayı Hakimın Hükümüne ve Belli Sebeplere Dayandıran Sistem: Bu sistem zikredilen iki sistem arasında uzlaştırıcı bir konum arzeder. Önceleri Katolik kilisesinin boşanmayla ilgili katı tutumuna tepki olarak doğan bu sistem, birçok Katolik ve Protestan ülkede boşanmayı kabul ettirmiş, hatta karşılıklı rızaya dayanan boşanmalara bile izin verilir olmuştur.

İki uç sistemin doğuracağı zararları en aza indirmek gayesinde olan bu sistem Türk Medeni Kanunu² ve diğer birçok ülke hukukunca benimsenmiştir.

İslam Hukukunu serbest boşama sistemine dahil eden Halil Cin³, İslam Hukukundaki mahkeme kararıyla ayrılımların da serbest sisteme dahil olduğunu, fakat bazı açılardan Modern hukuka benzediğini söyler.

2- İSLAMİYETTEN ÖNCE TÜRK HUKUKUNDA BOŞANMA⁴

Eski Türk Hukukunda evlenmeye, verilen önem, Modern Türk Hukukunun aileye verdiği önemden daha geride değildir. Buna göre evlenme eşler arasında sürekli bir hayat ortaklığı meydana getirir, fakat bu süreklilik boşanmaya izin vermemek anlamında değildir. Eski Türk Hukuku boşanmayı kabul etmiş, belli sebeplere dayanan boşanma sistemini tercih etmiştir. Söz konusu hukukta boşanma sebepleri şunlardır:

a- Kadın İçin Boşanma Sebepleri:

1- **Zina:** Kadın kocasının zinası sebebiyle boşanma isteyebilirdi. Eski Türklerde de modern hukuk sistemlerinin hemen hepsinde olduğu gibi, eşler birbirine sadakatte mükelleftirler. Sadakatsizlik, yani karı veya kocadan birinin bir üçüncü şahısla cinsel birlikteliği zinadır, müeyyidesi hukukî ve cezaîdir.

2- Kötü Davranış:

Koca eşine iyi muamele etmek, ona sert davranmamak, özellikle şiddet kullanmamak zorundaydı. Aksi halde kocanın kötü davranması sebebiyle kadın boşanma isteyebilir.

3- İktidarsızlık:

Neslin devamı eski toplumlarda da ailede gö-

zetilen öncelikli amaçlardandı. Kocanın cinsel iktidarsızlığı bu amaca ulaşmayı önler, eşler arasında geçimsizlik doğurur. Hatta kadını kocasına karşı olan sadakat görevini ihlâlê götürür. Bu sebeple eski Türk Hukuku iktidarsızlığı kadın için boşanma sebebi olarak kabul etmiştir.

b- Koca İçin Boşanma Sebepleri:

Erkeğin eşini boşaması için muayyen bir sebep yoktu. Fakat kadının zinası halinde boşama adet hükmünde. Karşılıklı rıza ile boşanma da mümkündür.

3- İSLAM HUKUKUNDA BOŞANMA

İslam Hukukunda boşanmalar müfarakât bahsinde düzenlenmiştir. Lügatte 'iki şeyin, iki kişinin birbirinden ayrılması'⁵ anlamına gelen kelime, fıkıh ıstılahında 'evlilik bağının çözülmesiyle karı ile kocanın birbirinden ayrılması'⁶ anlamında kullanılır.

a- İslam Hukukunda Boşanma Kavramı:

Talâk kelimesi her ne kadar boşanma kelimesinden daha özel bir anlam taşısa da, 'erkek eşinin anlaşması sonucu meydana gelen boşanmalar (Hul'), özellikle kadının istemi üzerine hakim tarafından evliliğe son verilmesi' de bu kavramla ifade edilmiştir. Oysa İslam Hukukunda boşanmayı ifade eden tek kelime talâk olmadığı gibi, talâkın anlamı normalde tüm boşanma şekillerini kapsayacak kadar geniş de değildir.

İslam Hukukunda boşanmaya dair kullanılan lafızlar; talâk, fesh ve tefrîk'tir.

TALÂK: Lugatte; 'serbest bırakmak, göndermek, mutlak olarak kaydı kaldırmak'⁷ anlamlarına gelir. Bundan mecaz olarak kadını serbest bıraktım anlamında "talaktu'l-mer'ete" denir.⁸ Masdar olan "itlâk", genelde 'herhangi bir bağı kaldırmak' anlamına geldiği⁹ halde, tatlik, özellikle kadınlarla ilgilidir ve boşanmayı ifade etmek üzere kullanılır.¹⁰ Bu yüzden kişi eşine "sen mutallaksın" dese, niyete ihtiyaç olmaksızın talâk meydana gelir. Fakat kelimenin tahfilî hâli böyle değildir.¹¹

İstulahta talâk; lugat anlamından yola çıkılarak çok genel bir şekilde 'nikâhla meydana gelen bağı kaldırmak'¹² anlamını ifade etse de, daha açık anlamını şu tanımda bulur. Talâk; 'niyete ihtiyaç olmaksızın sarîh bir lafızla ya da niyet şartıyla kınası bir lafızla'¹³ boşanmaya ehliyeti olan erkeğin ya da onun vekilinin nikâh akdine, yani nikâhla meydana gelen mülkiyete son vermesidir.¹⁴

Şule Yüksel ŞEKER/İSLAM HUKUKUNDA YARGI YOLUYLA BOŞANMA VE NEDENLERİ

el-Cüveynî (v. 478), talâk cahiyyede kulanılan bir lafız olduğunu, şeriatın da bunu onaylayıp değiştirmeden aynen benimsediğini söyler.¹⁵ Talâk kelimesinin İslam Hukukunda fazlaca yaygınlaşıp diğer boşanma şekilleri için kullanılması da bununla açıklanır.¹⁶

FESH: Lugatta; 'bozmak, birşeyi ortadan kaldırmak, şiddet anında bozulmaya elverişli olmak'¹⁷ gibi anlamlara gelir.

İstilahta ise; 'sadece kadın sebebiyle (yani geçerli nedenler bulunduğu kadının isteğiyle) ya da taraflardan herhangi birisi sebebiyle (irtidat, diğer eşin mülkiyetine sahip olma gibi) meydana gelen ayrılıklar'dır.¹⁸ Fesh, üç bakımdan talâktan farklıdır.¹⁹

1- Fesh, akdi temelinden bozmak ve akidden doğan helâlligi kaldırmaktır. Talâk ise, helâlligi sona erdirmektedir.

2- Fesh, ya akidden sonra akde arız olup evliliğin devamına mani olan bir takım durumlar sebebiyle, ya da akdin bağlayıcı olmamasından dolayı meydana gelir. Talâk ise sahih ve lâzım bir akitten sonra olur, bunda nikâh akdi ile bağdaşmayan birşey yoktur.

3- Talâk ve feshin neticeleri farklıdır. Fesh, erkeğin sahip olduğu talâk sayısını eksiltmez, talâk ise eksiltir.

TEFRİK: Lugatta; 'iki farklı şeyin arasını ayırmak ya da bir şeyin parçalarının arasını ayırmak'²⁰ anlamına gelir.

İstilahta ise; 'eşlerden birinin isteğiyle geçimsizlik, nafakayı sağlayamama, irtidat ya da benzeri bir durumda hâkimin hükmüyle evlilik bağının sona erdirilmesi'²¹ anlamına gelir.

Hakimin ayırması bazen fesh, bazen bâin talâk, bazen de ric'î talâk hükmündedir.

b- İslam Hukukunda Boşanma Hakkı: İslam Hukuku eşlerin ayrılmasında hakimin kararı ve belli sebeplere itibar ettiği kadar, tek taraflı boşanmaya da itibar eder. Hatta müslüman toplumlarında boşanmaların çoğu bu yolla gerçekleşir. Söz konusu hukuka göre boşama hakkı, prensip olarak erkeğe verilmiştir.²² Bu hakka kadının sahip olması, akit esnasında şart koşmakla veya daha sonra kadının isteği ve kocanın rızasıyla mümkün olur. Boşama hakkının erkeğe ait olduğuna dair naslarda açık bir ifade olmamakla birlikte, Kur'an-ı Kerim'de boşama fiilinin her defasında erkeğe nisbet edilmesi²³, boşama

hakkının erkeğe ait olduğuna ait dair kapalı bir delil sayılabilir. Yine delil olarak öne sürülen "Boşama hakkı kadının inciğine (mecazen kadın kast edilmiştir) sahip olanındır."²⁴ hadisi zayıf sayılsa²⁵ bile tamamen gözardı edilemez.

Talâk hakkının erkeğe verilmesi sosyal bir zurettten doğmuştur. İslam Hukuku boşanmayı meşrû saymakla birlikte, boşanmanın meydana getireceği zararları asgariye indirmek için bu hakkı erkeğe vermiştir. Bu durum, taraflardan birine yetkinin tümünün verilmesi, diğer taraftan özel olarak istemedikçe bu hakka sahip olamaması açısından haksızlık olarak algılsa da, boşanma ile ilgili hukukî ihtimaller gözden geçirildiği takdirde, kin ve nefret duygularının yaşanmadığı, aile sınırlarının yayılmadığı, birey ve toplumun en az zarar gördüğü boşama türü olarak erkeğin boşaması karşımıza çıkar. Boşanmayla ilgili ihtimalleri sırasıyla değerlendirelim.²⁶

1- Nikâhlanarak birleşen eşlerin bir daha ayrılacakları: Bunun diğerlerine nazaran ferde ve topluma en zararlı ihtimal olduğu açıktır. Aralarında sevgi ve saygı olmadan beraber yaşamaları düşünülemeyen iki insanın bir ömür boyu birlikteliğe mecbur edilmeleri hiçbir şekilde açıklanamaz. Nitekim insanların nikâhla birleşen iki kişiyi ayırma yetkisine sahip olmadığını, bu yetkinin insanüstü bir otoriteye ait olduğunu savunarak, boşanmayı reddedenler, zamanla kendilerini yenilemek ve 16. asırda Reform hareketiyle birlikte söz konusu kanunu değiştirmek zorunda kalmışlardır.²⁷ Çünkü bu tür bir ailede evlilikten beklenen eşlerin birbirlerinde sükûn bulmaları, faydalı nesiller yetiştirmeleri gibi amaçlara ulaşamaz. Evlilik bu faydaları sağlamaktan öte, toplum için kanayan bir yara olan huzursuz aile ortamını doğurmuş olur ki, bu beraberliğin zorla devam ettirilmesi anlamsızdır.

2- Ayrılıkların ancak hakimin hükmüyle meydana gelmesi: Çağımızda birçok ülkenin rağbet edip kanunlaştırdığı bu ihtimalin sakıncası, özellikle aile sınırlarının ifşâ edilmesi zorunluluğunda kendini gösterir. Eşlerden birinin sebep ne olursa olsun ayrılmak istediği zaman, mahkemeye başvurma mecburiyeti, beraberinde delil, şahit, yemin gibi birçok yükümlülüğü getirir ki, bunlar mahkemenin karar verebilmesi için şarttır. Taraflardan davacı olan, id-

diasını isbatlamak ve hakimın lehine karar vermesini sağlamak için delil getirecek, bazen yalan söyleme yoluna gidecek ve gizliliği esas olan aile sırları ifşa edilecektir. Bunun bireylere ve topluma verdiği zarar bir kenara, hakimın tüm bu olanlardan sonra delil yetersiziği ya da başka bir nedenle eşlerin arasını ayırmaması, aralarında sevgi saygı kalmadığı gibi, ayrılmak için birçok uğraş vermiş, hatta mahkeme esnasında birbirine kin kusmuş iki insanın birlikte yaşaması zorunluluğunu beraberinde getirir ki bu; sözkonusu ihtimalin tutarsızlığını anlatmaya yeterlidir.

3- Boşanmanın her iki tarafın rızasına bağlanması: Taraflardan birinin istediği anda ayrılma serbestisini kısıtlayan bu uygulama, bir bakıma İslam Hukukunda erkeğe verilen talâk hakkının kısıtlanması ve -tefvîz gibi özel bir durum sözkonusu olmadığı takdirde- kadına normalden daha fazla hak vermeye benzer.

İki tarafın iradesiyle kurulan ailenin dağılmasında, iki tarafın iradesinin de şart koşulması makul gibi görünmekle beraber, bu durum boşanmanın zorlaştırılması bağlamında incelenir ve birinci ihtimalin sakıncaları bu ihtimal için de sözkonusu edilebilir. Ayrıca hakim kararının şart olmaması, eşleri anlaşılarak basit sebeplerden yuvayı dağıtmaya götürebilir. Birbirine zıt iki zararı bünyesinde barındıran bu uygulama, bazı özel şartlarla İslam Hukukunda da benimsenmiş (Hul')²⁸, fakat İslam Hukukunun tek boşama şekli bu olmadığından, zararlar daha aza indirgenebilmiştir.

4- Boşama hakkının kadına verilmesi: Bu ihtimalin uygulanması, kadınların genel özellikleri gözönünde bulundurduğu takdirde boşanmayı kolaylaştırma, hatta yaygınlaştırma anlamına geleceğinden, diğer ihtimaller zaman zaman değerlendirilip benimsenmişse de, kadına boşanma hakkının verilmesini şiddetle savunan olmamıştır. Bugüne kadar hiçbir toplumda da boşama hakkının kadına verildiği görülmemiştir.²⁹

Kadınların fıtratlarında var olan, zaman, çevre ve kültür faktörüne göre bariz farklılıklar göstermeyen ortak özellikleri boşama hakkına sahip oldukları takdirde yuvalarını çabucak yıkabileceklerine dair işaretler taşır. Aile kurmak için çok fazla maddî külfet altına girmeyen kadının duygusal oluşu, ailesi di-

şındaki baskılardan kolayca etkilenişi, basit olayları büyütmesi gibi özelliklerinin de etkisinde kalarak hakkını kullanması kaçınılmaz bir haldir. Bu durum toplumda boşanma sayısının artması, boşanmadan en az eşler kadar etkilenen çocukların gereği gibi eğitilip sosyalleştirilememesi ve kendilerini gerçekleştirilememeleri sonucunu doğurur ki, bu da toplumun sağlıklı olması için şart olan sağlıklı bireylerin yetişememesi ve toplumun çöküntüyle yüzyüze kalması demektir.

5- Boşama hakkının erkeğe verilmesi: Zikredilen dört ihtimalin tek başına uygulamaya konulması durumunda doğuracağı zararların şiddeti açıkça görüldükten sonra, erkeğin hakimiyeti ve boşamayarak kadına zulmetmesi sözkonusu olsa da boşanma için en uygun şeklin bu olduğu ortaya çıkmıştır. Çünkü erkek zorluklara karşı göğüs gerebilen, sabırlı, problemlere çözüm arayabilen bir yapıya sahiptir. Boşanma ve ardından yeni bir evliliğin kendisine yükleyeceği maddî külfeti de gözönünde bulunduran erkek, kendisine verilen hakkı kullanmadan önce daha geniş bir bakış açısıyla olayları değerlendirecek, çoğu kez boşamanın eşiğinden dönecek ve kadının düşmesi muhtemel hatalara düşüp pişman olmayacaktır.

İslam Hukuku boşanmayı meşrû kılarak, eşleri bir fayda sağlamayacak zorunlu birlikteliklerden kurtarmış, boşanma hakkını erkeğe vererek, basit sebeplerden dolayı ailenin dağılmasını engellemiş, tefvîz, hul' ve hakem kararıyla ayrılmayı meşrû kılarak kadını korumuş, tüm bu özellikleriyle diğer hukuklardan farkını ortaya koymuştur.

c- Boşanmanın Meşrûiyeti: Boşanmanın meşrûiyeti, kitap, sünnet ve icmâ ile sabittir.

Kitaptan delil: "Talâk ikidir, ondan sonrası ya dönüp iyilikle tutmak veya güzellikle salıvermektir.", "Ey Peygamber, kadınları boşayacağınızda iddetlerini göz ederek boşayın."³¹, "Kadınlara el sürmeden ve mehirlerini biçmeden onları boşarsanız, size sorumluluk yoktur."³² ayetleridir.

Sünnetten delili: "Allah'ın gazabını en çok celbeden helâl, talâktır."³³, "Rasulullah Hafsa'yı boşadı sonra döndü."³⁴ hadisleridir.

Bütün müslümanlar talâkın caiz olduğunda icmâ etmişlerdir. Akıl da bunu destekler. Zaten bir realite olarak karşımıza çıkan boşanmayı insanların ih-

tiyacına rağmen yasaklamak evrensel bir hukuk anlayışıyla bağdaşmaz.

d- Boşanmanın Hikmeti: Neslin devamı için evliliği benimseyen, hatta teşvik eden İslam Hukuku, aile hayatının devam ettirilememesi ve evliliğin kendisinden beklenen faydayı sağlayamaması durumunda boşanmaya ruhsat tanımıştır.

Boşanmanın bağımsız olarak incelendiğinde; yuvaların dağılması, çocukların ailenin güven verici ortamından uzak yetişmeleri gibi olumsuz sonuçlara sebep olduğu için, mutlak zarar şeklinde algılanması mümkündür. Fakat boşanmanın öncesine, boşanmayı gerektiren sebeplere bakıldığı zaman, boşanmanın acı bir tedavi yöntemi olduğu görülür.

Eşlerin birbiriyle uyuşmaması, sonradan meydana gelen kin ve nefret duyguları, tiksinti veren ya da cinsel hayatı olumsuz yönde etkileyen bir hastalık; eşlerin biyolojik ve psikolojik doyum sağlamalarını engelleyecek, bu durumda evlilik her iki taraf için de zulüm haline gelecektir. Mutluluğu ailesi dışında arayan birey, toplumun sağlıklı bir ferdi olmakla kalmayacak, sağlıklı nesillerin oluşumuna yol açacaktır. Cinsel hayatın olumsuzluğu bireyleri farklı çözüm arayışlarına yöneltcek, bu da toplumda onulmaz bir yaranın açılmasına neden olacaktır. Böyle bir ailenin zararsız olduğunu söylemek mümkün olmadığından, daha farklı sakıncaları olmakla birlikte "Ehven-i şer ihtiyar olunur."³⁵ ve "Zarar-ı eşed, zarar-ı ehafı izâle olunur."³⁶ kaidelerince boşanma meşrû kılınmıştır.

Boşanma hukuken kabul edilmekle birlikte, fertlerin ahlâkî açıdan eğitime önem verilmiş, bu bağlamda bazı uyarılarla boşanma olayları asgariye indirilmeye çalışılmıştır.

Rasulullah'ın "*Allah'ın buğzunu en çok celbeden, helâl boşamadır.*"³⁷, "*Hiçbir mazeret olmaksızın kocasından boşanmak isteyen kadınlar münaфіkturlar.*"³⁸, "*Hangi kadın boşanmayı gerektiren ciddi bir sebep olmadığı halde kocasından boşanmak isterse, Cennetin kokusu ona haram olur.*"³⁹ anlamındaki hadisleri bireyleri bu yönde eğitime çabasına yöneliktir.

Bunun yanında hakem müessesesi meşrû kılınarak⁴⁰ geçimsizlik durumunda büyüklerin de yardımıyla problemler halledilmeye çalışılmış, boşanma sayısının azaltılması, pişman olan erkeğin yeni bir

nikâh gerekmeden eşine dönebilmesi için Kur'an'da işareti bulunan⁴¹ ric'î boşama⁴² kavramı geliştirilmiş ve evliliğin devamının esas olduğu vurgulanmıştır.

e- İslam Hukukunda Boşanma Çeşitleri:

İslam Hukukunda boşanma bir tek şekle has kılınmamış, şartlar olduğu takdirde farklı şekillerdeki boşanmaların onayı yoluna gidilmiştir. Bu, tarafların ikisini de korumaya yönelik bir uygulamadır. Genel olarak üç tür ayrılık sözkonusu olmasına rağmen az görülmekle birlikte, hak olarak verilebileceği ve bu şekilde de ayrılık meydana gelebileceği için biz "tefvîz"i de sayarak farklı bir taksim yapma cihetine gittik. Bunun sonucu olarak, İslam Hukukunda boşanmayı dörde ayırarak inceledik:

1- Erkeğin İsteğiyle Meydana Gelen Boşama: İslam Hukukunda boşama hakkı genel olarak erkeğe verilmiş, fakat boşanma sadece erkeğin ağzından çıkacak bir söze bağlanmamıştır. Buna ilaveten cahiliyye toplumunda boşama hakkını elinde bulunduran erkeğin defalarca boşayarak karısına yaptığı zulmü engellemek üzere boşama sayısına bir sınır getirilmiştir. Bu sınırlama "*Boşama iki defadır. Sonrası ya iyilikle tutmak ya güzellekle salıvermektir.*"⁴³ ayetinde düzenlenmiştir.

İslam bununla yetinmemiş, boşama hakkının hepsini kullanan erkeğe eski eşiyle evlenmek istemesi durumunda ağır bir müeyyide getirerek talâk hakkının serbestçe kullanılmasını engellemeyi hedeflemiştir. Sözkonusu müeyyide: "*Bundan sonra kadını boşarsa kadın başka birisiyle evlenmedikçe, bir daha kendisine helâl olmaz.*"⁴⁴ ayetiyle düzenlenmiştir.

Ayrıca boşanmayla ilgili bazı özel şartlar getirilmiş, bid'î boşama, sünnî boşama kavramları geliştirilmiş, konuyla ilgili bireylerin eğitime özel önem verilmiştir.⁴⁵

2- Kadının İsteğiyle Meydana Gelen Boşanmalar: Özel olarak istenip, koca tarafından da kabul edilmediği takdirde talâk hakkının üçü de erkeğe aittir. Kadın bu hakka nikâh akdi esnasında boşama hak ve yetkisinin kendisine ait olmasını şart koşarak ya da evlendikten sonra erkeğin bu hakkı karısına havale etmesiyle sahip olabilir.

Fıkıh ıstılahında "Tefvîz-i Talâk" olarak ifade edilen bu durum bağlayıcıdır. Koca bundan dönemez, hanımını bundan menedemez, havaleyi fes-

hedemez.⁴⁶ Çünkü tefvîz lugatta; teslim etmek, işi başkasına havale etmek⁴⁷ anlamına gelir. Hanefîler, bağlayıcılığın nedenini tefvîzin "talik anlamı taşıyan temlik olmasıyla"⁴⁸ açıklarlar.

Bu konu fıkıh kitaplarında "el-emru bi'l-yed", meşiet, "tahyîr" kavramlarıyla ifade edildiği gibi, talâk hakkı bu lafızlarla devredildiği için, lafızların sarîh ya da kinevî oluşu, niyetin şart olup olmaması, devredilen talâk sayısının belirlenmesi⁴⁹ gibi konular da bu başlık altında incelenir.

Boşama hakkını alan kadın belli lafızlarla kendini boşayabilir. Fakat boşama sayısı erkeğin kendisine verdiği hak kadardır.

Kanunun hukukî yönü zikredildiği gibidir, fakat bir realite olarak kadının bu hakka sahip olması birçok zararı beraberinde getireceğinden çok fazla tavsiye edilmez.⁵⁰

3- Tarafların Karşılıklı Rızasıyla Meydana Gelen Boşanma: Bu tür boşanmalarda tarafların rızasından başka bedel ve belli sıygalar da gündeme gelir. İslam Hukukunda hul' ya da muhâlâa da denilen bu sistemin meşruiyeti Kur'an ve sünnetle sabittir.

Kur'an'dan delili, "...Kadının erkeğe fidiye vermesinde her iki taraf için de günah yoktur."⁵¹, "Eğer gönül rızasıyla o mehrin bir kısmını size bağışarlarsa onu da afiyetle yeyin."⁵² ve "...Aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur."⁵³ ayetleridir.

Sünnetten delili ise İbn Abbas hadisidir. "Sabit b. Kays'ın hanımı Rasulullah'a gelip: "- Ya Rasulallah, onu ne dini, ne de ahlâkından ötürü ayıplıyorum. Fakat İslam'da nimete nankörlük etmekten korkuyorum," dedi. Rasulallah:

"- Ona bahçesini geri verir misin?" diye sorunca, o da:

"- Evet" dedi. Hz. Peygamber kocasına:

"- Bahçeyi kabul et ve onu bir talâkla boş" dedi.⁵⁴

Naslarda genel olarak meşrû olduğu belirtilen hul'un şartları, lafızları, hükmü ve hul' ayrılığının şekli konusunda ihtilaf görülür. Hanefîler hul'un rükününü icâb ve kabulden ibaret görürken⁵⁵, cumhur buna ıvaz, muavvaz, sıyga gibi unsurları da eklemiştir.

Hul', evliliğin istenmeyen bir durum olması halinde kadının mahkemeye başvurmak yerine tercih

edebileceği bir yöntemdir. Bu şekilde hem boşamayı kabul eden erkek evlilik için girdiği maddî külfetten bir ölçüde kurtulacak, hem de kadın mahkemeye başvurmak zorunda kalmayacaktır. Ayrılmak için geçerli bir sebebi olmayan fakat eşine ısınamamış olan kadın, hem istemediği bir yaşamdan kurtulabilecek, hem de erkek bu evlilikten zararla çıkmış olmayacaktır. Ayrılığa eşlerin anlaşarak karar vermeleri, boşanmanın fertler üzerindeki olumsuz etkilerini de azaltacaktır.

4- Yargı Yoluyla Boşanma: Daha çok kadının hakkını korumaya yönelik olan bu boşanma türü talâk hakkının kocaya ait olması nedeniyle kadına karşı yapılması muhtemel bir zulmü önlemek üzere meşrû kılınmıştır. Öncelikle hul' ile kadının hakkı gözetilmeye çalışılmış, kocanın bedeli kabul etmemesi gibi bir ihtimal de değerlendirilerek, koca razı olmasa bile, evlilik bağına çözecek bir yola izin verilmiştir. Bu da geçerli sebepler bulunduğu ve koca iyilikle boşamaktan kaçındığı zaman hakimnin kocayı boşamaya zorlaması ya da koca aleyhine ayrılığa karar vermesidir.

Yargı yoluyla ayrılma genellikle kocaya rağmen bir ayrılmadır. Bu ayrılmalar bazen talâk, bazen de fesih sayılır. Örneğin nafaka temin etmeme, ilâ, hastalık, eşler arasındaki geçimsizlik, hapis, kayıplık gibi sebeplerden meydana gelen ayrılmalar talâk; irtidad, eşlerden birinin müslüman olması gibi sebeplerle akit fasit olduğu için ayrılmalar da fesihdir.

DİPNOTLAR:

1. Cin Halil, Eski Hukukumuzda Boşanma, 16-22.
2. Türk Medenî Kanunu'nun 129. maddesi zinayı cana kast ve kötü muameleyi, 131. maddesi cürüm ve haysiyetsizliği, 133. maddesi akıl hastalığı boşanma sebebi olarak kabul etmiştir.
3. Cin, a.g.e., 36.
4. Cin, a.g.e., 28-29. (Arsal, S. M., Türk Tarihi ve Hukuk, 337'den naklen.)
5. İbn Manzur, Lisanu'l-Arab, X/229; Feyyûmî, el-Misbâhu'l-Münîr, 179.
6. Bilmen Ömer Nasuhi, Hukuk-u İslamiyye ve Istilahât-ı Fıkhiyye Kâmusu, II/174.
7. İbn Manzur, a.g.e., X/225; Feyyûmî, a.g.e., 143; Sübkî, Muhtâr min Şihâh'l-Luğa, 313.
8. Münâvî, et-Tevkîf alâ Mühimmâtî't-Teârif, 484.
9. Neseî, Tilbetu't-Talebe, 144; Nevevî, Tahfîru Elfâzi't-Tenbîh, 263; Münâvî, a.g.e., 484; Ebu'l-Bekâ, el-Külliyât, 584.
10. Neseî, a.g.e., aynı yer.
11. Ebu'l-Bekâ, a.g.e., 584.
12. Kâsım Konevî, Enîsu'l-Fukahâ, 155.
13. Sa'di Ebu Ceyb, el-Kâmûsu'l-Fikihî, 230.
14. Münâvî, a.g.e., 484; Sa'di Ebu Ceyb, a.g.e., 230.
15. Sa'di Ebu Ceyb, a.g.e., 230.
16. Cin Halil, a.g.e., 34.
17. İbn Manzur, a.g.e., III/44; Feyyûmî, a.g.e., 180; Sübkî, a.g.e., 395.
18. Bilmen, a.g.e., II/175.
19. Zuhaylî Vehbe, İslam Fıkıhı Ansiklopedisi, IX/275-276.
20. İbn Manzur, a.g.e., X/229; Feyyûmî, a.g.e., 179.
21. Münâvî, a.g.e., 192; el-Mevsûdu'l-Fikhiyye, Talâk, XXIX/7.
22. Bilmen, a.g.e., II/217; Karaman, Hayreddin, Anahatlarıyla İslam Hukuku, II/109; Zuhaylî, a.g.e., IX/285.
23. Bakara, 2/230-232, 236, 237; Talâk, 65/1.

22. İbn Mâce, Talâk, 31; Hadisin aslı "İnneme't-talâku li men ehaze bi's-sâk" şeklindedir.

23. Bûsîrî, Misbâhu'z-Züçâze'de (I/358) isnadın zayıf olduğunu söyler. (el-Mevsûâtü'l-Fikhiyye, XXIX/9'dan nakil) Ebu Davud'un şerhinde; hadisin isnadında İbn Lehi'a isimli zayıf bir ravinin olduğu belirtilir. Ayrıca hadisin siyâk ve sibâkına bakıldığında zaman, boşama hakkının cariye'nin efendisine değil, karısına ait olduğu belirtilmek için söylendiği ortaya çıkar ki, konumuza çok açık bir delâleti yoktur.

24. Bilmen, a.g.e., II/217-220

25. Halil Cin, a.g.e., 17.

26. Bakara, 2/229; Nisa, 4/4, 128. Buhârî, Talâk, 12; Ebu Davud, Talâk, 18; Nesâî, Talâk, 34; İbn Mâce, Talâk, 22.

27. Bilmen, a.g.e., II/219.

28. Bakara, 2/229.

29. Talâk, 65/1.

30. Bakara, 2/236.

31. Ebu Davud, Talâk, 3; İbn Mâce, Talâk, 1.

32. Ebu Davud, Talâk, 39; Nesâî, Talâk, 86; İbn Mâce, Talâk, 1; Dârimî, Talâk, 1.

33. Mecelle, 29. madde.

34. Mecelle, 28. madde.

35. Ebu Davud, Talâk, 3; İbn Mâce, Talâk, 1.

36. Nesâî, Talâk, 34; Tirmizî, Talâk, 10; Ahmed b. Hanbel, II/414.

37. Ebu Davud, Talâk, 18; Tirmizî, Talâk, 11; İbn Mâce, Talâk, 21; Ahmed b. Hanbel, V/45; Dârimî, Talâk, 6.

38. Nisa, 4/35.

39. Bakara, 2/228.

40. Ric'î Boşama: Kadının rızası olmasa da, yeni bir nikâh gerekmezsiniz kocanın karısına iddeti içinde dönebileceği boşamadır. (Geniş bilgi için bkz. Serahsî, Mebsût, VI/19-30; Kâsânî, Bedâî, III/183-186; Bilmen, a.g.e., II/220-226)

41. Bakara, 2/220.

42. Bakara, 2/230.

43. Bid'î Boşama, Sünnî boşama kavramları, talâk ehliyetine sahip olması için erkekte aranan şartlar ve konuyla ilgili diğer açılımlar için fıkâh kitaplarının talâk bahislerine bakılabilir.

44. Serahsî, a.g.e., VI/221; Kâsânî, a.g.e., IV/113; Mavsulî, Muhtar, 483; Bilmen, a.g.e., II/258.

45. Neseffî, a.g.e., 134; Konevî, a.g.e., 158; Sa'dî Ebu Ceyb, a.g.e., 290.

46. Mavsulî, İhtiyâr, 483.

47. Serahsî, a.g.e., VI/196-223; Kâsânî, a.g.e., III/113-122; Bilmen, a.g.e., II/258-267'ye kadar, zikredilen konularla ilgili Hanefîlerin görüşü için bakılabilir.

48. Bilmen, a.g.e., II/220.

49. Bakara, 2/229.

50. Nisa, 4/4.

51. Nisa, 4/128.

52. Buhârî, Talâk, 12; Ebu Davud, Talâk, 18; Nesâî, Talâk, 34; İbn Mâce, Talâk, 22.

53. Kâsânî, a.g.e., III/145.

54. İbn Rüşd (el-hafîd), Bidâyetü'l-Müctehid, II/66; Şafîî, el-Ümm, V/189; İbn Kudame, el-Muğnî, VII/246.

55. Şelebî, Ahkâmü'l-Usra, 557.

S.W.S.

VEBOSTA SANAYİİ

M. Salih CÖMLEKÇİLER

Tel: (0.332) 233 15 64 Cep: (0.532) 321 73 16
Karatay Sanayi Paşabahçe Sokak No. 9 KONYA

K. BORAN LTD. ŞTİ.

OTO TİCARET

BİR TELEFONLA HERTÜRLÜ OTO TEMİN EDİLİR.

Kerim BORAN

Tel: (0.332) 342 10 29 - 342 18 30 Cep: (0.532) 321 73 16
Galericiler Sitesi Fevzi Çakmak Mh. C. Dudayev Cd. 20 KONYA

ÇOK EŞLE EVLİLİK KONUSUNA KISA BİR BAKIŞ

ALİ ÖGE

Islamî konularda yapılan tartışmaların bir çoğu, genellikle samimiyetten uzak, polemik konusu yapılarak gündeme getirilmektedir. Bunlardan biri de çok evlilik meselesidir. Bu konu etrafında dönüp dolaşan şu sorular önem arz etmekte: Çok evlilik gerçekten de İslamın ortaya koyduğu eşitlik ilkelerine aykırı bir görüş mü? Muarızların karşı çıkışları ilmi bir temele dayanıyor mu? İslam Dini bu izni verirken neleri dikkate almıştır? Feministlerin dedikleri gibi kadının sosyal konumunu zedelemesi, İslamın ortaya koyduğu şartlar da dikkate alınır mı doğru mudur? Şu yazıda bu ve benzeri sorular kısaca ele alınıp cevaplandırılmaya çalışılacaktır.¹

Çok evlilik konusu Batı dünyasında ağır bir şekilde eleştirilmiş, kadın-erkek eşitliğini ortadan kaldırdığı, kadın hak ve özgürlüklerini zedelediği, modern hayat tarzına aykırı olduğu, geri kalmışlığın ve ilkeliliğin bir kalıntısı olduğu söylenmiş, İslam ülkelerinde de bazı çevrelerce aynı görüşler tekrarlanmıştır. Bu arada bazı Batılı düşünürler aksine açıklamalarda bulunarak çok evliliğin meşrulaştırılmasının gerektiğini sosyal, ahlaki ve ekonomik açıdan örnek bir sistem olduğunu söylemiş, uygulamada Batılılar'ın çoğunun tek evlilikle yetinmediğini, realitede gayri meşru yoldan çok evliliğin bulunduğunu belirterek bu sistemi kınayanları iki yüzlülükle itham etmişlerdir.²

Şer'i hükümler, bir takım sebebler, anlamlar ve belirli nitelikler üzerine kurulurlar³, bu nedenle hakların üzerine bina edildiği sebeblere bağlı bir takım farklılıklar vardır. Bu anlamda çok evlilik, miras, boşanma, şahitlik, cihat/askerlik hizmetleri gibi alanlarda kadın ve erkek arasında farklılıklar söz konusudur.⁴

Çok eşle evlilik (taaddüd-i zevcat) konusu, eşitliği bozan hukuki engeller⁵, evlenilmesi geçici olarak

haram olanlar⁶ başlıkları altında incelenmiştir.

Bu tabir (çok evlilik) aslında hem bir erkeğin aynı anda birden çok kadınla (polygami, taaddüd-i zevcat) hem de bir kadının aynı anda birden çok erkekle (polyandry, taaddüd-i ezvac) evli olma halini ifade eder.⁷

TARİHİ AÇIDAN ÇOK EVLİLİK

Toplumların hayat tarzları, kültürleri, adetleri, nüfus oranları, ekonomileri, dini yapıları, sosyal statüleri, bölgesel şartları ve zaman faktörlerine bağlı olarak çok evlilik insanlık tarihinde karşımıza yaygın bir biçimde çıkmakta: Eski Babil ve Mısır'da yaşayanlardan Atina'lılara, Hintliler'e, İran'lılara, Türkler'e, Slavlar'a, Cermen'lere ve Anglosakson'lara varıncaya kadar bir çok millet ve toplumunda çok evliliğin uygulandığı bilinmektedir. Hammurabi kanunlarında belirli şartlarla ikinci evliliğe izin verildiği, kanunen kabul edildiği görülür.⁸ Hindistanda geleneklerin verdiği izin dışında bunun çokça uygulandığı da bilinmektedir. Hindu krallarının birden çok eşleri vardı. Rigveda ve diğer Hindu Dinlerinin kitaplarında kralların ve ünlü kahramanların birden fazla eşlerinin olduğunu zikreden örnekler vardır. Sarih olarak dört eş Krallar ve Brahmanlar içindir.

Yahudilik ve Hristiyanlık'ta çok evliliği yasaklayan bir hüküm yoktur. Kitab-ı Mukaddes'te bazı peygamberlerin birden fazla hanımı olduğu bildirilmiştir. Hz. İbrahim'in iki, Hz. Yakup ve Hz. Musa'nın dört, Hz. Davud'un dokuz hanımı vardı. Yahudilik'te çok evlilik uygulaması orta çağa kadar devam etmiş ve 11yy. da Rabbi Gershom tarafından yasaklanmıştır. İncil'de de çok evliliği yasaklayan açık bir ifade yoktur. Luther çok evliliğin caiz olduğunu açıkça belirtmiştir. Bazı Hristiyan mezhepleri de buna izin vermektedirler. Yahudi ve Hris-

tiyanların bugün genellikle çok evliliğe karşı kıışları daha çok sosyal bir vakıa olarak görülmektedir.⁹ Bu bilgilerden çok evlilik kurumunun bütün zamanlarda, bütün topluluklar tarafından meşru bir kurum olarak uygulandığı ortaya çıkmaktadır. O halde bu kurumu kendi sistemlerinde kurup, -Batı ve Doğunun her yerinde bir kaç asır öncesine kadar sosyal bir vakıa ve gelenek olarak kabul edilmiş ve uygulanmış hatta İngiltere'de bile çocuk katlini, zinayı, fahişeliği vesair gayri meşru cinsi ilişkileri kontrol etmek için 17. ve 18. asırlarda çok evliliğin kanunlaştırılmasının teklif edildiği de bilinmesine rağmen- sonra bu konuda İslam Dinine saldırıp, tenkit etmek ne kadar insaflı bir davranıştır?¹⁰

İSLAMIN ÇOK EVLİLİĞE BAKIŞI

İslam Dinin ortaya çıktığı zamanki cahiliye devri Araplarına bakıldığında onlarda da çok kadını evliliğin devam ettiği ve bu konuda bir sınırlamanın olmadığı da görülüyor. Kabile ve ailenin gücü ilk planda nüfusa dayandığından çok eşle evlilik iş gücünü arttıran ve savaşlar sebebiyle azalan nüfus kaybını telafi eden tabii bir yol olmasının yanında, o günkü yerleşik ve göçebe Arapların hayat tarzlarının, kadın erkek nüfus oranının, gelenek ve kültürlerin bir sonucu idi. Hatta çok eşle evlilik kutret ve servetin, tek eşle evlilik ise zayıflık ve fakirliğin sembolü kabul edilmekte ve çok eşle evlilik toplum içinde bir iftihar vesilesi sayılmaktaydı. İslam Dini tek evliliği teşvik etmekle birlikte çok evliliği de prensip olarak yasaklamamıştır. Ancak zorlaştıracı bir takım şartlar ve kayıtlardan başka ona bir üst sınır getirmiş ve aynı anda en çok dört kadını evli olmaya izin vermiştir.¹¹

Konu ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: "Eğer velisi olduğunuz mal sahibi yetim kızlara haksızlık yapmaktan korkarsanız hoşunuza giden kadınlarla (Size helal olan) ikişer, üçer, dörter alın(evlenin). Şayet aralarında adaletsizlik yapmaktan korkarsanız bir tane alın, yahutta sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır."¹²

Ayet şunu belirliyor: Size helal olan kadınlardan alın. "Yani sizin hayrınıza olan ve durumunuzun düzelmesini sağlayacak ise alın. Erkeğin, kadınların ve çocukların durumlarına uygunsaa..." Kuşkusuz aile

fertlerinin her birinin durumlarının iyi ya da kötü olması diğer bireyleri etkiler. O halde çok evliliğin gayesi sadece erkeğin faydalanması değil, ailenin durumun düzeltilmesini sağlamaktır. Erkeğin durumu düzeltilmesi için çok evliliğe ihtiyacı varsa evlenmesine müsaade edilir. Doğal olarak bu evlilikten dolayı erkeğin gücü zayıflayabilir¹³, eşler arası olumsuzluklar günyüzüne çıkabilir ve çocukların aile içindeki durumlarında değişimler de olabilir.

Erkeğin durumu sadece tek eşle evliliğe müsait olduğu halde hevasına uyarak başkalarıyla evlenirse zorluğa düşer, ailenin maddi ve manevi gözetimini gereği gibi yapmakta güçlüklerle karşılaşır, son derece büyük zarara uğrayabilir.

İslamiyet çok eşle evliliği dört kadını sınırladığı gibi belirli hukuki esaslara da bağlamıştır. Bunlardan birisi yakın akraba olan iki kadını bir nikah altında toplamak mümkün değildir.¹⁴

TAADDÜD-İ ZEVCATIN MÜBAH OLMASI İÇİN GEREKLİ ŞARTLAR

1/Eşler arası adaletin sağlanması(Adil olmaya güç yetirme): Bu insanın yapabileceği, gücünün yeteceği adaletlerdir. Bunlar da eşler arasında nafaka, geçinme, geceleme gibi maddi yönlerden eşitliğin sağlanmasıdır. "...Şayet aralarında adaletsizlik yapmaktan korkarsanız bir tane alın..."¹⁵ Peygamberimiz (S.A.V.): "Kimin iki hanımı olur da bunlardan birine farklı ilgi gösterirseladil davranmасса kıyamet günü bir tarafı felçli olarak haşredilecektir."¹⁶ buyurmuşlardır. Buradaki adalet şekli ve zahiri yönden gösterilen adalet olup insanın elinde olmayan kalbi bağlılık değildir. Dolayısıyla bu husus adaleti zedeleyici bir unsur olarak görülmemiştir. "Ne kadar da istekli olsanız kadınlar arasında tam adil davranmaya güç yetiremezsiniz. O halde birisine tamamen kapılıp diğerini askıya almış gibi bırakmayın"¹⁷, buyurularak bunun söz ve fiillere aksettirilmemesi istenmiş, Hz. Peygamberin eşleri arasında zahiri şartlar içerisinde adaleti uyguladığı ve "Allah'ım! Benim gücümün dahilindeki taksimim budur, gücümün haricinde kalan ve sadece senin tasarrufunda bulunan konularda ise beni sorgulama!" şeklinde dua ettiği rivayet edilmiştir.¹⁸

Ayette iki şart iki de cevap cümlesi bulunmaktadır.

Birinci şart cümlesi: "Eğer yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız..."

Birinci ceza cümlesi: "... size helal olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın (nikahlayın)"

İkinci şart cümlesi: "Haksızlık yapmaktan korkarsanız..."

İkinci ceza cümlesi: "... bir tane alın (nikahlayın)"

Bu ayetin ikinci şartını yerine getiremeyeceğini bilen kimsenin, bir kadınla evli kalması gerekir. Bildiğimiz kadarıyla bu görüşe karşı olan hiç bir İslam alimi yoktur. Yani adil davranamayacağını bilen bir müslüman erkek, ikinci bir kadınla evlenemez.¹⁹

Koca eşler arasında gözetmesi gereken adaleti açıkça ihlal ediyorsa haksızlığa uğrayan kadının mahkemeye başvurma hakkı vardır. Hakim kocayı adaletli olmaya zorlar. Eğer aynı hal devam ederse kadının talebi üzerine hakim nikahı fesh edebilir.²⁰

2/Eşlerin, çocukların ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin nafakasını sağlama gücü: Bir tane ya da daha fazla evlilik, masraflarını ve külfetini gerçekleştirmeyen gücü yetmeyen bir kişi için helal değildir. Koca üzerine vacip olan nafakayı devamlı olarak sağlamaktır. Hz. Peygamber gücü yeten gençlere evlenmeyi ve hakları zayi etmemeyi tavsiye etmiştir.²¹

3/ Çok evlilik izninin kötüye kullanılması ve zararlı bulunması sebebiyle devletin yasaklaması varsa erkek ikinci evliliği yapamaz.²²

ÇOK EVLİLİĞİN SEBEPLERİ

1/ Ailedeki sorunu çözme: a- Kadının çocuğunun olmaması. Çocuk talebi meşru ve arzulanan bir durumdur. Ma'kıl b. Yesar'dan: Rasûlullah (S.A.V.) şöyle buyurmuşlardır: "Sevecen ve doğurgan bir kadınla evlenin."²³ b- Kadının şahsındaki noksanlıklar ve yaratılıştaki kusurlar. c- Kadının uzun süreli hasta olması (gerek fiziksel gerek psikolojik)

2/ Erkeğin önemli ihtiyaçlarının sağlanması, cinsi gücün çok fazla olması: Erkeğin uzun süreli seferlerinin çok olması ve hanımın da çocukların bakım ve gözetimiyle uğraşması sebebiyle kendisine arkadaşlık edememesi ya da adet ve lohusalık süresinin uzun olması dolayısıyla erkeğin ihtiyaç içinde olması.

GÜNÜMÜZDEKİ TARTIŞMALAR

Çok evlilik, çağımız İslam dünyasında üzerinde

özellikle durulan konulardan biridir. 1899 yılında Mısır hükümeti Abduh'tan şer'i mahkemelerin durumu ve iyileştirilmesi hakkında görüş istemiş ve o da bazı tekliflerde bulunduktan sonra, erkeklerin çok kadınla evlilik haklarının sınırlandırılmasını gündeme getirmiş, adaletin gerçekleşmesinden endişe edildiği takdirde kesinlikle yasaklanmasının mümkün olduğu sonucuna varılabileceğini söylemiş ve bir rapor hazırlamış, bu konunun yeniden bir esasa bağlanmasını istemiştir. Ancak Abduh'un bu görüşü çağdaş İslam alimlerinin çoğunluğu tarafından tenkit edilmiş, bunlar, ruhsatın kötüye kullanılmasının önlenmesi üzerinde durmuşlardır. 19.yy sonlarından itibaren Osmanlı toplumunda çok evlilik hakkının belli kayıt ve şartlarla sınırlandırılması konusu gündeme gelmiş, ıslahat taraftarı bazı alimler çok evliliğin dinen caiz bir hüküm olduğunu, caizin şer'i hüküm olmayıp kanuni düzenlemeye konu olabileceğini, bu sebeple çok evliliğin birinci eşin rızasına, hakim iznine veya belli şartlara bağlanmasının dinen doğru olacağını ifade etmişlerdir.

Mısır'daki Mecmau'l-buhusi'l-İslamiyye, 1965 yılında Kahire'de yaptığı ikinci kongresinde çok evlilik konusunu tartışmış ve aralarında Abdulhalim Mahmud, Muhammed Ahmet Ferec es-Senhûrî, Muhammed Ebû Zehra, Muhammed Fâzıl b. Âşûr, Muhammed Ali es-Sâyis ve Ali el-Hafîf gibi meşhur İslam alimlerinin de bulunduğu 26 kişilik bir heyet, ittifaqla çok evlilik uygulamasının Kur'an-ı Kerim'in açık naslarıyla ve bu naslarda belirtilen kayıtlar çerçevesinde mübah olduğu sonucuna varmıştır.

Osmanlı döneminde çıkarılan 25 Ekim 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi, kadının nikah akdi esnasında erkeğin evlilik boyunca tek eşli kalmasını şart koşabileceğini kabul etmiş, kararnamenin ilgasından sonra 1924 yılında kurulan Ahval-i Şahsiyye Komisyonu da çok evliliğin hakim iznine bağlanması teklifini getirmiştir.²⁴

Allah çok evliliği insanların maslahatı için meşru kılmıştır. Ancak şunları da hatırlatmakta fayda vardır:

1/ Kur'an-ı Kerim evliliği sevgi ve rahmet kaynağı görür. "Kaynaşmanız ve huzur bulmanız için size kendinizden eşler yaratıpta aranızda sevgi ve merhamet var etmesi de onun delillerindendir..."²⁵ İki ya da daha fazla eşle evlilik, kıskançlık, rekabet,

cinsel arzular ve kalbi temayüllerle Kur'an'ın işaret ettiği sevgi, huzur, sükun ve merhameti ortadar kaldırır.

2/ Kur'an'ı Kerim'de evlenme, boşanma, karı-koca ilişkileri, cariyelik ve aile ile ilgili diğer bütün ayetler incelendiğinde bir erkekle bir kadının beraberliğinin esas alındığı görülür. Hz. Adem ve onun tek bir eşinden bahsedilmektedir.

3/ Kur'an-ı Kerim tek evliliği ister. Allahın "*en uygun olan*" diye nitelendirdiği şey tek evlilik. Buna göre bir müslüman bu ifadeyi hiçe sayıp, birden fazla kadınla evlenmeyi Kur'an'ın kesin emriymiş gibi takdim edemez. Hz. Peygamberin, damadı Hz. Ali'nin ikinci evliliğine çok sert bir dille karşı çıktığını da rivayet edilmiştir.²⁶

Günümüz İslam ülkelerinde çok evlilik konusunda farklı kanuni düzenlemeler ve uygulamalar vardır. En serbest şekliyle tatbik edildiği ülkelerin başında Suudi Arabistan gelirken, Ürdün ve Mısır'da da diğer ülkelere nisbetle daha geniş bir çerçeve içinde uygulanmaktadır. Suriye, Irak, Fas, Yemen, Endonezya dahil İslam ülkelerinin çoğunda çok evlilik hâkimin izni, birinci eşin rızası, iyi halin ve eşlerini geçindirebilecek ekonomik gücün isbatı, birinci eşte hastalık, kısırlık vb. bir durumun bulunması gibi belli şartlara bağlanmıştır. Pakistan'da çok evlilik tamamen ilga edilmemişse de getirilen şartlarla oldukça ağırlaştırılmıştır. Tunus ve Türkiye de ise tamamen yasaklanmıştır.²⁷

Sağlıklı bir toplumda Kur'an tek evliliği öne çıkarmıştır. Ancak erkeklerin savaş veya daha başka sebeplerle azalması, geride kadınların, yetim kızların kalması gibi olağanüstü durumlarda, gayri meşru ilişkileri, fuhşu engellemek ve kadının iffetini, onurunu ve evlilik haklarını korumak suretiyle bir erkeğin birden fazla kadınla evlenmesine şartlarına

uyduğu takdirde izin vermiştir.

DİPNOTLAR:

- 1/ Konu ne Fıkıh Kitaplarında ele alındığı gibi ,görüşler, delliller ve hükümler yönünden, ne de Aile Sosyolojisi ve Sosyoloji ilminin metotlarıyla incelenecektir.Çünkü bu incelemenin sınırları böylesine geniş bir makaleye müsait olmayıp, kısaca bir bakış özelliği taşıyacaktır.
- 2/ T.D.V. İslam Ansiklopedisi, c. 8/s. 367, 368
- 3/ el- Mufasssal, Abdülkerim Zeydan c. 4/s. 183
- 4/ Mehir Üç Aylık İlmî ve Akademik Bülten Kış 1997 sayı: 1, s. 26, Halil Uysal , Eşitlik İlkesi ve Kadın - Erkek Eşitliği.
- 5/ Mekasidu's- Şeriat'ı İslamiyye, Tahir Bin Aşur, s. 104 İst. 1987 (Ter: Vecdi Akyüz, Mehmet Erdoğan)
- 6/ el- Fıkhu'l İslamî ve Edilletühü (İslam Fıkıhı Ans.), Vehbe Zuhayli c. 9/s. 113 (Ter: Abdurrahim Ural İst. 1994)
- 7/ T.D.V. İslam Ans. Çok Evlilik mad. c. 8/s. 365, İnsan ve Toplum Bilimleri Sözlüğü, Halil Uysal, Çok Kocalılık ve Çok Karılılık maddeleri, s. 156, Konya 1996, Büyük Türkçe Sözlük, Mehmet Doğan s. 235.
- 8/ T.D.V. İslam Ans. Çok Evlilik DİA 9/365
- 9/ Siret Ans. Çok Evliliğin Tarihi c. 2 s. 117, Sosyal Bilimler Ans.(Hüseyin Peker) Evlilik mad.c 1 s. 490, T.D.V İslam Ans. Çok Evlilik mad. c. 9, s. 365
- 10/ Siret Ans. Çok Evlilik Müessesesi c. 2 s. 118,119.
- 11/ T.D.V İslam Ans. c. 2/s. 199, c. 9/s. 366, Laik Düzend Dini Yaşamak, Hayrettin Karaman s. 155 (İst 1997), Kur'an'ın Çok Eşliliğe Bakışı ve Hz. Peygamberin Çok Kadınla Evlenmesinin Siyasi Boyutu, Rıza Savaş, Türkiye Günlüğü s. 45/ Mart-Nisan 1997
- 12/ Nisa 4/3
- 13/ Tahriru'l Mer'e (İslamda Kadın Ans.) Abdulhalim Ebu Şakka c. 4/s. 201 (Ter: Ali Aslan, Osman Arpaçukuru 1996)
- 14/ T.D.V. İslam Ans. c 8/sy 366, Ayrıca bu konu için CEM maddesine bakılabilir.
- 15/ Nisa 4/3
- 16/ Müsned 2/295; Ebu Davut, Nikah 38; Tirmizi, Nikah42
- 17/ Nisa 4/129
- 18/ Darimi, Nikah 25; Ebu Davut, Nikah 38.
- 19/ Türkiye Günlüğü, Kur'an'ın Çok Eşliliğe Bakışı ve Hz. Peygamber'in Çok Kadınla Evlenmesinin Siyasi Boyutu, Rıza Savaş Mart-Nisan 1997 sayı: 45 s. 182.
- 20/ Müallaka: Evli olduğu halde zevcelik haklarından istifade edemiyen ve boşanmışta sayılmayan kadındır. Ayrıntılı bilgi için Fıkıh kitaplarının ilgili bölümlerine bakılabilir.
- 21/ Tahriru'l Mer'e, c. 4/ s. 202; T.D.V. İslam Ans. c. 8/ s. 366, İslam Fıkıhı Ans. c. 9/s. 136
- 22/ İslam'da Kadın ve Aile, Hayrettin Karaman,s. 393 İst. 1993
- 23/ Sünen-i Nesai, Had. no: 3026
- 24/ Tarih ve Medeniyet sayı: 43 Ekim 1997; Osmanlı Aile Kanunu, Ekrem B. Ekinci s. 50-52, T.D.V İslam Ans. c. 8/s. 367, Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi, Aynur Demirdirek, s. 119-124 Ank. 1993
- 25/ Rum 30/21
- 26/ Türkiye Günlüğü Mart-Nisan 1997 s. 181-185 (Hz. Ali, Ebu Cehil'in kızı el-Avra(veya Cüveyriye) ile evlenmek ister. Bu konuda Hz. Peygamberle istişare edilir, o buna müsaade etmez ve "... ancak Ebu Talib'in oğlu kızımı boşar ve ondan sonra onların kızıyla evlenirder." İbni Sa'd bunu Hz. Fatımanın üzülmesiyle izah eder. Tabakat 8/262, Beyrut 1968)
- 27/ T.D.V. İslam Ans. c. 8/ s. 367

Dr. Ahmet YAMAN

İSLAM HUKUKUNDA ULUSLARARASI İLİŞKİLER

DEVLET nedir? Devletlerarası

Ekonomik, Kültürel, Diplomatik, Askerî ve Adli ilişkiler nasıl olmalıdır?

Uluslararası ilişkiler konusundaki tüm sorularınıza cevap bulabileceğiniz özgün bir çalışma.

İsteme Adresi: Fecr Yayınları

Rüzgarlı Cd. 2/5 ULUS/ANKARA Tel./Fax: (0. 332) 310 08 49 - 310 08 60

HZ. AİŞE (R.A.)

Hülya KÜÇÜK

SÜ. İlahiyat Fak. Öğretim Üyesi

1- YAŞADIĞI DEVRİN ÖZELLİKLERİ

Bilindiği gibi bir şahsı, yaşadığı devrin ictimâî ahvâli içerisinde mütâlâa etmeden tam olarak anlamak veya anlatmak imkansızdır. Bu sebepten Hz. Aişe'nin hayatını incelemeye başlamadan önce, yaşadığı devri kısaca gözden geçirmek faydalı olacaktır. Hz. Aişe'nin yaşadığı devri, üç kısımda mütâlâa edebiliriz.

a- Nebi (a. s.) Devri:

Hiz. Aişe'nin: "Aklum erdi ereli annemle babam müslümandılar"¹ tarzındaki bir rivayetinden O'nun cahiliye devrinde hiç yaşamadığını anlıyoruz. Aslında doğum tarihi olan, 617 (M) tarihine bakarak da bunu anlayabiliriz.²

Nebi (a.s.) devrinin en başta gelen hususiyetlerinden biri, ilk müslümanların katlandıkları zulümlerin ağırlığıdır. Peygamberimiz, ashabının başına gelenleri gördüğü zaman, "Eğer Habeşistan'a giderseniz, sizin için iyi olur. Orada yanındakilere zulmetmeyen bir hükümdar var. Allah işleri âsan edinceye kadar orada kalın."³ şeklinde geçici bir tedbir almıştı. Bu arada Rasulullah bir melce (sığınacak yer) aramak için Tâif'e gitti.⁴ Fakat, orada aradığı ilgiyi bulamayınca üzülenek ayrıldı. Bir tebliğci olarak ümidini asla kaybetmedi. Akabe denen yerde, saçlarını traşla uğraşan altı kişiyle karşılaşınca, onları hiç küçümsemeden tebliğ vazifesini yerine getirdi. Bunlar Medineliler idiler. Şehirlerinde ehl-i kitab olan yahudiler vardı ve bunlar her zaman bir peygamberin geleceğini, kendilerinin de, ona uyacaklarını söyleyip dururlardı. Söz konusu altı kişi bu bilgiden yola çıkarak hemen İslamiyeti kabul ettiler.⁵ Böylece İslamiyet, Medine'ye girmiş oldu. Medine'deki müslümanların sayısı gün geçtikçe arttı ve müslümanları Medine'ye davet ettiler. Mekkeli müslümanlar, Medine'de dinlerini daha iyi ya-

şayacaklarını düşünerek dinleri uğruna mallarını mülklerini bırakıp, Medine'ye hicret ettiler.

Medine'de ilk İslam devleti ortaya çıkınca, yeni İslam cemiyetinin, işlerinin icabı, sevk ve idareye, muâmelâta dair ahkam ortaya çıktı. Teşrî faaliyet, fertlerin veya cemiyetin hayatıyla ilgili de olsa, tabikat amelî sahaya yöneldi.⁶ Zira İslamiyetin geleceğini düşünmek icab ediyordu.⁷ İslamiyette idarenin gayesi, dini korumak ve onun hakimiyetini sağlamaktı.

Müslümanların, Medine'de yaptıkları en mühim işlerden biri de, yaptıkları camilerin yanına bir hücre ekleyerek, veya caminin bir köşesini öğretim için ayırarak ilk İslam üniversitesi denebilecek bir yer haline getirmeleri idi. Rasulullah (a.s.) devrinde ilmin tek kaynağı kendisi idi.⁸ Mescidde oturduğu zaman, ashab onun etrafında halka olur onu dinlerlerdi.⁹

Rasullah (a.s.), Allah'ın kitabını açıklayıcı, ahkamını tebliğ edici, ayetlerini vuzuha kavuşturucu idi. Kur'an'ın inişi, yaklaşık 23 yıl sürmüş, Rasulullah, bu süre zarfında, etrafındakilere tedrici olarak İslam'ı tebliğ etmiş, Kur'an'ın ahkamını tatbik etmişti.¹⁰ Yani Hz. Muhammed, hem muallim, hem hâkim, hem kadı, hem müftü idi. Bütün hayatı boyunca bir tebliğci olduğunu unutmadan üstüne düşen herşeyi, mükemmelen yerine getirmişti. Nebi (a.s.) devrinde vahiyler, hem yazılıyor, hem de hafızalara yerleştiriliyordu.¹¹ Böylece, Kur'an'ın tesbiti sağlan bağlanmış oluyordu. Ancak hadisler, ilk devirlerde, Kur'an'la karışma korkusu olduğu ve yazıyı bilenler az olduğu için yazılmıyordu. Ancak bazı kimselere yazmaları için izin veriliyordu.¹²

İttifaka yakın bir görüşe göre Mâide Suresinin üçüncü ayeti indikten sonra Peygamberimiz, Rab-bine kavuştu. Rasulullah'ın irtihali ile Arab birliği,

şiddetle sarsıntıya uğradı.

b- Hulefa-i Raşidin devri:

Hiz. Ebu Bekr, Hiz. Ömer, Hiz. Osman ve Hiz. Ali'nin halifelik yaptığı devre Hulefa-i Raşidin devri denir. Kelime anlamı bakımından "*Doğru yolu bulan halifeler*" demektir. Peygamberimizin, "*Benim ve hi-dayete ermiş, hulefa-i raşidinin sünnetine uymalısınız*"¹³ hadisi, bu devrin kıymetini beyan için kafidir.

Hiz. Ebu Bekr ve Hiz. Ömer devri, tam bir sükun içinde geçti. Zaten bu devreye de, "*Asr-ı Saadet*" denir. Tarih kitaplarından öğrendiğimize göre Abdullah ibn Sebe'nin başlattığı fitne, Hiz. Osman devrinde gitgide dallanıp budaklanmaya başlamıştı. Hiz. Osman'ın şehadetinden sonra, İslam fütuhâtı frenlendiği gibi, İslam birlik ve beraberliğine gölge düşmüş, şiirler, hâricîler gibi bir takım gruplar meydana çıkmıştı.¹⁴

İleride ele alacağımız Cemel Vak'ası ve Sıffin Savaşı'nın da bahanesi yine Hiz. Osman'ın şehadetidir.

Dört halifeden her biri, müşkil bir mesele çıktığında veyahıt cevabı henüz belli olmayan bir mevzuuda fetva sorulduğu zaman hemen sahabenin hukukçularını davet eder, istişarede bulunurlardı. Hususen Hiz. Ömer, istişarede en ileri idi.¹⁵ Re'ye dayanan icthad, yine bu devirde ortaya çıkmıştı. Ama, fetva veren sahabîlerin azlığı dolayısı ile fazla ihtilaf çıkmamıştır.¹⁶ İlaveten icma da, bu devirde fıkıhın kaynakları arasına girmiştir.¹⁷

Hiz. Ebu Bekir ve Hiz. Ömer'den itibaren etraftaki büyük şehirlere Kur'an, hadis ve fıkıh muallimleri gönderilmeye başlanmıştır.¹⁸ Bu iki halife devrinde de hadis kitabetine yer verilmemiş, sözlü nakil ve rivayetle yetinilmiştir.¹⁹ Bunda da çok titiz davranılmış, her rivayet için iki şahit şart koşulmuş veya yemin ettirilmiştir. Aksi takdirde, rivayet kabul edilmiyordu.²⁰

Bu devrin en büyük ilmî hadisesi, şüphesiz Kur'an-ı Kerim'in kitap haline getirilip sonra da tab' edilmesidir. Sahabe, Ridde harpleri sırasında hafızların ölmesi dolayısı ile Kur'an'ın kaybolmasından korkarak bu işe girişmişti.²¹ Hiz. Ebu Bekr zamanında bir araya getirilen Kur'an, değişik yerlerde değişik kavimler arasındaki, kıraat farklılığını ortadan kaldırmak için, Hiz. Osman zamanında diğer

mushaflar nesh edilip, tekbir kıraat üzere yazılan üç mushaf etrafa gönderildi.²²

Mühim ilmî çalışmalarla dolu olan bu devirden sonra, Hiz. Muaviye ile başlayan Emeviler devri gelir.

c- Emeviler Devri:

Önceden de söylediğimiz gibi bu devri harezlayan en mühim hadise, Sıffin Savaşı idi. Savaşın başlamasına amil, Hiz. Osman'ın şehadeti idi. Bazı tarihçiler, kendini alim zanneden cahiller, hadlerini bilmeyerek, bu savaşta haklıyı haksız tefrik etme yoluna gitmişlerse de, bu çok yanlış bir tutum olmuştur, çünkü sahabeye dil uzatmak çok çirkin bir harekettir.

Hiz. Ali'nin hicrî 40 yılında, Ramazan'ın on-yedisinde öldürülmesinden sonra²³ halk O'nun oğlu Hiz. Hasan'a biat etti. Fakat Hiz. Hasan, durumu düzeltmek için, Hiz. Muaviye ile anlaştı ve Muaviye'ye biat gerçekleşti.²⁴ Hiz. Muaviye halife olunca bir grup hâricîyi toptan öldürttü.²⁵ Hiz. Osman zamanında başlayan fitne artık iyice yayılmıştı. Bu devrin, mühim hadiselerinden biri de, Kerbela hadisesidir. Şu konuyu da belirtelim ki, Hiz. Hüseyin'den Kerbela'da dökülen kan, ehl-i Şia zümresinin filizlenmesine çok etki etmiştir. "*Yevm-i Kerbela*" deyimini ehl-i Şia için bir cenk narası haline gelmiştir. Bu olay daha sonraları, Emevi iktidarının çökmesine sebep olan amillerden biri olmuştur.²⁵ Kuzey Afrika ve Güneybatı Avrupa'ya kadar ilerlenen bu devirde, Şia fitnesi başta olmak üzere, bir takım karışıklıklar yüzünden ilmî faaliyet eskisine nazaran yavaşlamıştır.

Fahru'l-İslam Pezdevî, "*Usul*" adlı eserinde Emeviler devrinde, İslam hukukun duraklama geçirdiğini kaydettikten sonra: "Bu devirde islam hukukçuları yok değildi, fakat kabuklarına çekilmiş inziva içinde yaşamaktaydılar."²⁷ diyor. Ama şunu da unutmayalım ki, günümüze kadar gelen aslını muhafaza eden, yahud, başkalarının kitaplarında yer alan ilk fıkıh kitapları Emevilerin son zamanlarında yazılmıştır.²⁸

Yine bu devirde, Basra'ya yerleşen yabancıların arab dili ve gramerini öğrenmeleri için ilmî bakımdan, Arap gramerinin tedkik ve araştırılmasına başlanmıştır.²⁹

Daha sonraki senelerde İslamın temellerini sar-

san birtakım dinî, felsefî cereyanların başlangıç safhaları belirmeye başlamıştır. Bu yüzden, bazıları bu devirde hadis vad'ının (uydurmanın) varlığından da söz etmiştir. *Mustafa es-Sıbât*; "Bu iddia, aslı olmayan hayalî bir iddiadır. Böyle birşey tarih kitaplarında nakledilmiyor. Binlerce hadis içerisinde, herhangi bir Emevi halifesine isnad edilen ve kendi görüşlerini yayma gayesini güden bir hadis göremiyoruz. Eğer böyle bir şey vardiysa nereye kayboldular."³⁰ diye cevap vermektedir. Emeviler devrinde ilim peşinde koşan birçok kişiye Mescid-i Haram, öğrenim yeri olarak dar geliyordu.³¹

Hz. Muaviye zamanında, askeriye üst seviyeye yükselmiş, posta teşkilatı ve devlet arşiv dairesi kurulmuştur.

İşte Hz. Aişe, bu şartlar ve muhit içerisinde yetişmiş ve yaşamıştır.

2- ŞAHSİYETİ

a- Nesebi:

Aişe ismi "*el-Ayş*"tan müstaktır.³² Dokuzuncu müslüman olan Hz. Aişe'nin künyesini, kendi isteği üzerine Rasulullah vermiş ve "*Ümmü Abdillâh*" olarak künyelendirmiştir.³³ (Abdullah, Hz. Aişe'nin kızkardeşinin oğluydu.) Babası, Ebû Bekir, Abdullah b. Kuhafe... Mürette'bnü Ka'b et-Teymî'dir. Annesi, Ümmü Ruman binti Umeyr ibni Vehmani b. Haris ibni Çanem ibni Malik ibn Kinane'dir.³⁴ Annesi, aynı zamanda Ümm-ü Aişe olarak da anılır.³⁵

Hz. Ebu Bekr ile Rasulullah'ın nesepleri, Mürre binti Ka'b'da birleşir. (Altıncı göbekte birleşirler)³⁶

b- Hocaları:

Hepimizin kolayca anılabileceği gibi, sahabenin seçkin alimleri arasında bulunan Hz. Aişe'nin talimi herkesin talim tarzından çok farklı bir surette gerçekleşmiştir. O, ev hayatında eşine yardım eden bir kadın, büyük bir üstaddan ders alan ve dersi en güzel şekilde zihnine yerleştiren bir talebe idi.³⁷ İlmi ile herkesi kendine hayran bırakan Ümmü'l-Mü'minin, bir gün Urve'nin: "*Sen insanların en fakihisin*" demesi üzerine: "*Rasulullah'ın hanımı ve Ebu Bekr'in kız olmam, dini öğrenmeme mani mi?*"³⁸ diyerek, ilminin kaynaklarını hemen belirtmiştir.

Akkâd, şöyle diyor: "Edebî değeri bulunan şiir ve hutbeleri öğrenip, rivayet etmekte Hz. Aişe'nin babasından bolca istifade ettiği muhakkaktır. Sıddık Ailesinde görülen bu tabîî kültür, Hz. Ebu Bekr'e da-

yanmaktadır."³⁹

Hz. Aişe, babası ve Rasulullah'tan aldığı bilgilerle kalmamış, Hz. Ömer, Fatıma, Sa'd b. Ebi Vakkas, Used b. Hudayr, Cuzame binti Vehb, Hamza binti Amr'dan da hadis almıştır.⁴⁰ Aslında, Hz. Aişe'nin Rasulullah ile dokuz yıl evli kaldığını ve Rasulullah'ın başka hanımlarının da olduğunu düşünürsek, Hz. Aişe'nin Peygamberimizle geçirdiği, bütün vakitlerini birşeyler öğrenmekle doldurduğunu söyleyebiliriz.

c- İlmî Faaliyetleri:

1- *Hadis ilmindeki Faaliyetleri:* Rasulullah'ın zevcesi olması dolayısı ile Hz. Aişe'nin bazı imtiyazlara sahip olduğu muhakkaktır. Başkalarının mülâki olmadığı durumlarla bizzat mülâki oluyor, Rasulullah'ın yaptığı herşeyin hikmetini öğrenmeden geçmiyordu. Bu sebeple Rasulullah'ın evinde yaptığı ve "*Fii'lî Hadis*" diye adlandırılan sünnetin rivayetinde O'ndan gelen nakillere itimad edilirdi.⁴¹ Mesrûk, O'ndan rivayet ederken daima "*Es-Sikatu binti Sıddık*" ibaresini kullanırdı."⁴²

Hadisleri ezberlemesine hafızasının büyük yardımı olduğu gibi, dikkatli oluşunun da te'siri vardı. Meselâ, Tayâlisî'nin Müsnedi'nde, Mekhûl'den gelen bir rivayette, Hz. Aişe'nin, Ebu Hureyre'nin "*Uğursuzluk üç şeydedir: Ev, kadın ve atta*" dediğini işittiği ve "*Ebu Hureyre dikkatli ezberleyememiş, o Rasulullah, 'Allah, uğursuzluk, kadın, ev ve attadır' diyen yahudileri kahretsin*" derken içeri girmiş, böylece hadisin sonunu işitip başını işitmemiştir" diyerek Ebu Hureyre'ye, dikkatli olması gerektiğini hatırlatmıştır.⁴³

Urve, O'nun insanların en bilgisi olduğunu söylerken, mübalağa etmiyordu. Taberânî'nin *Evsat*'ında rivayet ettiği bir hadis bunu te'yid eder: "Ebu Hureyre, Rasulullah'ın "*Vitir namazını kılmayanın hiçbir namazı yok gibidir*" rivayeti Hz. Aişe'ye ulaşınca, "Bunu söyleyen kim? Ebu'l-Kasım, "*Kim kıyamet gününe abdestine, namazın rûku', sücûd ve vakitlerine riayet etmek şartıyla, beş vakit namazla gelirse, Allah indinde ona azab olunmamak üzere bir ahdi olur. Eğer bir kisme bunları eksiltmiş olarak gelirse, Allah indinde bir ahdi olmaz. Allah isterse affeder, isterse azab eder*"⁴⁴ demiştir, diyerek, kendinden daha çok hadis rivayet eden bir "*Mükşirun*"un hatasını düzeltiyordu. Buna benzer birkaç

vak'a daha vardır. Kendisi de, 2110 hadisile Mük-siründandır.⁴⁵ Bilhassa kadınların özel halleriyle ilgili dînî ahkam içeren hemen hemen her hadis, Hz. Aişe'den gelmektedir. Hz. Aişe'nin Esahhu'l-Esânî'di şöyledir:

Yahya ibn Said an Ubeydullah ibn Ömer ibn Hafs an Kasım ibn Muhammed an Aişe ve Zührî veya Hişam b. Urve an Urvetu'bni Zübeyr an Aişe. En zayıf isnadı da şöyledir: El-Haris ibn Şibl an Ümmün Numan an Aişe.⁴⁶

Bilindiği gibi, hadislerin mana üzere rivayeti, her ravi için tecviz edilmemiştir. Ancak fesahat ve be-lağat sahibi, hadisin mahiyetini tam olarak kav-rayabilen raviler için mana üzere rivayet caizdir. Hz. Aişe de, hadisin mana üzerine rivayetine cevaz ve-renlerdendi. Urve ibn Zübeyr, O'na kendisinden bir hadisi, değişik şekillerde yazdığını söylemesi üze-rine o: "Eğer manalarda bir değişme olmuyorsa, bunda bir beis yoktur" diyerek, mana üzere rivayet hususundaki görüşünü belirtmiştir.

Ebu Musa el-Eş'arî, "Sahabenin hadisinin doğ-ruluğundan, tazammun ettiği hükmün doğ-ruluğundan şekke düşüp de Hz. Aişe'ye sorup, ondan cevabını alamadığı hiçbir şey yoktu" diyerek, O'nun hadis ilmindeki yerine işaret eder.⁴⁷ Zübeyr de O'nun hadislerine ne kadar güvenildiğini belirtmek için: "Vallahi Aişe, Rasulullah'a yalan isnad etmemiştir" der.⁴⁸

2- Fıkıh İlmindeki Faaliyetleri: Bizzat ictehad etmek kabiliyetini haiz hukuşinas ravilerden biri de Hz. Aişe'dir.⁴⁹ Ebu Seleme ibn Abdullah: "Ra-sulullah'ın sünnetini en iyi bilen, re'iyine baş-vurulduğunda en isabetlisini söyleyen ve ferâizi en iyi bilen Hz. Aişe'dir." diyerek sünnet ve fıkıhta O'ndan daha bilgilisini görmediğini belirtir.⁵⁰ Atâ da: "Aişe insanların en fakihi ve halk nazarında en iyi görüşlü kişisi olarak değerlendiriliyordu"⁵¹ der.

O'nun ilmine sahabe ve tabiun şahiddir.⁵² Her ve-sile ile O'nu öven Urve, diğer ilimlerde olduğu gibi, fıkıhta da Hz. Aişe'den daha alim birisini gör-meğini belirtir.

İlminden başkalarını faydalandırmak için fetvalar verirdi. Öyle ki, sahabenin en çok fetva veren yedi kişisinden biriydi. Ama şunu söyleyelim ki, fazla fetva vermesi diğer sahabelere göre idi. Esasen sa-habe devrinde, fazla fetva verilmezdi.⁵³

Sahabenin ileri gelenleri, O'na adam yollayıp, öğ-renmek istedikleri feraiz, ahkam ve sünnetten sorular sordururlardı.⁵⁴ Bazen de mektupla soru so-ruyorlardı. Meselâ, Ziyad ibn Ebi Süfyan'ın, Ka'beye kurbanlık deve sevkedenin üstüne, hacıya haram olan şeylerin haram olup olmadığını öğrenmek mak-sadıyla yazdığı mektup bu türdendir.⁵⁵

Mesruk anlatıyor: "Bana Aişe miras ile ilgili me-seleleri bilir miydi?" diye sordular, ben de "Evet, yemin ederim ki, ashabın ileri gelenleri mirasla ilgili meseleleri öğrenmek için O'na gelirlerdi" dedim.⁵⁶ Nitekim Rasulullah'ın irtihalinden sonra, Hz. Osman, Hz. Ebu Bekr'e adam yollayıp, Rasulullah'ın, mi-rasının nasıl dağıtılacağı hususunda O'na danışmıştı. Hz. Aişe, "Rasulullah'ın biz peygamberler miras bı-rakmayız, bıraktığımız şeyler sadaka olarak Beytu'l-Mala kalır dediğini işittim" diyerek meseleyi ay-dınlığa kavuşturur.⁵⁷

Fıkıhın çeşitli mevzularının hemen hemen hep-sinde Hz. Aişe'den rivayet edilen hadisler mev-cuttur.⁵⁸ Tabiidir ki, fıkıhtaki bu yerini sünnet bil-gisine borçludur. Bu sayede sahabenin çoğunun yanlışlıklarını düzeltirdi. Meselâ, Ebu'd-Derda halka hitaben: "Kim sabaha kadar nafile namaz kılarsa, artık onun vitir namazı kılması gerekmez" der. Bunun Hz. Aişe'ye ulaşması üzerine O, "Ebu'd Derda hata etti"⁵⁹, Rasulullah hem sabah ve hem de vitir namazını kılardı⁶⁰ diyerek yapılan hatayı dü-zeltir. Ayrıca hadislerin manalarına tam vakıf olduğu için yanlış ahkam çıkarmazdı. Buna misal olarak şu vakayı anlatabiliriz: "Bir gün Ebu Sa'd, hasta iken, "Ölümüm yakındır, yeni elbiselerimi getirin, çünkü Rasulullah, "Ölü içinde öldüğü elbiselerle Allah'a kavuşur" demişti" deyince, Hz. Aişe: "Allah Ebu Sa'd'a rahmet eylesin. Rasulullah, "Elbise" kelimesi ile insanın öldüğü zaman üzerinde bulunduğu amel-leri kastetmiştir" der.⁶¹

Hz. Aişe'nin işitip de anlayamadığı hiçbirşey yoktu: Anlamamışsa muhakkak anlayıncaya kadar sorardı.⁶² Ensar kadınlarını da, soru sorabilme hu-susiyetleri sebebiyle övmüş ve şöyle demiştir: "Ensar kadınları ne iyi kadınlardır. Hayaları, din-lerini öğrenmek için kendilerini soru sormaktan alı-koymadı."⁶³ Utandıkları için, Rasulullah'a bazı me-seleleri soramayan kadınların en büyük yardımcısı Hz. Aişe idi. Rasulullah'ın diğer zevceleri arasından

sivrilmişti.⁶⁴

Güvenilirliği mevzuunda ulemanın sözbirliği içinde olduğu Hz. Aişe hakkında Mesruk: "Ashabın fetva makamı dahil, O'na feraizden sorarlardı" demiştir⁶⁵ ki, yalnız bu söz bile O'nun fıkhıdaki yerini anlatmaya kafidir.

3- Tefsir ilmindeki yeri: Urve, O'nu Kur'an-ı Kerim'i en iyi bilen⁶⁶, Ebu Seleme de, nüzul sebeplerini en iyi bilen kişi olduğunu söylerler. Zaten, nüzul sebeplerini bilmekle ayetleri anlam arasında sıkı bir ilişki vardır.

Daha evvel de dediğimiz gibi işittiği herşeyi anlamak isterdi. Meselâ, bir gün Rasulullah, Cennet ve cehennemden bahsederken; "Sırat köprüsünden kim geçerse ince bir hesaba tabi tutulur ve helâk olur" deyince, Hz. Aişe, canım sana feda olsun ya Rasulullah, Kur'an'da, "Kimin kitabı sağından verilirse kolay bir hesapla hesaba çekilir"⁶⁷ buyurulmuyor mu? diye sordu. Rasulullah: "Senin dediğin amelilerin tartılmak üzere insanların mizana arz olunmasıdır, yoksa kim ince hesaba çekilirse helâk olur" cevabını verdi.⁶⁸

Urve ibn Zübeyr, Hz. Aişe'ye Kur'an'da Safa ve Merve arasında sa'y etmede bir beis olmadığını, yani bu hususta bir farziyetin olmadığını okuduğunu söyleyince, Hz. Aişe: "O söylediğin ne fenadır. Rasulullah ve müslümanlar sa'y ederlerdi..." bu mevzuunda biz Rasulullah'a sorduğumuz zaman senin sözünü ettiğin ayet indi diyerek, buradaki "cünah" lafzının mübaha değil, vacibe delalet ettiğini açıklamıştır.⁶⁹

Hz. Aişe, Kur'an'daki "Salatu'l-Vustâ"⁷⁰ tabirini, Salatu'l-Asr şeklinde tefsir etmiş, hatta elinde bulunan Kur'an nüshasına bunu eklemiştir.⁷¹

4- Diğer ilimlerdeki yeri: Peygamberimizin devrini hatırlıyacak olursak, o devirde okuyup yazmanın pek inkişaf etmediği, okuyup yazabilenlerin sayısının az olduğunu görürüz. Aişe de okuyup yazmayı bilenler arasında idi. Talat Koçyiğit ise, O'nun sadece okumayı bildiğini kaydeder.⁷²

Kültür seviyesi yüksek bir aileye mensup olmak, muhakkak ki ona bazı hususiyetler kazandıracaktır. Babasından şiir, tarih, neseb ilmi gibi bazı mevzularda bolca istifade etmiş⁷³ olan Hz. Aişe, tıp ve edebiyatta da ileri idi. Hişam b. Urve: "Fıkıh, tıp ve şiiri Hz. Aişe'den daha iyi bileni görmedim" der.⁷⁴

Hatta bir gün ona: "Sen Arab tarihini, neseblerini ve şiirlerini biliyorsun, diyelim ki bunları Kureys'in al-lamesi olan babandan öğrendin, fakat tıpta da alimsin, işte buna hayret ediyorum", der. Hz. Aişe: "Urvecik, Rasulullah hastalanınca Arab ve acemler kendisine doktorlar gönderiyorlardı. İşte tıbbı da onlardan öğrendim"⁷⁵, diyerek Urve'nin merakını izale eder.

O'nun fesahatı da dillere destandı. Muhammed ibn Sîrîn, Ahnef'den şunu rivayet eder: "Hz. Ebu Bekr, Ömer, Osman ve Hz. Ali'nin hutbelerini işittim. Fakat bir beşerin ağzından Hz. Aişe'ninkinden daha güzel ve daha belîğ ve fasih konuşan birini görmedim," der.⁷⁶ Ebu Ömer ibn Abdilberr ise: "O, üç ilimde asrında benzersiz idi: Fıkıh, tıp ve şiir" der. Bu sözler şüphesiz birer mübalağa değildi. Dini ilimlerin yanında şiir, tıp, ensab, arab edebiyatı ve tarihini de bilmesi O'nun adeta bir ilim hazinesi olduğunun delilidir.⁷⁷

5- Bazı farklı görüşleri: Kabul etmek lazımdır ki, günlük işlerinin farklılığı dolayısı ile sahabenin sünnet bilgisi farklı idi. Bu sebeple bazı hükümlerin sebebini bilmede bazı lafızları zabtetmede ictihad ve istinadlarında da isabet etmede, farklı idiler. Onların dayandıkları tek şey, istidlal tariklerine göre iltifat etmeksizin sadece itminanın bulunması idi.⁷⁸

Rivayetlerden anlaşıldığına göre çok hadis rivayet eden sahabilerde çok olmak üzere, muhatablarını ikna etmek ve fikirlerinin doğruluğuna şahit getirmek gayesi ile kendi ictihadları ile muvafık olan ayeti zikretme adeti vardı.⁷⁹ Kur'an ve sünnete mütearız olmamak şartı ile sahabeden herhangi birinin görüşünü almak bu bakımdan caiz görülmüştür.⁸⁰

Hz. Aişe'nin hususiyetlerinden biri de, istinbat gücünün olmasıdır. Yalnız başına yaptığı ictihadlarla sahabenin hatalarını düzeltirdi. Nitekim Zerkeşî, yalnız bu mevzu hakkında "el-İcâbetu li îrâdi ma istedrekethu Aişetu ale's-Sahabe" adını verdiği bir eser yazmıştır. Eserde bazı sahabiler ele alınıp Hz. Aişe'nin onların hangi hatalarının düzelttiği belirtilmektedir.

Bunlardan en önemlisi de, Hz. Aişe'den bahseden hemen hemen her kitapta yer alan bir rivayettir ki, şu şekildedir: Abdullah b. Ömer, Rasulullah'tan şu hadisi rivayet eder: "Ölü, ailesinin kendisine ağlaması

dolayısıyla azab görür". Hz. Aişe, İbn Ömer'in bu hadisi iyice anlamadığını ve zabtetmediğini söyleyerek tenkid etmiş ve Rasulullah'ın bu hadisi bir yahudi kadının mezarının yanından geçerken irad ettiğini söylemiştir.⁸¹ (Ailesi ağlıyor, bu ise burada azab görüyor-Ağlamaları sebebiyle değil; yahudi olduğu için...)

Biraz evvel söylediğimiz gibi Hz. Aişe sahâbeden çokca rivayet edenlere de bazen karşı çıkmış ama bu karşı çıkışı daha çok düzeltme şeklinde olmuştur. Meselâ, Ebu Hureyre, bir tek mest ile yürümenin aleyhinde bir hadis rivayet etmiş, Hz. Aişe bunu duyunca tek mest ile yürümüş ve "*Mullaka Ebu Hureyre'ye muhalefet edeceğim*" demiştir.⁸² Yine Ebu Hureyre'ye, "*Kadın, köpek ve eşek, namaz kılanın önünden geçtiği zaman namazı bozarlar*" rivayeti yüzünden karşı çıkmış ve: "*Vallahi siz kadınları eşeklere benzettiniz. Ben Rasulullah namaz kılarken yanlığım üzerinde onunla kâblenin arasında yatarım*"⁸³ demiştir.

İbn Ömer, "*Hac esnasında traş olur Mina'da şeytan taşlandıktan sonra koku ve kadından başka herşey helal olur*." deyince, Hz. Aişe, "*Hayır, sadece kadın haram olur*" diyerek kokuyu bu hükümden çıkarmıştır.⁸⁴ Fukaha arasında çıkan ihtilaflardan biri de, Kazf cezasına çarptırılmış kişinin, şehadetinin kabul olup olunmayacağı meselesidir. Hasan ibn Hayy ve Süfyan es-Sevrî, "*Tövbe etse bile kabul olunmaz*" der. Hz. Aişe ise: "*Rasulullah'ın, hainin, hainenin değnek cezası yemişin... şehadeti kabul olunmaz*" dediğini belirterek görüşünü açıklar.⁸⁵

Hz. Ömer ve Hz. Aişe üç talakla boşanan kadının sükna ve nafaka hakkı olmayacağını ifade eden hadisi, Hz. Peygamber'den rivayet eden Fatma bint Kays'ın bu rivayetini Kur'an'a aykırı saydıkları için kabul etmemişlerdir.⁸⁶

Hz. Aişe'nin, "*Radâü'l-Kebir*" (büyük kişilerin emzirilmesi) mevzuundaki rivayeti peygamberimizin diğer zevceleri tarafından reddedilmiştir.⁸⁷ Meselenin aslına inilirse bunun Kur'an-ı Kerim'e ters düştüğü görülür. İbn Kuteybe burada bir tahsis olduğunu söyleyerek şöyle devam eder: "*Salim, Sehle binti Süheylin çok sevdiği eski bir kölesiydi. Azad olunduktan sonra da onun yanına gidip geliyordu. Sehle'nin zevcesi Ebu Huzeyfe ise buna kızıyordu. Rasulullah bunu önlemek için Salim'in, Sehle'yi em-*

mesini istemişti".⁸⁸

Köleye had cezasının uygulanması da ihtilaflı konulardandır. Ashabdan birçoğu lazım gelen had cezasının verilmesini caiz görmüşlerdir. Hz. Aişe de bu konuda aynı görüşü savunur.⁸⁹

Yine Ebu Hureyre'nin, ölüyü taşıyanın abdest alması ve ölüyü yıkayanın da güsül etmesi lazım geldiği şeklindeki görüşü Hz. Aişe'ye ulaşınca, "*Müslümanın cesedi pislik midir ki? onu tekrar tekrar taşısa dahi böyle birşey lazım gelmez*" demiştir.⁹⁰

Hz. Aişe, ayetlerin tefsirinde sahabeye yardımcı olduğu gibi, kıraat yanlışlıklarını da düzeltmiştir. Meselâ İbn Abbas'ın "*Ve zannû ennehum*"⁹¹ ayetini tahfifli okumasını reddetmiştir.⁹²

Bazı müellifler O'nun sure tertibi itibarı ile farklı bir Kur'an nüshasına sahip olduğunu söylerler.⁹³

6- Talebeleri: Aslında bütün muasırları O'nun talebesidir desek yeridir. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi sahabenin ileri gelenleri dahi kendilerine müşkil gelen durumlarda O'na müracaat ediyorlardı.⁹⁴

Talebeler, din ve dünya işleriyle yakında alakası bulunan hadis derslerine diğer derslerden daha fazla ilgi gösteriyorlardı. Sahabe, Hz. Peygamber'in metodlarını takibe çalışıyor, O'nun gibi nasihatlar veriyorlardı. Hz. Aişe de tabiuna şöyle nasihat ediyordu: "*Halkı yeise düşürmekten ve onların heva ve heveslerine uymaktan sakının*".⁹⁵

Amra binti Abdirrahman, Kasım ibn Muhammed, Hz. Aişe'nin talebelerinden olup, O'nun Rasulullah'dan rivayet ettiği hadislerini en iyi bilenler idiler.⁹⁶

Aişe binti Talha, yukarıda sözü geçen Amra binti Abdirrahman, Hafsa binti Sirin, Hz. Aişe'nin çok kıymetli fakih talebelerindendir.⁹⁷ Hz. Aişe'den, sahabe ve Tabiundan birçok kişi rivayet etmiştir: Sahâbeden, babası Ebu Bekr, Ömer ibn Hattab, Abdullah ibn Ömer, Ebu Hureyre, Ebu Musa el-Eş'ari, Abdullah ibn Abbas, Rabia binti Amr, Amr ibn As... Safiye binti Şeybe⁹⁸, Medine'nin yedi fukahasından, Kasım ibn Muhammed ibn Ebi Bekr⁹⁹, Süleyman bin Yesar, Mekke fukahasından İkrime, Ata, O'nun talebelerindendir.¹⁰⁰

DİPNOTLAR:

1. Muhammed Yusuf Kandehlevi, Hadislerle Müslümanlık,

(Müt: Ahmet Büyükcınar ve diğerleri), 1977, cilt: II, sf: 278.

2. Mustafa Fayda, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, (Aişe mad.), Cilt: 2, Sf. 201 vd.; W. Montgomery Watt; İslam Ansiklopedisi (Aişe mad.), Milli Eğt. Bak. Yay. Cilt: I, sf: 299.

3. İbn Esir, el-Kamil fi't-Tarih, C: I, sf: 76.

4. İbni Hişam, The Life of The Muhammed, sf: 146 (Lahor: 1970), (İngilizceye Ter: A. Guillame)

5. İbn Esir, a.g.e., C: II, sf: 96.

6. Abdulkerim Zeydan, İslam Hukukuna Giriş, (Ter: Ali Şafak), s: 172.

7. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, (Müt: Sait Mutlu), c: I, sf: 121.

8. M. Hamidullah, a.g.e., c: I, s. 114.

9. Muhammed Accâc el-Hatib, Es-Sünnetu Kable't-Tedvin, s. 48.

10. El-Hatib, a.g.e., s. 46.

11. İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Usûlü, s. 54.

12. Talat Koçyiğit, Hadis Usulü, s. 24.

13. Tahavî, İhtilafu'l-Fukaha, s. 1.

14. Muhammed el-Hudari, Fıkıh-ı İslam Tarihi, (Müt: Haydar Hatipoğlu), s. 135-136.

15. Ali Şafak, İslam Hukukunun Tedvini, s. 28.

16. A. Zeydan, a.g.e., s. 203.

17. A. Zeydan, a.g.e., s. 188.

18. Ali Şafak, a.g.e., s. 29-30.

19. A. Zeydan, a.g.e., s. 204; A. Şafak, a.g.e., s. 22.

20. Ali Şafak, a.g.e., s. 23.

21. M. el-Hatib, a.g.e., s. 144; A. Zeydan, a.g.e., s. 204; İ. Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, s. 70; Bedruddin Aynî, Umdu'tl-Kârî, c: II, s. 24.

22. M. el-Hatib, a.g.e., s. 144.

23. Geniş bilgi için bkz. İbn Esir, el-Kamil, c: III, s. 386.

24. İbn Esir, el-Kamil, c: III, s. 404-405.

25. İbn Esir, el-Kamil, c: III, s. 410.

26. Philip Hitti, İslam Tarihi, (Müt: Salih Tuğ), c: II, s. 304.

27. Şafak, a.g.e., s. 21.

28. Şafak, a.g.e., s. 36.

29. P. Hitti, a.g.e., s. 379.

30. Mustafa es-Sıbaî, es-Sünnetu ve Mekanetuha fi Teğri'il İslam, s. 303.

31. el-Hatib, a.g.e., s. 151.

32. en-Nevevi, Tehzibu'l-Esma ve'l-Luğât, c: II, s. 352; Bedruddin Zerkeşî, El-İcabe li İrâdi mâ İstadrekethu Aişetu ale's-Sahabe, s. 37.

33. İbn Sa'd, et-Tabakatu'l-Kübra, c. VIII, s. 64; Nevevi, a.g.e., c: II, s. 351; Zerkeşî, a.g.e., s. 37.

34. Babası için bkz. İbn Esir, a.g.e., s. 352; Ebu İshak, eş-Şafîi, Tabakatu'l-Fukaha, s. 36; İbn Sa'd, Tabakat, c: VIII, s. 53; Annesi için bkz. en-Nevevi, a.g.e., c: II, s. 350.

35. en-Nevevi, a.g.e., c: II, s. 250.

36. Ebu İshak, eş-Şafîi, a.g.e., s. 36.

37. M. Akkad, Hz. Ebu Bekir, (Müt: Ali Özek), s. 273.

38. Kandehlevî, a.g.e., c: IV, s. 1612.

39. Akkad, a.g.e., s. 223.

40. İbn Hacer, el-İsabe, IV, s. 361; el-Hatib, a.g.e., s. 475; Suphi Salih, Ulûmu'l-Kur'an, s. 313.

41. M. el-Hudari, a.g.e., s. 171.

42. İbn Sa'd, a.g.e., c: VIII, s. 66; İbn Esir, Üsdu'l-Ğâbe, c: VII, s. 191; Ebu Nuaym el-İsfehani, Hilyetu'l-Evliya, c: II, s. 43.

43. ez-Zerkeşî, a.g.e., s. 114.

44. İbn Sa'd, a.g.e., c: II, s. 375; İbn Hacer, İsabe, IV/360; Ebu İshak eş-Şirazi, Tabakatu'l-Fukaha, s. 1970.

45. ez-Zerkeşî, a.g.e., s. 121.

46. Subhi Salih, a.g.e., s. 304; Zerkeşî, İcâbe, s. 63; T. Koçyiğit, a.g.e., s. 38.

47. M. el-Hatib, a.g.e., s. 474.

48. İbn Sa'd, a.g.e., c: VIII/69.

49. Sava Paşa, İslam Hukuku Hakkında Bir Etüd, c: I, s. 173.

50. İbn Sa'd, a.g.e., c: II, s. 375.

51. Zerkeşî, a.g.e., s. 54; Aynı hadis değişik rivayetle, İbn Hacer, İsabe, c: IV, s. 360, İbn Esir, Üsdu'l-Ğâbe, c: VII, s. 191'de mevcuttur.

52. M. el-Hatib, a.g.e., s. 474.

53. A. Zeydan, a.g.e., s. 204; Ebu İshak, a.g.e., s. 48.

54. İbn Sa'd, a.g.e., c: II, s. 375; İbn Esir, Üsdu'l-Ğâbe, c: VII, s. 191; İbn Hacer, İsabe, c: IV, s. 360; İbn Kayyim, a.g.e., II/32; el-Hudari, a.g.e., s. 171; Ebu'l-İshak, Tabakatu'l-Fukaha, s. 48.

55. M. el-Hatib, a.g.e., s. 319.

56. İbn Sa'd, a.g.e., IV/189.

57. Zerkeşî, a.g.e., sf: 157.

58. el-Hudari, a.g.e., s. 171.

59. Burada geçen "Ekzebe", "ahtae" ile aynı manadadır. Ashab, cerh ve tadil ilmi bakımından "udul" kimselerdir.

60. ez-Zerkeşî, a.g.e., s. 148.

61. ez-Zerkeşî, a.g.e., s. 132.

62. M. el-Hatib, a.g.e., s. 64.

63. el-Hatib, a.g.e., s. 54.

64. es-Sıbaî, a.g.e., s. 58; el-Hatib, a.g.e., s. 70.

65. İbn Sa'd, a.g.e., c: II, s. 375 ve VIII/66; Ebu İshak, a.g.e., s. 45.

66. İbn Hacer, İsabe, IV/360.

67. İnşikak Suresi: 8.

68. Sahihu'l-Buhari, c: VI, s. 208.

69. ez-Zerkeşî, a.g.e., s. 144.

70. Bakara: 238.

71. İ. Cerrahoğlu, Tefsir Usulu, s. 102.

72. T. Koçyiğit, a.g.e., s. 21.

73. el-Akkad, a.g.e., s. 223.

74. İbn Hacer, İsabe, IV/360.

75. Kandehlevî, a.g.e., c: IV, s. 1612.

76. Kandehlevî, a.g.e., c: IV, s. 1611.

77. el-Akkad, a.g.e., s. 232-233; Subhi Salih, a.g.e., s. 313.

78. Dehlevî, (Şah Velîyullah), Hüccetullahi'l-Baliğa, c: I, s. 115.

79. Suat Yıldırım, Hadisleri Kur'anla karşılaştırma meselesi, (Tayyip Okıç Armağanı), Ankara, 1978, s. 108-109.

80. Tahavi, a.g.e., s. 9.

81. Ş. ed-Dehlevî, a.g.e., c: I, s. 115; Tahavi, s. 18.

82. Buhari, Sahih, 77. kitab, bab: 40.

83. Buhari, Sahih, 8/102; el-Lü'lüü ve'l-Mercan, c: I, s. 67; İbn Kuteybe, a.g.e., s. 22; Tahavi, a.g.e., s. 6.

84. Muhammed Yusuf Musa, Fıkıh-ı İslam Tarihi (Müt. Ahmed Meylânî), s. 162; Tahavî, a.g.e., s. 12.

85. Tahavi, a.g.e., s. 178.

86. S. Yıldırım, a.g.e., s. 106.

87. Tahavi, a.g.e., s. 6; İbn Kuteybe, a.g.e., s. 403.

88. İbn Kuteybe, a.g.e., s. 403.

89. Tahavi, a.g.e., s. 151.

90. ez-Zerkeşî, İcabe, s. 121-122.

91. Nur Suresi, 12.

92. ez-Zerkeşî, a.g.e., s. 100.

93. Encyclopedia of İslam, c: I, s. 308.

94. İbn Sa'd, a.g.e., c: II, s. 375; İbn Hacer, İsabe, c: IV, s. 360; İbn Kayyim, a.g.e., II, 32; el-Hudari, a.g.e., s. 171; İbn Esir, Üsdu'l-Ğâbe, c: VII, s. 191; Ebu İshak, Tabakatu'l-Fukaha, s. 48.

95. M. el-Hatib, a.g.e., s. 157.

96. Subhi Salih, a.g.e., s. 35.

97. Subhi Salih, a.g.e., s. 313.

98. İbn Hacer, İsabe, c: IV, s. 361; Zerkeşî, a.g.e., s. 40.

99. M. el-Hatib, a.g.e., s. 331; Neşet Çağatay-İbrahim Ağah Çubukçu, İslam Mezhepler Tarihi, s. 134.

100. M. Yusuf Musa, a.g.e., s. 50-51.

CAHİLİYYE'DE VE İSLAM'DA KADININ DURUMU

Emel AKTAŞ

"Onlardan birine kız (çocuk) müjdelendiği zaman içi öfkeyle taşarak yüzü simsiyah kesilir. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı topluluktan gizlenir; onu aşağılanarak tutacak mı, yoksa toprağa gömecek mi? Bak, verdikleri hüküm ne kötüdür."¹

Câhiliyye devrinin en büyük vahşetlerinden birisi, hiç şüphesiz kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesiydi. O devirde, kız çocuklarına hiçbir değer verilmezdi. Kız çocuğu doğurmak anne için "yüz karası" sayılırdı. Hanımı doğum yapacak olan erkek insanlardan saklanırdı. Eğer çocuk erkek olursa, sevinerek ortaya çıkardı. "Kızın oldu" haberi verildiğinde ise, bu haberi alanın içi kederle dolar, yüzü simsiyah kesilirdi. Artık akrabalarından gizlenir, derin bir düşünceye dalarlardı. Acaba onu bir zillet eseri olarak yanında mı tutsun, yoksa diri diri toprağa mı gömsündü?

Arapların bu caniliklerinin iki sebebi vardı. Birincisi, rızık endişesiydi. Erkek çocukları biraz büyüdükten sonra o zaman sık sık yapılan savaşlara katılarak ganimet elde edebiliyorlardı. Hem de düşmana karşı bir kuvvet oluyorlardı. Ayrıca, daha ağır şartlarda çalışabiliyorlardı. Bu sebeple, onların geçimleri babalarının gözlerini yıldırmıyordu.²

İkinci sebebi Abdurrahman Şarkavi şöyle anlatıyor:

"Peygamber'den (s.a.v.) önce cahiliyyede bir erkek borçlandığı zaman borcunu ödeyemediği takdirde ya kendisi köle olurdu, veya borcuna karşılık alacaklıya karısını, annesini, kızını veya oğlunun karısını vermek zorunda kalırdı. Alacaklı borca karşılık aldığı bu kadın veya kız, sırf kendisi yararlanmak için almazdı. Aksine ondan yararlandıktan sonra kapılarında belli bayraklar asılı olan büyük ge-

nelevlerden birinde çalıştırabilirdi. Alacaklı verdiği borcu, borçlunun karısı veya kızının o çirkin meslekte kazandığı parayla kat kat tahsil ettikten sonra, onu ailesine teslim ederdi. Kureys'te bu zillete boyun eğmek zorunda kalmış insanların sayısı bir hayli fazlaydı. Niceleri de bir gün böyle bir konuma düşme korkusuyla kız çocuklarını daha doğar doğmaz canlı canlı toprağa gömmekten çekinmemekteydi.³

Araplar yoksulluk korkusuyla kızlarına bu zulmü yaparken, zengin olduğu halde Zühre bin Kilâb, peşpeşe üç erkek çocuğu öldüğü için, sonra doğan kızını diri diri toprağa gömer.⁴

İslam dininin gelmesiyle birlikte bu çirkin âdet ortadan kalkmıştır.

"Ey insanlar, gerçekten, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yaratmış ve birbirinizle tanışmanız için sizi halklar ve kabileler (halinde) kıldık. Şüphesiz, Allah katında sizin en üstün (kerîm) olanınız, (ırk ya da soyca değil), takvaca en ileri olanınızdır."⁵

Kadın bir insan olarak mükellef sayılmış, yapacağı iyi ve kötü işlerin sorumluluğunun kendisine ait olduğu bildirilmiştir.

"Şüphesiz ben, erkek olsun, kadın olsun, sizden bir işte bulunanın işini boşa çıkarmam."⁶

"Erkek olsun, kadın olsun, bir mü'min olarak kim salih bir amelde bulunursa, hiç şüphesiz biz onu güzel bir hayatla yaşatırız ve onların karşılığını, yaptıklarının en güzeliyle muhakkak veririz."⁷

Müslüman bir kadın dininin esas ve gereklerini öğrenmekle yükümlüdür. Tıpkı erkeğin öğrendiği gibi. Ve tabi, ilim, fikir, strateji cinsinden her türlü gerekle kendini meşru ve mümkün olduğu derecede donatması, zaruridir. Öyle ki, nefesine bittiği ahid ve boynuna geçirdiği bey'at yükünü ehliyetle taşıyabilsin. Çünkü herkes kabul eder ki, cahil oldukça

kadının sorumluluk yüklenmesi, hele de çevresindeki yabancıların hilelerine karşı uyanık olması mümkün değildir.⁸

Bazen insan, görgüsüyle, kültürüyle ve her türlü edebiyatla çok iyi bir hanımla evlenmiş olabilir. Bazen de bölgenin ve çevrenin elverişsizliğinden dolayı kendisini tam yetiştirememiş biriyle yuva kurmuş olabilir. Böyle bir durumda koca eşine karşı çok yumuşak davranmalı ve onu eğitmelidir. Önemli olan konulardan başlayarak adım adım hanımının durumunu ilerletmelidir. Hanımını yetiştirme esnasında ona gerektiği kadar imkan ve fırsat tanımadan onun kabiliyetsiz ve cahil olduğunu asla düşünmemelidir. Bir insanda öğrenmeye karşı arzu olduğu müddetçe herşey öğrenilir ve her cehalet giderilir. Uzun zaman alsa dahi eğitim devam etmelidir. Her şeyi kendi haline terketmek en büyük musibettir. Eşler bilmelidirler ki, yumuşak huyluluk demek, sabır, tahammül ve sürekli merhale katetmektir. Bazen ıslah edilirken insanın yumuşak huyluluğu da fayda vermeyebilir. Ne kadar iyi davransa da başarısız kalabilir. Koca arzu ettiği neticeyi alamayıp hanım da hatalarına son vermeyebilir.⁹

Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Kadın kaburga kemiği gibidir. Doğrultmak istersen kırarsın. Eğer ondan istifade etmek istersen, kendisindeki eğrilikle birlikte istifade edersin."

*"Allah'a ve Ahiret gününe inanan, komşusuna eziyet etmesin. Bir de kadınlarınız hakkında hayır tavsiyede bulunun. Zira onlar eğri kemiğinden yaratılmışlardır. Eğri kemiğinin en eğril olan tarafı da üstüdür. Sen eğri kemiği doğrultmaya kalkışırsan onu kırarsın. Bırakırsan da eğriliğinde devam eder. Şu halde kadınlarınız hakkında hayır tavsiyesinde bulununuz."*¹⁰

Günümüzde bu hadislerle dayanarak kadına eğri kemik artığı olarak bakılmaktadır. Ancak:

*"O, sizi bir tek nefisten yarattı ve kendisiyle durulup yatışması için ondan eşini var etti."*¹¹

*"Sizi bir tek candan yaratan, ondan da gönlü ısınsin diye eşini yaratan O'dur."*¹²

Ayetleri kadının eğri kemik artığı değil, eşinin gönlünü ısıdıran, huzur ve sükûn bulduran olduğunu görüyoruz.

Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

*"Sizin en hayırlınız, ailesine en iyi olanınızdır. Ben de aileme en iyi olanınızdır."*¹³

*"Sizin en hayırlılarınız, karılarına en iyi olanlarıdır."*¹⁴

Zevceye karşı davranış kocanın güzel ahlak temeline dayalı geçiminin genişliğine bağlıdır. Koca ona eza ve cefa etmekten sakınmalıdır. Sözlerinde ve hareketlerinde uygunsuzluk görüldüğünde Cenab-ı Hakk'ın şu kavline göre hareket edilmelidir.

*"Onlarla iyi geçinin."*¹⁵

Bu, her müslümanın uyması gerekli bir nasihattır. Ve bu nasihata uyulduğu zaman kadına şefkat, merhamet duygularıyla yaklaşılır, ona zulmetmek akla bile getirilemez. Peygamber (s.a.v.)'in kadınlar hakkındaki tavsiyeleri, eşine iyi davranan kocayı ümmetin en hayırlıları mertebesine çıkaracak kadar kuvvetlidir.¹⁶

Bu bunalım çağında, fıtraten güçlü yaratılmış olan aynı zamanda Allah korkusu tanımayan, insanlığının bilincinde olmayan ve stresli, bunalımlı erkeğin hıncını çıkaracağı ilk obje karısıdır. Ona sorsanız, o, kadın döven, kadına işkence eden biri değildir hiçbir zaman. Aslında karısı asabını bozmuştur. Bilmiyor mudur ki bugün müdürden azar işitmiştir. Bilmiyor mudur ki... (örnekler devam ediyor.)¹⁷

Aişe'den (r.a.) rivayet: *Rasulullah (s.a.v.) hiçbir hizmetçisini ve hiç bir kadını dövmemiş ve mübarek eli ile hiçbir şeyi dövmemiştir."*¹⁸

İşte bizim önderimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) böyle idi.

'Bir Başka Açıdan Kadın' adlı kitabında (s. 38) Abdurrahman Dilipak, "Kadınları Dövelim mi?" başlıklı yazısında şöyle diyor:

"Kadın dövülür mü? Kimine göre "hem de nasıl". Daha kızken gözünün kirişini kırmak gerek! Hem ne demiş atalarımız, "Kızını dövmeyen dizini döver." "Kadın kısmının sırtını sopasız, karnını sıpasız koymayacaksın." Örf böyle... Vurdun mu şöyle, dünyasını şaşırması. Birçok İslam ülkesinde cahili kirlele kararan örf, kadını insan yerine koymaz, ikinci sınıf bir yaratık olarak görür ve erkeğin kölesi sayar. İslam bu geleneği yıktı. Peygamber (s.a.v.) insanların hayırlısının eşine hayırlı alanı olduğunu söyledi. İlk iman eden de, ilk şehid olan da bir kadındı.

"Serkeşliklerinden ve itaatsızlıklarından endişe ettiğiniz kadınlara gelince: Evvelâ kendilerine nasihat edin, sonra yattıkları yerde, yataklarında yalnız bırakın, yine dinlemezlerse dövün. Dinliyorlar ve itaat ediyorsa incitmeye bahane aramayın."¹⁹

Zuhaylî (İslam Fıkıhı Ansiklopedisi) adlı eserinde, "Eğer kadın isyanında ısrar ederse şiddetli olmayan bir şekilde dövülür. "Onları dövünüz" ayetinin zahiri manası budur. Yüze şerefinden, karın gibi yerlere ölüm tehlikesinden, güzel olan yerlerde çirkinleştirmek için vurmaktan kaçınmalıdır, diyor.

Meseleyi salt eylem olarak düşündüğümüz zaman, kadının dövülmesi hiç şüphesiz ki, hoş bir şey değildir. Burada hoş olmayan şey, kadının dövülmesinden ziyade bir insanın dövülmesidir. Dövme ve dövülme hadisesinde kadın, erkek ayrımı yapıp, "Erkeğin dövülmesi hoş, fakat kadının dövülmesi hoş değildir" diyemeyiz. Bir insan olarak hem erkeğin, hem de kadının dövülmesi hoş bir hadise değildir.

Öncelikle şu hususun kavranması gerekir ki, İslam'a göre kadının eğitim ve terbiyesinde dayak esas alınmaz. Kadının eğitim ve terbiyesinde aile reisine, yani evin erkeğine emredilen öncelikli tavır, ailesine karşı güzellikle davranması, ailesini hayra ve rahmete en güzel biçimde davet etmesidir. Münkerden nehyetme meselesine de öncelikli yaklaşım bu şekildedir. Ancak bütün bu yaklaşımlara ve öğüt vermeye rağmen inadî bir azgınlıkta bulundukları veya müslüman bir erkeğin nikahındaki kadına kesinlikle yakışmayacak bazı münkerleri işledikleri zaman, bir yaptırım olarak yataklarında yalnız bırakılmalarına veya aşırıya kaçmadan ve yüzlerine vurulmadan dövülmelerine izin verilmektedir.²⁰

Rasulullah (s.a.v.) Veda Hutbesi'nde şöyle buyurmuştur:

- Ey insanlar! İmdi sizin kadınlarınız üzerinde haklarınız olduğu gibi, onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sevmediğiniz kimseleri evinize sokmamaları ve açıkça fuhuş işlememeleri sizin onlar üzerinizdeki haklarınızdır. Eğer bu işleri yaparlarsa Cenab-ı Allah onları yataklarında yalnız bırakmanıza ve ağır yaralar vermiyecek şekilde dövmenize izin vermiştir. Eğer bu kötülüklerine son ve-

rirlerse meşru miktarda erzak ve giysilerini vermeniz gerekir. Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ederim. Çünkü onlar sizin hayat ortaklarınızdır. Kendi nefisleri için birşeye malik olamazlar. Siz onları Allah'ın kelimesiyle alıp tenasül organlarını kendinize helâl kıldınız.²¹

Kur'an dövmeyi zikrederken hadiste bunun çok hafif olması gerektiğini açıklamıştır. İslam alimlerinin açıklamaları da bu yöndedir. Çünkü en son çare hafif dövme, kadından bir intikam alma değil, onun hatalarından vazgeçmesini sağlayan bir unsurdur.²²

Mesele bu noktaya geldiği zaman, bütün erkeklere altını çizerek şu hususu hatırlatmak isteriz ki, herhangi bir müslüman erkek zorunlu kaldığı durumlarda dahi karısını kendisinin menfaati veya maslahatı için değil, karısının menfaati veya maslahatı için döver. Yemeğin tuzu az olduğu veya karısında hoşlanmadığı birşey gördüğü için karısını dövenler, hiç şüphesiz ki kadınlara zulmeden zalimlerdir.²³

Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Hiç bir mü'min erkek, hiç bir mü'min kadına buğzetmesin. Şayet onda beğenmediği huylar varsa, bunlara mukabil hoşnut kalacağı huylar da vardır."²⁴

Konuyla ilgili nasslara baktığımızda bir sıralama görürüz:

- 1- Nasihat,
- 2- Zevciyat muamelesini kesmek,
- 3- Dövmek.

En son çare olarak dövmek gösterilirken, erkekler bunu tersine çevirip dövmekten başlıyorlar.

Kadınlara yönelik olarak dayanın kullanımı asla İslamî bir davranış değildir. Kadının dövülmesi ile ilgili ayet, dikkatle okunursa, aile mahremiyetine başkalarını sokan ve henüz cahili ilişkilerden tam olarak kurtulamamış kadınlara yönelik bir eğitim aşamasında başvuru son çare olduğu görünecektir. (Konu ile ilgili olarak Veda Hutbesi'nin açıklayıcılığına da başvurulabilir.) Bu şekilde dayacı hak eden kadın asla bir müslüman evinin aziz kadını değildir. Özellikle cahili toplumlarda kişiliksizleştiren, fıtratından ve iffetinden uzaklaştırılmış, ölçüsüz bir kadının aile atmosferi içe-

risinde topluma kazandırılması için önerilen bir çabayı, iffetli ve nezih kadınlarımızın sıradan karşı koymalarına teşmil etmeye çalışmak çok büyük bir haddini bilmezlik ve peygamberimizin sünnetine aykırılıktır. Çünkü birçok sorun ve kavgalarına rağmen peygamberimiz asla hiçbir eşini dövmemiştir. Şayet fuhuşla iştiğal etmiş veya buna teşne bir kadını bu hayattan kurtararak evinin kadını haline getirme fedakârlığını yapabilen biri var ise ve bu kadının da hâlâ eski ilişkilerine dönme eğilimi var ise, bu kişi elbette insan olma onur ve özgürlüğünü kazandırmak istediği bu kadını yeri gelince dövebilir ve bu da onun yaptığı fedakârlığın bir karşılığıdır. Ama kendi despotik kalıplarına sığmayan davranışları hizaya sokmak gibi heveslerle atılan dayaklar, ahirette mazlum birine yapılmış zulümkâr davranışlar olarak karşılık bulacaktır. Kimsenin ise kendi zalimliğine Kur'an-ı alet etmeye, Allah'ın ayetlerini zulme araç kılmaya hakkı yoktur. Bu bir süreç ve eğitim sorunudur, dayak yoluyla ise insan ancak cezalandırılır ve sindirilir; eğitilemez.²⁵

Abdullah bin Zam'a (r.a.)'dan: Peygamber (s.a.v.) ahabına hitabede bulundu. Sonra kadınlardan bahsedip bunlara iyilik etmek hakkında erkeklere nasihatla bulunduktan sonra şöyle buyurdu:

"Ne zamana kadar bazılarınız karılarını değneklerle dövecek (yani bu adeti sürdürecektir). Halbuki döven adamın, dövdüğü karısının yatağına aynı günün sonunda girmesi umulur."²⁶

- Peygamber (s.a.v.), kişinin, insanlardan dışarı çıkan herhangi küçük bir ayıptan dolayı gülmesini nehyetti. Ve sizin biriniz kadını erkek deveyi döver gibi niçin döver, sonra da belki o kişi kadınıyla boyun boyuna sarmaşacaktır, buyurdu.²⁷

İyas bin Abdillâh bin Ebi Zübâb'dan (r.a.) rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu dedi:

- Allah'ın cariyeleri (olan karılarınızı) dövmeyin. Bu emirden sonra Ömer Peygamber'e (s.a.v.) gelip:

- Ya Rasûlullah! (Bu emrinizden sonra) Kadınlar cesaretlenip kocalarına itaatsizlik etmeye başladılar, dedi. Bunun üzerine (te'dip için yara ve bere bırakmıyacak tarzda) kadınları dövme ruhsatı verildi. Kadınlar da dövdü. Bundan sonra Muhammed'in zevcelerine çok sayıda kadın gitti. (Kendilerini şid-

detle döven kocalarından şikayet ettiler.) Ertesi gün sabahleyin Efendimiz şöyle buyurdu:

- Bu gece yetmiş kadın Muhammed'in (s.a.v.) zevcelerine vardılar. Her birisi kendi kocasından (şiddetli dövmesinden) şikayet etti. Artık siz, karılarını (böylesine) döven adamları iyileriniz olarak bilmeyiniz.²⁸

Kadının sopayla güdülen bir hayvan olduğunu düşünenlerin bu bakış açılarının hadislerle değişmesi gerekmektedir:

Enes bin Malik şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v.) bir seferinde yol alırken Habeşli bir deve sürücüsü güzel sesiyle kadınların bindikleri develeri hızlı bir şekilde yürüttü. Bunun üzerine Peygamber ona hitaben: "Ya Enes, yumuşak ol! Yazık sana! Camları (yani cam gibi nazik olan kadınları) hızlı yürütme!" buyurdu.²⁹

Kadını dövmek konusunda Hz. Eyyub'un kisasına değinmeden geçemeyiz.

"...Eyyub'un karısı dışarı çıktığı vakit biriyle karşılaşıyor. Eyyub'un (a.s.) başına gelenlerden dolayı mahzun olduğunu görüyor. "Arkadaşını ve babamı kurtar, ancak, Allah'a yemin olsun ki, babam bir tek kelime söyleyiverse, bütün sıkıntıları bitecek, malı ve evlatları ona geri dönecek" diyordu. Kadın, bunu hemen gelip Eyyub'a (a.s.) haber veriyor, o da: "Allah'ın düşmanıysa karşılaşmışsın da, sana bu sözü telkin etmiş. Allah, bize mal ve evlat verdiği zaman O'na iman edip de, kendisinin olanı aldığı vakit onu inkar mı edelim? Eğer Allah beni şu hastalığımдан kurtarıp ayağa kaldırırsa, sana yüz sopa (diğer rivayetlere göre kırk) vuracağım" demiş.³⁰

Rivayetler, Hz. Eyyub'un (a.s.) iyileştikten sonra hanımına yüz sopa atacağına dair yemin ettiği için pişmanlık duyduğunu nakleder. "Yeminin gereğini yapayım mı, yoksa keffaretini ödeyip yapmayayım mı? endişesini taşıyan Hz. Eyyub'a (a.s.) Rahman olan Rabbimiz şöyle yol göstermektedir.³¹

"Ve eline bir deste (sap) al, böylece onunla vur ve andını bozma."³²

Bu konudaki Nisa, 4/34 ve Sa'd, 38/44. ayetleri ve Kur'an'ın bütünü tahrif etmeden kabul etmemiz gerekiyor.

Sonuç olarak;

Kadınların sorunlarını erkeklerden ayrı düşünmemiz mümkün değildir. Toplumda ezilen erkek ezilmenin acısını kendi kadınına ezerek çıkarmaya çalışmaktadır! Bu durum cahillikten, merhamet duygusundan yoksun oluştan kaynaklanmaktadır. Peki, cahil olmayan eşini Allah'ın emaneti olarak gören müslüman ne yapıyor!? Kendisi ezilince maalesef o da ezici konuma geçiyor. Erkeklik gururuna kapılıp, müslüman kadının hakları yok edilmeye çalışılmaktadır. Sağlıklı bir ailenin oluşması için kadının gerçek hakkına kavuşması gerekmektedir. Dolayısıyla bu sorun, kadın veya erkek değil, bütün insanlığın sorunudur. Dinimiz fıtratlarına göre kadın ve erkeğin görevlerini, haklarını belirlemiştir.

İSTENİLEN EŞİTLİK DEĞİL, ALLAH'IN VERDİĞİ HAKLARDIR.

DİPNOTLAR:

- 1 Nahl, 16/58-59.
- 2 İsmail, Mutlu; Hanımlara Fetvalar, s. 23.
- 3 Abdurrahman Şarkavi, Özgürlük Peygamberi, s. 20-21.
- 4 Dr. Rıza Savaş, Hz. Muhammed Devrinde Kadın, s. 29.
- 5 Hucurat, 49/13.
- 6 Al-i İmran, 3/195.
- 7 Nahl, 16/97.
- 8 Dr. Said Ramazan el-Bûtî, Fıkhu's-Siyre, s. 401.
- 9 M. Abdulhalim Hamid, İslam'da Erkeğin Eşine Karşı Vazifeleri, s. 126.
- 10 Muhammed Fuad Abdülbaki, El-Lü'lûü ve'l-Mercân II/161.
- 11 Araf, 7/189.
- 12 M. Sabuni, Safvetü't-Tefasir, (Araf Suresi, 7/189)
- 13 İbn Mace, Kitab'u'n-Nikah, (1977 no'lu hadis)
- 14 İbn Mace, Kitab'u'n-Nikah, (1978 no'lu hadis)
- 15 Nisa, 4/19.
- 16 Prof. M. Ali Haşimi, Müslüman Şahsiyeti, s. 80.
- 17 Murat Kapkınar, Merhamet Mustusu, s. 201.
- 18 İbn Mace, Kitab'u'n-Nikah, (1984 no'lu hadis)
- 19 Nisa, 4/34.

- 20 Mehmed Alagaş, Kadının Onuru, s. 117-118.
- 21 Prof. Dr. Muhammed Ebu Zehra, Son Peygamber Hz. Muhammed, IV/401.
- 22 M. Abdulhalim, Hamid, a.g.e.
- 23 Mehmed Alagaş, a.g.e.
- 24 İmam Muhyiddin-i Nevevi, Riyazu's-Salihin, I/242.
- 25 Ümit Aktaş, Yeni Zein Dergisi, sayı: 14.
- 26 İbn Mace, Kitab'u'n-Nikah, (1983 no'lu hadis)
- 27 Buhari, Kitab'u'l-Edeb.
- 28 İbn Mace, Kitab'u'n-Nikah, (1985 no'lu hadis)
- 29 Buhari, Kitab'u'l-Edeb.
- 30 Ahmed b. Hanbel, Kitab'u'z-Züh'd, I/198.
- 31 Mehmed Alagaş, a.g.e., s. 116.
- 32 Sa'd, 38/44.

BİBLİYOGRAFYA

- 1- Ali Buluç, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, Girişim Yayıncılık.
- 2- İsmail Mutlu, *Hanımlara Fetvalar*, Mutlu Yayıncılık.
- 3- Abdurrahman Şarkavi, *Özgürlük Peygamberi*, Birleşik Yayıncılık.
- 4- Dr. Rıza Savaş, Hz. Muhammed Devrinde Kadın, Ravza Yayıncılık.
- 5- Dr. M. Said Ramazan el-Bûtî, *Fıkhu's-Siyre*, Gonca Yayınları.
- 6- M. Abdulhalim Hamid, *İslam'da Erkeğin Eşine Karşı Vazifeleri*, Mektup Yayınları.
- 7- Muhammed Fuad Abdülbaki, *El-Lü'lûü ve'l-Mercân*, Merve Yayınları.
- 8- Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't-Tefâsir*, Yeni Şafak.
- 9- *Sünen-i İbni Mace*, Kahraman Yayınları.
- 10- Abdu Galib Ahmed İsa, *İslam'da Adab-ı Muaşeret*, İttifak Holding Kültür Serisi: 1.
- 11- Prof. M. Ali Haşimi, *Müslüman Şahsiyeti*, Risale Yayınları.
- 12- Murat Kapkınar, *Merhamet Mustusu*, Esra Yayınları.
- 13- Abdurrahman Dilipak, *Bir Başka Açıdan Kadın*, Risale Yayınları.
- 14- Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Çelik-Şura.
- 15- Prof. Dr. Vehbe Zuhayli, *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*, Risale Yayınları.
- 16- Mehmed Alagaş, *Kadının Onuru*, İnsan Dergisi Yayınları.
- 17- Prof. Dr. Muhammed Ebu Zehra, *Son Peygamber Hz. Muhammed*, Kitabevi.
- 18- İmam Muhyiddin-i Nevevi, *Riyazu's-Salihin*, Ölçü Yayınları.
- 19- *Yeni Zemin*, (aylık Dergi), Temmuz 1993.
- 20- *Sahih-i Buhari*, Ötüken Yayınları.
- 21- Ahmed İbn-i Hanbel, *Kitabu'z-Züh'd*, İz Yayıncılık.

Halil ATALAY'IN KALEMİNDEN

- 40 Hadiste Hayatımız/I- Uysal Kitabevi
- 40 Hadiste İslam Ahlakı- Uysal Kitabevi
- Huzur Sohbetleri- Uysal Kitabevi
- Huzur Hutbeleri/I- Uysal Kitabevi
- Huzur Hutbeleri/2- Uysal Kitabevi
- Huzur Hutbeleri/3- Uysal Kitabevi
- 40 Hadiste İnsan Hakları- Uysal Kitabevi
- Fikri Tevhide Doğru- Ribat Neşriyat
- Hadislerle Ölçüler- Ribat Neşriyat

KADINLARA NASIL DAVRANILMALI?

Halil ATALAY
Eğitimci - Yazar

Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Kadınlarınıza karşı iyi davranmanızı tavsiye ederim. (Bu tavsiyeye uyunuz.) Çünkü kadın kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburganın en eğri yeri ise üst tarafıdır. Doğrultmaya kalkarsan kırarsın, kendi haline bırakırsan eğri kalmaya devam eder. Kadınlar hakkında birbirinize hayır tavsiye edin." ¹

"Dünyanın tamamı kısa süre için insanın faydalandığı bir nimettir. Dünya nimetinin en hayırlısı ise didar ve güzel ahlaklı (saliha) kadındır." ² Mü'min ebedi saadetin yolcusudur. Dünya ise kısa bir süre için de olsa bir konaklama yeridir. Ve dünya, içerisinde çeşit çeşit güzellikleriyle birlikte Cenab-ı Hakk'ın mü'min kulları için hazırlamış olduğu bir nimettir. Bu nimetten mü'min meşrû da-irede faydalanmasını bilecektir.

Saliha, dindar ve güzel ahlaklı bir kadın ise dünya nimetinin en hayırlısıdır. Niçin, en hayırlı nimet saliha kadındır?

Çünkü kadın insanın hayatını cennete de çevirir, cehenneme de... Dindar kadın, huzur kaynağıdır. Onun sayesinde hane, cennet bahçesine döner.

Aile hayatında uyulması gerekli esasların en önemlilerinden birisi de Allah Teala'nın sevgi temeli üzerine kurmuş olduğu evlilik hayatını yine sevgiyi kuvvetlendirici bağlarla devam ettirmektir. Eşlerin birbirleriyle iyi geçinmeleri yuvanın teminatıdır. İnsana hayatta en yakın olan ve Kur'an'ın tabiriyle: "Birbirlerinin örtüleri olan eşler" (Bakara, 2/187), geçimli olmak, hem de bunu en güzel bir şekilde yerine getirmek zorundadırlar.

Yüce Rabbimiz şöyle buyurur:

"Onlarla iyi geçinin, eğer kendilerinden hoşlanmazsanız (biliniz ki) Allah'ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış ola-

bilirsiniz." (Nisa, 4/19)

Yüce Allah'ın: "Onlarla iyi geçinin" buyruğunu açıklarken İbn Kesir şunları söylemektedir: "Güzel geçimli, daima güleç yüzlü olmak Rasûlullah'ın ahlakından idi. Aile halkı ile sohbet eder, latife yapar, geçimliklerini geniş tutar, hanımlarıyla gülerdi. Hatta mü'minlerin annesi Ayşe (r.a.) ile ona sevgisini göstermek üzere koşu yarışı bile yapmıştı.

Hz. Ayşe şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.) benimle koşu yarışı yaptı da ben onu geçtim. Bu kilo almamdan önce idi. Kilo aldıktan sonra tekrar onunla yarışım da bu sefer o beni geçti ve Peygamber (s.a.v.): "Bu onun karşılığı olsun" dedi." Her gece bütün hanımlarını, yanında gecesini geçireceği hanımının odasında toplar, bazı durumlarda akşam yemeğini onlarla birlikte yer, sonra da her birisi kendi odasına çekilirdi. Aynı örtü içerisinde hanımlarından birisi ile birlikte uyur, ridasını omuzlarından atar ve vücudunun belden aşağı kısmını örten izar ile uyurdu. Yatsı namazını kaldıktan sonra evine çekilir, uykudan önce kısa bir süre yanındaki hanımıyla konuşur ve böylece onların gönlünü hoş ederdi." ³

Allahu Teala, "Eğer onlardan hoşlanmıyorsanız, olabilir ki; birşey sizin hoşunuza gitmez de Allah onu çok hayırlı kılar" buyuruyor. Umulur ki; onları yanınızda tutmada sabretmeniz onların bunların hoşlanmaması ile birlikte size dünya ve ahirette çok hayırlar getirecektir. Nitekim İbn Abbas bu ayet hakkında şöyle demiştir: "Bu, erkeğin kadına şefkat göstermesi, Allah'ın kendisine bir çocuk ihsan etmesi ve bu çocukta bir çok hayırların bulunmasıdır." ⁴

Sahih bir hadiste şöyle buyrulur: "Bir mü'min, mü'min kadına kızmamasın, öfkelenmesin, onun bir huyuna kızarsa diğer bir huyundan hoşnut olur." ⁵

"Hayırlınız, ehline karşı hayırlı olandır. Ehline

karşı en hayırlınız benim."⁶

"Allah, kadınlarınız hakkında hayır tavsiye eder. Çünkü onlar anneleriniz, kızlarınız ve teyzelerinizdir."⁷

Anneler, canlar doğuran can analardır.

KIRMADAN DÜZELTMEK MÜMKÜN MÜ?

Başa aldığımız ve izaha çalıştığımız hadisi şerif, kadına nasıl davranılması gerektiğinin ölçüsünü vermektedir. Ege kemiğini gözümüzün önünde canlandırdığımızda, onun yapısı gereği biraz eğri olduğunu görürüz. Onu kendi haline bırakmak eğri kalması demektir. Düzeltmeye kalkmak da kırmaya sebep olur. Hazreti Peygamber (s.a.v.), bu noktada takınılacak tavrı, onların fitri durumlarını dikkat çekerek tesbit eder; kadın, erkekte daha hassas, daha ince bir mizaca sahiptir, çabuk eğilir, birden kırılır, hemen incinir. Onun için kadınların çabuk incinen, nazik, hassas, narin yapıları dikkate alınıp öyle davranılırsa rahat edilir. Allahu Teala'nın onların fıtratına yerleştirmiş olduğu bu hassasiyet göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer koca bunları kendi istediği şekle sokmak ister ve bu konuda katı olursa başaramaz ve sonunda aralarındaki evlilik bağı kopar, yani kemik kırılır, ki kemiğin kırılması, boşanmadır.⁸ Tümünden kadını kendi haline de bırakmamak şartıyla onları gayet güzel bir şekilde idare etmek ve böylece onlardan istifade etmek gerekir. Unutmamak gerekir ki, nasıl ki bazı konularda erkekler kadınlar gibi olamıyorlarsa, kadınlar da erkekler gibi olamazlar. Öyleyse İslam'ın istediği gibi eğitilmelidirler.

HADİS-İ ŞERİFTEN ÇIKARILAN

HÜKÜMLER VE ALINACAK DERSLER:

1- Hz. Havva, Adem'in (a.s.) kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Birçok fukahamın kavilleri budur. Esasen Kur'an muhtelif ayetlerinde insanlığın bir nefisten (Hz. Adem'den) yaratılıp sonradan çoğaldığını açıklar:

"Ey insanlar! Sizi bir nefisten yaratan, ondan da eşini (Havva'yı) yaratan Rabbiniz'den korkun. Sonra da o ikisinden çok sayıda erkek ve kadın yarattı." (Nisa, 4/1)

2- Hadis, kadınların kendilerine has tabiatları olduğuna, bu tabiatın fitri olup, istenen şekilde değiştirilemeyeceğine, onu kendi tabii şekliyle kabul

etmek, mevcut hali üzere uyum yapma yolları aramak icabettiğine, onların eğriliklerine tahammül etmek gerektiğine dikkat çekiyor. Aksi halde istenen şekilde bir istikamet vermek, onu kırmak demek olacaktır. Bu da boşanmadır. Hadisin bir vechinde şöyle buyrulur: "Kadın eyeği kemiğindendir, doğrultursan kırarsın. Ona iyi muamelede bulun, onunla yaşarsın. (Eğrilik bulunduğu halde istifade edersin.)"⁹

Bu vechinden daha iyi anlaşılacağı üzere, Rasulullah kadınların hassas bir mizaç üzere yaratıldıklarına, onlara iyi muamele yapıldığı takdirde onlarla uyum içinde yaşanabileceğine dikkat çekmektedir. İmam Gazali: "Kocanın karısı ile iyi geçinmesi, ona karşı güzel ahlakla muamelede bulunması, kadının hakkıdır. Güzel ahlaktan murad kadına eza cefa etmemek değil, onun ezasına tahammül göstermektir, Rasulullah'ın yolundan giderek kadının taşkınlık ve gazabına halim selim davranmaktır" der. Bazı alimler bu hadiste Rasulullah'ın kadınlara olan şefkat ve merhametini görürler.

Peygamberimiz (s.a.v.), kadınlara karşı o kadar hassas ve şefkatlidir ki, "Rasulullah (s.a.v.) seferlerinin birinde bulunuyordu da, deve sürücüsü (hizmetçi Enceşe'e) nağmeleriyle (develeri) sürdü. (Develerin üzerinde hanımlar bulunuyordu.) Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.):

- Yavaş ol Enceşe, şişeleri incitmekten sakın, buyurdu."¹⁰

Develerin sürücüsü olan Enceşe adlı bir hizmetçi, hoş sesinden dolayı nağmeleri ile develeri neşata getirip yolculuğa ahenk vermekteydi. Bu manzara iki şeye sebebiyet verebilirdi: Biri develerin süratle yürümelerine ve sert hareketlerinden doğacak çalkantı ile binici hanımların incinmiş olabileceklerine...

Yahut hizmetçinin güzel sesini dinlemekten kalplere rikkat gelerek hüznün doğması ve böylece kalplerinin kırılmış olabileceğine...

Her iki ihtimale binaen, Peygamber Efendimiz, develerin sürücüsü hizmetçi çocuğa:

"Ey Enceşe! Yavaş sür, şişeleri (incitip kırmayasın)" buyurmuştur.

Böyle buyurarak, hanımların ya fazla süratten ötürü, cam gibi hassas olan bünyelerinin incitilmemesini, ya da cam gibi kolay müteessir olan kalplerinin hoş nağmelerle inkisara uğratılmamasını

murad etmişlerdir. Her iki halde de hanımlar, nazik bünyeleri ve rakik kalpleri bakımından kolay kırıldıklarından, camdan imal edilen şişelere benzetilerek bir latife ve şaka yapılmıştır.

3- Alimler kadınların eğriliği deyince onların hırçınlığı, hissiliği, aklen zayıf oluşu, en basit bir hadisede boşanma talep etmesi, kocanın gücünü aşan talep ve isteklerde bulunması, aile sırrını ifşa etmesi, nankörce davranması, dedikodu yapması gibi umumiyetle fitri olan zaaflarını anlarlar.

Şu halde Rasulullah, sadedinde olduğumuz hadiste, kadınların bu fitri hallerine dikkat çekerek, onların bu zaaflarını gidermeye kalkma yanlışlığına düşmeden, bu hallerine tahammül ederek geçinme yollarını aramayı tavsiye etmektedir. Onlarla güzel geçinmede nebevi tavsiyenin esası tahammül, anlayış ve iyi davranıştır. Öyleyse kadınlara rıfk-u mülayemetle muamele etmeli, onların eğrilik ve hırçınlarına sabru tahammül göstermelidir.

Erkek hiçbir zaman kadından müstağni kalamayacağı cihetle geçinmenin çaresini bulmak, metin ve sabırlı olmak ona düşen bir vazifedir.

4- Müslümana yakışan hareket daima hayırlı ve faydalı şeyler konuşmaktır. Haram veya mekruha vardır korkusu ile faydasız mübah sözden bile kaçınılmalıdır.¹¹

5- Bu psikolojik ölçüye uyma, aile saadetinin temel taşlarından birini teşkil eder.

Öyleyse kadınların ufak tefek kusurları görmezlikten gelinmeli, büyütülmemeli, fazla üzerlerine varılmamalı, mesele yapmadan, kırmadan, incitmeden izah edilmelidir. İkazlarda ölçü kaçırılmamalıdır. Eğer ölçü kaçırılırsa, hadiste işaret edildiği gibi onulmaz yaralar açılabilir. Bununla birlikte vurdumduymaz bir havaya da girilmemeli, kadın her ne yaparsa yapsın ses çıkarmama gibi davranış içerisinde de bulunulmamalıdır. Böyle olunca da kadının yanlışlarını düzeltmek mümkün olmaz.

Bir millet erkekle terakki eder (yükselir), kadımla tekamül eder. Yuvayı kadın kurar, erkek korur, erkeği yuvaya bağlayan kadındır. Kadınlar (eşlerimiz) da kendilerinden dolayı hesaba çekileceğimiz nimetlerdendir.¹²

6- Kadında elbette hoşlanılacak çok güzel özellikler vardır, ama bunun yanında hoşlanılmayan taraflar var ise, güzellikleri, iyi tarafları gözönünde bu-

lundurularak, eksik yanları için sabır ve tahammül gösterilmelidir. Çünkü eşler, birbirlerinin imtihan vesileleridir. Birbirleri sebebiyle, Yüce Rabbimiz, anne ve baba olma nimet ve lütuflarını tattırmıştır. Bir misalle mevzumuzu daha da vuzuha kavuşturalım:

Şeyh Ebu Muhammed b. Ebu Yezid, ilim ve dindarlık yönünden üstün bir mevkiye sahipti. Bu zatın kötü bir hanımı vardı, ona haksızlık eder, diliyle incitirdi. Bu kadın yüzünden ona kızılır ve böyle bir kadına tahammül etmesinden dolayı ayıplanırdı. Bu zat da bunlara şöyle cevap verdi:

"Ben, Allah'ın, vücut sağlığında, ilimde ve malda mükemmel şekilde nimetine ermiş bir kuluyum. Belki bu kadın günahlarımın cezası olarak gönderilmiş olabilir. Şayet onu boşarsam Allah'ın bana ondan daha kötü ceza vermesinden korkarım."¹³

Peygamberimiz kadınlara hitaben: *"Sizin bir-birinizin evinde çalışması, Allah yolunda cihad edenlerin ameline ulaşır"* buyurdu.¹⁴

7- Kadının ege kemiğine benzetilmesi, kadına hakaret değildir, gerçekçiliktir. Tıbben de sabittir ki, insanın en nazik kemiği ege kemiğidir. Kalbe yakın olması da ayrıca sevgiyi ifade eder. Göğüs kafesindeki kemiğin eğri olması kusur değil, yerli yerinde bir yaratılış gereğidir.

Kadınlarımız çocuklarımızın anası, annesi gibi, annemiz gibi kaderini teslimiyetle yaşayacak olan, bir ömür boyu sevinçli, sıkıntılı günlerimizin ortağı, varını yoğunu ailesine vakfeden eşlerimiz, hayat arkadaşlarımızdır! Öyleyse onlara güzel davranalım, psikolojik yapılarını unutmayalım... Aile ahlakının gereği, kadınlara güzel davranmaktır...

DİPNOTLAR:

1 Buhari, Enbiya, 1. Nikah, 80; Müslim, Rada, 62; Tirmizi, Rada, 11. Tefsir-i Sure, 9; Ahmed, Müsned, 2/428, 449, 450; Darimi, Nikah, 35 (2228).

2 Müslim, Rada, 64 (1467); Nesai, Nikah, 15; Ahmed, a.g.e., 2/168.

3 Tefsiru İbn Kesir, IV/1605-1606; Said Havva, El-Esas fi't-Tefsir, III/75-76.

4 Tefsiru İbn Kesir, 4/1605-1606.

5 Müslim, Nikah, 61 (1469). Ahmed, a.g.e., 2/329.

6 İbn Mace, Nikah, 50 (1977).

7 Münavi, Feyzu'l-Kadir, 2/319.

8 Müslim, Rada, 59.

9 Buhari, Nikah, 80; Müslim, Rada, 65.

10 Buhari, Edeb, 90; Müslim, Fedail, 18; Buhri, Edebu'l-Müfred, s. 101, hadis no: 264.

11 Ahmed Davudoğlu, Sahihi Müslim Terceme ve Şerhi, 7/417-418; Prof. Dr. İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, 10/76-77.

12 Müslim, Zühd, 16; Tirmizi, Kıyamet, 6; Ahmed, a.g.e., 4/378, 379.

13 Kurtubi, el-Cami' li Ahkami'l-Kur'an, 5/98.

14 Beyhaki, Şuabu'l-İman, 6/420 (8742)

İSLAM'DA VE GÜNÜMÜZDE KADININ EĞİTİM VE ÖĞRETİMİ

Muhammed ACIYAN

İslam'ın ilme büyük bir önem verdiği bilinmektedir.¹ Esasen Kur'an, Hz. Peygamber'in tebliğ vazifesinin eğitim ve öğretimle gerçekleşeceğine dikkat çekmiştir.² Kur'an'da ve hadislerde ilmin öğrenilmesi ve öğretilmesiyle ilgili ifadelerden çoğu genel olduğu için hem erkeği, hem de kadını içine alır.

İbni Kuteybe, "Ey iman edenler kendinizi ve çocuk çocuğunuzu cehennem ateşinden koruyunuz"³ ayetinin tefsirinde "çocuk çocuğunuzu eğiterek (ta'lim) ve kendilerini ateşten koruyacak şeylerle onlara yardım ederek, onları cehennemden koruyunuz" der. Buna göre kızların yetiştirilmeleri, babalarının veya velilerinin görevleri arasındadır.

Eğitim ve öğretimde, eğitileceklerle karşı sevgi ve saygı ile yaklaşmanın, başarıda müsbet sonucu olduğu inkar edilemez. İslam'dan önce Araplardan pek çoğunun veya en azından bazılarının, kız çocuklarına karşı çok kötü davrandıkları ve İslam'ın bu düşüncüyü yıkmaya çalıştığı bilinmektedir. Hz. Ömer, İslam'dan önce kadına değer vermediklerini açıkça ifade eder.⁴ Bu anlayışı "Onlardan biri, kız ile müjdelendiği zaman, öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu aşağılık duygusu içinde yanında tutacak mı yoksa toprağa mı gömecek? Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür."⁵ ayetinden de çıkarabiliriz. Kur'an, Arapların bu anlayışının yanlışlığını ortaya koymuştur.

Kızlara iyi davranma konusunda hadisler mevcuttur. Hatta üç kızına veya kız kardeşine iyi davranan müslümanı, Hz. Peygamber cennetle müjdelir.⁶

Hz. Peygamber devrinde kızların eğitim ve öğretiminde annelerin, büyük etkileri olduğu hadislerden anlaşılmaktadır. Cabir b. Abdullah, dul bir

kadınla evlenmesinin sebebini açıklarken: "Babam öldü ve onları terbiye etmesi için dul bir kadınla evlendim..." der.⁷

Esir statüsünde olan cariyelerin eğitim ve öğretimleri hakkında Hz. Peygamber'den rivayet edilen bir hadiste: "Cariyesi olup ona ilim öğreten ve bunu iyi yapan, onu güzel terbiye eden, sonra onu hürriyete kavuşturarak onunla evlenen kimseye, iki ecir vardır." buyurulmaktadır.⁸

Hz. Peygamber'in bilgiler elde eden kimselere, öğrendiklerini ailelerine öğretmeleri için görev verdiği anlaşılmaktadır.

Nitekim bir grup genç, Hz. Peygamber'e gelir, onun yanında yirmi gün kaldıktan sonra, Hz. Peygamber onları, öğrendiklerini ailelerine öğretmek üzere gönderir.⁹

Hz. Peygamber'in hanımlarının, Medine devrinde kızların eğitim ve öğretimi ile ilgilendikleri; müminlerin anneleri olan bu kadınların, evlerine gelen genç kızlara bildiklerini öğrettikleri ve İslam hakkında onlara bilgi verdikleri anlaşılmaktadır. Bu kız öğrenciler, öğrendikleri bilgileri başkalarına anlatarak ilme hizmet etmişlerdir.¹⁰

el-Belazuri, ilk müslümanlardan olan Sa'd b. Ebi Vakkas'ın kızına yazı öğrettiğini kaydeder.¹¹ Daha sonra, İslam'da kadına yazı öğretmenin yasak olduğuna dair hadisler rivayet edilmiş ve bu rivayetler müslümanları epeyce uğraştırmıştır. Mamafih, hadisçiler, bu rivayetlerin uydurma olduklarını ortaya koymuşlardır.¹²

Hz. Peygamber devri kadınlarından olan Şifa bint Abdillah'ın yazı yazmayı bildiği ve Hz. Peygamber'in eşi Hafsa'ya da öğrettiği anlaşılmaktadır.¹³

Hz. Peygamber'in, kendisine vahyedilen Kur'an'ı kadın erkek ayırımı yapmadan herkese ulaştırma ve duyurma gayreti içinde olduğu, takip ettiği tebliğ fa-

aliyetlerinden anlaşılmaktadır. Esasen o, insanlara gönderilen bir mesaj olan Kur'an'ı¹⁴, onlara (kadın-erkek bütün insanlara) ulaştırma ile görevlendirilen elçidir.¹⁵

İbn İshak'ın, eserinde kaydettiği, "Kur'an, Rasululah'a indiği zaman o, önce onu, erkeklere sonra da kadınlara okurdu"¹⁶ rivayeti, Kur'an'ın kadınlara tebliğ şekline ışık tutmaktadır.¹⁷

Mekke devrinde Hz. Peygamber, Safa tepesinde bulunan Daru'l-Erkam'da tebliğ faaliyetini sürdürürken kadınların da orada hazır bulunduklarına işaret edilmektedir.¹⁸

Hz. Peygamber devrinde mescitlerin en önemli fonksiyonlarından biri de eğitim ve öğretimdi. Müslümanlar, mescitlerde, Hz. Peygamber'e gelen ayetleri ve onun açıklamalarını dinlemeleri yanında, Hz. Peygamber'in başka konulardaki görüşlerini de bizzat onun ağzından öğrenme imkanını bulurlardı.

Mescitlerde yapılan bu eğitim ve öğretim faaliyetlerine, kadınların da katıldığını ifade etmeliyiz. Medine devrinde Hz. Peygamber mescidinde kadınlara mahsus bir suffenin olduğu ve sabah namazlarında erkek saflarının arkasında bir kadın saflarının oluşturulduğu rivayet edilmektedir.

Bu toplu eğitimlerde Hz. Peygamber, bazen kadınlara ayrıca zaman ayırmakta, namazdan sonra onların yanına gelmekte, yanlış davranışlardan sakınmaları için uyarmakta ve kadınlar ona sorular sorarak bilmediklerini öğrenmektedirler.

İbn Sa'd cuma namazına giden kadınların, mescitte erkek saflarının arkasında oluşturdukları safta Hz. Peygamber'in hutbesini dinlediklerini kaydeder.¹⁹ Bu sebeple kaynaklar, cuma namazlarında ve hutbelerinde Hz. Peygamber'in ağzından Kaf Suresini öğrenen kadınlardan bahseder.²⁰ Hz. Peygamber'in minberden: "Ey insanlar..." diye hitap etmeye başladığını duyunca saçını tarayan kadına: "Bırak, sonra tararsın." der. Kadın: "O, erkekleri çağırıyor, kadınları çağırıyor." dediği zaman Ümmü Seleme: "Ben de insanlardanım." der ve Hz. Peygamber'in konuşmasını dinlemeye gider.²¹

Hz. Peygamber devrinde Ramazan ve Kurban bayramlarının mescidin dışında bir yerde (musalla) toplanılarak kutlandığı ve namaz kılındığı rivayet edilmektedir. Hz. Peygamber'in burada kılınacak namazlara, çıkabilecek durumda olan kadınların gel-

melerini söylediği anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber'in bu toplantılarda genel konuşma yaptıktan sonra ayrıca kadınlara özel hitapta bulunduğu ifade edilmektedir.²² Kadınlar arka safta oldukları için konuşmaları duymamış olabilecekleri veya sadece kadınları ilgilendiren konuların dile getirileceği yahut da onlara ayrıca hitap etmenin daha etkili olacağı düşünüldüğü için Hz. Peygamber kadınlara ayrı konuşmalar yapmıştır. Bu konuşmaların kadınları eğitici olduğu ve onları devletin giderlerine katılmaya teşvik ettiği rivayet edilir.²³

Müslüman kadınların, Hz. Peygamber'in evine gidip onunla sohbet ettikleri ve böylece ondan pek çok bilgileri öğrendikleri belirtilir.²⁴

Hz. Peygamber'i kadınlara mahsus verdiği dersler, toplu haldeki kadınlar için olduğu gibi, müferid olarak da kadınlar Hz. Peygamber'e her an gelip bilgi istemekte tereddüt etmezlerdi. Kadınların hususi ahvaline dair bir meseleyi Hz. Peygamber'e gelip soran Ümmü Süleym'i misal olarak alan Hz. Aişe, "Ensar kadınları ne iyi kadınlardır, dini öğrenmek hususunda onlara hayalari mani olmadı"²⁵ demiştir.

Cinsi hayatın bir kısım teferruatına inen meselelerde bile müminlerin bilgi sahibi olmaları için, gerek Kur'an ve gerekse sünnette gelmiş pek çok misal mevcuttur. Hz. Peygamber'in davranışı sebebiyle bu hususlarda gerek sorma, gerek sorulduğunda cevap vermekte "utanma" gerekçesiyle fazla sıkıntıya düşülmemiştir. Bu konuda alimler arasında hakim olan espiriyi aksettirmesi bakımından haya hususunda Nevevi'nin şu sözleri şâyân-ı dikkattir: "(Hakkı öğrenme meselesinde haya etmek, dinin talep ettiği) hakiki hâyâ değildir. Zira hâyânın tamamı hayırdır, hâyâ hayırdan başka bir şey getirmez. Dini ilgilendiren ve fakat utandırıcı meselelerde sualden vazgeçmek hayır değil, şerdir. Öyle ise şer getiren şey nasıl haya olur?"²⁶

Hz. Peygamber verdiği derslerden kadınların da istifadesini sağlamak üzere onlara ayrı ders yerinde ve ayrı günlerde lazım gelen dini bilgiyi bizzat vermiştir. Kadınlara mahsus bukursun mahiyetini Ebu Said el-Hudri, şöylece anlatmaktadır: Bir kadın Hz. Peygamber'e gelip dedi ki: Sözlerinizi dinlemeye bize fırsat düşmüyor. (Sözlerini erkekler götürüyor.) Bizzat bize bir gün tayin et de o gün sana gelelim,

sen de Allah'ın sana öğrettiğini bize öğret." Hz. Peygamber bu müracaatı müsait karşıladı ve kadınlara ayrı ders vermeyi kabul ederek buyurdu ki: "Filan gün filan yerde toplanınız." Onlar da toplandılar. Hz. Peygamber de onlara gelip Allah'ın kendisine öğrettiğinden öğretti..."²⁷

"İslamiyette kız ve kadınlara mahsus ilk dini okul, fiilen, böylece kurulmuş oldu."²⁸

Zikri geçen ders esnasında, Hz. Peygamber, kadınlara bir müjde olmak üzere, diğer mevzular yanında, şu haberi de vermiştir: "İçinizden tek bir kadın yoktur ki, evladından üç tanesini (kendinden evvel, ahirete göndermiş olsun da, (bu evlatları) cehenneme karşı onun için bir siper, bir mani teşkil etmemiş olsun." Hz. Peygamber'in bu sözleri üzerine hazır bulunan kadınlardan biri: "Ey Allah'ın Rasülü, ya iki (evlat) olursa (hükmi ne olacak?) diye sordu. Kadın bu soruyu iki defa tekrarlayınca, Hz. Peygamber: "İki de, iki de, iki de"²⁹ şeklinde kadına teselli edici bir cevapla mukabele etti.

Hz. Peygamber, tebliğ faaliyetine yakın akrabasından başladığı gibi eğitim ve öğretime de kendi hanımlarından başlamıştır. Hz. Peygamber'in, ilk eşi Hz. Hatice'ye abdest almayı ve namaz kılmayı öğrettiği ifade edilmektedir. Yine onun, genç ve zeki olan hanımı Hz. Aişe'nin yetişmesine ayrı bir önem verdiği anlaşılmaktadır. İlk müslümanlardan olan Hz. Ebu Bekir'in evine sık sık giden Hz. Peygamber, Mekke devrinde ebeveyninin terbiyesinde bulunan Hz. Aişe'ye iyi davranmasını annesi Ümmü Ruman'a tavsiye eder.³⁰

Hz. Aişe, bir ayet indiği zaman onun ifade ettiği helâl, haram, emir ve yasağı iyice kavramaya çalıştıklarını ifade eder. Bunun için Hz. Peygamber'in en çok sevdiği insan olan Hz. Aişe'nin, bu sevginin verdiği rahatlık içinde anlamadığı yerleri Hz. Peygamber'e ince ince sorardı. Hatta Hz. Aişe, bazen hiç kimsenin kolaylıkla düşünemeyeceği sorular yönelterek, Hz. Peygamber'den ayetlerin tefsirini öğrenir. Nitekim, 0 "Yerin başka bir yerle, göklerin de başka göklerle değiştirildiği gün..."³¹ ayeti hakkında, "Bunu senden önce ümmetinden hiç kimse sormadı. İnsanlar, o gün sırat üzerindedir."³² diye cevap verir.

Yine Hz. Aişe, aynı konuda Kur'an'da yer alan bazı ayetler arasındaki anlam farklılıklarını ve an-

laşılmayan hususları Hz. Peygamber'den öğrenir.³³

Evleneceği kadına verecek mihri olmayan ve Kur'an'dan bir kaç sureyi ezbere bilen veya yazılı metnine sahip olan bir erkeği, Hz. Peygamber bu sureleri³⁴ evleneceği kadına öğretmesi karşılığında evlendirir. Buhari, bu hadisi, "Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretendir" babında zikretmektedir.³⁵ Buhari'nin kaydettiği rivayette, "Kur'an'dan beraberinde ne var?" ifadesinden o erkeğin yanında hangi surelerin bulunduğu sorulmuş olabileceğini söyleyebiliriz. Bu metinlerin kadına öğretilmesi gayesiyle erkeğin bu hizmeti, mihir yerine kabul edilmiştir.³⁶

Eğer kadın iyi bir eğitim almışsa, çocuklarını da aynı şekilde eğitebileceği ve bu sebeple onların eğitim ve öğretiminin son derece önemli olduğu bilinmektedir. Hz. Peygamber'in, zaman zaman sahabilerin evlerine gittiği ve ev hanımlarının yanlış davranışlarını gördüğü zaman bunları düzelttiği anlaşılmaktadır. Bir gün Hz. Peygamber evlerinde olduğu sırada Leyla bint Ebi Hasme'nin, oğlunu hurma vereceği va'diyle yanına çağırırken yalan söylediği anlaşılır. Hz. Peygamber, ona hareketinin yanlışlığını söyler ve onun aleyhine yalan söyleme günahının yazılacağını bildirir.³⁷ Yine kumasını kıskandırmak için yalan söyleyen bir kadına Hz. Peygamber, günah kazanacağını söyler.³⁸

Her konuyu Hz. Peygamber'le konuşanların yanında bazı konuları onun hanımları vasıtasıyla soranlar da bulunmaktadır.³⁹

Kadınlara eğitim ve öğretimi derken, bununla sadece dini bilgileri öğrenmelerini veya bugünkü tabirle sadece ilmi bilgilerini öğrenmeye çalıştıklarını anlamamalıyız.

İslam dini, dünya ve ahireti ayırmadan beraberce düşündüğü için bu görüşün eğitim ve öğretime de yansıdığı gözükmemektedir. Dinle ilgisi olmayan ve her insanı ilgilendiren konuların da kadınların eğitim ve öğretiminde söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Meselâ koyunlarının çoğalmasını isteyen bir kadın, bunu sağlayamadığını Hz. Peygamber'e açar. Hz. Peygamber koyunların rengini sorar ve siyah olduğunu öğrenir. Bu bilgileri aldıktan sonra Hz. Peygamber kadına: "Koyunlarının içine beyaz renkli koyunlar katmasını tavsiye eder.

Buraya kadar yapılan araştırmada kadınların Hz. Peygamber'e bilgi ve görgülerini artırmak için her türlü soruyu getirdikleri ve doyurucu cevaplar aldıklarını görüyoruz. Hz. Peygamber devri kadınlarından bazıları şiir, tıp, nesep ilmi vb. birçok konuda erkekleri geride bırakacak şekilde bilgili oldukları anlaşılmaktadır. Buna göre kadınlara, değişik ilmi konularda kendilerini yetiştirme ortamı ve özgürlüğünün sağlandığı, İslam dininin çok ehemmiyet verdiği ilim hususunda kadınların engellenmediği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Raşid Halifeler dönemine baktığımız zaman ise kız ve kadınların eğitim ve öğretim faaliyetlerinin en önemli rollerinden birisini bilgi ve kültürüyle Hz. Aişe'nin üstlendiğini görmekteyiz. Hz. Aişe'nin Hz. Peygamberden sonra yaklaşık olarak yarım asır bütün müslümanların eğitim ve öğretimi konusunda çok emeği geçmiştir.

Hız. Aişe'nin yetiştirdiği kızlar, dönemlerinin en önemli ilim erbabından olmuşlardır. Hız. Aişe'nin çocuk eğitim ve öğretimi konusunda çok önemli görüşlere sahip olduğu ve bu konuda edindiği tecrübeleri çevresindeki insanlara aktardığı belirtilmektedir. Meselâ o, çocuk eğitimi ve öğretimi konusunda şiirin önemli bir yere sahip olduğunu söylemiştir. Onun, meşhur şair Lebid'in şiirlerini bildiği dikkate alınırsa, İslami dönemin başlangıcında yani Hz. Peygamber ve Raşid Halifeler devrinde şiir öğretiminin yapıldığı söylenebilir.⁴⁰

Yine Raşid Halifeler döneminde kızların eğitim ve öğretimi konusunda ailelerin de önemli katkıları olmuştur diyebiliriz. Mesela babası ünlü şair olan kızların, şiir konusunda önemli yerlere geldikleri anlaşılmaktadır. Meşhur şair Lebid b. Rebia'nın kızının şiirleri edebiyat kitaplarında genişçe yer almaktadır. Yine Hansa'nın kızı Amre binti Mirdas'ın da annesi gibi şiir konusunda söz sahibi olduğu, Hz. Peygamber'in şairi Hassan b. Sabit'in kızı Leyla'da babasının şiirini tenkid edebilecek kadar edebiyatta ileri olduğu görülmektedir.

Hız. Aişe'yle ilgili olarak Urve b. ez-Zubeyr: "İnsanlar arasında Kur'an'ı, farzı, helâli, haramı, şiiri, Arap tarihini ve neseb ilmini ondan daha iyi bilen hiçbir kimseyi görmedim" demiştir.

Hız. Aişe'nin Kur'an'ı çok iyi bildiği ve tefsirini de en iyi yapanlardan biri olduğu belirtilmektedir.

Onun kendisine bir Kur'an yazdırdığı ve bazı ayetleri Hz. Peygamber'den işittiği şekilde, diğerlerinden farklı şekilde yazdırdığı rivayet edilmektedir.⁴¹

Raşid Halifeler devrinde Ümmü Yakup isimli bir kadının Kur'an'ın muhtevası konusunda Abdullah b. Mes'ud'la tartışacak kadar kendini yetiştirdiği anlaşılmaktadır.⁴² İbn Sa'd Tabakatu'l-Kübra isimli eserinin kadınlara ayırdığı kısmında, "Hz. Peygamber'den rivayet etmeyip onun hanımlarından ve başka kadınlardan rivayet eden kadınlar" başlığı altında doksan dört kadın raviden bahsetmektedir.⁴³ Bu makam Raşid Halifeler devrinde kızların ve kadınların eğitiminde Hz. Peygamber'in eşlerinin katkılarını ve bu sahada yetişen diğer kadınların çabalarını ortaya koymaktadır.

Hız. Aişe'nin, hadis ve sünnetin daha sonraki nesillere doğru aktarılması ve anlaşılması konusunda hiçbir insana nasip olmayan hizmetler yaptığını söyleyebiliriz. Onun Hz. Peygamber'den 2210 hadis rivayet ettiği anlaşılmaktadır.⁴⁴ Hz. Peygamber'in hayatında onun mescidinin gördüğü hizmetten sonra, Hız. Aişe'nin evi, İslam okullarının ilki ve İslam fikir tarihinde büyük izler bırakan en büyük mekan oldu. Bu üniversitenin Tabiun ulemasının önde gelen ve en büyük alimlerini mezun ettiği belirtilmektedir.

Kadın raviler Medine dışına çıkan ve oralarda ilim kaynağı olarak hizmet eden sahabiler kervanına da katılmışlardır. Hız. Osman'ın hilafeti döneminde Şam'da vefat eden Ümmü'd-Derda vefat edinceye kadar çevresine ışık saçmıştır. Meselâ bir kişi ona gelerek: "Kalbimde bir hastalık var, şifasını bulamıyorum. Onda katılık ve tûl-i emel var" der. Ümmü'd-Derda ise bu adama, "kabirleri ziyaret et ve cenazelere katıl" diye tavsiyelerde bulunur.⁴⁵

Hız. Aişe'nin bazı erkeklere perde arkasından ders verdiğini gösteren rivayetler bulunmaktadır. Buhari'nin kaydettiğine göre Abdullah b. ez-Zübeyr ile Hız. Aişe'nin arası açılır. İbn Zübeyr iki arkadaşıyla beraber izin isteyerek Hız. Aişe'nin evine girer ve o, Hicabın arkasına geçer, daha sonra Hız. Aişe yeğeni Abdullah'ın da bu grup içinde olduğunu anlar ve duyulanır.⁴⁶ Buradan hareketle Hız. Aişe'nin mahremiyet meselesine çok dikkat ettiği gözlenmektedir.

Günümüz Türkiyesinin eğitim durumuna gelecek olursak; genel olarak sırf kızların eğitiminde değil, kızlarla birlikte erkeklerin eğitiminde de birçok

problemler yaşanmaktadır. Ailelerin kırsal kesimde veya kentsel kesimde yerleşimi, kişinin eğitim imkanlarından yararlanmasını etkilemektedir.

Bilindiği gibi, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kır-kent dengesizliği (eğitim yatırımları bakımından) ve kır ailesinin bir üretim birimi olma niteliği, bireyin eğitimden yararlanma imkanlarını azaltmaktadır. Aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerde yoğun bir şekilde köyden kente göçler yaşanmaktadır.

Kentlere nüfusun akışı, kentlerde eğitim hizmetlerinin daha da artmasına sebep olmuştur. Kır kesiminde daha az öğretmen ve okul vardır. Ayrıca buralarda şehre nazaran okulların fiziksel kapasite, laboratuvar vs. imkanları daha kısıtlıdır. Kır kesiminde okur-yazarlık oranı daha düşük ve okuldan ayrılma oranı daha yüksektir.

Toplumumuzda köy ve kent biçiminde birbirinden oldukça farklı ikili bir yerleşme düzenine sahiptir. Yapılan araştırmalara göre, kırsal yörelerdeki temel eğitimin hem nicel, hem nitel ölçüler bakımından kentsel yörelerdekine göre yetersiz oluşu nedeniyle, genç kırsal kümelerin dikey devingenlik açısından daha etkin öğretim katmanları olarak orta ve yüksek öğretime erişme imkanlarının kentsel kümelerle göre daha düşük olduğu izlenebilmektedir.⁴⁷ Ülkemizde toplam 35030 köyden 2433'ü okulsuzdur. Ancak bu bilgidен köylerin % 97'sinde ilköğretim sorunun çözümlendiğini söyleyemeyiz. Derslik sayısı ve öğretmen yetersizliği, köylerin oldukça önemli bir bölümünde, öğretimden alınan verimin büyük ölçüde düşmesine yol açan birleştirilmiş öğretim yapılmasını zorunlu kılmaktadır ki, bu şu anlama gelir; beş sınıflı bir okul için bir , bazen bir öğretmen bulunabilmektedir demektir. Bunu 1998 yılına göre düşünecek olursak; nüfusumuz büyük bir hızla artmakta, onunla birlikte nitelikli ve yeterli sayıda öğretmen yetiştirememekteyiz. Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitimin uygulanmaya başlamasıyla birlikte fiziki alt yapı, derslik, öğretime açığı, laboratuvar imkanlarının yetersizliği had safhaya ulaşmıştır.

Ayrıca kırsal alanlarda kız çocuklarının -uygun ortamların oluşturulmamasından dolayı- okula devamsızlığın fazlalığı, öğretim süresinin kısalığı, öğretmen yetersizliği, öğretmen başına düşen öğrenci

sayısının fazlalığı, ailelerin gelir yetersizliği ve çocuğun tarımsal faaliyetlerde işgücünden yararlanılması, ilköğretim ötesi eğitimden yararlanmanın azlığı, araç-gereç yetersizliği, hem eğitimin kalitesini düşürmekte, hem de kır-kent arasındaki eğitim eşitsizliğini artıran öğeler olmaktadır.

Türkiye'de bugün kız çocuklarının eğitim-öğretim açısından en büyük problemlerinden bir tanesi de inançları, örf ve adetleriyle örtüşen bir kılık-kıyafet özgürlüğünün kaypak bir zeminde bulunmasıdır. Her millet kendi vatandaşı için, kendi örf-adeti ile uyuşacak, eğitim ve öğretimini en huzurlu bir şekilde yapabileceği uygun ortamı oluşturmuştur. Her konuda kendilerini örnek aldığımız ve medeni ülkeler kategorisinde, gelişmiş ülkeler olarak kabul ettiğimiz Avrupa ve Amerika gibi ülkeleri bu konuda maalesef dikkate almamaktayız. Bu ülkelerde eğitim-öğretim yapan insanlar dış giysilerine göre değil, beyinlerine ve yaptıkları buluşlara, icadlara göre değerlendirilirler. Onlar için önemli olan görünüş, giyim-kuşam değil, kalitedir. Eğitimde kaliteye, dünya ülkeleri arasında süper ülke olmaya da bu yolla ulaşmışlardır. Hiç unutulmamalıdır ki, "Özgün fikirler hür düşünceden doğarlar." Bizde ise insanlarımızı bir baskı, bir dayatma alışkanlığı vardır ki, atamadık gitti. Daha ileri, medeni, çağdaş bir ülke olmak için lazım olduğu kadar özgürlük... Ne olur, kendi insanımıza bu kadar özgürlüğü olsun çok görmeyelim...

BİBLİYOGRAFYA

- 1- Tayyip Okiç, İslamiyette Kadın Öğretimi, Ankara 1991.
- 2- İbn Mace, Ebu Abdilah Muhammed b. Yezir el-Yezid el-Kazvini (275/888), Sunen, I-I, İstanbul, 1981.
- 3- Buhari, Ebu Abdilah Muhammed b. İsmail b. İbrahim (256/870), Sahih-i Buhari ve Tercemesi, (Çev: Mehmed Sofuoğlu), I-XVII, İstanbul, 1987.
- 4- Muslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccac en-Neysabûrî (261/874), Sahih I-II, İstanbul, 1981.
- 5- İbn Hanbel, Ahmed (241/855) Kitabu Fezaili's-Sahabe, Mekke 1983, I-II. Ahkamu'n-Nisa, thk: Abdulkadir, Ahmed Ata, Beyrut 1986/1406.
- 6- İbn Sa'd, Ebu Abdillah Muhammed (230/844), Tabakatu'l-Kübra, I-VIII, Beyrut 1968/1388.
- 7- Belazuri, Ahmed b. Yahya b. Cabir (279/892), Futuhu'l-Buldan, Kahire 1932 (Çev: Prof. Dr. Mustafa FAYDA), Ankara, 1987.
- 8- Hatiboğlu, Mehmet Said, "İslam'da Kadın Eğitiminin Doğuşu," Türkiye Din Eğitimi Semineri-I, Ankara 1981, s. 23-25.
- 9- Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistani (275-888) Sunen I-V, İstanbul 1981/1401 (Çağrı Yayınları).
- 10- Fayda, Mustafa, "Aişe", T.D.V. İslam Ans., İst. 1989.
- 11- Balamir, Nefise, Kırsal Türkiye'de Eğitim ve Toplum Yapısı, ODTÜ Yay., Ankara 1981.
- 12- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Aile Yazıları 2.
- 13- Nevevi, Muhyiddini; Riyazu's-Salihin ve Tercemesi I, Ankara 1990, (Çev: Kıvamüddin Burslan, Hasan Hüsnü Erdem).
- 14- Savaş Rıza, Hz. Muhammed (s.a.v.) Devrinde Kadın, İst. 1991.

Muhammed ACIYAN/İSLAM'DA VE GÜNÜMÜZDE KADININ EĞİTİM VE ÖĞRETİMİ

- 15- Savaş Rıza, Raşid Halifeler Devrinde Kadın, İst. 1996.
16- Canan, İbrahim, Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye.

DİPNOTLAR

1. Ankebut, 29/43; Fatır, 35/28; Zümer, 39/9. Tayyib Okıç, İslamiyette Kadın Öğretimi, Ankara 1991, s. 20-21. Hz. Peygamber'in "İlim öğrenmek her müslümana farzdır" (İbn Mace, Sünen, I/81 (Mukaddime, 17)
2. Bakara, 2/129, 151; Al-i İmran, 3/164; Cum'a, 62/2. Hz. Peygamber'in kendisini bir öğretmen olarak takdim ettiği rivayet edilmektedir.
3. Tahrim, 66/6.
4. Buhari, sahih, VII, 46 (Libas, 31); Müslim, Sahih, II, 1108 (Talak, 5/31) hadisine dayanarak, kızların, imanın rükünlerini, farzlarını yerine getirme bilgisini ve kadınlara mahsus hayatta yapılması gereken işleri yerine getirecek bilgileri öğrenmesi gerektiği ifade edilmektedir. İbrahim Canan, Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye, Ankara 1980, s. 349.
5. Nah, 16/58-59.
6. İbn Hanbel, Müsned, IV/88; Tirmizi, Sunen, IV, 318 (Birr, 13)
7. Buhari, Sahih, III, 87 (İstikrat, 18)
8. Buhari, Sahih, I, 33 (İlim, 31), IV, 20 (Cihad, 145), VI, 120-121, 142 (Nikah, 12, Enbiya, 48)
9. Buhari, Sahih, VIII, 133 (Haberu'l-Vahid, 1)
10. İbn Sa'd, Tabakat, VIII, 467, 469, 482.
11. el-Belazuri, Futuhu'l-Buldan, Mısır 1932, s. 458 (Çev. Mustafa Fayda) ank. 1987, s. 692-693.
12. Mehmet Said Hatiboğlu, "İslam'da Kadın Eğitiminin Doğuşu," Türkiye Din Eğitimi Semineri I, Ankara 1981, s. 23-25.
13. İbn Hanbel, Müsned, VI, 372; Ebu Davud, Sunen, IV, 215.
14. İbrahim, 14/52.
15. Maide, 5/67.
16. İbn İshak, Sire, 128.
17. İbn Hişam, Sire, I/368.
18. İbn Hişam, Sire, II/312.
19. İbn Sa'd, Tabakat, VIII/296.
20. İbn Sa'd, a.g.e., VIII/442
21. İbn Hanbel, Müsned, VI/297; Müslim, Sahih, IV/1795 (Fedail, 9/29)

22. Buhari, a.g.e., I/78 (Hayz, 6)
23. Buhari, a.g.e., I/33 (İlim, 32), VI, 162 (Nikah, 124), VII, 54 (Libas, 56)
24. İbn Sa'd, Tabakat, VIII/181; Buhari, a.g.e., 199 (Fezail, 6)
25. Buhari, el-Camiu's-Sahih, (1/41), İbn Hanbel, Musned, VI, 148.
26. Nevevi, Minhac, III/224.
27. Buhari, Camiu's-Sahih, VIII, 149; Ebu Said el-Hudri bu hadisi kısaltarak da rivayet etmiştir. (Bkz. Buhari, Camiu's-Sahih, I/34.
28. Prof. M. Tayyib Okıç, İslamiyette Kadın Öğretimi, Ankara, 1991, s. 27.
29. Hz. Peygamber'in bu sözleri, yukarıda zikri geçen hadisin bir devamı olarak rivayet edilmiştir. Bkz. Buhari, Camiu's-Sahih, VIII, 149.
30. İbn Sa'd, Tabakat, VIII/78.
31. İbrahim, 14.
32. İbn Hanbel, Musned, VI, 101, 218; Müslim, Sahih, IV, 1856 (Fedail, 1/8)
33. İbn Hanbel, Musned, VI, 218.
34. Ebu Davud, "Kalk ona yirmi ayet öğret, o senin işi n olsun" şeklinde bir rivayet kaydeder.
35. Buhari, a.g.e., VI, 122 (Nikah, 14), VII, 52 (Libas, 49)
36. Buhari, Sahih, VI, 108 (Fedailu'l-Kur'an, 21)
37. İbn Hanbel, Musned, III, 447.
38. İbn Hanbel, a.g.e., VI/167.
39. İbn Hanbel, Musned, VI, 305.
40. Savaş, Rıza, Hz. Muhammed (s.a.v.) Devrinde Kadın, Ravza Yay., 3. baskı, 1991.
41. İbn Hanbel, Musned, IV, 73.
42. Buhari, Sahih, VI, 59.
43. İbn Sa'd, Tabakat, VIII, 461-498.
44. Mustafa Fayda, "Aişe", İslam Ans. T.D.V. İst. 1989.
45. Savaş, Rıza, Raşid Halifeler Devrinde Kadın, Ravza Yay. İst. 1996, s. 100.
46. Buhari, Sahih, VIII, 90 (Edeb, 62)
47. Balamir, Nefise; Kırsal Türkiye'de Eğitim ve Toplum Yapısı, ODTÜ Yay. Ankara, 1981, sf. 11. (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Aile Yazıları, 2, Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme, Özen, Sevinç, Sosyal Hareketlilikte Aile ve Eğitim İlişkileri, s. 325)

**KARGO
LİDER
SERVİSİ A.Ş.**

Adem KÖROĞLU

Tel: İst. : (0.212) 668 27 55
Ank. : (0.312) 385 51 98 - 64
Cep Tel. : (0.532) 267 57 69

Kunduracılar Sanayi
Mehmet Kartal Sokak No: 14/A **KONYA**
Tel : (0.332) 233 20 67
Fax : (0.332) 235 92 95

**HASMEN
KONFEKSİYON**

Hasan Kalender

Tel: (0.332) 233 36 28
Cep: (0.532) 232 71 60
Tekstil Pazarı Üstünsoy Sk. A-4 Blok No: 7

KONYA

KISIRLIK (İNFERTİLİTE)

Dr. Mustafa BULUN

Kısırlık (infertilite); yanlış bilgi ve gelenekler nedeniyle tarih boyunca kadınlar için büyük bir problem olmuştur. Halen de bu problem devam etmektedir. Bu nedenle bültenimizin bu sayısında bu konuyu biraz da olsa aydınlatmak ve yanlış bilgileri düzeltmek istiyoruz.

Üreme kapasitesinin istek dışı azalması, kısırlık (infertilite) adını alır. Bir başka ifade ile; herhangi bir doğum kontrol yöntemi uygulamadan, çocuk istendiği halde, bir yıl süreyle gebelik oluşmamasına infertilite adı verilir. Dünya sağlık teşkilatının (WHO) infertilite tarifinde bu süre iki yıldır.

Genellikle "sterilite" terimi de, infertilite anlamında kullanılmaktadır. Ancak sterilite üreme kapasitesinin tümüyle kaybını ifade eden bir terim olup, aslında infertil grubun küçük bir bölümünü oluşturur. Ancak bu kavramın kapsamı da teknolojik ilerlemeye paralel olarak değişmektedir. Örneğin 1978 öncesinde her iki tüpü kapalı olan bir kadın steril olarak tanımlanırken, günümüzde Tüp Bebek olarak da bilinen IVF-ET (invitro fertilizasyon ve embriyo transferi) yöntemi ile gebe kalabilmektedir. Bu nedenle bu kadınlar artık steril değil infertildir.

Kısırlık (infertilite) iki sınıfta değerlendirilir:

1. Birincil (veya birinci derecede) Kısırlık
2. İkincil (veya ikinci derecede) Kısırlık

Daha önce hiç gebelik oluşmamasına primer infertilite, buna karşılık daha önce gebelik oluşmasına rağmen, bir başka gebeliğin oluşmamasına da sekonder infertilite adı verilir. Bu tarifte daha önce gebelik oluşup oluşmadığı önemlidir. Oluşan gebeliğin düşük veya doğumla sonlanması, hatta dış gebelik olması tarifi etkilemez. İnfertil hastaların yaklaşık % 80'i primer, % 20'si sekonder infertildir.

Bundan başka kadın yaşamının bazı dönemlerinde gebelik oluşması mümkün değildir veya zordur, buna da fizyolojik infertilite adı verilir. Fizyolojik infertilite dönemleri şunlardır.

Puberte (ergenlik) öncesi.

Menarş (ilk adet dönemi) sonrası ilk aylar.

Gebelik dönemi.

Laktasyon (emzirme dönemi). Bu devre gerçek laktasyonun bütün hormonal şartları sağlandığı zaman söz konusudur.

Menapoz (adetden kesilme) sonrası.

Toplumların kültürel ve sosyal yapı farklılıklarına göre kısırlık oranı farklılık göstermektedir. Ortalama olarak çiftlerin % 15'i kısırdır. Evli kadınların yaklaşık 1/5'i infertilite nedeni ile hekime başvurmaktadır.

Ülkemizde sağlıklı istatistiki veriler olmamakla beraber Sağlık Bakanlığı verileri aileler için kısırlık oranını % 15 olarak kabul etmektedir.

Normal Gebelik Şansı

Normal popülasyonda nulliparların (hiç doğum yapmayanların) yarısının gebe kalabilmesi için ortalama olarak gereken süre 5 aydır. Yani nulliparların yarısı ilk 5 ayda geriye kalanların yarısı ikinci 5 aylık dönemde gebe kalır. Böyle 5'er aylık periyotlar halinde yarılanma olayı sürer. Multiparlarda (daha önce doğum yapmış olanlar) ise gebelik için gereken bu yarılanma süresi 3 ay kadardır.

Bir çiftin 3 aylık bir dönem içinde gebeliğe ulaşma şansı % 57 kadarken, bir yıl sonunda bu oran % 85'e yükselmektedir. Bir yıl daha bekleme ile yani ikinci yılın sonunda gebelik şansı ancak % 8 artarak % 93'e ulaşır.

Gebelik oranındaki artış hızı ilk yıldan sonra önemli ölçüde bir azalma göstermektedir. İşte bu nedenle son yıllarda yapılan istatistiksel araştırmalara dayanarak bir yıl sonunda çocuk sahibi olamayan çiftlerin infertil olarak kabul edilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.

Gebeliğin Oluşumunda (Fertiliteye) Etkili Faktörler

Aşağıdaki bazı faktörler de gebelik oluşumu üzerine etkilidir.

Yaş: Yaş artışı ile, hem kadın, hem de erkek açısından şans azalmaktadır.

Kadın Yaşı: Kadınlarda gebelik için en uygun dönem 24 yaş civarındır. Gebelik oluşumu oranı 25 yaştan sonra azalmaya başlar, bu azalma oranı 30 yaştan sonra daha da hızlanır.

Erkek Yaşı: Erkeklerde de yaş faktörünün fertilite ile ilgisi kadınlardakine benzer. Fertilite oranı 25 yaşında genç erkeklerde % 75 kadarken, 35 yaşından sonra % 25'e iner.

Evlenme Yaşı: Gerek gebelik oranı ve gerekse süre açısından en uygun evlilik yaşının 24 yaş civarı olduğu söylenebilir.

Gebelik olasılığını gerek yaş ve gerekse zaman faktörü açısından birlikte değerlendirdiğimizde şu sonuçlara varabiliriz.

1. Yaşları 25'den genç olan çiftlerde kısırlık (infertilite) tetkiklerine başlamak için 2 yıl beklenebilir.
2. Yaşları 30'dan fazla olan çiftlerde kısırlık (infertilite) tetkiklerine başlamak için duruma göre 6 ila 12 aylık bir sürede gebelik oluşmaması yeterli kabul edilebilir. Bu yaklaşımla daha fazla gecikmeden çiftin tedavisinde yaş faktörü açısından zaman kazanılmış olur.

3. Öte yandan kısırlık (infertilite) tedavisinde bir tedavi protokolünü birincil kısırlık (primer infertiliterde) en az 6 ay, ikincil kısırlık (sekonder infertiliterde) ise, 3-6 ay sürdürmek gerekir.

İnfertilite Nedenleri

Kısırlık nedenleri hakkında kesin istatistik sonuçları vermek çok zordur. Çünkü sosyo-ekonomik yapıya göre büyük ölçüde değişkenlik arzeder. Ancak genel olarak kadın ve erkekte eşit oranlarda görülür. Kısır çiftlerde, kısırlıktan % 30-50 oranında

erkek, % 30-50 oranında kadın, % 20-25 oranında ise her ikisi birden sorumludur.

Kısır (İnfertil) Çiftin Değerlendirilmesi

Kısır çiftin değerlendirilmesinde temel kural, erkek faktörünün öncelikle araştırılması, yani spermiogram uygulamasıdır.

Sadece bilgi eksikliğinin dahi % 25 gibi önemli bir orana sahip olduğu gözlenmiştir. Bu noktada bazı değişkenler belirleyicidir.

Bunlar:

1. Evlilik süresi
2. Kısırlık süresi
3. Daha önce doğum kontrol yöntemi (kontrasepsiyon) uygulanıp uygulanmadığı
4. Mevcut evlilikten veya varsa başka bir evlilikten daha önce gebelik oluşup oluşmadığı
5. Menarş yaşı (ilk adet)
6. Menstrüel siklus süresi
7. Sistemik bir hastalık olup olmadığı (tüberküloz, diabet, tiroid gibi)
8. Geçirilmiş operasyon olup olmadığı. (apendektomi, adneks operasyonu, servikal konizasyon gibi genital sistemi ilgilendiren operasyonlar vb.)

Kısırlık (İnfertilite) Faktörlerinin Araştırılması

Kısırlığa etki eden birçok faktör vardır. Kısırlık araştırmasında tüm bu faktörlerin değerlendirilmesi lazımdır.

Bunlar kısaca şöyle özetlenebilir:

* Erkek Faktörü: Kısır bir çiftin değerlendirilmesinde öncelik sırası erkek faktörünün araştırılmasıdır. Çünkü kısırlık nedenleri arasında erkek faktörü, önemli bir yer tutmaktadır ve bunun yanında araştırılması da kolay ve ucuzdur.

- * Ovulatuvar Faktör
- * Tubal Faktör
- * Periton Faktör
- * Servikal Faktör
- * Uterus Faktör
- * Endokrin Faktör
- * İmmünolojik Faktör
- * Diğer Faktörler
- * Nedeni Açıklanamayan İnfertilite

Kısırlıkta Tedavi

Kısır bir çiftin tedavisine başlamadan önce en önemli kural kısırlık nedeni veya nedenlerinin doğru bir şekilde ortaya konması daha sonra da etkin tedavinin seçilip uygun bir süre uygulanmasıdır. Kısırlık tedavi programı ile tam bir başarı sağlanamayacağı, tedavi ile sadece şansın artacağı özellikle bilinmelidir. Bunun yanında kısırlık tedavisinin sabır gerektirdiği de unutulmamalıdır. Bir kısır çiftin tedavisi sırasında aşağıdaki genel prensipler unutulmamalıdır.

1. Kısırlık etkeni veya etkenlerinin tanısı konmalıdır.
2. Kısırlık etkenine yönelik uygun tedavi seçilmelidir.
3. Seçilen tedavinin sonucunu görmek için tedaviye en az 3-6 siklus boyunca devam edilmelidir.
4. Tedavi süresince hekim-hasta-laboratuvar işbirliğinin uyumlu ve güvenilir olması sağlanmalıdır.
5. Tedavinin hiçbir zaman tam çözüm sağlayamayacağı ancak gebelik şansını artırmaya yönelik olduğunun çift bilmelidir.
6. Tedavi seçiminde çiftin yaş faktörü, tedavi uygulanabilme yeteneği gözönüne alınmalıdır.
7. Tedavi süresince gerek ilaç ve gerekse laboratuvar takipleri açısından ölçülü davranılarak, gereksiz harcamalardan kaçınılmalıdır.

Bu kaidelere uyulmazsa kişisel ve ulusal maddi zarar ve zaman kaybının ciddi boyutlarda olacağı bilinmelidir.

Tedavide esas, nedene yönelik tedavidir. Kadında yumurtlama problemleri varsa ovulasyon indüksiyonu yapılır.

Erkeklerde bulunan bazı problemlerde ise inseminasyon (suni dölleme) yöntemi kullanılmaktadır.

Kadında tüplerin tıkalı olması durumunda mikrocerrahi yöntemleri ya da Tüp Bebek uygulamaları yapılabilir.

Tüp Bebek adıyla bilinen IVF-ET de (In Vitro Fertilizasyon ve Embriyo Transferi) amaç; normalde kadın vücudunda gerçekleşen spermin yumurtayı döllemesi işleminin laboratuvar ortamında oluşmasını sağlamaktır. Çünkü; bazı kadınlarda bu ortam normal şartlarda sağlanamamaktadır. Laboratuvar ortamında insan vücudu şartlarına benzer sıvı ortamlarında dölleme ve sağlıklı bölünme gözlemlendikten sonra artık embriyo adını alan döllemiş ve bölünmüş yumurtalar kadın rahmine yerleştirilmektedir. Burada kullanılan sperm ve yumurtalak çiftin kendi sperm ve yumurtalarıdır.

Daha önce de söylediğimiz gibi devamlı yeni yöntemlerin gelişmesi ile yakın bir zamanda gebe kalamama diye bir problem belki de kalmayacaktır.

email: mbulun@sim.net.tr

*Değerli Yazarlarımızdan
M. Zeki BAŞYEMENİCİ'nin
Ahmet Hüdaî
adında bir oğlu dünyaya gelmiştir.
Başyemenici ailesini tebrik eder,
hayırlı ve uzun ömürler dileriz.*

K•M•S

KONYA MANŞON SANAYİ

RULMAN ADAPTÖRLERİ
İMALAT VE TİCARET

Ali DEK

Karatay Sanayi Bozköy Sokak No: 7
Tel / Fax : (0.332) 233 56 33
KONYA

EMNİYET

FREN SERVİSİ

İSMAIL TÜRKMEN

KOMPLE DOÇ VOLVO
DEFRANSİYEL TADİLATI VE
HAVALI HİDROLİK HER TÜRÜ
FREN TAMİRİ

Tel : 235 19 70
Karatay San. Bahçeli Sokak No : 2
K O N Y A

CER-DÖK-SAN

CERANOGLU

DÖKÜM OTOMOTİV ve PAZ.SAN.TİC.LTD.ŞTİ.

*HARUN
CERANOĞLU*

Karatay Sanayi Ek Blokları Ceylandere Sk. No: 29
Tel : (0.332) 248 49 09 Fax : 249 21 25
Cep Tel : (0.542)214 86 46
KONYA

İŞIK KARDEŞLER

ZÜCCACİYE PAZ. ve TİC. LTD. ŞTİ.

Pazabahçe

MAMÜLLERİ TOPTAN SATIŞ YERİ

İBRAHİM İŞİK

Merkez : Toptancılar Çı. St. Göyver Sk. No:21
© : (0.332) 233 91 20
Şube : Ahmet Efendi Çarşısı No:5
© : (0.332) 352 05 91 **KONYA**
Cep © : (0.532) 265 49 23
Fax : (0.332) 234 20 25

Bismillahirrahmanirrahim

Değerli halkımız

Etik değerlerin büyük bir yıkıma uğradığı modern dünyada,
aile kurumu da bu yıkımdan büyük oranda etkilenmiştir.

İki asırdan bu yana yönünü Batı'ya çeviren toplumumuzda
çağdaşlaşma adına asırların birikimi birçok değer yanısıra, kadın ve
aile olgusu da büyük bir yara almıştır.

Bu yaraya merhem olma adına kurulan

Gençleri Evlendirme ve Mehîr Vakfı, ihtiyaç sahibi gençleri
evlendirmenin yanısıra, kadın ve aile sorununa açılım kazandırmak
amacıyla kültürel ve ilmî etkinlikleri de öngörmektedir.

Bu öngörünün birinci aşaması olarak, bizler,
Mehîr Bülteninin birinci sayısı ile siz değerli okuyucularımıza ulaştık,
sizlerden çok olumlu tepkiler aldık.

Bu durum bizleri yeni ve farklı çalışmalara yöneltti.
Önümüzdeki günlerde, bu çalışmalarla sizlerin huzuruna çıkmanın
sabırsızlığını yaşıyoruz.

Etkinliklerimiz sırasında, siz değerli halkımızın katkıları,
maddî ve manevî destekleri bizim için
çok büyük bir önem taşımaktadır...

Amacımız,
toplumumuzun özdeğerleriyle buluşacağı bir köprü olabilmektir...

Saygılarımla...

Genel Başkan
Mustafa Özdemir

Banka Hesap no:

Vakıflar Bankası TL Hesabı: 2033277
Vakıflar Bankası Döviz Hesabı: 4032712